Roman nominalizat la Man Booker Prize

POLIROM

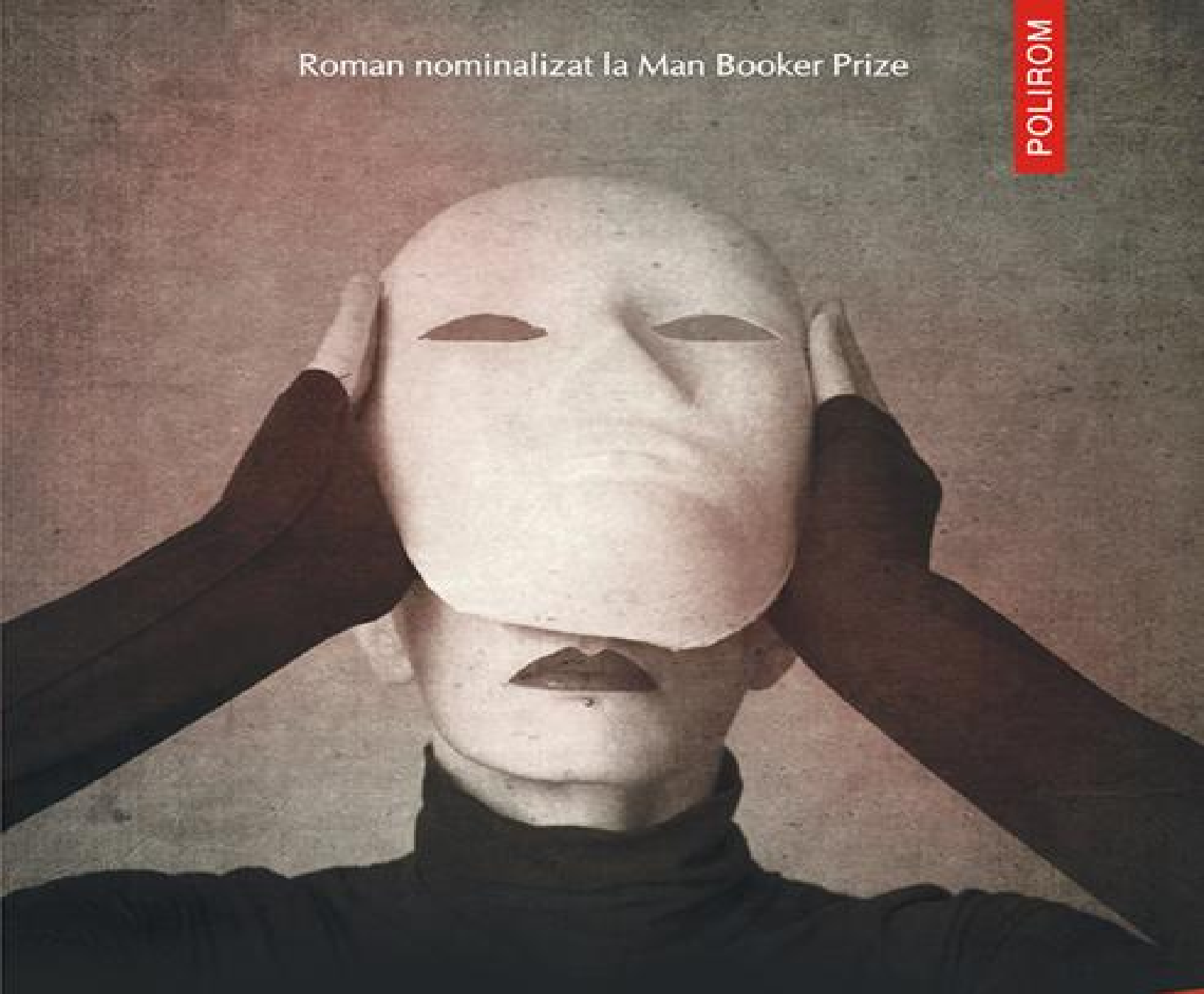

Siri Hustvedt

Lumea în flăcări

BIBLIOTECA POLIROM

„Cel mai bun roman de până acum al lui Siri Hustvedt"
(*The Washington Post*)

Siri Hustvedt

Lumea în flăcări

Traducere din limba engleză
de Veronica D. Niculescu

POLIROM
2022

Siri Hustvedt, *The Blazing World*
Copyright © 2014 by Siri Hustvedt
© 2022 by Editura Polirom, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700505
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-9220-0
ISBN PDF: 978-973-46-9221-7
ISBN print: 978-973-46-8837-1

Coperta: Carmen Parii
Foto copertă: © Alessandra Favetto / Trevillion Images

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!

Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

SIRI HUSTVEDT (n. 1955, Northfield, Minnesota) a studiat la Columbia University din New York, unde și-a susținut doctoratul în literatură engleză în 1986. A debutat ca scriitoare în 1978, cu un poem publicat în *The Paris Review*. Două dintre povestirile sale au fost incluse în antologiile anuale *The Best American Short Stories* din 1990 și 1991, iar ulterior i-au apărut romanele *The Blindfold* (1992), *The Enchantment of Lily Dahl* (1996), *What I Loved* (2003) și *The Sorrows of an American* (2008; *Tristețile unui american*, Polirom, 2013). În 2011 a publicat romanul *The Summer Without Men* (*O vară fără bărbați*, Polirom, 2012, 2013, 2021), nominalizat la Prix Femina, urmat de *The Blazing World* (2014) și *Memories of the Future* (2019). Până în prezent scrierile lui Siri Hustvedt au fost traduse în peste treizeci de limbi.

Introducerea editorului

„Toate demersurile intelectuale și artistice, chiar și glumele, ironiile și parodiile, au o soartă mai bună în conștiința mulțimii când mulțimea știe că undeva în spatele măreței opere sau măreței șarade se pot repera o pulă și o pereche de coaie.“ În 2003, am dat peste această frază provocatoare într-o scrisoare adresată editorului, ce fusese publicată într-un număr din *Ochiul deschis*, o revistă interdisciplinară pe care o citeam cu fidelitate de câțiva ani. Autorul scrisorii, Richard Brickman, nu era și autorul acelei fraze. Cita dintr-o artistă al cărei nume nu-l mai văzusem tipărit niciodată: Harriet Burden. Brickman pretindea că Burden îi trimisese o scrisoare lungă despre un proiect pe care își dorea ca el să-l popularizeze. Deși își expusese lucrările în New York în anii 1970 și ’80, Burden fusese dezamăgită de receptare și se retrăsese cu totul din lumea artistică. La un moment dat, spre finalul anilor ’90, ea a început un experiment care i-a luat cinci ani până la finalizare. Conform spuselor lui Brickman, Burden a angajat trei bărbați care să-i servească drept fațadă pentru propria creație artistică. Trei expoziții personale în trei galerii din New York, atribuite lui Anton Tish (1998), lui Phineas Q.

Eldridge (2002) și artistului cunoscut drept Rune (2003), fuseseră de fapt realizate de Burden. Ea și-a intitulat proiectul, ca întreg, *Mascări*, și a declarat că acesta era menit nu doar să demaște tendința antifeminină din lumea artei, dar și să dezvăluie mecanismele complexe ale percepției umane și felul în care ideile subconștiente despre gen, rasă și celebritate influențează felul cum privitorul înțelege o anumită operă de artă.

Dar Brickman mergea și mai departe. El susținea că Burden insista asupra faptului că pseudonimul adoptat de ea schimbase caracterul artei pe care-o crea. Cu alte cuvinte, bărbatul care-i servea drept mască juca un rol în *felul* de artă pe care ea îl producea: „Fiecare mască artistică a devenit pentru Burden o «personalitate poetizată», o elaborare vizuală a unui «eu hermafrodit», despre care nu se poate spune că ar aparține nici ei, nici măștii, ci unei «realități mixte, create din ei doi»“. Ca profesor de estetică, proiectul m-a fascinat de îndată, fiindcă era ambițios, dar și sofisticat și dovedind complexitate filozofică.

Scrisoarea lui Brickman mă intriga totodată. De ce nu-și publicase Burden declarațiile? De ce i-ar fi permis lui Brickman să vorbească în numele ei? Brickman pretindea că scrisoarea de șaizeci de pagini pe care Burden o numea „Epistolă de pe tărâmul ființei ficționale“ îi sosise pe neanunțate în cutia poștală și că el nu avusese cunoștință de această artistă până atunci. Și tonul scrisorii lui Brickman e ciudat: alternează între condescendență și admirație. Critică scrisoarea lui Burden, zicând că e exagerată și nepotrivită pentru a fi publicată într-o revistă academică, dar pe de altă parte citează alte pasaje pe care i le atribuie ei, cu aerul că le-

ar aproba. Am rămas cu o impresie neclară despre scrisoare și cu un soi de iritare la adresa lui Brickman, ale cărui comentarii reușeau să sufoce textul original al lui Burden. Am căutat imediat cele trei expoziții, *Istoria artei occidentale* de Tish, *Camerele sufocării* de Eldridge și *Dedesubt* de Rune, fiecare diferită din punct de vedere vizual de celelalte două. Și totuși, am întrezărit ceea ce aș numi o „asemănare de familie“ între cele trei. Expozițiile semnate de Tish, Eldridge și Rune, pe care se presupunea că le-a inventat Burden, erau toate captivante ca artă, dar ceea ce m-a fascinat înainte de toate a fost experimentul lui Burden, fiindcă acesta rezona cu propriile-mi preocupări intelectuale.

Ca profesor, orarul meu era încărcat în anul acela. Aveam atribuții de șef interimar al catedrei și nu mi-am putut satisface curiozitatea legată de *Mascări* decât trei ani mai târziu, când mi-am luat un concediu sabatic pentru a lucra la cartea *Voci plurale și viziuni multiple*, în care discut despre opera lui Søren Kierkegaard, a lui M.M. Bahtin și a istoricului de artă Aby Warburg. Descrierea pe care Brickman o făcea proiectului lui Burden și *personalităților poetizate* ale ei (expresie care îi aparține lui Kierkegaard) se potrivea perfect cu ideile mele, așa că am hotărât să dau de urma lui Brickman prin intermediul revistei *Ochiul deschis* și să văd ce are de zis.

Peter Wentworth, redactorul-șef al revistei, mi-a prezentat corespondența lui, primită prin e-mail, de la Brickman – câteva mesaje scurte, seci, cu un ton de afaceri. Dar când am încercat să-l contactez pe Brickman, am descoperit că adresa nu mai era validă. Wentworth mi-a prezentat un eseu pe care Brickman îl publicase în revistă cu doi ani înainte de scrisoarea din *Ochiul deschis*, pe care mi-am amintit mai

târziu că îl citisem: o lucrare absconsă în care erau criticate nesfârșitele dezbateri pe marginea conceptelor din filozofia analitică, o temă îndepărtată de zona mea de interes. Potrivit lui Wentworth, Brickman își luase doctoratul în filozofie la Emory University și era asistent universitar la St. Olaf College din Northfield, Minnesota. Însă, atunci când am luat legătura cu St. Olaf, a reieșit că nici un om cu numele de Richard Brickman nu preda și nu predase vreodată la catedra aceea. Nu mai e nevoie să precizez că în registrele Emory University nici nu figura vreun doctorand cu acel nume. Am hotărât să mă duc direct la Harriet Burden, însă până când i-am dat de urmă în New York, prin fiica sa, Maisie Lord, Burden murise de doi ani.

Ideea acestei cărți s-a născut în timpul primei mele conversații telefonice cu Maisie Lord. Deși știa de scrisoarea lui Brickman, a fost surprinsă să afle că autorul ei nu era persoana care se presupunea că ar fi, asta dacă era într-adevăr cineva. Bănuia că mama ei ținuse legătura cu el, dar nu cunoștea detaliile exacte ale corespondenței lor. Lucrările lui Harriet Burden fuseseră deja catalogate și depozitate în momentul când am vorbit eu cu Maisie, iar ea lucra de câțiva ani la un film documentar despre mama ei. Filmul include fragmente din cele douăzeci și patru de jurnale intime pe care mama ei a început să le țină din 1995, după moartea soțului său, Felix Lord, fiecare etichetat cu o literă a alfabetului. Din câte știa Maisie, în nici unul dintre jurnale nu era menționat Brickman. (Eu am găsit două referiri la R.B., probabil Richard Brickman, dar nimic mai relevant de atât.) Maisie, însă, era sigură că mama ei lăsase o mulțime de „indicii“ în jurnale, nu

doar pentru proiectul ei sub pseudonime, dar și pentru ceea ce ea numea „secretele personalității mamei mele“.

La două săptămâni după ce am vorbit la telefon, am luat avionul până la New York, unde m-am întâlnit cu Maisie, cu fratele ei, Ethan Lord, și cu partenerul lui Burden, Bruno Kleinfeld, și am vorbit cu toți pe îndelete. Am văzut sute de lucrări pe care Burden nu le expusese nicăieri, iar copiii săi m-au informat că opera ei tocmai fusese preluată de prestigioasa Grace Gallery din New York. Retrospectiva Burden din 2008 avea să se bucure de respectul și recunoașterea după care artista tânjise cu atâta disperare, lansându-i, în fond, cariera postumă. Maisie mi-a arătat fragmente din filmul său neterminat și, cel mai important, mi-a oferit acces la caiete.

În timp ce citeam sutele de pagini scrise de Burden, m-am surprins rând pe rând cum cad pradă fascinației, provocării și frustrării. Ținea multe jurnale în paralel. Data unele însemnări, iar pe altele nu. Avea un sistem de trimiteri încrucișate între caiete care uneori era simplu, dar alteori părea năucitor de complex sau lipsit de sens. În cele din urmă, am renunțat să mai încerc să-l decodific. Scrisul de mână se micșorează până devine ilizibil pe unele pagini, iar pe altele se mărește atât de mult, încât câteva propoziții ocupă o pagină întreagă. Unele texte sunt ascunse sub desene care invadează peste pasajele scrise. Câteva caiete erau pline de dădeau pe dinafară, iar altele nu conțineau decât câteva paragrafe. Caietul A și Caietul U erau în mare parte autobiografice, dar nu în totalitate. Făcea însemnări minuțioase despre artiștii pe care îi iubea, dintre care unii ocupă multe pagini din caiet. Vermeer și Velázquez împart litera V, de exemplu. Louise Bourgeois are propriul caiet, sub litera L, nu B, dar L cuprinde

și digresiuni despre copilărie și psihanaliză. William Wechsler, Caietul W, cuprinde însemnări despre opera lui Wechsler, dar și lungi divagații despre *Tristram Shandy* de Laurence Sterne și *Fantomina* de Eliza Haywood[1], precum și un comentariu despre Horațiu.

Mare parte din jurnale sunt, de fapt, note despre lecturile ei, care erau consistente și pendulau cu repeziciune între zone diverse: literatură, filozofie, lingvistică, istorie, psihologie și neuroștiințe. Din motive necunoscute, John Milton și Emily Dickinson împărțeau un caiet etichetat cu litera G. Kierkegaard este la K, dar Burden scrie și despre Kafka în acel caiet, unde mai sunt și câteva pasaje despre cimitire. Caietul H, despre Edmund Husserl, are pagini despre concepția lui Husserl privind „structura intersubiectivă a obiectivității“ și consecințele unei asemenea concepții asupra științelor naturii, dar vorbește și despre Maurice Merleau-Ponty, Mary Douglas și un „Scenariu fantastic“ pe tema inteligenței artificiale. Q este dedicat teoriei cuantice și posibilei sale utilizări ca model teoretic al creierului. Pe prima pagină a Caietului F (de la *femeie*, din câte se pare), Burden scrie „Imnuri închinate sexului frumos“. Urmează pagini și pagini de citate. O mică mostră va fi de ajuns pentru a vă face o idee. Hesiod: „Cine se încrede în femeie, acela se încrede într-un escroc“. Tertulian: „Tu [femeie] ești poarta diavolului“. Victor Hugo: „Dumnezeu a devenit bărbat, desigur. Diavolul a devenit femeie“. Pound (Canto XXIX): „Femeia / E o stihie, femeia / E un haos, o caracatiță / Un proces biologic“. Alături de aceste exemple de misoginie flagrantă, Burden a prins cu capsatorul zeci de articole din ziare și reviste pe o singură pagină, pe care era scris cuvântul *suprimate*. Aceste piese

diverse nu aveau un subiect comun și m-am întrebat de ce fuseseră adunate grămadă. Iar apoi brusc m-am luminat: ceea ce aveau în comun erau listele. Fiecare articol includea o listă de artiști vizuali contemporani, romancieri, filozofi și oameni de știință în care nu apărea nici un nume de femeie.

În V, Burden iarăși citează din cărți academice, menționând sau nu sursa. Am găsit acest citat: „Imaginea «femeii-ca-monstru» – cu femei reprezentate ca șerpi, păianjeni, extratereștri și scorpioni – este foarte obișnuită în literatura pentru băieți, nu doar în Statele Unite, dar și în Europa și Japonia (vezi T, p. 97)“. Trimiterea din paranteză este la propriul ei Caiet T, de la *teratologie*, studiul monștrilor, care, așa cum explică Burden pe prima pagină, este „categoria care nu e o categorie, categoria în care poate fi încadrat ceea ce e neîncadrabil“. Burden a fost preocupată de monștri și a adunat referiri la ei din cărțile de știință și literatură. La pagina 97 a Caietului T, Burden citează din Rabelais, ai cărui monștri comici au schimbat fața literaturii, notând că Gargantua nu se naște prin orificiul obișnuit: „Datorită acestei piedici se slăbiră sus cotiledoanele sgăului, printre care săltă fătul și pătrunse în vâna găvană și, aburcându-se prin primez până deasupra umerelor (unde zisa vână se despărțește-n două), o cotigi la stânga și ieși prin urechea seneastră“ (Cartea I, Capitolul 6)[2]. Imediat apoi, ea notează: „Dar ființa monstruoasă nu este întotdeauna o minune rabelaisiană, de-un apetit copios și-un haz nesfârșit. Ea este adesea singură și neînțeleasă (vezi M și N)“.

Două caiete cu rânduri strânse (M și N) tratează opera lui Margaret Cavendish, ducesa de Newcastle (1623-1673), și organicismul materialist tratat de ea ca gânditoare, la

maturitate. Aceste două caiete, însă, discută și opera lui Descartes, Hobbes, More și Gassendi. Burden face legătura între Cavendish și filozofi contemporani precum Susanne Langer și David Chalmers, dar și cu fenomenologul Dan Zahavi și specialistul în neuroștiințe Vittorio Gallese, printre alții. După ce a citit pasajul respectiv, un coleg de-al meu specializat în neurobiologie, Stan Dickerson, care nu auzise nici de Burden, nici de Cavendish, a declarat că demonstrația lui Burden e „un pic cam fantezistă, dar pertinentă și cultă“.

În ciuda faptului că a trăit în secolul al XVII-lea, Cavendish i-a servit drept alter ego lui Harriet Burden. În timpul vieții sale, ducesa de Newcastle a publicat poezie, literatură și filozofie a naturii. Deși câțiva oameni i-au apărat și admirat opera la vremea respectivă – dintre care cel mai important a fost soțul ei, William Cavendish –, ducesa s-a simțit violent constrânsă de sexul ei și și-a afirmat în mod repetat speranța că își va găsi cititorii și recunoașterea în posteritate. Desconsiderată de mulți dintre cei cu care i-ar fi plăcut să poarte un dialog, Cavendish a creat în scrierile ei o lume de interlocutori. La fel ca în cazul lui Cavendish, eu cred că nici Burden nu poate fi înțeleasă decât dacă se ține seama de aspectul dialogic al gândirii și artei sale. Toate caietele lui Burden pot fi citite ca o formă de dialog. Ea trece permanent de la persoana întâi la a doua și apoi la a treia. Unele pasaje sunt scrise ca dispute între două versiuni ale sale. O voce face o declarație. O alta o contestă. Caietele ei deveneau terenul unde furia contradictorie și intelectul divizat își puteau duce bătălia în pagină.

Cu amărăciune, Burden se plânge de sexismul din cultură și mai ales din lumea artei, dar se lamentează și de

„singurătatea intelectuală“ de care suferă. Meditează asupra izolării sale și îi atacă virulent pe mulți dintre cei pe care-i percepe ca dușmani. În același timp, scriitura ei (ca și a lui Cavendish) este condimentată cu extravaganță și grandilocvență: „Eu sunt o Operă. O Revoltă. O Primejdie“, scrie ea într-o însemnare care pune în discuție fățiș înrudirea ei spirituală cu Cavendish. La fel ca în cazul lui Cavendish, și la Burden dorința de recunoaștere în timpul vieții s-a transformat finalmente în speranța că munca ei va fi în cele din urmă remarcată, dacă nu cât timp mai trăia, atunci după moarte.

Burden a scris atât de mult și de detaliat, încât dilema mea, ca editor, s-a rotit în jurul întrebării cruciale: ce să public și ce să las pe dinafară? Unele dintre caiete conțin un material ezoteric care nu poate fi înțeles decât de cei foarte versați în istoria filozofiei, științe sau istoria artei. Unele dintre trimiterile ei m-au încuiat și pe mine și chiar și după ce le-am dat de urmă, înțelesul pe care-l aveau în textele ei mi-a rămas adesea neclar. Mi-am concentrat atenția pe *Mascări* și am inclus doar pasajele care au legătură directă sau indirectă cu proiectul pseudonimelor. Primele fragmente din jurnalele lui Burden incluse în acest volum au fost luate din Caietul C (*Confesiuni*? *Confidențe*?), memoriile pe care Burden a început să le scrie cândva la începutul lui 2002, după aniversarea de șaizeci și doi de ani, dar pe care se pare că le-a abandonat pentru a se întoarce la celelalte caiete ale sale și la un stil mai fragmentar.

În tot cazul, am considerat adecvat să încerc să construiesc un fel de poveste din diversele materiale lăsate în urmă de Burden. Ethan Lord mi-a sugerat să strâng declarații scrise sau

verbale de la oameni care i-au fost apropiați mamei lui, pentru a prezenta *Mascări* și din alte perspective, iar eu am fost de acord. Am hotărât apoi să cer informații de la cei care știau ceva sau fuseseră implicați într-un fel sau altul în proiectul cu pseudonime.

După expoziția de la Grace, interesul față de opera lui Harriet Burden a crescut exponențial, în ciuda faptului că „măștile“ ei încă sunt înconjurate de controverse – mai cu seamă legătura ei cu ultimul și de departe cel mai faimos artist dintre cei trei, Rune. Deși există un consens în privința faptului că Burden a realizat *Istoria artei occidentale* de Tish, precum și *Camerele sufocării* de Eldridge, încă nu s-a prea căzut de acord când vine vorba de ce s-a întâmplat cu adevărat între ea și Rune. Unii consideră că Burden nu este deloc responsabilă pentru *Dedesubt* sau că a contribuit foarte puțin la instalație, iar alții sunt convinși că Burden a creat-o fără Rune. Alții, pe de altă parte, susțin că *Dedesubt* este rezultatul unei colaborări. Probabil că e imposibil să se stabilească cu exactitate cine a generat lucrarea respectivă, deși e limpede că Burden s-a simțit trădată de Rune și s-a întors împotriva lui. De asemenea, ea a fost convinsă că el i-a furat patru lucrări din atelier, dar nimeni nu poate explica în ce fel s-ar fi putut petrece furtul. Clădirea era încuiată și protejată de un sistem de alarmă. *Ferestre*, o serie alcătuită din douăsprezece lucrări, s-a vândut drept operă atribuită lui Rune. Cutiile, o duzină, seamănă cu construcțiile realizate de Burden și există posibilitatea ca măcar patru dintre ele să fie ale ei, nu ale lui Rune.

Versiunea lui Rune despre aceste evenimente nu a putut fi inclusă în această antologie. Moartea lui în 2004, intens

mediatizată, care a fost sau n-a fost sinucidere, a devenit o poveste de presă senzațională. Cariera lui Rune a fost documentată pe larg. Lucrările sale au fost mult recenzate și există, de asemenea, numeroase articole critice și câteva cărți despre el și opera lui, disponibile oricui este interesat. Și totuși, am vrut ca punctul de vedere al lui Rune să fie prezent în acest volum, așa că l-am rugat pe Oswald Case, jurnalist și, totodată, prieten și biograf al lui Rune, să contribuie la carte. A acceptat cu amabilitate. Au mai contribuit Bruno Kleinfeld; Maisie și Ethan Lord; Rachel Briefman, o prietenă apropiată a lui Burden; Phineas Q. Eldridge, cea de-a doua „mască“ a lui Burden; Alan Dudek (zis și Barometrul), care a locuit cu Burden; și Sweet Autumn Pinkney, care a lucrat ca asistentă la *Istoria artei occidentale* și l-a cunoscut pe Anton Tish.

În ciuda eforturilor mele herculeene, nu am reușit să îl contactez pe Tish, a cărui relatare despre legătura cu Burden ar fi fost inestimabilă. Totuși, este inclus în acest volum un scurt interviu cu el. În 2008, i-am scris surorii lui Rune, Kirsten Larsen Smith, cerându-i un interviu despre legătura fratelui ei cu Burden, dar ea a refuzat, spunând că nu se simțea în stare să vorbească despre fratele ei fiindcă era prea tulburată de moartea lui prematură. Apoi, în martie 2011, după ce am compilat și editat toate materialele pentru carte, Smith m-a sunat și mi-a explicat că a hotărât să-mi accepte cererea pentru un interviu. Conversația purtată cu ea a fost adăugată la carte. Îi sunt profund recunoscătoare pentru curajul și onestitatea de care a dat dovadă vorbind despre fratele ei.

Am inclus un scurt eseu semnat de criticul de artă Rosemary Lerner, care lucrează în prezent la o carte despre

Burden; interviuri cu doi dintre dealerii de artă care au expus „măștile“ lui Burden; și câteva scurte recenzii care au fost publicate după vernisajul *Camerele sufocării*, expoziție care s-a bucurat de mult mai puțină atenție decât celelalte două evenimente ce alcătuiesc trilogia *Mascări*. Articolul lui Timothy Hardwick, publicat după moartea lui Rune, a fost adăugat la antologie fiindcă tratează opiniile lui Rune despre inteligența artificială, un subiect de care era interesată și Burden, deși însemnările ei pe această temă sugerează că cei doi nu se aflau pe aceeași poziție.

Consider că e necesar să ating și chestiunea bolii mintale. Cu toate că, într-un eseu despre Burden din *Luminile artei*, Alison Shaw o numea pe artistă „o întruchipare a sănătății într-o lume dement de părtinitoare“, Alfred Tong, într-un articol pentru *Gol. O revistă a artelor*, adoptă poziția contrară:

> *Harriet Burden a fost bogată. N-a trebuit să lucreze deloc după ce s-a căsătorit cu renumitul dealer și colecționar de artă Felix Lord. După ce el a murit în 1995, ea a suferit o cădere psihică* totală *și a fost tratată de un psihiatru. A rămas în grija lui pentru tot restul vieții. Din câte se spune, Burden era excentrică, paranoică, belicoasă, isterică și chiar violentă. Câteva persoane au văzut-o când l-a atacat fizic pe Rune în Red Hook, lângă apă. Unul dintre martorii oculari mi-a spus mie personal că Rune a părăsit scena rănit și sângerând. Fac eforturi să înțeleg de ce ar considera-o cineva pe Burden suficient de echilibrată încât să producă* Dedesubt*, o instalație serioasă și complicată care ar putea fi cea mai importantă creație a lui Rune.*

În fragmentele din jurnalele care urmează, Burden scrie despre suferința de după moartea soțului ei și scrie despre dr. Adam Fertig, față de care se simțea îndatorată. Tong are dreptate când spune că a continuat să îl frecventeze pe Fertig, psihiatru și psihanalist, în cei opt ani pe care i-a mai trăit. Mergea la el pentru psihoterapie de două ori pe săptămână.

Este adevărat și că l-a pocnit pe Rune în fața mai multor martori. Însă concluziile pe care le trage Tong din aceste date reale sunt în mare parte nefondate. Autoarea caietelor este sensibilă, chinuită, furioasă și, asemenea celor mai mulți dintre noi, predispusă la unele puncte oarbe pe fond nervos. De exemplu, Burden pare să uite adesea că a fost decizia *ei* să părăsească lumea artei. Și-a expus lucrările în spatele a cel puțin două, dacă nu trei măști masculine, dar a refuzat să-i arate vreunui dealer arta pe care o strânsese de-a lungul atâtor ani, lucru care sugerează cu vârf și îndesat un autosabotaj.

Citind cu atenție cele douăzeci și patru de caiete, precum și textele și declarațiile celor care au cunoscut-o bine, am dobândit o imagine nuanțată a lui Harriet Burden, artista și femeia; însă în timp ce lucram la această carte, cu întreruperi de-a lungul a șase ani – interpretându-i scrisul de mână, străduindu-mă să deslușesc cât mai bine trimiterile directe sau încrucișate și încercând să înțeleg multiplele sensuri –, mărturisesc că uneori am avut senzația neplăcută că fantoma lui Harriet Burden îmi râde peste umăr. De câteva ori, în jurnale, se referea la sine ca la o „farsoare“ și părea să savureze tot felul de șiretlicuri și jocuri. Există doar două litere care lipsesc din alfabetul caietelor lui Burden: I și O. Litera *I* este, desigur, pronumele pentru persoana întâi în engleză, „eu“, și am început să mă întreb cum de-a putut rezista Burden tentației de a întocmi un caiet cu acea literă și dacă nu cumva nu-l ascunsese pe undeva, fie și numai ca să-i sâcâie pe unii ca mine, oameni despre care cu siguranță sperase că o vor remarca în cele din urmă – pe ea și munca ei. Par să existe două mențiuni în paranteză la *I*, deși e posibil să

se fi referit și la numărul 1. Cât despre *O*, acesta este și un număr, și o literă, o nulitate, o deschidere, un vid. Poate că anume a omis acea literă din alfabetul ei. Nu știu. Și Richard Brickman? Există sute de Richard Brickman în Statele Unite, dar bănuiala mea este că Brickman e un alt pseudonim de-al lui Burden. Când Ethan mi-a spus că mama lui a publicat cel puțin o lucrare critică în 1986 folosind numele aberant de Roger Raison, am început să capăt tot mai multă încredere în ipoteza mea, deși nu am nici un fel de dovadă pentru a o demonstra.

Cea mai bună abordare ar putea fi aceea de a lăsa cititorul sau cititoarea celor ce urmează să judece ce anume a vrut sau n-a vrut să zică Harriet Burden și dacă relatarea ei despre sine poate fi crezută. Povestea care prinde contur din această antologie de voci este una intimă, contradictorie și, recunosc, destul de ciudată. M-am străduit cât am putut să asamblez textele într-o ordine rezonabilă și să pun note la textele lui Burden, acolo unde era nevoie de clarificare, dar cuvintele le aparțin autorilor textelor și le-am lăsat pe ele să vorbească, doar cu câteva intervenții editoriale minore.

În sfârșit, trebuie să adaug câteva cuvinte despre titlul acestui volum. În Caietul R (posibil de la *revenire*, *revizitare* sau *repetiție* – toate cele trei cuvinte apar de mai multe ori), după douăzeci de pagini despre fantome și visare este un spațiu alb urmat de cuvintele *Monștrii de acasă*. Acesta mi-a servit drept titlu provizoriu până când am primit toate textele, le-am organizat în ordinea actuală și le-am citit de la cap la coadă. Am hotărât că titlul pe care Burden l-a împrumutat de la Cavendish și l-a dat ultimei opere de artă pe care a reușit s-o

încheie înainte de moarte se potrivește mai bine acestei narațiuni în întregul ei: *Lumea în flăcări*.

I.V. Hess

Post-scriptum

Exact când această carte pleca la tipar, m-au contactat Maisie și Ethan Lord, care m-au anunțat că tocmai au mai recuperat un caiet: Caietul O. Însemnările din O furnizează noi informații despre relația ei cu Rune și dezvăluie faptul că Richard Brickman este, așa cum am bănuit, un pseudonim al lui Burden. Cele mai importante pagini din acel caiet au fost adăugate în acest volum, dar, de vreme ce ele nu mi-au modificat în mod fundamental opinia despre artistă, nu mi-am revizuit introducerea. Dacă la un moment dat va exista o a doua ediție a acestui text și dacă se va descoperi Caietul I (care acum am convingerea că există), s-ar putea să trebuiască să revin asupra textului meu și să-i aduc modificările corespunzătoare.

(I.V. H.)

1. *Fantomina; or, Love in a Maze*, roman de Eliza Haywood publicat în 1725, în care protagonista se deghizează în patru femei diferite, urmărind felul în care interacționează un bărbat cu fiecare personaj (n. tr.).
2. François Rabelais, *Gargantua*, Editura pentru Literatură Universală, traducere, note, comentarii și indice de Romulus Vulpescu, București, 1962, p. 46 (n. tr.).

Harriet Burden

Caietul C (memorii, fragment)

Am început să le fac cam la un an după ce a murit Felix – totemuri, fetișuri, semne, creaturi asemănătoare cu el și nu prea asemănătoare cu el, trupuri ciudate de tot felul care îi înspăimântau pe copii, deși crescuseră și nu mai locuiau cu mine. Bănuiau o formă de durere-care-a-luat-o-razna, mai ales după ce-am stabilit că unele dintre corpurile alea ale mele trebuiau să fie calde, așa încât să le simți căldura când le iei în brațe. Maisie mi-a zis s-o las mai moale: Mama, e prea mult. Trebuie să te oprești, mama. Știi, nu mai ești tânără. Iar Ethan, fidel sinelui său, și-a exprimat dezacordul numindu-le „monștrii materni“, „chestiile cu tata“ și „pater horribilus“. Doar Aven, minunată nepoată, le accepta pe dragele mele animăluțe. Pe atunci încă nu împlinise doi ani și le aborda cu seriozitate și mare delicatețe. Adora să-și așeze obrazul pe o burtă încinsă și să gângurească.

Dar trebuie să dau înapoi și să fac un ocol. Scriu toate astea fiindcă nu am încredere în timp. Eu, Harriet Burden, cunoscută și drept Harry vechilor mei prieteni și acelora noi și aleși pe sprânceană, am șaizeci și doi de ani, nu-s bătrână, dar

am pornit binișor spre SFÂRȘIT și mi-au rămas prea multe de făcut înainte ca una dintre durerile mele să se dovedească a fi o tumoare sau numele uitate, demență sau înainte ca vreun camion scăpat de sub control să sară pe trotuar și să mă strivească de un zid, pentru a-mi da ultima suflare. Viața e mers în vârful picioarelor pe-un câmp minat. Nu știm niciodată ce urmează și, dacă vreți să aflați părerea mea, nu prea deținem controlul nici asupra a ceea ce-i în urma noastră. Dar cu siguranță putem să meșterim o poveste despre trecut și să ne stoarcem mințile străduindu-ne s-o zicem bine.

Începuturile sunt ghicitori. Mami și tati. Fătul plutitor. *Ab ovo*[1]. Există însă numeroase momente în viață care pot fi numite puncte de plecare; trebuie doar să ne dăm seama că asta sunt. Felix și cu mine luam micul dejun în vechiul nostru apartament din Park Avenue, de la numărul 1185. El își spărsese oul fiert moale, cum făcea în fiecare dimineață, lovindu-l iute cu cuțitul în coajă, și dusese la gură lingurița plină cu albuș și gălbenuș care curgea. Mă uitam la el fiindcă părea pe cale să-mi spună ceva. A părut surprins doar o clipă, lingurița i-a căzut pe masă, apoi pe podea, iar el s-a prăbușit în față, cu fruntea aterizându-i pe o felie de pâine prăjită unsă cu unt. Lumina din fereastră bătea slab pe masa acoperită cu fața alb-albastră, cuțitul abandonat stătea înclinat, proptit pe farfuriuța ceștii de cafea; solnițele verzi erau așezate la câțiva centimetri de urechea lui stângă. Probabil că n-am văzut imaginea soțului meu prăbușindu-se peste farfurie mai mult de o fracțiune de secundă, dar mi s-a întipărit în minte și o văd și acum. O văd, chiar dacă am sărit în picioare și i-am ridicat capul, i-am căutat pulsul, am strigat după ajutor, i-am făcut respirație gură la gură, mi-am spus rugăciunile vagi, de

profană, am stat în spate în ambulanță cu paramedicii și-am ascultat sirena urlând. Până atunci devenisem deja o femeie de piatră, un observator care era totodată și actor în scena aceea. Îmi amintesc totul foarte bine, și totuși o parte din mine încă stă acolo, la măsuța din bucătăria lungă și îngustă de lângă fereastră, uitându-se la Felix. Este acel fragment din Harriet Burden care nu s-a ridicat niciodată în picioare și n-a făcut nimic mai departe.

Am trecut podul și-am cumpărat o clădire în Brooklyn, cartier mai murdar pe-atunci ca acum. Voiam să las în urmă lumea artei din Manhattan, acea globulă incestuoasă, avută, sforăitoare, alcătuită din persoane care cumpără și vând *obiecte* estetice. În acel microcosmos decadent, se poate spune pe bună dreptate că Felix fusese un uriaș, dealer al celebrităților, iar eu, soția-artist a lui Gargantua. Soția a cântărit însă mai mult ca artista și, odată ce Felix a dispărut, locuitorilor acelei *beau monde* puțin le-a păsat dacă rămâneam acolo sau plecam și mă duceam în îndepărtata regiune cunoscută drept Red Hook[2]. Avusesem doi dealeri; ambii mă lăsaseră baltă, unul după altul. Lucrările mele nu se vânduseră niciodată prea bine și erau puțin discutate, dar treizeci de ani le fusesem gazdă tuturor – colecționari, artiști și scriitori din lumea artei –, un club al interdependenților, atât de concrescut înspre interior și exterior, încât identitățile membrilor păreau să se contopească. În momentul când mi-am luat la revedere de la toate acestea, noile achiziții „tari“, proaspăt ieșite de pe băncile școlilor de artă, începuseră să mi se pară la fel, cu filmele sau cu arta lor interpretativă și cu sporovăiala lor pretențioasă și cu referințele lor teoretice deformate. Măcar puștii erau promițători. Urmau exemplul

celor fără de speranță – dobitocii care scriau la *Art Assembly*, fițuica ermetică în care erau servite regulat resturile reci de la masa teoriei literare franceze cititorilor pe cât de avizi, pe-atât de ignoranți. Atâta m-am străduit ani la rând să-mi țin gura, încât mai că mi-am înghițit limba. Ani la rând, glisasem în jurul mesei din salon în diferite costume, din cele viu colorate și excentrice, cu tabloul de Klee în față, dirijând agil traficul și zâmbind, întotdeauna zâmbind.

Felix Lord m-a descoperit stând în galeria lui din SoHo, într-o după-amiază târzie de sâmbătă, contemplând un artist care dispăruse de mult, dar care avusese un moment de glorie în anii ’60: Hieronymus Hirsch.[*3] Aveam douăzeci și șase de ani. El avea patruzeci și opt. Eu aveam 1,88. El avea 1,78. El era bogat. Eu eram săracă. Mi-a spus că aveam părul cuiva care supraviețuise unui electroșoc și c-ar trebui să fac ceva.

A fost dragoste.

Și orgasme, multe, în cearșafuri moi și umede.

A fost o tunsoare, foarte scurtă.

A fost căsătoria. Prima, pentru mine. A doua, pentru el.

Au fost discuții – despre pictură, sculptură, fotografii și instalații. Și culori, multe despre culori. Ne-au invadat pe amândoi, ne-au umplut pe interior. Au fost cărți citite, cu voce tare, unul altuia, și discuții despre ele. Avea o voce frumoasă, ușor răgușită, de la țigările de care nu s-a putut lăsa niciodată.

Au fost bebelușii la care adoram să mă uit, micuții Lord, delicii senzuale din carne durdulie și fluide. Cel puțin trei ani, m-am scăldat în lapte și caca, și pipi, și scuipat, și sudoare, și lacrimi. A fost raiul. A fost epuizant. A fost plictisitor. A fost dulce, palpitant și uneori, ce ciudat, a fost o mare singurătate.

Maisie, povestitoare maniacală a cursului vieții, vocea ascuțită a confuziei în floare. Încă vorbește mult, mult, mult.

Ethan, copil al metodei, mai întâi un picior, apoi celălalt, pe un pătrat de parchet, contemplarea în mers ritmic a holului.

Au fost discuții despre copii până noaptea târziu și mirosul lui Felix, apa lui de colonie slabă și șamponul de plante, degetele lui subțiri pe spatele meu. „Modiglianiul meu.“ A transfomat chipul meu lung și simplu într-un artefact. *Jolie laide*.

Dădace, ca să pot lucra și citi: Lucy grasa și Theresa musculoasa.

În camera pe care-o numeam microatelierul meu, am construit căsuțe strâmbe, cu mult scris pe pereți. Cerebrale, a zis Arthur Piggis, care s-a deranjat odată să se uite.[*4] Siluete gelatinoase planau aproape de tavan, susținute de fire aproape invizibile. Una strângea în mână un panou pe care scria: *Ce caută străinii ăștia aici?* Acolo scriam eu – exclamațiile pe care nimeni nu le citea, delirurile pe care nici măcar Felix nu le înțelegea.

Felix la aeroport. Șirurile lui de costume din dulap. Cravatele și tranzacțiile lui. Colecția lui.

Felix Motanule. Te așteptăm la Berlin în weekendul următor, înnebuniți, fierbinți. Cu dragoste, Alex și Sigrid. Buzunarul interior al sacoului, când îl dădeam la curățat. Neglijența, mi-a zis Rachel, era felul lui de a-mi spune despre ei fără să-mi spună. *Viața secretă a lui Felix Lord.* Putea fi o carte sau o piesă de teatru. Ar fi putut s-o scrie Ethan, băiatul meu scriitor, dacă ar fi știut că tatăl lui era îndrăgostit de trei ani de un cuplu. Felix, cel cu privirea pierdută. Și oare eu nu-i iubisem tot ilizibilitatea? Nu asta mă atrăsese și mă sedusese la el, așa

cum îi sedusese și pe alții, nu cu ceea ce era acolo, ci cu ceea ce lipsea?

Mai întâi moartea tatălui meu, apoi moartea mamei mele, la nici un an distanță una de cealaltă, și toate visele bolnave, un noian, în toate nopțile, în fiecare noapte – imaginile fugare cu dinți, oase și sânge care se scurgeau pe sub nenumărate uși ce mă purtau, pe coridoare, spre camere pe care-ar fi trebuit să le recunosc, dar nu reușeam.

Timpul. Cum pot să fiu atât de bătrână? Unde-i micuța Harriet? Ce s-a întâmplat cu fata aia mătăhăloasă, cu ditamai claia de păr creț, care învăța pe brânci? Unicul copil al unui profesor și-al soției acestuia – un filozof și tovarășa lui de viață săritoare, un protestant alb și o evreică – căsătoriți și nu mereu fericiți în Upper West Side, părinții mei stângiști și chibzuiți, al cărui unic lux era să mă adore pe mine, ținta dezbaterilor dintre ei, povara lor supradimensionată și zburlită care i-a dezamăgit în unele privințe și-n altele nu. La fel ca Felix, tata a murit din senin, înainte de amiază. Într-o dimineață, în biroul lui, după ce-a scos *Monadologia* de la locul ei, de pe raftul din fața biroului, inima lui a încetat să mai bată. După aceea, mama mea cea cândva gălăgioasă și agitată a devenit mai tăcută și mai înceată. Am văzut-o cum se micșorează. Părea să se facă tot mai mică pe zi ce trecea, până când abia mai recunoșteam silueta micuță din patul de spital care-a strigat, la sfârșit, nu după soțul ei sau după mine, ci după mama ei – iar și iar.

După toți trei am ținut un doliu agitat, ca un animal mare și neliniștit care umblă încolo și-ncoace. Rachel spune că doliul nu-i deloc simplu și am descoperit că vechea mea prietenă, dr. Rachel Briefman, are în general dreptate în

privința ciudățeniilor psihicului – psihanaliza e vocația ei – și e adevărat că primul an în care-am trăit fără Felix a fost plin de furie și dorință de răzbunare, o implozie de suferință cu gândul la tot ce făcusem greșit și tot ce irosisem, o șaradă a urii și iubirii pentru noi doi. Într-o după-amiază am aruncat maldăre întregi de haine scumpe pe care mi le cumpărase el de la Barneys și Bergdorf și biata Maisie, cu burtica ei bombată, se uita în dulap și plângea cu sughițuri zicându-mi să păstrez cadourile de la tata și cum pot să fiu așa de crudă, încât mi-am regretat gestul prostesc. M-am ascuns de copii cât am putut: votca cu care adormeam, senzația de irealitate când hoinăream prin camerele pe care le cunoșteam atât de bine și o foame teribilă de ceva ce nu puteam numi. Nu puteam să mă ascund când vomitam. Mâncam, iar mâncarea urca și irumpea din mine, împroșcând vasul de toaletă și pereții. Nu mă puteam abține. Când mă gândesc acum la asta, parcă simt suprafața netedă și rece a colacului când mă apuc cu mâinile de el, cum mă sufoc cu gâtul și mațele pradă crizei lor chinuitoare. Mor și eu, îmi ziceam, dispar. Analize peste analize. Doctori peste doctori. Nu se găsea nimic. Apoi, ultima oprire pentru acea suferință așa-zis funcțională, pentru o posibilă tulburare de conversie, pentru un corp care uzurpă vorbirea: Rachel mi-a recomandat un psihiatru-psihanalist. Am plâns și-am vorbit și iarăși am plâns. Mama și tata, apartamentul din Riverside Drive, Cooper Union[5]. Vechile mele ambiții, dezumflate. Felix și copiii. Ce-am făcut?

Și-apoi, într-o după-amiază, la trei și zece, chiar înainte de încheierea ședinței, dr. Fertig m-a privit cu ochii lui triști, care trebuie să fi văzut atâtea alte tristeți în afară de-a mea, fără îndoială atâtea alte tristeți mult mai grele decât a mea, și a zis,

cu glas scăzut, dar categoric: Încă mai e timp să schimbi lucrurile, Harriet.

Încă mai e timp să schimbi lucrurile.

Vomitatul a încetat. Să nu lăsați pe nimeni să vă spună că nu există cuvinte magice.

1. „De la ou“, expresie folosită cu sensul „de la început“ (lat.) (n. tr.).
2. Cartier în partea de nord-vest a Brooklynului (n. tr.).
3* Nu există nici o dovadă documentată a existenței vreunui artist cu acel nume. Nu se știe de ce modifică Burden numele pictorului flamand de secol XV Hieronymus Bosch (cca. 1450-1516), ficționalizând astfel o poveste autobiografică. În Carnetul G, scriind despre *Grădina deliciilor*, Burden comentează: „probabil cel mai mare artist al granițelor trupești și-al sensurilor lor onirice. El și Goya“.
4* Vezi Arthur Piggis, *Notes on Artists*, 1975-1990 (Dreyfus Press, New York, 1996).
5. Colegiu privat din Manhattan, în cadrul căruia funcționează școli de arhitectură, artă și inginerie (n. tr.).

Cynthia Clark

(interviu cu fosta proprietară a Clark Gallery, New York, 6 aprilie 2009)

Hess: Vă amintiți când ați întâlnit-o prima oară pe Harriet Burden?

Clark: Da, Felix a adus-o pe la galerie. Divorțase deja de Sarah și intră cu tipa asta uriașă, mare cât casa, pe bune, și cu forme beton, dar cu un chip prelung, bizar. I se zicea Amazoana.

Hess: Îi cunoșteați lucrările pe atunci?

Clark: Nu, sinceră să fiu, nimeni nu-i știa lucrările. Le-am văzut acum, pe cele de început, dar adevărul e că nimeni din lumea artei nu le-ar fi remarcat pe vremea aceea. Erau prea încărcate, prea ieșite din comun. Nu se încadrau în nici o schemă. Se dădeau o grămadă de bătălii în artă, știți, pe la sfârșitul anilor ’60, începutul anilor ’70. Și ea nici nu era vreo Judy Chicago, să facă vreo declarație feministă. Și bănuiesc că și Felix era o problemă pentru ea. Nu o putea reprezenta, în fond, ar fi fost nepotism.

Hess: În afară de felul în care arăta, mai e ceva ce v-a impresionat la ea și ați dori să destăinuiți, pentru carte?

Clark: A făcut odată o scenă la o cină. S-a întâmplat cu mulți ani în urmă, cred că prin 1985. Vorbea cu Rodney Farrell, criticul – a cam dispărut, dar atunci avea ceva putere – în fine, ceva a înfuriat-o din ce-a zis el și femeia asta, pe care toți o crezuserăm foarte tăcută, a izbucnit și-a început să turuie despre filozofie, artă, limbaj. Vorbea foarte tare, ca și cum ne-ar fi ținut lecții, extrem de neplăcut. Cred că nimeni nu pricepea o iotă din ce spunea. Sincer, mi s-au părut aiureli. Toată lumea s-a oprit din vorbit. Și atunci ea a început să râdă, cu un râs de dementă, de țăcănită, și a plecat de la masă. Felix s-a supărat. Detesta scenele.

Hess: Și pseudonimele? Ați bănuit ceva?

Clark: Absolut nimic. După ce-a murit Felix, ea a dispărut. Nimeni nu vorbea despre ea.

Hess: Nu v-a surprins cât de sofisticată era lucrarea lui Anton Tish? Avea doar douăzeci și patru de ani pe atunci, picat din lună, iar în interviuri se vedea clar că nu poate să lege două fraze și părea să nu aibă decât o idee superficială despre propria lucrare.

Clark: Am expus mulți artiști incapabili să-și explice lucrările. Am considerat mereu că lucrarea e cea care trebuie să vorbească și că presiunea care se pune pe artiști pentru a se explica este total deplasată.

Hess: De acord cu dumneavoastră, și totuși *Istoria artei occidentale* este o glumă complexă despre artă, plină de trimiteri, citate, jocuri de cuvinte și anagrame. Este acolo și o aluzie la o replică de-a lui Diderot despre un tablou de Chardin expus la Salonul Anual al Academiei, luată din ediția franceză. Acel eseu n-a fost tradus în engleză. Băiatul nu vorbea franceză.

Clark: Auziți, am mai zis-o eu. E foarte ușor să ne uităm acum în urmă și să ne întrebăm cum naiba ne-am lăsat păcăliți. N-aveți decât să dați câte exemple doriți. Eu n-am stat să mă întreb cum a realizat-o. Mi-a dat lucrarea. A făcut vâlvă. S-a vândut. I-am vizitat atelierul și era plin de lucrări în diferite stadii. Dumneavoastră ce-ați fi crezut?

Hess: Nu prea știu.

Clark: Nu-i nimic de la sine înțeles în treaba asta, să știți. S-ar putea argumenta la fel de ușor că și afectarea, intrepretarea unui rol anume făceau parte din lucrarea în sine, că toate sunt parte dintr-un întreg și, după cum bine știți, piesele din acea expoziție semnate de Anton Tish se vând la prețuri mari. Nu regret o clipă că le-am expus.

Hess: Cred că adevărata întrebare este: le-ați fi expus dacă ați fi știut cine le-a realizat cu adevărat?

Clark: Bănuiesc că le-aș fi expus. Da, așa cred.

Maisie Lord

(transcriere editată)

După ce s-a mutat în Brooklyn, mama a început să colecționeze ființe de pripas – oameni, nu animale. De câte ori mergeam pe la ea în vizită, găseam câte un „asistent“, poet, pierde-vară sau pur și simplu vreun aciuat într-o cameră, încât îmi făceam griji că s-ar putea să profite de ea, s-o jefuiască sau chiar s-o omoare în somn. Îmi fac prea multe griji; e ceva cronic la mine. Am ajuns îngrijorata familiei – ăsta e postul meu. Bărbatul care își zicea Barometrul a locuit mult timp cu mama. Fusese internat două săptămâni la Bellevue nu cu mult înainte să-i apară la ușă. Turuia întruna despre nu știu ce vorbe aduse de vânt și făcea gesturi ciudate ca să scadă umiditatea. Când i-am zis mamei că omul mă neliniștește, ea a spus:

— Dar, Maisie, e atât de blând și desenează foarte bine.

S-a dovedit că avea dreptate în privința lui. Omul a devenit subiectul unui film de-al meu, dar au mai fost și alții, personaje mai pasagere și dubioase care mă țineau trează noaptea, înainte să apară Phineas și să-i pună treburile la punct, dar asta s-a întâmplat mai târziu. Locuința mamei era

imensă, o veche clădire care fusese cândva depozit. Două etaje erau ale ei, pe unul locuia și pe celălalt lucra. Când a renovat clădirea, a avut grijă să păstreze câteva dormitoare pentru „toți viitorii mei nepoți“, dar cred că fantezia ei era și să sprijine direct tineri artiști, oferindu-le cazare și un spațiu în care să lucreze. Tata avea fundația lui. Mama avea colonia ei ad-hoc de artiști din Red Hook.

La scurt timp după ce s-a mutat, mama mi-a zis:

— Maisie, am prins aripi.

Avea multă energie, ca să zic doar atât. Am citit undeva despre hipomanie și m-am întrebat dacă mama nu era cumva hipomaniacă. Doliul poate avea tot felul de complicații, suișuri și coborâșuri nervoase, iar ea s-a simțit foarte rău după ce a murit tata. Era atât de slabă și de vlăguită, abia se putea mișca, dar după ce și-a revenit nu s-a mai oprit. Mama muncea zilnic în atelier ore în șir, iar apoi citea două, trei ore, carte după carte, romane, filozofie, artă și științe. Ținea jurnale și caiete de însemnări. Și-a cumpărat un sac din ăla de box, mare și greu, și a angajat o femeie pe nume Wanda să-i dea lecții de box. Uneori mă apuca moleșeala doar uitându-mă la ea. A avut mereu o doză de ferocitate – putea izbucni dintr-un fleac. Odată, când mi-a cerut să mă spăl pe dinți și eu mă tot mocăiam – aveam vreo șapte ani –, și-a ieșit din minți. A țipat și-a zbierat și a stors un tub întreg de pastă de dinți în chiuvetă. Dar de obicei era o mamă răbdătoare cu mine și cu fratele meu. Ea a fost cea care ne citea, ne cânta și ne inventa povești lungi ca să ne mulțumească și pe mine, și pe Ethan, treabă deloc ușoară, fiindcă eu voiam zâne și spiriduși, iar el voia mașini cu lansatoare de arme și roboți, așa că ne inventa un hibrid. Un an întreg ne-a spus o poveste lungă despre

ferviduci, care locuiau într-o țară numită Fervidia. Dădea pe dinafară de magie, bătăi și armament complicat. Ne-a ajutat la lecții tot liceul. O sunam și de la facultate și-i puneam întrebări legate de cursuri sau lucrări. Mama era interesată de toate și părea să fi citit tot. Ea a fost cea care venea la partidele, recitalurile și spectacolele noastre de teatru. Tata venea când putea, dar el călătorea mult. Uneori, când eram mică și el era plecat, mă duceam și dormeam cu mama. Vorbea în somn. Nu știu de ce îmi amintesc, dar odată a strigat:

— Unde-i Felix acum?

Copiii sunt egoiști. Știam că mama e artistă și creează căsuțe complicate, pline de păpuși, fantome și animale pe care uneori mă lăsa să le ating, dar nu m-am gândit niciodată că munca ei e o slujbă ca oricare alta. Era mama mea. Tata îi zicea „Madona minții mele“. Mi se pare groaznic când mă gândesc, dar nu mi-a dat niciodată prin cap că mama era frustrată sau nefericită. Trebuie s-o fi rănit nenumăratele respingeri, cât de nedrepte erau, dar nu pot spune că am simțit ceva când eram mică. Îi plăcea să fredoneze și să se legene când lucra la o construcție de-a ei și tot dădea din degete înainte să atingă o figurină. Uneori adulmeca materialele și ofta. Uneori închidea ochii și îi plăcea să spună că pentru ea nu există artă fără corp și ritmurile corpului. Bineînțeles, când eram adolescentă aceste gesturi și ticuri mi se păreau insuportabile și aveam grijă să nu le vadă nici un prieten. Odată, când aveam șaptesprezece ani, ea mi-a zis:

— Maisie, ai noroc că n-ai moștenit sânii mei. Sânii mari la o femeie micuță sunt atrăgători; sânii mari la o femeie mare sunt înspăimântători – pentru bărbați, adică.

Mi-am dat brusc seama că feminitatea, corpul ei, statura ei îi dăduseră cumva viața peste cap, credea ea. Asta se întâmpla cu mult înainte de pseudonime și eram prinsă cu primul meu filmuleț de la liceu, un jurnal vizual, așa îi ziceam – ceva foarte afectat, multe cadre lungi și melancolice cu prietenii mei mergând pe stradă sau stând la ei în cameră, cuprinși de o disperare existențială, chestii din astea. Ce treabă aveau sânii mei în povestea asta?

Mult, mult mai târziu, când s-a aflat, m-am gândit cu groază că avusese dreptate. Sigur, atunci deja crescusem mare și îmi luasem porția de subestimare și prejudecăți cu propriile mele creații. Am crezut că s-a folosit de acei bărbați drept paravan ca să demonstreze ceva și a reușit, măcar parțial, însă atunci când i-am citit fragmentul de memorii și jurnalele am văzut ce complicate fuseseră relațiile cu ei și că și măștile erau adevărate. A fost groaznic de greșit înțeleasă. Nu a fost o brută calculată care exploata toți oamenii care-i ieșeau în cale. Cred că nimeni nu poate ști cu adevărat când a început să se gândească la pseudonime. A publicat o cronică stufoasă de artă într-o revistă, semnându-se Roger Raison, în anii ’80, criticând mania cu Baudrillard și demolându-i teoria simulacrelor, dar puțini oameni au băgat-o în seamă. Îmi amintesc că, la cincisprezece ani, familia noastră era la Lisabona, iar ea s-a dus să sărute statuia lui Pessoa. Mama mi-a zis să-l citesc și, desigur, era celebru pentru ceea ce el numea heteronimele sale. A fost profund influențată și de Kierkegaard. Fără îndoială că nevoia ei de-a fi altcineva vine din copilărie. Cea mai bună prietenă a mamei mele, Rachel Briefman, este psihiatră și psihanalistă. Probabil că ea are dreptate când spune că psihoterapia a dezlănțuit o Harriet

Burden pe care nici unul n-o mai văzuse, dar și o serie de alte personaje sau *personae* la care se gândea de ceva vreme. Nu mă refer la ceva de genul personalității multiple, ci la eurile schimbătoare ale artistului, euri care s-au ivit și-au avut nevoie de trupuri. N-aș fi spus asta, nici măcar acum un an, dar treptat am ajuns să-mi văd mama în altă lumină sau poate ar trebui să spun în alte câteva lumini.

Dar asta mi-a luat ani întregi. Când am văzut prima oară *Vis comemorativ* nu eram deloc pregătită. M-a șocat. Într-o duminică mi-am adus fiica, pe Aven, în Red Hook, la brunch. Soțul meu, Oscar, nu a venit cu noi. Nu-mi amintesc de ce. Probabil trebuia să scrie un raport despre unul dintre puștii cu care lucrează. (E doctor în psihologie și primește pacienți în privat, dar petrece timp și cu copii adoptați din sistem, treabă pentru care e plătit mizerabil.) Nu știu dacă mama găzduia pe atunci vreun vagabond de-al ei, oricum n-am văzut pe nimeni. Aven tocmai făcea primii pași, așa că trebuie să fi fost primăvara lui 1996, și am avut parte de o masă agitată, fiindcă fiica mea a mers de colo colo sau mai degrabă mergea și cădea, și iarăși mergea și cădea. Mama bătea din palme și râdea, iar Aven era încântată, dându-se tot mai mult în spectacol până când, epuizată, s-a pus pe plâns, iar eu am dus-o la un pui de somn pe o canapea, împrejmuită cu perne ca să nu cadă. Mama avea multe perne, în culori pale sau vii. Îi plăcea să vorbească despre culoare și sens. Culoarea, zicea ea, are un sens corporal. Nici nu apucăm să numim culoarea pe care o vedem, că ea e deja în noi.

Ce ziceam? Când s-a trezit Aven, mama mi-a spus că vrea să-mi arate ceva la care lucra și m-a dus în celălalt capăt al atelierului, încă în renovare pe-atunci. Construise o cămăruță,

cu pereți semitransparenți din sticlă, de culoarea laptelui. Se vedea o siluetă prin perete și deodată mi-am dat seama că mă uitam la tatăl meu, așezat pe un scaun. Asemănarea trebuie să fi fost în postura acelei siluete, fiindcă atunci când mama a deschis o ușă aproape invizibilă, corpul moale și buretos care semănase atât de mult cu tata nu avea decât niște trăsături grosolane, însă purta un costum de-al tatei și ținea deschisă în poală *Don Quijote*, cartea pe care tata o iubea cel mai mult. Când m-am uitat în jos, am văzut că podeaua era tapetată cu hârtii, copii xerox, circulare, însemnări făcute de tata și că pătratele roșii de linoleum erau mâzgălite cu scrisul mamei mele. Trei scări miniaturale duceau în sus și se opreau în cei trei pereți. Pe un perete fuseseră desenate rudimentar cinci uși. Am izbucnit în lacrimi. Apoi a început și Aven să plângă, iar mama a încercat s-o dreagă.

— Îmi pare rău, îmi pare tare rău.

Așa era ea. Nu suporta să vadă oameni suferind. O afecta fizic. Se ținea de coaste de parcă o lovise cineva.

Ne-am revenit, dar înainte să chem o mașină să ne ia pe mine și Aven, mama m-a privit în ochi. Era o privire severă, dar nu rece, ci aspră, cum mă privea uneori când eram mică și mințeam sau trișam sau îl loveam pe Ethan.

Mi-o amintesc fiindcă mă simțeam vinovată, deși nu prea știam de ce. Ea a închis ochii, apoi i-a deschis și, cu o voce calmă și joasă mi-a zis:

— Îmi pare rău că te-a tulburat, Maisie, dar nu-mi pare rău că l-am făcut. Și mă tem că mai sunt și alte vise și trebuie să le scot din mine.

A zâmbit trist și ne-a condus la mașina care ne aștepta.

O am încă în minte, cum ne-a întors spatele. Aș fi vrut s-o fi filmat atunci. E frumos acolo, lângă apă, cu Statuia Libertății pe fundal, dar era și dezolant, mai sumbru decât este acum, iar imaginea mamei îndepărtându-se de noi spre clădirea de cărămidă, sub cerul vast și înnorat, m-a făcut să simt c-o pierdeam. Așa simțeam după ce-mi luam la revedere de la ea în tabăra de vară. Și-apoi – a fost doar un mărunțiș – am remarcat că își lăsase părul lung și arăta de parcă i-ar fi crescut în creștet o mică tufă sălbatică.

Harriet Burden

Caietul C

De unde-au apărut? Penisul cu aripi, penisul lui, sacourile goale și pantalonii, suspendate și însoțite de toate mărunțișurile lui Felix – ochelarii de citit, apa de colonie, pila de unghii strălucitoare (mister), o pânză goală (speranță) –, un Felix uriaș înghesuit într-una dintre camerele mele ca Alice, niște Felicși micuți aliniați în șir, îmbrăcați în diferite costume, păpușile-soț, așa le ziceam. Apoi, cine știe cum, a început să apară și tata. Omul din carte picotind pe o pagină din Spinoza, zburdând peste Leibniz (îl adora pe Leibniz), un mic *Luftmensch*[1] tătic planând pe deasupra unui șir de scări, cu cuvinte înscrise pe tot costumul din două piese. Cel care-mi scapă, cei care-mi scapă, au început să se combine în desene și în sculpturi, chipurile și hainele lor, contopiri ale dorințelor, oameni dragi amestecându-se înnebunitor în mintea lui Harry. Și mai era și furia resimțită din cauza puterii pe care-o aveau asupra mea. De-asta creșteau și se micșorau.

Nu știam cum s-o fac pe mama. Asta avea să vină mai târziu. Îmi crea probleme să redau pe cineva în care fusesem cândva.

După ea nu trebuia să mă țin deloc.

După bărbați mă țineam eu urlând: *Uitați-vă la mine!*

În gândurile noastre există tot timpul obiecte inexistente, imposibile, imaginare, dar în artă ele se mută din interior în exterior, cuvinte și imagini trec granița. Citeam mult Husserl în perioada aceea, întinsă pe canapeaua din camera mare cu ferestre înalte și vedere spre apă: cogitațiile sunt primele date absolute. Husserl îl îndrăgea pe Descartes și își avea propriile fluxuri ale conștiinței, ca William James (pe care-l citise), curgând unele pe lângă altele și împletindu-se laolaltă, și știa că empatia este o formă profundă de cunoaștere.*[2] Edith Stein, studenta lui Husserl, este cea mai bună filozoafă pe această temă, iar ea a trăit totul pe pielea ei, și-a trăit cuvintele.**[3] Filozofia e greu de înfățișat. Am început să mă întreb dacă aș putea reprezenta empatia, de pildă, construind o cutie a empatiei. Am schițat cum ar putea arăta interiorul. Am făcut însemnări. Am fredonat. Am ascultat mult *Patimile după Matei*. Am înțeles că sosise vremea libertății mele. Nimeni și nimic nu-mi stătea în cale, în afară de povara lui Burden[4] însăși. Viitorul fără limite, marele căscat al absenței mă amețeau, mă nelinișteau și, uneori, îmi dădeau o stare de euforie de parcă m-aș fi drogat fără să fi luat nimic. Eram bucățica mea din Brooklyn, o văduvă bogată care nu mai avea de mult vreun bebeluș, copilaș sau adolescent pe cap, iar mintea mi-era doldora de idei.

Însă apoi, pe înserat, apărea singurătatea, golul neliniștit care îmi amintea de anii de solitudine din primul meu apartament în oraș, când studiam la Cooper Union. Am regresat vertiginos la sinele meu tânăr – artista singuratică, fata care tânjea vag la un viitor în care avea să se bucure

cumva și de celebritate, și de dragoste. Am început să înțeleg că sentimentele pe care le atribuisem tinereții nu aveau de-a face de fapt cu acea perioadă a vieții. Agitația pe care o simțeam după o zi lungă de lucru era aceeași neliniște pe care-o simțisem la vremea când abia ieșeam din copilărie. Tânjeam după Cineva, un posibil personaj care să-mi umple orele rămase. Felix, vechi prieten și interlocutor, delicat, evaziv, caustic, sărind din floare-n floare, bunul Felix murise. „M-ai scos din minți, am ajuns la capătul puterilor!“ (Pe-atunci mai țipam uneori.) Dar acel capăt n-a fost atins de fapt niciodată. Mințile mele au rămas la locul lor, la fel și-ale lui, din când în când avuseserăm grijă să dregem ceea ce vătămaserăm din ele. Dar de-acum nu mai aveai ce să dregi. Se terminase cu dresul. Se terminase cu Felix. M-am străduit să înțeleg golul, iar faptul că începusem să-l percep ca real s-a materializat sub forma acelei alte ființe lipsite de conținut, o lacună, un gol în minte, însă nu era golul numit Felix.

Așa că mergeam până la Sunny’s Bar, unde stăteam și mă uitam la oameni și le ascultam discuțiile, un balsam de voci. Uneori era muzică. Odată am ascultat o lectură de poezie și la final am vorbit cu poeta, care avea niște ochi mari și un ruj roșu, mult mai tânără și decât Ethan și, chiar dacă poeziile ei mi s-au părut groaznice, de ea mi-a cam plăcut. Își zicea April Rain[5], idee care bănuiesc că-i venise în timp ce scria. Fata avea un sac marinăresc mare, cu fermoarul larg căscat, și își legase de el niște pulovere și-o căciulă, iar când l-a luat și a plecat cu el pe umăr, i-am zis că arată ca un imigrant împleticindu-se pe chei în 1867, iar ea mi-a explicat că doarme pe canapeaua unei prietene fiindcă e „între două locuințe“, așa că am luat-o la mine acasă.

April Rain, fetița albă cu păsări tatuate pe antebrațe și cantități mari de cioburi de sticlă în poeziile sale, care uneori provocau sângerări, ea a fost prima mea artistă în rezidență. N-a stat mai mult de o săptămână. Într-o noapte a găsit un crai ciufulit la Sunny's și nu s-a mai întors, dar cât a stat mi-a plăcut s-o am prin preajmă, iar prezența ei alunga durerile care mă năpădeau pe înserat. Când mă uitam la chipul fin și palid al domnișoarei Rain și la obrajii ei plini, în timp ce ne mâncam lintea sau legumele la cuptor (era vegetariană) și sporovăiam despre Hildegard von Bingen sau Christopher Smart, uitam cum arăt. Uitam că am riduri, niște sâni pe care doar un sutien țeapăn îi mai susținea și burta specifică vârstei mijlocii, bombată ca un pepene. Această amnezie este fenomenologia noastră de toate zilele – nu ne vedem pe noi înșine –, iar ceea ce vedem devine noi în timp ce privim. Într-o seară, după ce i-am spus noapte bună poetesei mele de douăzeci și doi de ani, m-am privit în oglindă înainte să mă bag în pat și, surprinsă să-mi văd propriul chip, am izbucnit în lacrimi. Felix iubea mutra asta îmbătrânită, mi-am zis. O lăuda și o mângâia. Acum nu mai are cine s-o iubească.

E posibil ca autocompătimirea – senzația că devenisem prea urâtă ca să mai încălzesc patului vreunui bărbat – să fi stat în spatele ideii că unele dintre ființele pe care le construiam trebuiau să fie cât de cât calde. Mama avea o slăbiciune pentru păturile electrice care o încălzeau peste noapte; avea o problemă, după cum îmi explica ea, cu circulația și ciocurile osoase de la picioare. *Nu-mi curge bine sângele; abia se târăște și parcă nu-mi mai ajunge la degetele de la picioare.* Pătura părinților mei avea două butoane de reglaj, pentru ambele jumătăți ale patului. Ea își regla jumătatea ei la

treapta șase și avea grijă ca jumătatea tatei să fie stinsă, să nu se coacă în somn. După moartea lui, a avansat până la treapta zece, dar jumătatea lui a lăsat-o tot rece, o răceală comemorativă. Hoiturile mele n-au avut nevoie de vreun avans tehnologic, deși a trebuit să meșteresc ceva la firele alea ca să fiu cu adevărat mulțumită de rezultat. Am început cu o efigie în mărime naturală a lui Felix; semăna conceptual cu el, nu fizic, statura lui suplă era acoperită cu un material pe care l-am pictat în nuanțe de albastru și verde, cu un pic de galben și ceva stropi roșii, omul-tablou, dar i-am adăugat niște păr alb scurt pe creștet. Când l-am băgat în priză, trupul lui moale a fost cuprins de febră.

Totul mi-a făcut o plăcere ridicolă. Pe-atunci nu puteam spune de ce mă umplea de bucurie creatura fierbinte, dar așa era. Mi-am pus cu grijă mâinile pe talia lui colorată, ca să-i simt căldura. L-am luat în brațe. L-am așezat pe canapea lângă mine. L-am numit obiectul meu de tranziție. Aven îl adora. Ethan îl detesta. Maisie îl tolera. Rachel îl privea și amuzată, și serioasă – și pe el, și pe ceilalți. Voia să încerc iarăși să caut o galerie, să ies în lume ca Willie Loman, să-mi fac reclamă, să primesc tot mai multă atenție. Dar oare nu-și dăduseră ei deja verdictul de-atâtea ori? Nimeni n-avea nevoie de obiectele de artizanat și păpușile doamnei Lord. Cine mă credeam, Sfântul Sebastian?

Tocmai îi povesteam doctorului Fertig despre mecanismul prin care îmi încălzeam corpurile, când brusc mi-am dat seama de motivul evident al exaltării mele. *Anima*. A anima.

Și Domnul Dumnezeu l-a zidit pe om din țărână luată din pământ, și a suflat asupra lui suflare de viață și s-a făcut omul întru suflet viu.[6]

Era absurd. Harry Burden, semizeu al atelierului, încercând să-și reînvie din morți soțul și tatăl, iar și iar, cu mașinăria durerii duduind în timp ce ea cosea, căptușea și racorda, tăia și turna și suda, și totuși a ajutat. A ajutat, iar eu ajunsesem într-un punct critic, în care acceptam orice formă de ajutor.

După un an de creații frenetice maritale, paterne sau poate mariterne, am început să meditez la creaturile din memoria mea, nu doar la ființele reale, ci și la acelea împrumutate din vasta mea colecție de cărți. Și nu mă refer doar la personaje, ci și la idei, voci, forme, figuri, gânduri rostite, sentimente neexprimate. Aveam să le numesc metamorfe și aveau să fie reci, calde, fierbinți sau la temperatura camerei.

E posibil să le fi zis April Rain altor tineri rătăciți de prin zonă că am camere și paturi disponibile, dar cel mai probabil le-a spus Edgar Holloway al III-lea, un refugiat din Upper East Side, muzician și prieten de-al lui Ethan, ieșit de câțiva ani de pe băncile facultății, care căuta de lucru ca să-și finanțeze visul rock'n-roll. Edgar mi-a devenit asistent în construcții. Un băiat îndesat, cu un nas în vânt care părea prea mic pentru fața lui, era puternic, docil și învăța rapid când venea vorba de materiale și construit. Era însă extraordinar de plictisitor la capitolul conversație, dar asta m-a eliberat de orice nevoie de a-l distra sau de a-i explica sensurile camerelor mele sau ale ființelor pe care le instalam în ele. Oricum, nici eu nu eram sigură ce fac.

Ceea ce știam însă era că mă ținusem singură în frâu cu anii și că mi se întâmplase ceva. Dr. Fertig a pomenit cuvântul *inhibiție*. Devenisem mai puțin inhibată, dezlegată și descătușată. Era mulțumită perioadei când vomitasem.

Simptomul dusese la vorbit și la transformare. Devenisem Harriet Dezlănțuita, la doar cincizeci și cinci de ani pe atunci, dar cu viața înainte, și chiar îmi puneam problema altor lumi posibile, a existențelor alternative, a celeilalte Harry Burden care, cine știe, ar fi putut, ar fi trebuit să se dezlănțuie mai devreme, sau a unei Harry Burden care să fi arătat ca April Rain, drăguță și trandafirie, sau a unei Harry care să se fi născut băiat, un Harry adevărat, nu o Harriet. Înaltă cum sunt și cu părul meu vâlvoi, aș fi fost un vlăjgan. N-o auzisem pe mama deplângând centimetrii irosiți pe o fată? M-a bântuit gândul la un alt trup, la un alt stil de a fi. Era o formă de regret? M-am întrebat cum s-ar simți conștiința mea în trupul lui Edgar. Cu siguranță nu-mi doream mintea lui Edgar, plină până la refuz cu trupe de tehno și fraze fără cap și coadă în care apărea întruna cuvântul *frate*, ca un semn de punctuație permanent și absurd. Fantezia care începea să prindă formă se învârtea în jurul posibilelor traiectorii pentru mine, o artistă cu atâtea și atâtea forme.

Bănuiam că dacă aș fi apărut în alt ambalaj, munca mea ar fi fost îmbrățișată sau, măcar, abordată cu mai multă seriozitate. Nu consideram că fusese vreun complot împotriva mea. Mare parte din prejudecăți sunt inconștiente. Ceea ce apare la suprafață este o aversiune neidentificată, justificată apoi într-un mod rațional. Probabil că mai rău e să fii ignorat – privirea plictisită din ochii celuilalt, convingerea că nimic de-al meu nu poate prezenta vreun interes. Și totuși, strânsesem lovituri și umilințe cu duiumul și devenisem astfel extrem de timorată.

Ce nu-mi ziceau în față: Asta-i nevasta lui Felix Lord. Face căsuțe de păpuși. Hlizeli.

Ce-mi ziceau în față: Am auzit că Jonathan ți-a luat lucrarea pentru că e prieten cu Felix. Plus că le mai trebuia și o femeie în ogradă.

Într-o fițuică: *Expoziția de la Jonathan Palmer de Harriet Burden, soția legendarului dealer de artă Felix Lord, constă în câteva mici lucrări arhitecturale înțesate cu diverse figurine și texte. Colecția nu are nici o disciplină sau idee centrală și pare un amestec ciudat de pretențiozitate și naivitate. N-ai cum să nu te întrebi de ce s-au considerat aceste piese demne de a fi expuse.*[*7]

Cu vremea, am ajuns să mă simt mai rău, nu mai bine. În ciuda îndemnurilor lui Rachel să mă avât iar pe cai, știam că marfa la mare cerere era tinerețea și că, în ciuda acțiunilor celor de la Guerrilla Girls, tot era mai bine să ai penis.[**8] Eu eram prea bătrână și n-avusesem niciodată penis. Era prea târziu să mă lansez ca eu însămi. Deja dispărusem de-a binelea, iar ușurința cu care o făcusem îmi demonstrase cât de superficiale fuseseră relațiile mele cu ei toți. Veniseră la slujba de înmormântare, cel puțin unii dintre ei. La vremea când murise, Felix deja nu mai era pe val. Devenise istorie, trecuseră zilele când fusese dealerul lui P. și L. și T. Soția lui era anistorică, dar ce-ar fi fost dacă m-aș fi putut reîntoarce drept altcineva. Am început să inventez deghizări ingenioase. Ca un Holmes al zilelor noastre, aveam să devin una cu costumația mea și să-i păcălesc până și pe copii și pe Rachel cu ipostazele mele istețe. Am desenat imagini ale unor posibile Harry: Harry Superman cu pelerină; Harry om al străzii, cu o sexualitate ambiguă, cărând sticle după ea; Harry ca dandy bătrân, cu o barbă albă scurtă și aranjată; un Harry bărbat deghizat în femeie (destul de convingător); Harry zâmbind

larg, cu niște organe genitale masculine modeste, după tradiția elenă. Și m-am inspirat un pic din trecut:

> *[O] Dizertație ist[oric]ă și fi[z]ic[ă] asupra Cazului lui Catherine Vizzani, cuprinzând Aventurile unei Tinere născute la Roma, care vreme de opt ani a trăit în Veșminte de Bărbat, a fost ucisă din pricina unei legături amoroase cu o Domnișoară; și găsindu-se la Disecție că fusese pe deplin Fecioară, a fost cât pe ce să ajungă venerată de Popor ca o Sfântă. Cu niște Remarci curioase și anatomice asupra Naturii și Existenței Himenului. De Giovanni Bianchi, Profesor de Anatomie la Siena, doctorul care a săvârșit disecția. La care se adaugă anumite Remarci necesare ale Editorului Englez.* (Londra, Meyer, 1751)

Nu mult după ce tratatul profesorului Bianchi a fost publicat în Anglia, tradus și editat de John Cleland, celebrul autor al romanului *Fanny Hill*, Charles d'Eon de Beaumont, diplomat francez, spion și căpitan de dragoni, a început să apară în public îmbrăcat în haine de femeie. A explicat că fusese crescut ca băiat, dar de fapt era femeie. Ea a publicat o carte de memorii intitulată *La Vie militaire, politique et privée de Madmoiselle d'Eon*. La moartea ei, s-a descoperit că avea organe genitale masculine.

A mai existat și cazul remarcabil al doctorului James Barry, care a intrat la Medicină la Universitatea din Edinburgh în 1809, a trecut examenul pentru Royal College of Surgeons din Anglia în 1813, a devenit medic militar, a călătorit din post în post, ocupând funcții din ce în ce mai înalte. La sfârșitul carierei sale, era inspector general însărcinat cu spitalele militare din Canada. A murit de dizenterie în 1865, la Londra. Atunci s-a descoperit că el fusese o ea. Fiindcă medicina îi era interzisă din cauza sexului, ea și l-a schimbat.

Lui Billie Tipton, jazzman de succes, născut Dorothy Lucille Tipton în 1914, i se refuzase un loc în formația școlii din cauză că era fată, așa că a început să cânte ca bărbat, iar apoi a adoptat cu totul o viață masculină, a avut o lungă relație cu o anume Kitty Oakes, fostă stripteuză, și a adoptat trei copii cu ea. Nici unul n-a știut, până la moartea lui din 1989, că din punct de vedere anatomic Billy fusese femeie.

Există multe povești și la fel de multe motive să părăsești femininul și să adopți masculinul sau să renunți la oricare variantă pentru cealaltă, după cum îți convine mai mult. Au existat femei care și-au urmat bărbații la război și au luptat ca să se afle alături de ei, și femei care au luptat numai și numai din patriotism înflăcărat, iar după bătălie au redevenit femei. Au existat femei care s-au dat bărbați pentru a moșteni averile taților lor și femei care au pierdut totul – soți, copii și bani –, care s-au simțit prea vulnerabile ca să mai ducă vieți de femei și s-au preschimbat în bărbați. Multe dintre ele aveau mame, tați, frați și prieteni care le-au înțeles și au păstrat secretul. Câteva piese vestimentare, un nume, o inflexiune schimbată a glasului și gesturile corespunzătoare – nici nu-ți trebuie mai mult. După un timp, devenea floare la ureche să fii bărbat. Mai mult, devenea adevăr.

Însă oare mă interesa să experimentez cu propriul meu corp, să-mi leg sânii și să-mi îndes ceva în pantaloni? Voiam eu să trăiesc ca un bărbat? Nu. Pe mine mă interesau percepția și mutabilitatea ei, faptul că vedem mai cu seamă ceea ce ne așteptăm să vedem. În fond, Harry pe care-l vedeam în oglindă nu se schimbase destul? Mă întrebam

adesea dacă pot să mă văd cu adevărat așa cum sunt. Într-o zi mi se părea că arăt bine și că sunt cât de cât slabă – la statura mea, adică –, iar a doua zi vedeam o chestie grotescă, fleoșcăită și bulbucată. Cum se poate explica schimbarea dacă nu prin ideea că imaginea pe care o avem despre noi înșine este, în cel mai bun caz, una înșelătoare? Nu, eu voiam să-mi las corpul deoparte și să fac incursiuni artistice sub alte nume, și nu doar cu un „George Eliot“ drept acoperire. Îmi doream propriile comunicări indirecte à la Kierkegaard, ale cărui măști se ciocneau și se luptau, lucrări mustind de ironii abia întrevăzute. Unde aveam să găsesc eu un Victor Eremita, un A și un B, un asesor Wilhelm, un Johannes de Silentio, un Constantin Constantius, un Vigilius Haufniensis, un Nicolaus Notabene, un Hilarius Legătorul, un Inter et Inter, un Johannes Climacus și un Anti-Climacus doar ai mei?*[9] Cum puteam realiza asemenea transformări în cazul meu mi-era cel puțin neclar: aveam doar niște schițe mentale, care însă s-au dovedit fertile.

Oare nu scrisese S.K., sub pseudonimul său Notabene, o serie de prefețe care nu erau urmate de nici un text?**[10] Ce-ar fi fost dacă inventam un artist care era doar critică de artă, doar text de catalog și zero operă? Câți artiști, în fond, nu fuseseră lansați vertiginos pe poziții importante prin aiurelile scrise de toți scriitorașii ăia de duzină, adepți ai virajului lingvistic? A, *écriture*! Artistul trebuia să fie un bărbat tânăr, un *enfant terrible* a cărui găunoșenie să genereze pagini după pagini după pagini de texte. A, ce amuzant putea fi! Am făcut o încercare:

> *Aporia din lucrarea lui X este realizată prin intermediul proceselor de autoinducere în absență. Actele autoerotice sugerate, și prin urmare invizibile, cu*

o origine sexuală, facilitează o prăbușire abisală, fantasmele unei rupturi și retragerea obiectului dorinței.

Fundătură. Am știut că fabricarea acestei proze afectate și răsuflate o să mă omoare.

Eu, Harriet Burden, mărturisesc aici că diversele mele fantezii erau motivate de:

1. o dorință generală de-a mă răzbuna pe tolomaci, netoți și proști,
2. o izolare intelectuală nesfârșită și chinuitoare care a condus la singurătate, fiindcă rătăceam prin prea multe cărți despre care nu aveam cu cine vorbi,
3. o senzație tot mai profundă că fusesem mereu neînțeleasă și că imploram din tot sufletul să mă vadă cineva, să mă vadă cu adevărat, dar nimic din ce făceam nu conta câtuși de puțin.

În frustrarea și nefericirea mea, îmi învârteam singură cheița zi de zi, de parcă aș fi fost vechea mea maimuțică de jucărie cu talgere, mă ascultam cum bat vârtos din ele și apoi, *nota bene*, plângeam, iar când plângeam mi-era dor de mama, și nu de mama cea mică, aceea care murea în spital, ci de mama cea mare din copilăria mea, care mă ținea în brațe, mă legăna, mă liniștea, îmi lua temperatura și îmi citea. Fata mamii, doar că mami nu era supradimensionată, ci era scundă și cu forme și purta tocuri. *Știi, lui taică-tu îi plac picioarele mele când port tocuri.* Dar apoi, după ce boceam o vreme, îmi aminteam luciul umed al celor două lacrimi căzute pe obrajii zbârciți ai mamei și perfuzia din mâna ei brăzdată de vene albastre, mulți ani mai târziu. Nu-i ziceam: O să te faci bine,

mami, pentru că n-avea să se facă bine. *Cine știe cât mai rezist? Nu cine știe ce.* Dar chiar și la azil, mama era pretențioasă cu mâncarea, cu așternuturile, cu pijamaua, cu infirmierele. Cu o săptămână înainte să moară, m-a rugat să-i deschid poșeta și s-o dau cu un pic de ruj, fiind prea slăbită s-o facă ea, iar la final, când rătăcea prin ceața morfinei, am scos tubul auriu și i-am tamponat ușor buzele subțiri cu rujul de culoare roz.

Orfană de-acum.

Ceea ce încerc să spun este că exilul meu autoimpus din Red Hook n-a fost lipsit de evenimente din perspectivă interioară. Timpul era o povară eternă, zdrobitoare. Oamenii morți și imaginari jucau un rol mai mare în realitatea mea cotidiană decât cei vii. Mă mișcam împleticindu-mă când înapoi, ca să recuperez fărâme de amintire, când înainte ca să construiesc un viitor imaginar. Cât despre oamenii adevărați și vii din viața mea, respectam cu fidelitate ședința săptămânală cu dr. Fertig, unde făceam „progrese“, după care mă întâlneam cu Rachel la un ceai sau la un pahar de vin undeva pe lângă biroul ei din Park Avenue colț cu 91st Street, și vechea noastră intimitate nu părea să se diminueze deloc nici măcar când ne ciondăneam și mă acuza că „am un comportament obsesiv“. Maisie își făcea griji pentru mine. Asta îi citeam în ochi pe când își exprima cu voce tare grijile legate de Aven și Oscar, iar eu, la rândul meu, îmi făceam griji să nu se consume prea mult cu familia și munca ei să aibă astfel de suferit, iar Ethan scria povestiri prin cafenele și scotea o revistuță, *Goarna neosituaționistă*, împreună cu

Leonard Rudnitzky, bunul lui prieten de la Oberlin. Fiul meu vorbea foarte mult despre comodificare[11], despre spectacol și alienare și despre vizionarul Guy Debord, care îi servea drept erou romantic.*[12] Ethan nu părea să înțeleagă stilul hiperbolic al tipului, ci vedea doar că gândirea lui se adeverise pe internet: *Tot ceea ce era trăit în mod direct s-a mutat într-o reprezentare.* Și cum rămâne cu o simplă durere de burtă?

Fiul meu, revoluționarul, era secretos când venea vorba de viața lui intimă (fetele) și, mă temeam eu, era și-un pic supărat pe mine fiindcă începusem o viață nouă la vârsta mea, lucru pe care bănuiesc că-l considera vag indecent și un fel de trădare a memoriei tatălui său, deși nu mi-o spunea. Mă tem că se înstrăinase de el însuși. Băiețelul care se ascundea în dulap cu figurinele lui țepene și povestea despre bătăliile și armistițiile lor se făcuse mare. Nu-și mai amintea când era micuț și mama îl plimba încolo și-ncoace și-l sălta și legăna ore în șir, și-i cânta foarte încet la ureche fiindcă el se liniștea și adormea tare greu. Dar, pe de altă parte, nimeni nu-și amintește cum era în copilărie, vârsta străveche petrecută pe tărâmul uriașei mame.

Anton Tisch arăta în regulă. Era înalt, aproape de înălțimea mea, un puști slăbănog în blugi largi, cu un nas apreciabil și o privire cercetătoare care nu părea în stare să stea fixată prea mult asupra nici unui lucru, ceea ce-i dădea un aer distrat care putea trece, în circumstanțele corespunzătoare, drept o inteligență frământată. Și era artist. L-am întâlnit la Sunny’s la începutul lui ’97, într-o seară foarte rece. Era zăpadă. Îmi amintesc prezența ritmică a aerului rece când se deschidea și închidea ușa, bocănitul ghetelor și albul iluminat de lămpi de

dincolo de fereastră. Îl aveam pe Barometru cu mine, roză a vânturilor ambulantă și excepțional desenator tehnic, pe care-l găzduiam de câteva săptămâni. Barometrul nu doar că înregistra fiecare gradație a urcării și coborârii presiunii aerului prin instrumentul său trupesc – capul său supranatural de sensibil –, ci la un moment dat reușea realmente să controleze acest aspect al mediului înconjurător și să coboare sau să ridice nivelul cu un hectopascal sau două. Eu nu știam nimic de hectopascali până să apară Barometrul în viața mea, dar adoram termenul, numit după Blaise, acel geniu în mult și-n multe. Barometrul și cu mine ne înțelegeam destul de bine, deși omul locuia într-un cocon făcut de mâna lui, iar dialogul – orice schimb adevărat de idei – era aproape imposibil.

Devenisem deja o clientă fidelă la Sunny's pe-atunci. Ca mulțumire pentru serviciile oferite și camaraderia de încredere, cadorisisem localul cu un desen în tuș, înrămat, reprezentând barul și pe unii dintre obișnuiții săi mai mult sau mai puțin scandaloși, iar darul fusese agățat pe un perete. Menționez asta fiindcă Anton Tisch se oprise în fața lui. Grație vanității artistului, cunoșteam identitatea oricui aruncase vreo privire spre mica lucrare în prezența mea – chiar erau puțini –, iar fericirea pe care am simțit-o la vederea tânărului uscățiv, cu păr scurt, ondulat, care-mi studia viziunea asupra barului Sunny's nu cunoștea limite sau, bine, poate câteva limite, dar tot era ceva.

Și totuși, mă sfiam. Barometrul fusese foarte agitat din cauza zăpezii, dar, cine știe de ce, l-a văzut și el pe tânărul Tisch sorbind desenul din ochi și-atunci, cu o voce pe care nu i-o știam și cu o purtare complet neobișnuită, i-a strigat

străinului: *Harry l-a făcut!* Din câte-mi amintesc, a luat ceva timp până s-a stabilit că eu eram Harry, dar odată treaba lămurită, Anton Tisch, căruia Barometrul aproape imediat s-a apucat să-i zică „Masă“[13], s-a așezat lângă noi și ne-am pus pe petrecut împreună, cu alcool și taclale. Conținutul acelei discuții s-a evaporat. Cu timpul, însă, am aflat că băiatul frecventase Școala de Arte Vizuale, nu știa cine e Giorgione, dar îl considera pe Warhol cel mai important artist al tuturor timpurilor, ceea ce îi explica, probabil, obsesia pentru serigrafie. Tisch nu făcea serigrafii cu celebrități, ci cu prietenii săi, probabil pentru cele cincisprezece minute proverbiale care veniseră sau aveau să vină. Îi plăcea să explice că arta lui face trimitere directă la Warhol, cu aluzii și spre fenomenul reality-show-urilor, dar cu greu se întrezăreau aceste informații în imaginile banale pe care mi le-a arătat mie. Îi plăcea termenul *conceptual* și îl tot repeta, cam cum o dădea Edgar cu *frate*. Anton nu era băiat rău. Era doar fantastic, înduioșător de ignorant.

1. O persoană care nu e interesată de aspectele practice, materiale ale vieții (germ.) (n. tr.).

2* Edmund Husserl (1859-1938). Filozof german care a fondat fenomenologia, studiul structurilor conștiinței din perspectiva persoanei întâi. În Caietul H, Burden scrie despre „afinitățile mentale“ dintre Descartes și Husserl, despre dragostea lor pentru matematică și certitudini logice și îndoiala lor radicală comună. „Îndoiala lui Husserl“, scrie ea, „nu este îndoiala lui Descartes. La Descartes, *cogito* este baza deducției care se înalță din peștera minții. *Cogito me cogitare* a lui Husserl este conștiința ca relație cu lumea și către lume“. Husserl a fost influențat de concepția lui William James despre conștiință ca flux și a considerat empatia drept calea către intersubiectivitate. Vezi Dan Zahavi, *Husserl's Phenomenology* (Stanford University Press, Standford, Calif., 2003).

3** Edith Stein (1891-1942) și-a scris lucrarea de doctorat îndrumată de Husserl, dar concepțiile ei se despart de ale lui și în anumite privințe se aseamănă cu opera lui Maurice Merleau-Ponty, din care Burden citează pe larg în caiete. Vezi

Edith Stein, *On the Problem of Empathy*, traducere de Waltraut Stein (ICS Publications, Washington, 1989). Stein a îngrijit volumul 2 din *Ideile* lui Husserl. Evreică prin naștere, a avut o experiență care a dus la convertire după ce a citit autobiografia Sfintei Tereza de Ávila, a trecut la catolicism și a devenit călugăriță carmelită. Deși s-a mutat în Olanda ca să scape de amenințarea nazistă, a fost deportată la Auschwitz și a murit acolo în 1942. A fost beatificată în 1987 de Biserica Catolică.

41. *Burden* – „povară“ (engl.) (n. tr.).

5. Ploaie de aprilie (engl.) (n. tr.).

6. Facerea, 2:7. În Biblia sau Sfânta Scriptură, versiunea mitropolitului Bartolomeu Anania, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2018, p. 24 (n. tr.).

7* Anthony Flood, „O estetică tulbure“, *Luminile artei*, ianuarie 1979.

8** Organizația s-a înființat în 1985, ca reacție la expoziția *Incursiune internațională în pictura și sculptura recentă*, de la Muzeul de Artă Modernă (MoMA), unde expuneau 169 de artiști, dintre care doar șaptesprezece femei. Guerrilla Girls au organizat proteste și acțiuni anonime pentru a atrage atenția asupra sexismului și rasismului din domeniul artelor vizuale.

9* În Caietul K, Burden dedică șaptezeci și cinci de pagini pseudonimelor lui Kierkegaard și „comunicărilor lui indirecte“. Din cartea lui S.K. publicată postum *Punct de vedere explicativ asupra operei mele de scriitor. O comunicare directă, o trimitere la istorie*, Burden notează următorul citat: „Poți amăgi pe cineva să nu mai vadă adevărul și – ca să ne amintim de bătrânul Socrate – poți amăgi pe cineva să creadă adevărul. Da, numai astfel poți aduce un om pradă iluziilor înapoi la adevăr: prin amăgire.“ (*Kierkegaard's Writings*, vol. XXII, traducere de Howard și Edna Hong [Princeton University Press, Princeton, 1989], p. 53). Burden scrie: „Calea spre adevăr este dublată, mascată, ironică. Asta e calea mea, nu una directă, ci sucită!“.

10** Kierkegaard a scris opt prefețe satirice sub pseudonimul Nicolaus Notabene. Søren Kierkegaard, *Prefaces, Writing Samples,* ed. și trad. Todd W. Nichol (Princeton University Press, Princeton, 1987).

11. În original, *commodification*, termen care înseamnă transformarea bunurilor, serviciilor, ideilor și oamenilor în mărfuri sau în obiecte de schimb, obiecte cu valoare economică (n. tr.).

12* Guy Debord (1931-1994), lider autoproclamat al Internaționalei Situaționiste (IS), înființată în 1957. Acest mic grup de artiști și intelectuali parizieni (nu au fost niciodată mai mult de doisprezece membri) a sperat inițial să integreze arta și viața într-un întreg și să elimine distincția dintre actor și spectator. Până în anii 1960, critica anticapitalistă a grupării, inspirată de mișcarea anarhistă, s-a extins dincolo de arte, la societate în general. În cea mai celebră lucrare a sa, *Societatea spectacolului*, publicată în 1967, Debord susține că imaginile au ajuns

să domine viața, că au devenit „moneda de schimb“ într-o societate care creează continuu „pseudo-nevoi“ ale populației. Grupul s-a dezmembrat în 1972, din cauza unor certuri interne. În 1994, Debord s-a sinucis. Deși presa din Franța i-a ignorat, în general, și pe situaționiști, și opera lui Debord, el a devenit celebru după moarte.

13. *Tisch* înseamnă „masă“ în limba germană (n. tr.).

Oswald Case

(declarație scrisă)

Extravaganții localnici care frecventau scena de noapte din Manhattan mă cunoșteau drept Târâtoarea, adică prin noapte și cluburi, dar rubrica mea din *Blitz* se numea „Head Case“[1], un omagiu potrivit pentru domnul și doamna Case, cărora, desigur, le datoram totul. La revistă mi-am dezvoltat talentele pentru bârfă și arta insinuării, umflându-i și desființându-i pe bogați, pe încrezuți și pe cei-mult-fotografiați, storcând detalii de scandal de la fanfaroni, chelneri și paraziți care-și imaginau că celebritatea e o calitate de care se puteau molipsi dacă se frecau și ei de cine trebuie, când de fapt asta nu făcea decât să le pună și mai mult în evidență viețile de navetiști amărâți de Manhattan, deși eu îi încurajam să tot viseze cu ochii deschiși și astfel îi prindea Târâtoarea în mreje.

E o treabă delicată asta, să scrii bârfe, o treabă care te solicită în planuri diverse și care n-ar trebui subestimată, și-i ușor să aluneci prea departe. Trebuie să recunoști că e vorba de o dependență reciprocă, ei au nevoie de tine și tu ai nevoie de ei. M-am apucat serios de treabă la sfârșitul anilor ’70, în zilele de glorie ale Studio 54, ciugulind mici delicatese

savuroase ici și colo, despre Bianca, Andy și Calvin, și m-am distrat pe cinste în nopțile alea lungi pe cocaină, metaqualonă sau pileală și făcând sex ca nebunii în mansarde mari, moderne și goale, scriind la mașină pentru câțiva dolari în după-amiezile târzii, după ce-mi recăpătam cunoștința. Mi-e dor de zilele alea. Aveau o patină acum pierdută. Da, strălucirea e apusă pentru totdeauna, Virginia. A dispărut din clipa în care s-a instaurat democrația și-orice fraier poate fi căutat pe Google sau se poate pomeni vedetă pe YouTube. Sigur, întotdeauna apare în oraș o scenă exclusivistă. Dar nu pare cumva răsuflat să vezi încă o celebritate vărsându-și mațele într-o cameră dosnică, pocnind un paparazzo sau etalându-și epilatul inghinal? M-a apucat lehamitea, mai ales după ce m-am lăsat de băut, rezultatul inevitabil al hotărârii de-a renunța la miracolele beției și de-a avea grijă de ficatul meu și de alte părți ale corpului la fel de fragile.

Am migrat spre forme mai puțin solicitante de jurnalism, presupus mai elevate, dar am descoperit că primata umană e cam la fel peste tot. Înhățatul, scormonitul și doborâtul celor care-ți stau în cale caracterizează specia noastră și fiecare gășculiță urbană are propria ei ierarhie și serii întregi de trăsnăi nemaipomenit de amuzante hrănite de invidie. M-am îndreptat spre rubricile de cultură tot mai restrânse ale publicațiilor din New York, scrise strategic pentru numărul în scădere al cititorilor cu o cultură medie, și-am livrat pe bandă articole despre filme, artă, cărți și muzică, în calitate de jurnalist independent. Am recenzat și-am intervievat. Ca scriitor, știam că tonul face marfa; asta voiau, un ton plictisit și o superioritate care imita tonul britanic distins la care fantazau cititorii și care îi asigura că știu eu ce știu, exact la fel

ca ei. Scriam ca să-i umflu în pene. Asta însemna ca niciodată, dar absolut niciodată să nu fac vreo trimitere pe care ei ar fi putut să n-o priceapă; orice ar fi fost prea pretențios intelectual era complet interzis. Ideea era să le alint nesiguranța, nu s-o scot la lumină.

Ca intervievator, m-am prins repede care era cheia: să mă insinuez pe lângă subiect, să-mi arăt admirația, chiar și la modul umil, dar nu obsecvios. (Într-un articol, nici măcar *obsecvios* n-ar fi fost permis fără explicație.) Iar apoi, după ce era suficient de lingușit și fleșcăit, VIP-ul poate scăpa o nestemată verbală, o indiscreție savuroasă care putea fi folosită ca titlu sau ca idee centrală a articolului meu, un citat cuvânt cu cuvânt, de-o precizie absolută, care să prindă fiara în cușcă. Vânam exponate pentru grădina zoologică a mass-mediei. Aceste tehnici au fost extraordinar de utile și mi-am găsit o nișă a mea. Îmi făceam munca de detectiv, îmi țineam antenele bine întinse și avide și mă familiarizam cu numele, cine era cine și cine era cine pentru cine și, astfel, cu toate că nu mai eram de mult Târâtoarea, m-am pomenit că mi se duce renumele de mare cunoscător al artelor.

Cultura în marile orașe este o afacere privată și bună parte din finanțări provin de la femei albe bogate care, deși poate n-au mălaiul chiar ele, se dau peste cap pentru o poziție superioară în calitate de susținătoare ale artelor. Strălucesc la cine de binefacere, coafate și parfumate, pomădate și întinerite cu bisturiul, în timp ce soțiorii lor, epuizați de rigorile încheierii de tranzacții, privesc în jurul lor buimaci și sforăie cu puiul de cauciuc în farfurie. Cea mai groaznică mi se pare cina anuală organizată de PEN, unde scriitori posaci și editori și mai posaci se înțolesc în smochinguri jerpelite și

prost croite sau în rochii ponosite și pantofi hidoși, pentru a-și arunca unii altora priviri suspicioase în timp ce socializează cu bogătani. Eu unul, indiferent de condițiile în care trăiesc, și puteți fi siguri c-au fost adesea destul de dificile, sunt întotdeauna bine îmbrăcat. Păi, n-a avut doamna Case, fiică de instalator din Milwaukee, întotdeauna fler pentru hainele „potrivite“ și gramatică? Nu s-a sacrificat ea ca să-și trimită băiatul la școlile „potrivite“? Degeaba am fost eu un amărăștean cu bursă la Yale?

Iar apoi, prin legăturile mele (și muncă grea, aș adăuga), m-am văzut ajuns: scriam articole pentru *The Gothamite* cu salariu și tot. Nu m-ar fi angajat niciodată în vremurile elitelor WASP, ale autogratulării atât de anoste, dar și-atât de pline de încântarea apartenenței la un club, dar acele vremuri s-au dus, iar ei voiau un scriitor care să poată împroșca și ceva venin la nevoie. Eram omul potrivit. Anton Tish, proaspăt student fără diplomă și de-a dreptul nubil, tocmai făcuse ceva valuri la Clark Gallery cu instalația lui, *Istoria artei occidentale*, și m-au rugat să scriu o știruță gen „Ce mai e nou prin oraș“, un semnal pozitiv. Jeff Koons își lansase *Cățelușul* cu câțiva ani în urmă și mă așteptam tot la un soi de negustor de dulcegării – nu c-aș avea ceva împotriva lui Koons. Tipul este Visul American.

Ca orice bun reporter, m-am documentat. S-a dovedit că entuziasmul fusese provocat nu de vreun „Bliț! Un câine vegetal uriaș!“, ci de mintea puștiului, zice-se extraordinară. Făcuse un puzzle pe care tocilarii artei încercau să-l rezolve și, mai mult, el nu scotea o vorbă, un băiețaș bine făcut și genial, care insista ca oamenii să se uite doar și să citească „un pic“. Da, recunoștea că sculptura gigantică reprezentând o femeie

întinsă în galerie era o aluzie tridimensională și mult mărită la Venus pictată de Giorgione și încheiată de Tițian; femeia era în aceeași poziție, adormită, cu o mână sub cap și alta între picioare, pernă roșie și falduri de pânză ocru sub trupul ei nud. Ideea genială: Femeia Ilustrată. Corpul ei lăptos era acoperit de sute de reproduceri minuscule, fotografii și texte, unele înrămate și altele nu, fiecare „un gând“: vas grecesc acoperit cu temele porno masculine clasice, *erestes* și *eromenos*, Fecioara și Pruncul, crucifixe, naturi moarte, un bilet pe care scria: „Doar Occidentul, vă rog“. Pe degetul mare de la picior era gravat INTERZIS. Pe frunte avea scris PRIMITIV. Un dăștept de la *Art Assembly* scrisese că poza unei cutii cu bureți Brillo pe fesa stângă a lui Venus făcea aluzie la filozoful Arthur Danto, care pretinsese că arta s-a sfârșit odată cu cutiile de Brillo ale lui Warhol. Fuseseră descoperite citate din Vasari și Diderot, precum și fragmente din scrisorile lui Goya și Van Gogh. Critica feministă, cea mult prea previzibilă, luase în colimator o reproducere a unui autoportret de Sofonisba Anguissola, o pictoriță renascentistă (pe care, susțineau ele, Michelangelo o admirase), din subsuoara expusă a lui Venus – un ha-ha trimițând la femeile din istoria artei disprețuite și ignorate. O fotografie a artistului făcând pipi în ceva ce arăta ca pisoarul lui Duchamp, *Fântâna*, pe care mai scria și „R. Mutt“, i-a amuzat pe unii. Toate astea la un loc alcătuiau un tur de forță.

Multă vorbărie ezoterică se auzea și despre o altă sculptură din încăpere, un manechin, bărbat, îmbrăcat în pantaloni și sacou bleumarin și cu cravată roșie, ținând mâinile la spate și privind pomenita femeie goală. Profund semnificativ? Profund nesemnificativ? Și care era treaba cu cele șapte cutii

mari de lemn împrăștiate în jurul ei? Lăzile pătrate era numerotate și aveau ferestruici cu gratii, în așa fel încât vizitatorii curioși trebuiau să îngenuncheze și să se vâre în față ca să zărească ceva. Fiecare „poveste“ era iluminată din interior, pentru a crea o lumină „stranie“.

Povestea 1. Silueta unei fetițe stă în picioare pe un scaun și se uită pe fereastră, într-un dormitor miniatural, cu brațele ridicate și gura deschisă. Pe podea este un aranjament neplăcut, alcătuit din prosoape de hârtie murdare, cârpe, bucăți de dantelă și fire textile. Pete urâte, maro, verzi și galbene acoperă totul. De sub pat se iețește brațul unui bărbat, cu degetele strânse pumn.

Povestea 2. Altă cameră, cu canapea, două scaune, măsuță de cafea, rafturi cu cărți. Pe masă este o bucată de hârtie ruptă pe care e imprimat: *Să nu*. Alături: un mic sicriu de lemn cu alte cuvinte: *ea/el/chestia.* Picturi micuțe atârnă pe pereți. Portretul unei figuri care seamănă mult cu fata din povestea 1, dar mai băiețoasă – mâinile ridicate, gura deschisă.

Povestea 3. Aceeași cameră ca în povestea 2. O siluetă feminină, disproporționat de mare pentru această încăpere, trebuie să-și țină capul plecat ca să încapă sub tavan, se uită lung la scaun. Mesajul?

Povestea 4. Mamifer blănos tulburător, cam ca un iepure, dar nu e iepure, cu două capete, zace pe podeaua dormitorului din povestea 1. Litere din hârtie glasată sunt răspândite pe pat: G R A T E L O O T I E.[2]

Povestea 5. Baie. Silueta feminină disproporționată din povestea 3 cuibărită pe podea strângând la piept portretul copilului din povestea 2. Un picior trece de prag, iese prin peretele cutiei. Cada plină cu apă murdară, mâloasă. Aaah!

Povestea 6. Iarăși baia. Cada golită, dar cu un chenar întunecat. Pe podea, grămezi de cărți micuțe. Dintr-una, marcată cu „M.S. 1818“, pare să se scurgă ceva embrionic gelatinos neidentificat.

Povestea 7. Dormitor, living, baia din poveștile 1-6 și o cameră suplimentară, un birou căptușit de cărți. Cele două siluete bidimensionale ale unui bărbat zâmbitor și unei femei zâmbitoare, care par decupate din aceeași veche fotografie alb-negru, stau întinse una lângă alta pe un covor. Un băiețel stă în pragul ușii deschise și privește înăuntru, ținând ridicat deasupra capului portretul fetiței.

Și cine era acest copil minune, născut și crescut în Youngstown, Ohio, care a absolvit Chaney High, își îndrăgea părinții, cunoscuse o grămadă de „oameni mișto“ la Școala de Arte Vizuale și considera că New Yorkul e „super“? Juca perfect rolul naivului, al unui Forrest Gump al artelor vizuale, năucit de succesul subit, dar se pricepea suficient cât să-l prindă bine. Arunca priviri încolo și încoace, cu ochii lui mari și căprui, în timp ce medita la întrebare. Zâmbea larg când era întrebat de influențe. Îi menționa pe Goya, Malévici, Cindy Sherman. „Știți voi, e practic o chestie conceptuală.“ Un băiat care arăta de parcă începuse să se bărbierească săptămâna trecută a devenit instantaneu un star. Apoi, după acea singură expoziție, a dispărut. Cum i s-a întâmplat și lui Cady Noland înaintea lui, a încetat să mai expună.

Știu să gust o păcăleală bună la fel ca oricine, un Ern Malley, de pildă, sau David Bowie și Nat Tate al lui William Boyd, sau *Entropa* de David Černý, dar o femeie de cincizeci și ceva de ani care și-a petrecut toată viața prin lumea artei nu

prea poate fi numită copil minune, nu-i așa? Iar ultimul dintre trucurile Reginei Înșelătoriei a decurs prost.

Când și-a atribuit lucrarea lui Rune, a mers prea departe. Prietenia mea cu Rune a început când i-am luat un interviu, ca să-i realizez profilul în *The Gothamite*, în 2002. Nu mult după ce s-a sinucis (da, cred că a fost un gest intenționat), pe 17 octombrie 2003, am început să mă gândesc să scriu o carte. Voiam povestea reală, să aflu ce i s-a întâmplat cu adevărat lui Rune. Cartea mea, *Martirizat pentru artă* (Mythrite Press, 2009) este povestea lui Rune, iar eu mi-o susțin cu tărie. Am lucrat vreo doi ani la ea, făcând o muncă de reporter minuțioasă – am realizat interviuri, am urmărit indicii și documente. Citiți cartea! E la librăria din cartierul dumneavoastră. Comandați-o online.

Harriet Burden i-a cumpărat și i-a plătit pe Tish și Eldridge. Fără sacii ei de bani, nici unul nu s-ar fi încurcat cu ea. Asta-i clar. Rune era o celebritate, o vedetă din lumea artei. Milioane de oameni se închinau la crucile lui. Rune n-avea nevoie de ea. Indiferent ce-o fi făcut el cu ea, a făcut-o doar ca distracție, o glumă, un flirt estetic. Iar pe ea n-o poate judeca nimeni prea aspru pentru că și-a dorit să se agațe de celebritatea lui. Problema, până la urmă, a fost că Rune s-a dovedit a fi mult peste așteptările ei. Geniul lui artistic îi depășea net lucrările încărcate și pretențioase. Cele douăsprezece ferestre Larsen sunt un triumf. Eu cred că nici una nu e opera ei. Și, desigur, el a depășit-o și la capitolul manipulare cu un gest uluitor: propriul lui cadavru. Filmul realizat de el, înfățișându-și propria moarte, o să rămână celebru. În film, el a dezvăluit adevărul alienat a ceea ce-am devenit cu toții în această epocă postmodernă, în curând cyborgiană.

Prima oară când îmi amintesc s-o fi văzut pe femeia asta a fost în atelierul lui Tish, când am făcut tot drumul până-n Brooklyn ca să ciupesc niște citate pentru articol. Arăta ca un personaj din desene animate, cu sâni și șolduri mari, imensă – probabil la un metru nouăzeci și cinci – o muiere mătăhăloasă, ca un baschetbalist care marchează din săritură, cu brațe lungi, musculoase și mâini uriașe, o combinație nefericită de Mae West și Lennie din *Șoareci și oameni*. Se mișca greoi prin atelier, încinsă cu o curea plină de scule, iar când am întrebat-o ce făcea acolo mi-a zis că e „prietena lui Anton“ care „îl ajută cu niște chestii“ – nici nu m-a mințit, îmi dau seama acum. Înainte să plec, i-am strâns mâna și am întrebat-o în treacăt:

— Și ce părere aveți despre lucrările lui Anton?

Mi-a tăiat-o de nu m-am văzut.

— Există exterior și interior; întrebarea este: unde e granița?

Nu am consemnat și acel comentariu obscurantist în articol, dar l-am trecut în însemnările mele. Îl am înregistrat. A ținut-o așa o vreme, fluturând din mâinile alea cărnoase, răstindu-se la mine și dând din cap.

A avut și ea dreptate într-o privință. Nu cred că s-ar fi înțeles cu dealerii sau cu colecționarii, deși cine știe? Ei se pot obișnui cu orice dacă se vinde bine. Dar nu știu dacă ar fi putut s-o vândă pe ea fără o remodelare. Era prea agitată. Cita din Freud, mare greșeală – gigantul șarlatan –, și din romancieri, artiști și oameni de știință de care n-a auzit nimeni. Mustea de seriozitate. Dacă există un lucru care nu se pupă cu lumea artei, ăla-i excesul de sinceritate. Oamenilor le place ca geniul lor să fie timid și calm ori bătându-se beat în

Cedar Bar, în funcție de epocă. Înainte să public articolul despre Tish, am aflat că femeia aia ciudată din atelier era văduva lui Felix Lord, și-atunci mi-a picat fața: o văduvă bazată și protejatul ei. Era un întreținut, dacă nu pentru șoldurile lui adorabile, suple, atunci pentru talentul său.

M-am întrebat mirat de ce n-am recunoscut-o. Probabil c-o văzusem de nenumărate ori înainte de ziua aia, cu Tish. Mergeam pe la toate vernisajele și participasem la cel puțin două recepții de la reședința spațioasă a soților Lord din centru – niște adunări gălăgioase, cu multă lume stând în picioare și aperitive care se succedau pe bandă rulantă și conversații caustice și competitive. Totuși, am ochiul format, iar urechile mele pot capta orice aluzie voalată din celălalt capăt al camerei, dar chiar și așa, doamna Felix Lord nu lăsase absolut nici o urmă. Practic fusese invizibilă. Ei, bănuiesc că acum se bucură și ea de cele cincisprezece minute de celebritate – din mormânt.

1. Care s-ar putea traduce prin „Țăcănitul“ (n. tr.).
2. Anagramă a cuvântului „TERATOLOGIE“ (n. tr.).

Rachel Briefman

(declarație scrisă)

Am fost de acord să contribui la această carte numai după lungi conversații cu Maisie și Ethan Burden, precum și cu Bruno Kleinfeld, partenerul lui Harriet din ultimii ani. De asemenea, am corespondat cu prof. Hess și am căpătat convingerea că această carte despre prietena mea Harriet Burden va face lumină asupra anumitor aspecte ale vieții și artei ei, pentru numeroșii oameni care i-au descoperit acum opera.

Eu și Harriet ne-am cunoscut în 1952, când aveam doisprezece ani și eram eleve la Liceul Hunter. Pe atunci erau doar fete la Hunter. Stăteam lângă Harriet la ora de franceză și, înainte să apuc să schimb o vorbă cu ea, am văzut-o cum desenează. Deși părea să fie foarte prezentă la oră – mereu pregătită cu o conjugare –, nu se oprea deloc din desenat. Desena chipuri, mâini, corpuri, mașinării și flori în caietele ei, pe caietele ei, pe bucățele de hârtie, oriunde găsea o suprafață goală. Mâna ei părea să se miște de una singură, alene, dar cu o precizie uluitoare. Din câteva linii țâșneau personaje, scene, naturi moarte. Cine era fata asta înaltă, gravă, cu mână

fermecată? I-am spus că eram impresionată, iar ea s-a întors spre mine, a fluturat din mână prin aer și, luându-și un ton fals-înfricoșător, a zis: „Bestia cu cinci degete“. Filmul de groază cu Peter Lorre avea în rolul principal mâna amputată a unui muzician care comitea crime și cânta la pian.

Ani mai târziu, la Medicină, am citit despre pacienți de la neurologie care prezintă sindromul mâinii străine. Unii oameni cu afecțiuni cerebrale s-au pomenit cu o mână insolentă, o mână care face exact invers decât îi comandă ei: desface nasturii abia închiși de la o cămașă, închide apa înainte să se umple paharul, ba chiar îi masturbează în public. În general, mâinile străine iscă groaza și haosul. Cel puțin o mână rebelă din literatura medicală a încercat să-și sugrume stăpânul. După ce-am citit despre aceste membre care acționează de capul lor, am sunat-o pe Harriet ca să-i spun, iar ea a râs atât de mult, c-a apucat-o tusea. Menționez povestea doar fiindcă gluma asta a rămas memorabilă. Harriet, care în curând a devenit Harry pentru mine, era isteață, înzestrată și extraordinar de sensibilă. Putea să stea bosumflată cu orele în tăcere când eram împreună, ca apoi, tocmai când simțeam că nu mai suport, să mă ia dintr-odată în brațe și să-și ceară scuze. N-aș fi spus așa ceva atunci, însă desenele și, mai târziu, picturile ei păreau făcute de o persoană pe care n-o cunoșteam, dar pe care nici ea n-o cunoștea. Avea nevoie de Bestia cu Cinci Degete, demonul creativ care reușea s-o elibereze de constrângerile ce-o țineau legată ca niște sfori sau lanțuri.

Învățam împreună și visam împreună cu ochii deschiși. Eu mă imaginam în halat alb și cu stetoscopul la gât, mergând pe coridoare de spital, dând indicații asistentelor, iar Harriet se

vedea ca o mare artistă sau poetă sau intelectuală – sau toate trei. Aveam acea intimitate dintre două fete, fără să fim inhibate de bravada tipic masculină care îi chinuie pe băieți. Stăteam de vorbă pe treptele de la Muzeul Metropolitan când era vreme bună și, adesea, și când nu era. Ne destăinuiam chinurile și le analizam pe fetele din clasă. Eram niște copile afectate, citeam cărți pe care nu le înțelegeam și adoptam atitudini politice despre care știam prea puține, dar aerele pe care ni le dădeam ne protejau. Făceam echipă împotriva unei lumi ostile, dominate de ierarhiile adolescentine. Mama mi-a zis odată: „Știi, Rachel, de fapt n-ai nevoie decât de un singur prieten bun“. Mi-am găsit acel prieten în Harriet.

A trecut prea mult timp ca să-mi mai pot aminti exact cum eram noi pe-atunci. Ca medic, tratez deja copii și adolescenți de mulți ani și faptul că le aflu poveștile, la care se adaugă și propria-mi analiză, mi-a reconfigurat fără îndoială amintirile. Experiența acumulată modifică întotdeauna percepția asupra trecutului. Iar faptul că am cunoscut-o pe Harriet până la moartea ei, din 2004, mi-a schimbat și felul în care înțeleg prietenia noastră timpurie. Știu acum că fata pătimașă a devenit o femeie pătimașă, o omnivoră mânată de o imensă poftă de-a îngurgita cât mai multe cunoștințe. Foamea aceea nu a părăsit-o niciodată. Alte forțe i-au blocat ei calea.

Am o fotografie cu noi două, făcută când aveam doisprezece sau treisprezece ani, în apartamentul părinților mei de pe West 86th Street. Mă pot întoarce în camera respectivă fără nici un efort. Spațiul apartamentului îl port în oasele mele, dar trebuie să fac eforturi ca să pătrund cu privirea tinerele străine din instantaneu. Harry cea înaltă stă lângă Rachel cea scundă. Purtăm rochii de bumbac, încinse-n

talie cu curele asortate, și pantofi Oxford în două culori, cu șosete până la gleznă. Harriet are părul prins în coadă la spate, iar al meu e lăsat liber. Trupul lui Harriet e în floare; al meu abia începe să înmugurească. Nici una nu pare să se simtă în largul ei în fața aparatului de fotografiat, dar ne-am supus la comanda *„Zâmbiți“* și-au rezultat două expresii crispate, dacă nu chiar prefăcute. Când mă uit acum la fotografie, mă izbește banalitatea ei, dar și cât de multe ascunde. Ca vehicul al memoriei, se împotrivește realității interioare. Document al unei clipe, înregistrează felul în care arătam pe atunci. Sentimentul intens care ne unea, taina confidențelor noastre, pactul prieteniei care ne lega – toate acestea lipsesc.

Harriet și cu mine eram „fete bune“, eleve silitoare și cooperante care ar fi putut la fel de bine să aibă steluțe aurii și argintii lipite pe frunte; însă buna mea prietenă avea anumite înclinații spre sfințenie care mie-mi lipseau, trăind după un imperativ moral rigid care probabil i se trăgea de la tatăl ei protestant. Îmi plăcea profesorul Burden. Deși distant, era întotdeauna amabil cu mine și-mi amintesc că atunci când ne vorbea, unul dintre colțurile gurii i se ridica adesea, într-o expresie de ironie amuzată, însă rareori își arăta dinții. Spre deosebire de tatăl meu cel exuberant, gălăgios (care avea problemele lui), tatăl lui Harriet era fizic stângaci, predispus să-și mângâie stânjenit fiica pe braț sau s-o îmbrățișeze rapid și strâns, părând mai degrabă să se ciocnească de ea în viteză decât să-i arate afecțiune. Când se ridica de pe scaun, parcă nu se mai termina, iar când în sfârșit ajungea complet vertical, se profila deasupra noastră, un om cu membre lungi și subțiri, palid și chel. Îi plăcea să ne vorbească despre filozofie și

politică într-un limbaj care adesea ne depășea înțelegerea, dar Harriet îl asculta fascinată, de parcă ar fi vorbit Dumnezeu în persoană. Nu-mi amintesc să ne fi făcut vreodată morală în discursurile lui. Credea în toleranță și-n libertate academică și, asemenea părinților mei, critica monstruozitatea care era Panica Roșie. Dar nu ceea ce se spune ne face ceea ce suntem. Mai adesea este ceea ce rămâne nespus. Chiar și copil fiind, tot simțeam câtă tensiune strânsese în el bărbatul care stătea în fotoliul lui mare, ținând cu degetele lui lungi un Martini cu două măsline. Din câte-mi dădeam seama, era de obicei cu mintea în altă parte.

Cum eram mici în timpul războiului, Harriet și cu mine trăiserăm fără tați și ne aminteam întoarcerea lor. Tata n-a văzut deloc frontul, dar profesorul Burden fusese înrolat într-o unitate de informații din Europa. Din câte spunea Harriet, el nu i-a povestit niciodată nimic despre asta, nici o vorbă măcar. Odată, când l-a întrebat ea de acei ani, el a luat o carte și s-a apucat să citească, de parcă cuvintele nici nu i-ar fi ieșit pe gură. Se însurase înainte să plece la război, iar Harriet știa că tatăl ei se înstrăinase de familie fiindcă fata visurilor lui era evreică. N-a fost o ruptură permanentă; în cele din urmă, soții Burden au ajuns să le accepte pe Ruth Fine și pe nepoata lor, dar Burdenii erau snobi – pur și simplu. Nu aveau bani, în schimb își dădeau aere de magnați la care intra și un antisemitism neexprimat. Deși respinsese lumea încuiată a părinților săi, tatăl lui Harriet era totuși un produs al acesteia. Lucra mult, era meticulos, conștiincios și se pedepsea singur. Laudele pentru soție și fiică veneau în porții mici, cu zgârcenie. Nu l-am văzut niciodată iritat sau furios, însă, pe de altă parte, era atât de reținut, încât nu lăsa loc de

spontaneitate. Tatăl ei i-a dat porecla „Harry“. Ca psihanalistă, mi-e greu să nu văd cum în acest nume de alint se afișează fățiș o dorință.

Mă minunam cum de cei din familia Burden nu se certau și nu se înțepau deloc. Ruth mai țipa la Harry din când în când, dar niciodată la soțul ei. Părinții mei se ciondăneau frecvent, după care urmau perioade de răceală și chiar dacă luptele dintre ei mă îndurerau adesea teribil, măcar eu eram mai obișnuită cu conflictele domestice decât Harriet. (Mai aveam și doi frați care erau experți în strangulare.) O tânără extrapolează realitatea propriei sale vieți pentru a concepe realitatea generală. Oricât de anormală li s-ar părea acea viață altora, ea e normală pentru cel care trăiește în ea zi de zi.

Totodată, invidiam armonia din casa familiei Burden. Ruth era afabilă, eficientă și părea să considere îndatoririle ei de nevastă nu o corvoadă, ci o chemare. Avea un simț al umorului ascuțit și uneori o apuca așa de tare chicotitul, încât abia se putea opri. Odată, după ce-a scăpat pe jos în bucătărie o friptură de vită înăbușită și a privit-o cum alunecă pe podea, scăldată în sos propriu, și se ciocnește de piciorul unui scaun, a râs așa de tare, încât îi șiroiau lacrimile pe obraji. După ce și-a revenit, doamna Burden a săltat bucata de carne, a vârât-o la loc în tigaie și a „dres-o pe ici, pe colo“. La cină, am mâncat fără să-i suflăm o vorbă capului familiei, dar Ruth ne-a tot făcut cu ochiul mie și lui Harry în timpul mesei, ceea ce mi-a dat un minunat sentiment conspirativ.

Fiindcă întâmplarea cu friptura a fost o anomalie în casa familiei Burden, a devenit prilej de glume. Mama mea, traducătoare din franceză și germană, lucra la masa din bucătărie. Înainte să luăm cina, își împingea manuscrisele

într-o parte și-apoi, dimineața, când descoperea stropi de sos de spaghete pe paginile ei, țipa: „Ce cresc eu aici, porci?“. Acum cred că Ruth Burden își aranja lumea în așa fel încât să țină anxietatea la distanță și să păstreze liniștea aparentă a soțului ei, care clocotea pe dinăuntru și își bea cele trei Martini-uri în fiecare seară ca să-și domolească potopul. Îmi plăcea atingerea doamnei Burden; era caldă și tandră și ne răsfăța din plin, pe Harry și uneori și pe mine. Când rămâneam la ei peste noapte, ea ne învelea, deși eram mari de-acum, și îmi plăcea să-i simt mâna pe frunte, îmi plăceau parfumul și dulceața glasului ei când ne ura noapte bună.

După ce a făcut-o pe Maisie, Harriet a părut luată în stăpânire de puternicele sentimente materne, precum și de-un zel pentru ordine. S-a abandonat preocupărilor materne și domestice într-un fel care, sincer, m-a speriat. S-a preschimbat în mama ei, ceea ce nu i-a fost prea ușor, cum își dorea cu disperare să fie și tatăl ei – regele-filozof. Harry și cu mine obișnuiam să ne întâlnim săptămânal la ceai, după ce mergea la psihoterapeut, un coleg de-al meu, Adam Fertig. Într-o după-amiază a întârziat câteva minute și, cu răsuflarea tăiată, cerându-și scuze, s-a așezat în fața mea. „Rachel“, a zis, „nu-i ciudat că noi nu știm cine suntem? Adică, e șocant că știm atât de puține despre noi înșine. Ne spunem singuri o poveste și mergem mai departe crezând în ea, iar apoi se dovedește că e o poveste greșită, ceea ce înseamnă că am trăit o viață greșită“.

În după-amiaza aceea am vorbit despre poveștile noastre, despre cum ne amăgim singure și cât de furioasă era Harry pe soarta ei. Nici povestea familiei ei, nici politicile culturale, nici temperamentul ei nu pot explica ce s-a întâmplat cu ea. Există

nori în fiecare dintre noi, iar noi le dăm nume, însă numele creează categorii care nu există întotdeauna. În Harry erau furtuni, vijelii și tornade care au făcut ravagii. Suferința ei ajungea în profunzime și suferința ei n-a început când ea era deja adultă. Mi-o amintesc stând în picioare la oglindă, cu lacrimi șiroindu-i pe față. Probabil că avea cincisprezece, șaisprezece ani. „Urăsc cum arăt. De ce-am ieșit eu așa?“

Fetele populare de la Hunter se lăudau marți că au întâlniri fixate pentru vineri sau sâmbătă seara. Harry și cu mine ne făceam că ne ținem departe de asemenea preocupări meschine, dar ce adolescentă nu-și dorește să fie admirată și iubită? Ce om, de fapt? Bănuiesc că înfățișarea ei era arena pe care se simțea cel mai vulnerabilă când venea vorba de cele mai pernicioase aspecte ale Americii – senzația că era prea solidă ca să atragă bărbații. Adevărul e că Harriet era impresionantă. Avea un corp frumos, puternic, voluptos. Bărbații se holbau la ea pe stradă, dar nu era genul care să flirteze, nu era afabilă în societate și nici predispusă la palavre. Harriet era timidă și solitară. În societate era de obicei tăcută, însă atunci când vorbea era atât de pasională și de inteligentă, încât îi speria pe oameni, și mai ales pe băieții de-o vârstă cu ea. Pur și simplu nu știau ce-i cu ea. Uneori Harry își dorea să fi fost băiat și pot afirma că, dacă ar fi fost, drumul i-ar fi fost mai ușor. Geniul stângaci e mai ușor încadrabil în cazul unui băiat și nici nu se interpretează ca amenințare sexuală.

Nu demult, am recitit cartea pe care Harry o iubea cel mai mult când eram în liceu: *Frankenstein* de Mary Shelley. Citeam adesea aceleași romane, noi două devoraserăm deja *Jane Eyre*, *La răscruce de vânturi*, Austen de la cap la coadă și mare parte

din Dickens, dar *Frankenstein* a devenit textul arhetipal al lui Harriet, o alegorie a sinelui, o scriptură pe măsura realității lui Harriet Burden. Deși m-a prins povestea, ca mit rău-prevestitor despre cuceririle medicinei moderne, eu n-am recitit-o atâta. Dr. Frankenstein și personajele feminine fade din carte n-o interesau prea mult nici pe Harry. Ea îl iubea pe monstru și obișnuia să citeze lungi pasaje din capitolele povestite de el, pe care le știa pe dinafară, recitându-le asemenea unui poet de pe vremuri, ceea ce mă făcea să râd, chiar dacă mă uluia atașamentul ei nebunesc pentru creatura miltoniană.

Însă când am recitit cartea ca adult, am simțit cum se deschide o ușă. Am intrat pe ea și am găsit-o pe Harry. Am găsit-o pe Harry într-un roman care fusese scris de o fată de nouăsprezece ani în urma unui pariu. În 1816, Mary Shelley își petrecea vara în Elveția, cu soțul ei, cu vecinul lor – Lord Byron, și cu o altă persoană mai puțin celebră, al cărei nume nu mi-l amintesc. Provocarea era să scrie o poveste cu fantome, pentru plăcerea celorlalți. Mary a fost singura care a reușit. În prefață, ea spune că povestea i-a venit „cu ochii închiși, dar cu mintea deschisă“, când s-a pomenit prinsă în toiul imaginilor ce se derulau una după alta. A privit cum „spectrul palidului discipol al artelor profane“ a creat un monstru.

„Zări oribila arătare stând la căpătâiul lui, ținând draperia dată deoparte și privindu-l cu ochii ei galbeni, apoși, dar îndrăzneți.“[1]

N-ai cum să uiți povestea care stă la baza romanului. Știam că ființa groaznică pe care o creează Frankenstein este un monstru atât de singur și de neînțeles, încât însăși existența

lui este blestemată. Știam că izolarea lui cumplită se transformă în răzbunare, dar uitasem, sau poate că nu simțisem asta deloc înainte, ferocitatea sentimentelor lui – furia, durerea și setea de sânge. Iar apoi am dat de aceste rânduri, rostite de monstru în Capitolul 15:

„Înfățișarea-mi era hidoasă, statura, gigantică. Ce putea însemna lucrul acesta? Cine eram eu? Ce eram eu? De unde veneam? Care era menirea mea? Întrebări care reveneau mereu și la care nu eram în stare să dau un răspuns“[2].

M-am simțit de parcă mi-ar fi vorbit fantoma lui Harry.

1. Mary Shelley, *Frankenstein sau Noul Prometeu*, traducere de Sorin Petrescu, Editura Corint Junior, București, 2004, pp. 13-14 (n. tr.).
2. *Ibidem*, p. 165 (n. tr.).

Un compendiu în treisprezece puncte

Personaje, un *non sequitur*, o confesiune, o ghicitoare și amintiri pentru H.B.

Ethan Lord

1. **H**aideți să vedem cum a reușit Gobliatron, erou al ferviducilor, care locuiau într-o țară îndepărtată, la nord de Nicăieri, să scape din strânsoarea de gheață a lui Căpățână, un om-robot care înghețа ditamai lacurile doar uitându-se la ele. Căpățână l-a transformat într-un bloc de gheață pe Gobliatron dintr-o simplă privire. Așa că Gobliatron, încremenit în plin pas, când mergea pe un câmp înghețat, a început să gândească fierbinte. A gândit așa de fierbinte, încât și-a provocat febră. Febra a topit gheața, iar eroul s-a eliberat.
2. **A**numite cuvinte nu pot fi ilustrate. Cum desenezi *oricând*, *dar*, *și atunci* sau *săptămâna trecută*? Săgeți.
3. **R**oșii, cocoși roșii pe toată pijamaua cumpărată din Franța, despre care Edward Boyle a zis că-i de fată. Am luat o foarfecă, am tăiat o gaură într-un crac și-am aruncat

peticul la gunoi. Pijamaua tăiată a dispărut. Aceasta e o confesiune. Aveam opt ani.

4. **R**ăspundeți: Ce e atât de fragil, încât și numai rostirea numelui o poate sparge? *Liniștea*… F.L., cap de familie, mi-a zis această ghicitoare când aveam nouă ani. N-am știut să-i răspund, dar după ce mi-a spus el secretul, m-am gândit întruna la răspuns. Stăteam în pat și ziceam *Liniștea* iar și iar, ca s-o aud cum se sparge. M-ai întrebat ce făceam și ți-am spus, iar tu ai zâmbit, dar zâmbetul s-a frânt, un surâs în colțul gurii, și eu n-am știut exact ce înseamnă.
5. **I**ată, îmi amintesc că dulapul era dușmanul meu. Îmi amintesc că era ceva în spatele ușii. Îmi amintesc că ai pus o lanternă în dulap și că, atunci când s-a stins, m-ai lăsat să-i schimb bateriile.
6. **E**xistă în toate un tipar sau un ritm care se poate discerne dacă ești foarte atent, însă se pune întrebarea dacă acele repetiții există și în afara minții. Tu și cu mine nu vedeam aceleași tipare.
7. „**T**eoria e bună, dar nu împiedică anumite lucruri să se întâmple.“ Mi-ai spus asta cu o lună, două zile și treizeci și șapte de minute înainte să mori. E un citat dintr-un neurolog, Jean-Martin Charcot, care se îmbrăca în negru, admira picturi și a scris prima analiză descriptivă a sclerozei multiple.
8. **B**ineînțeles că nu cunoșteai plictiseala, cu excepția momentelor când așteptai bagajele la aeroport.
9. **U**rmând logica eronată a *argumentum ad populum*[1], cea mai importantă marcă este cea mai bună marcă. Acest raționament greșit e folosit de toate turmele culturale, fie ele mari sau mici. Turma dă fuga să caște gura la

spectacolul pastei de dinți care albește dinții. Turma dă fuga să vadă noua vedetă a galeriei de artă. Turma gândește la unison. Turma este un voyeur colectiv, mânată de ideea primită de-a gata de a vedea frumusețe, rafinament, istețime în obiectul strălucitor, găunosul vehicul al valorii, bogăției și gloriei. Dar turma iubește și urâțenia: umilințele, crimele, sinuciderile și cadavrele – nu cadavrele adevărate, care pot

fi atinse, nu cadavrele care put, ci morții mediatizați, morții și muribunzii de pe ecran. Turma familiară, turma noastră, are gusturi în mare parte salubre. Turma citește *The Gothamite* ca să descopere gusturi salubre care să nu interfereze cu spectacolul pastei de dinți care îi luminează zâmbetul larg, colectiv, de pe Madison Avenue și nu-i pătează costumul de Wall Street. Turmele, mari și mici, creează identități diverse prin alegerea unei mărfi sau a alteia, adevăratul lor *raison d'être*. Imagini ale viilor și-ale morților se vând laolaltă pe piața liberă, ca trupuri delectabile. Realitatea lor este exclusiv la persoana a treia. Trupurile n-au interior, fiindcă persoana întâi singular nu e permisă. În cadrul fiecărei turme, valoarea este determinată de percepția colectivă și de numărul privitorilor.

10. **R**ubik, cubul: 43.252.003.274.489.856.000 de permutări. Mi l-ai dăruit fiindcă știai c-o să mă prindă algoritmii lui. M.L., Maisie Lord, cunoscută și ca Balerina, surioara cu tutu de la ceaiul Pălărierului Nebun, nu pricepea că acesta era un univers hexaedric care poate fi stăpânit prin mișcare și culoare, că era o cosmologie, o realitate separată, un loc unde să fii. Ea mi-a stricat cubul Rubik. Eu i-am tăiat coada.

I-am ținut coada deasupra toaletei, în timp ce țipa. Am tras apa. Vasul n-a vrut să-i digere părul. Ai venit, te-ai uitat, ai urlat, și-n timp ce urlai îți fluturai mâinile pe lângă urechi. Apoi ai adus prosoape și ne-ai vorbit despre toleranță, dar pe noi nu ne interesa așa ceva, toleranța adică. Crescuserăm prea mari, ai zis tu, ca să stricăm cuburi Rubik și să aruncăm cozi la toaletă, și te săturaseși până peste cap – de noi adică. Eu aveam unsprezece ani, iar Maisie avea treisprezece. Și-apoi te-ai așezat pe jos în baie (cu prosopul care avea o dungă bej la un capăt), deși podeaua nu era uscată. Capul ți-a căzut în piept și din tine a ieșit un sunet – ca și când te sufocai și suspinai. Am înghețat ca Gobliatron. Nu mă puteam mișca. Balerina mi-a zis: Uite ce-ai făcut! Uite ce-ai făcut! Dar aveam gura prea încleștată și rece ca să pot răspunde.

11. **D**ebord, Guy. A inventat Le Jeu de la Guerre. Era un joc despre Războaiele Napoleoniene. Guy Debord, Julien Sorel, Ethan Lord – toți voiau să joace jocul, să mute piesele. Spune-mi regulile. Bărbații adoră jocurile. Mi-ai zis asta cândva. Dar și tu adorai jocurile.
12. **E**than Lord, unicul fiu al lui Harriet Burden și-al lui Felix Lord, produs al celor două persoane mai sus menționate în aranjamentul familiei nucleare, scriitoraș aspirant, autor de puzzle-uri, orfan neosituaționist, își amintește de mama lui. Încerc să mi te amintesc, mamă, să găsesc acele fărâme din minte și să le transform în ceva mai mult decât un mănunchi humean de impresii, așa cum ai fi zis tu, humean, de la David Hume. Kantian și hegelian, dar nu spinozaian, poate husserlian? Iată *Husserliana, Gesammelte Werke*. Te vei bucura să afli că m-am uitat, am citit câteva

pagini din volumul ăsta. E greu. Și tu erai uneori greu de înțeles.

13. **N**obisa Notfinger locuia în Pacilandia, o țară de lângă Fervidia, unde locuitorii erau bine îmbrăcați și senini și se supuneau regulilor, dar Nobisa era temperamentală, era o fetiță dezordonată, murdară, dolofană și ducea o viață grea, așa c-a plecat să se îmbogățească în Fervidia. Ai creat-o pe Nobisa pentru Maisie, dar ai înarmat-o pentru mine. În nelipsita ei valiză maro avea un pistol cu laser, o sabie și un ciupitor-de-urechi special primit de la Zâna Dușmăniei și Răutății, pe care Nobisa nu-l putea folosi decât de șapte ori. Maisie nu-și amintește poveștile la fel de bine ca mine. Gândim după tipare mentale diferite.

1. „Apelul la lume“ sau „apelul la majoritate“ (lat.), în logică, eroare de argumentare prin care se concluzionează că o afirmație este adevărată atunci când foarte multă lume crede că e adevărată (n. tr.).

Harriet Burden

Caietul A

25 septembrie 1998, 10.00 seara

Drepturile lui Harriet Burden au fost răzbunate! Au înghițit tot rahatul cu Tish, l-au halit cu atâta poftă, încât sunt amețită de succes, ca să citez din demonul acela, Iosif Stalin. I-am scos *c*-ul din nume, ca să funcționeze anagrama[1]. Gata cu „Masa“! Băiețelul cu câteva cicatrici proaspete de acnee le-a trezit apetitul pentru alte lucrări de-ale *Wunderkind*-ului, alte glume șmechere cu înfloriturі din istoria artei, iar măscăricii își etalează entuziasmul în recenzii. Nu mi-au dezlegat nici o zecime din micile poante, din aluzii, din puzzle-uri, dar ce mai contează? Au avut puține de zis despre cutiile cu povești, însă asta nu face decât să demonstreze că-s orbi, nu-i așa? Zilele trecute, unul de-al lor și-a făcut apariția la Anton, un tip pe nume Case, un pitic la costum și papion, cu părul pomădat anacronic și un accent fals de Harvard care mi-a dat fiori. Mi-a cerut „opinia“. Biet omuleț plin de sine.

După ce a plecat, eu și Anton am râs atât de tare, că a trebuit să mă așez pe un scaun pliant din atelier și să mă tot legăn în el. Suntem o echipă, i-am spus, un duo adâncit în cercetarea naturii percepției: de ce văd oamenii ceea ce văd? Trebuie să existe convenții. Trebuie să existe așteptări. Altfel nu vedem nimic; totul ar fi haos. Tipuri, coduri, categorii, concepte. L-am pus și pe el acolo, nu-i așa? Tipul la costum care se uită cu atâta solemnitate la imensa femeie goală. Cum se mai grăbesc ei să-l îmbrățișeze și să-l consacre pe tânărul artist zâmbitor, cu un aer nevinovat; uite ce cunoscător, ce sofisticat, ce deștept e. Marea Venus a făcut să zumzăie orașul ca un mare (mic) stup de albine. Aud albinele, iar albinele înțeapă. I-am spus doctorului Fertig că urăsc albinele. *Urăsc* nu-i un cuvânt pe care-l folosesc cu ușurință. El știe asta. El mai știe și că gluma nu-i glumă. Vrea să știe când îmi voi dezvălui identitatea. Fraza în sine e palpitantă. Mă simt de parc-aș trăi într-un thriller. Când îmi voi dezvălui identitatea?

Mă mai întreabă și de Anton.

Dar Marea Venus îi aparține lui Anton Tish, am zis. Dragă dr. Fertig, fără Anton ea n-ar exista. Este o lucrare care a prins viață între el și mine fiindcă era opera unui băiat, a unui *enfant terrible*, nu a mea, o doamnă artistă în vârstă pe nume Harry Burden, cu doi copii adulți, o nepoată și-un cont la bancă.

Dr. Fertig a subliniat că banii sunt rareori o chestiune simplă.

Anton încasează banii din vânzări. Asta-i înțelegerea.

Închid ochii. Închid ochii. E vremea mea. E vremea mea și n-o să-i las să mi-o fure. Grecii știau că masca în teatru nu-i o deghizare, ci o cale a revelației. Iar acum că am început, simt vântul suflându-mi în pânze, nu fiindcă Marea Venus e atât de amuzantă – o distracție cinică –, ci fiindcă văd ce înfulecă ei cu atâta plăcere și, luându-mi fața potrivită, pot să mai fac. *Nota bene*.

Și totuși, Anton spune că e frumoasă, adormită în spațiul galeriei, că e mai reușită decât îmi imaginez, căci n-aveam cum s-o vedem prea bine când o asamblam. Eu încă n-am îndrăznit să mă duc, dar poate c-o să trag cu ochiul de afară și-o să privesc prin vitrină la păpușa mea mare, primul meu succes.

Nimeni nu știe în afară de mine, de Anton și de dr. Fertig. Edgar bănuiește ceva. Ceilalți asistenți mărunți știu că eu am achitat-o, dar ei cred că doamna a răsărit direct din imaginația lui Anton. Una dintre ei, cu un nume ridicol, Frunze Căzătoare sau Soare Tomnatic, fără îndoială odrasla unor țăcăniți New Age, pare să nu se mai lase dusă de lângă Anton – o micuță creatură *unheimlich*[2], foarte drăguță, cu bucle blonde, buze roșii ca macul și niște ochi albaștri ciudați, mari, de cunoscătoare.

Apropo de vânt, unde e Barometrul? M-am uitat în camera lui. De obicei stă ghemuit în sacul de dormit, deja cu masca pusă pe ochi și căștile în urechi, ca să îl ferească de presiune și

astfel să poată lua o pauză de la travaliul de a simți vremea. Sper că bietul om n-a explodat și n-a fost dus la vreun spital. Deși Rachel insistă că medicina îl poate ajuta, știu că el nu vrea granulele otrăvite pe care i le dau medicii, care îi amuțesc darul, căci este un dar acesta, oricât ar părea de ciudat. Uneori când îl ascult vorbind, încep să simt și eu variațiile barometrice – creșterile și scăderile, în contorul meu corporal – un bâzâit în sistem.

Am încă un oaspete: Phineas Q. Eldridge – nu-i numele lui real. S-a născut John Whittier; și-a schimbat numele când și-a dezvăluit orientarea sexuală. Noul bărbat i-a deconcertat pe sora și pe cumnatul lui homofobi, dar mama lui, căreia îi scrie des e-mailuri și pe care-o vizitează o dată pe an în Carolina de Nord, i-a rămas alături. Mama și sora vin pe furiș să-l vadă la hotel. Phineas este artist performativ; are performance-uri în „*half drag*“, jumătate bărbat, jumătate femeie, jumătate alb, jumătate negru, tăiat fix la jumătate, iar cele două părți ale lui poartă conversații pe scenă. Tatăl lui a fost alb; mama e neagră, așa că știe câte ceva despre jumătăți. Cuplul se află de obicei în conflict, din câte se pare; altfel n-ar fi distractiv, însă uneori se mai și amestecă, se combină și se îmbină, ceea ce mi se pare captivant. M-a invitat să-l văd săptămâna viitoare și abia aștept, dar sunt și-un pic neliniștită, fiindcă sper să fie bun. Phineas Q. (litera *Q*, zice el, poate fi de la ce vrea fiecare – de la Quentin sau Query sau Querulous sau Question[3] sau doar Q) se exprimă foarte bine și, deși nu l-am văzut prea mult, fiindcă lucrează noaptea, am ajuns să sper c-o să apară cu mersul lui alene și-o să-mi ofere vreun comentariu de-al lui caustic despre lucrarea mea. El le zice păpușilor-Felix

„avortoni ambroziaci“. A mai zis și că Cutia Empatiei ar cam avea nevoie de niște empatie. M-a rănit treaba asta, dar avea dreptate. Am luat-o de la capăt cu oglinzile. A mai spus și de clădire că e ca un „hotel ieftin“ și recomandă insistent reguli, organizare, să se ocupe cineva de el. Doar n-o să primesc aici orice drogat sau soios care-mi bate la ușă. În privința asta are dreptate. Săptămâna trecută am găzduit o fată cu codițe într-o pereche de pantaloni scurți de piele roșie atât de mulați pe fund, încât te ducea cu gândul la niște cârnați turnați în maț. E posibil să fi primit vreo doi clienți pe-aici înainte să-i cer să plece. Doi bărbați cu figuri posace au venit și-au plecat în aceeași noapte. Dacă au făcut sex cu Șort Roșu, n-a fost o partidă prea fericită.

Phineas are o tristețe, o rană aflată dincolo de suprafața acestei *persona* vioaie și inteligente. Nu știu câți ani are, probabil în jur de treizeci și cinci, dar mă atrage latura aceea tristă a lui. În anumite momente de vulnerabilitate, o expresie gânditoare îi schimbă trăsăturile. Nu se întâmplă niciodată când se uită la mine, ci când se oprește, când întoarce capul. Odată l-am întrebat: Ești bine?

Iar el a zis: Nu.

Acel *nu* m-a bucurat. Nu zicem noi mereu: Da, sunt bine?

Da, dar tu?

Bine, bine.

Toți suntem bine.

Aș vrea să nu fi fost atât de bine, atât de-al naibii de bine atâția ani la rând…

Am așteptat politicos să-mi spună Phineas Q. de ce nu-i e bine, însă n-a făcut-o și l-am lăsat în pace, fiindcă există în mine o spaimă, o reticență oribilă. A fost acolo dintotdeauna,

dormitând în așteptare – o chestie umflată și grea, ca de plumb. Nu vreau s-o trezesc. Dacă o trezesc, pământul o să vuiască și zidurile se vor crăpa și se vor prăbuși. Du-ți degetul la buze, Harry, du-ți degetul la buze și ocolește tiptil chestia. Ai grijă să fie totul bine și frumos, Harry, bine și frumos cum știi tu.

Chestia era și pe vremea lui Felix, însă nu din vina lui. Acum înțeleg. Era mult dinaintea lui Felix. Lasă-l să doarmă. Mergi tiptil. Amână. Nu-l supăra. El e fragil, fragil și cumva periculos. Felix merită întotdeauna ce nu meriți tu. De ce? Misterioasă senzație: înrădăcinată, automată, inconștientă. Dinainte de cuvinte. De dedesubtul cuvintelor.

Ce este memoria timpurie, te întreb?

Doar cu mare greutate îmi mai amintesc de prima epocă a existenței mele, căci toate întâmplările din acea perioadă sunt confuze și amestecate.[*4]

Și ale mele la fel.

Al său propriu lăcaș își este mintea / Și doar ea poate, din Rai un Iad și-un Iad din Rai / Să facă.[*5]

Mă pot bizui pe imaginile pe care le văd sau sunt reconfigurate în așa măsură încât îmi ascund orice sens?

O Pușcă-Ncărcată – Așa mi-era viața.[**6]

Mă dezlănțui pe hârtie. Sunt bestială. Iar apoi trebuie să mă ascund și, cu creionul negru gros, să tai fiecare linie.

Înnegresc pagina, ca să nu vadă ei niciodată ce-am desenat, ce-am făcut.

De ce simt că există un secret pe care-l port în trupul meu ca pe un embrion, mut și neformat, dincolo de cunoaștere? Și de ce simt că ar putea erupe într-o mare explozie dacă nu-l controlez? Trebuie să fie ușor, atât de ușor să umpli cu cuvinte acea neliniște înnăbușitoare, sufocantă, să scrii tulburarea, să scrii o poveste ca să explici de ce-ul din ea.

Eram în pătuțul meu.

Eram în picioare pe podea.

Perdelele erau trase și a trebuit să mă sui pe un scaun ca să dau pânza deoparte și să mă uit afară, în stradă.

I-am văzut picioarele în fața ușii.

Amintirea începe să se formeze din norul neștiinței. Informul ia formă și curând apare o articulație reprimată – amenințătoare și plină de sens.

Rușinea apare înaintea vinovăției.

Dar nu se poate merge înapoi, Harry. Mintea este un loc în sine, iar ea ne poartă înapoi și înainte. Are propria sa arhitectură a trecutului, bazată pe camere adevărate și străzi adevărate, însă refăcute iar și iar cu timpul, iar acum s-au mutat în interior, nu în afară. Cândva acele locuri vuiau de

zgomotul mașinilor de gunoi și-al sirenelor și-al fragmentelor din conversațiile pietonilor, și de mirosurile anotimpurilor care se succed, însă imaginile dense, forfota și mirosurile au fost simplificate, devenind niște coduri mentale interioare rigidizate de cuvinte. Și viitorul este alcătuit din același lucru – spații elementare pe care le populăm cu dorințe sau spaime. De ce atâtea spaime? Nici o poveste din acea zonă începătoșată a copilăriei nu poate explica de ce exiști tu, Harry.

Mă gândesc la Bertha, Bertha Pappenheim, alias Anna O.
E înfricoșător ce ne imaginăm și ce facem prin imaginație.

Ea, Anna O., îl primește pe dr. Breuer, medicul care se presupune că a vindecat-o și care a folosit metoda cathartică, prima terapie prin cuvinte, numai că ea, Bertha, i-a dat numele ăsta, nu el. Ea i-a dat numele. Într-o scrisoare către Stefan Zweig din 1932, Freud a oferit un pasaj final. Iar când dr. Breuer intră în cameră, Bertha se ține de burtă și se zvârcolește de durere. Ce-i cu tine? întreabă el. Ce s-a întâmplat? Iar ea zice: Vine copilul doctorului B.

Este lucrul pe care l-au făcut împreună. Priviți-l.

Bunul doctor fuge îngrozit.
Bunul doctor nu fuge îngrozit. Este un mit.
Ei au rescris-o pe ea.
Ea îi va rescrie pe ei. Cu curaj.*[7]

Visez la dr. F.
Chestia suprimată. Chestia care iese la suprafață. Ea i-a dat un nume: copilul doctorului B. Va ieși afară.

Unde e granița dintre amintire și halucinație?

Creăm spontan imagini. Vor ieși afară.

De când mă știu mi-au apărut seara, înainte să adorm. Pe vremuri mă speriau ororile acelui cinema autogenerat, ca și cum aș fi visat fără să visez, dar nu vise, o fâșie de realitate ca un spațiu liminal între starea de veghe și somn; un prag care ar trebui să aibă un nume, însă nu are. Eu nu mă aflu în ecran, ci afară, urmărindu-le aventurile, și am ajuns să le îndrăgesc. Le aștept în fiecare seară. Monștrii se înalță, fioroși și amenințători, cu dinții dezveliți și muci roz curgându-le din bot, și o iau greoi pe dealurile albastre masive. Nu sunt niciodată nemișcați, ci într-o continuă metamorfoză, gurile devin bărbii, ochii se transformă în pustule, țâțe și puțe cad la pământ și-și leapădă pielea devenind noi bestii drăcești sau se dizolvă în movilițe de culori purulente. Pletele se ridică plutind de pe capetele desfigurate, în noduri sau împletituri buclate, dar îi mai văd și pe copiii dulci, nevinovați și nepăsători, și pe adulții bine făcuți; doi dansatori se acuplează în plin aer, iar eu zâmbesc privindu-le șoldurile ritmate. Un omuleț sare de pe o stâncă și forme geometrice pure, în verde, roșu și galben intens, se topesc într-o revărsare de lavă. Pe toți i-am văzut, pe Maisie, Ethan, Felix și pe mine, și pe părinții mei, și pe Rachel, gonind prin dreptul pleoapelor mele închise, pe ecran, aproape de nerecunoscut, și totuși acolo, în procesiunea aceea, de parcă mintea mea funcționa pe role de film vechi. De mi-aș putea transfera muzele hipnagogice în pictură sau film sau în mici sculpturi cinetice. De unde vin

ele? De ce o anumită imagine și nu alta? Să fie acestea transmutații ale memoriei? De unde ne vin halucinațiile în creier? Nimeni nu poate spune.

Îl aud pe Barometru respirând șuierător pe hol. Mă bucur că s-a întors. Nu prea știu unde dispare cu orele. Își face prozeliți, perie pe careva sau doar hoinărește? Dar îl aud cum fluieră din toate țevile. Și Felix șuiera. Și tușea. Tata tușea. Fumători, cu toții. Tusea fiecărui bărbat își avea/are propriul gâlgâit umed sau hârâit uscat. Nu-i ciudat că putem recunoaște tusea cuiva, că flegma eliberată din bronhii are un sunet idiosincratic? Nebunul meu șuieră și tușește și-a început să-și scarpine răni imaginare, care, odată cu scărpinatul, devin adevărate. I-am oferit o alifie. În caietele lui, desenează orașe în flăcări, dragoni și derviși, și cercuri peste cercuri, și simboluri criptice, și nori, bineînțeles, și ploaie, zăpadă, și grindină de diferite dimensiuni. Nu-l prea interesează vremea frumoasă; e prietenul meu de vreme rea.

1. Tisch devine Tish; *Shit* – „căcat“, (engl.) (n. tr.).
2. Stranie, neliniștitoare, terifiantă (germ.) (n. tr.).
3. *Query*, *Querulous*, *Question* – cuvinte care ar însemna „Îndoială“, „Cusurgiu“, „Întrebare“ (engl.) (n. tr.).
4* Fraza cu care începe Capitolul 11 din *Frankenstein* de Mary Shelley (În românește ed. cit., p. 134 – n. tr.).
5* John Milton, *Paradisul pierdut*, Cartea I (pp. 554-555). Cuvintele sunt spuse de Satana. În Caietul G, Burden notează: „Satana își separă mintea de Dumnezeu. Erezie, desigur. Sfidare, desigur. Modern, desigur“. (În românește în John Milton, *Paradisul pierdut*, traducere de Adina Begu, Editura Aldo Press, București, 2007, p. 12 – n. tr.)
6** *The Complete Poems of Emily Dickinson*, ed. Thomas H. Johnson (Little Brown and Co., New York, 1960), nr. 764, p. 369. („Într-un colț oarecare – o Pușcă-Ncărcată“, în românește în Emily Dickinson, *Versuri*, traducere și postfață de

Veronica Porumbacu, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969, p. 235 – n. tr.)

7* Bertha Pappenheim a fost numele real al Annei O., pacienta lui Josef Breuer, al cărei caz figurează în *Studii despre isterie* de Freud și Breuer (1895). Printre simptomele ei se numărau: ticuri, durere facială intensă, pierderi ale vederii și de memorie și chiar și o imposibilitate temporară de a vorbi limba maternă, germana. Tratamentul lui Breuer, alături de alte metode, consta și în ocaziile pe care le oferea pacientului să vorbească și să îi spună povești. Pappenheim a consacrat denumirea de *terapie prin cuvinte*, în engleză – *talking cure*. În studiul de caz, povestea Annei O. se încheie cu vindecarea ei, însă adevărul e mult mai complicat. Breuer a predat-o pe pacientă unui sanatoriu din Elveția. Pappenheim încă suferea de unele simptome ale isteriei, chiar dacă mai puțin dramatice ca înaintea tratamentului cu Breuer și era dependentă de morfină și de cloralhidrat. Vezi A. Hirschmuller, *The Life and Work of Josef Breuer: Physiology and Psychoanalysis* (New York University Press, New York, 1970), 301-302 și D. Gilhooley, „Misrepresentation and Misreading in the Case of Anna O.“, *Modern Psychoanalysis* 27, nr. 1. După externarea din sanatoriu, ea a mai fost spitalizată de trei ori în următorii cinci ani.

În scrisoarea lui către Zweig, Freud spune: „Ce s-a întâmplat cu adevărat cu pacienta lui Breuer am putut să *ghicesc* mai târziu, mult după ce pierdusem la un moment dat legătura, când mi-am amintit brusc ceva ce-mi spusese Breuer cândva… În seara zilei când pacienta a scăpat de toate simptomele, el a fost chemat iarăși la pacientă și a găsit-o confuză și zvârcolindu-se, cuprinsă de crampe abdominale. Când a fost întrebată ce are, ea a răspuns: «Vine copilul doctorului B.!»“. E. Freud, ed. *The Letters of Sigmund Freud* (Basic Books, New York, 1960), 67, italicele îmi aparțin. Din această amintire, Freud presupune că Anna O. suferea de o sarcină isterică și că aspectul sexual al acelor simptome l-a făcut pe Breuer s-o ia la fugă de frică. Ernest Jones confirmă mai târziu această versiune a evenimentelor, în biografia pe care i-a dedicat-o lui Freud, și la fel și Peter Gay în a sa. Aceste interpretări ale probelor sunt însă puse la îndoială, iar Burden pare să fie foarte în temă cu această controversă. „Ei au rescris-o pe ea. Ea îi va rescrie pe ei. Cu curaj“ se referă la faptul că Pappenheim va deveni apoi activistă feministă. În 1888, Pappenheim a renunțat la viața în înalta burghezie pe care o dusese ca evreică ortodoxă din Viena și a călătorit prin Europa de Est, militând pentru și publicând lucrări despre drepturile femeilor evreice. În 1904, ea a cofondat Liga Femeilor Evreice, care a organizat instituții pentru ocrotirea sănătății, case de vacanță pentru tineret și cursuri de pregătire profesională pentru femei. Liga s-a dizolvat pe 9 noiembrie 1938. Multe dintre liderele sale au fost ucise în lagăre. Burden s-ar putea să se refere la Testamentul lui Pappenheim, în care ea a scris: „Dacă vă amintiți de mine, aduceți o pietricică drept promisiune tacită și simbol al consacrării ideii și misiunii datoriei și

bucuriei femeii de a servi neîncetat și cu curaj în viață“. E. Loentz, *Let Me Continue to Speak the Truth: Bertha Pappenheim as Author and Activist* (Hebrew Union College Press, Cincinatti, 2007).

Rosemary Lerner

(declarație scrisă)

Există în toate artele o tendință accentuată de mitologizare a morților, mă refer la crearea unor povești simpliste care să explice viața și opera artiștilor. Scriu pe teme de artă de peste patruzeci de ani și am văzut că acest lucru se tot repetă. Cauzele simplificării sunt adesea ideologice, dar biografiile senzaționaliste pot, de asemenea, să șteargă toate nuanțele atunci când par să utilizeze șabloane prestabilite pentru personaje și acțiune – eroul sau eroina tragică, victima, geniul. Este util să subminăm asemenea scenarii rigide. Harriet Burden n-a fost nici pe departe atât de obscură sau neremarcată pe cât o prezintă poveștile care circulă acum despre cariera ei. Lucrările ei au fost prezente în nu mai puțin de cinci expoziții de grup în anii ’70, iar eu una am remarcat-o într-o recenzie pe care am scris-o pentru *Arta la New York* în 1976:

> *Lucrarea arhitecturală bizară a lui Harriet Burden, cu pereții și podelele sale ușor strâmbe, cu siluetele sale pline de o încărcătură emoțională, într-o paletă pastel, și cu texte stufoase rămâne în mintea privitorului ca opera unui artist strălucit și remarcabil de independent.*

Puțini gândeau ca mine, însă nu eram singura. Archie Frame, Beatrice Brownhurst și Peter Grosswetter au comentat cu toții favorabil cele două expoziții individuale, ambele la galerii importante din New York. Da, ambii dealeri au renunțat la ea, dar asta nu e tocmai o soartă unică. Doar o plasează pe Harriet Burden printre numeroșii artiști vizuali, bărbați și femei, respectați de alți artiști, care au primit recenzii pozitive și negative și nu au atras mari colecționari pentru opera lor.

Cronicarilor de toate soiurile le place să se simtă mai presus de orice lucrare artistică. Dacă îi nedumerește sau intimidează, mai mult ca sigur o s-o facă praf. Mulți artiști nu sunt intelectuali, dar Burden era, iar opera îi reflecta cultura vastă. Făcea trimiteri la numeroase domenii, adesea imposibil de depistat. Arta ei mai avea și o fațetă literară, narativă, cărora mulți îi opuneau rezistență. Sunt convinsă că erudiția ei, în sine, era un factor iritant în cazul unor recenzenți. Am purtat cândva o discuție cu un bărbat care i-a desființat prima expoziție individuală. Când am adus în discuție cronica lui și am încercat să apăr lucrările, a devenit ostil. Nu era deloc prost și scrisese bine despre unii artiști pe care-i admiram. Lucrările lui Burden le atacase pe motiv că trădează confuzie și naivitate, când adevărul era exact pe dos. Mi-am dat seama că fusese incapabil să-i aprecieze corect opera fiindcă, deși se mândrea cu cât de sofisticat era, sensurile multiple și atent orchestrate ale textelor îi scăpaseră, așa că-și proiectase propria dezorientare asupra lucrării. În încheiere mi-a spus: „Nu mi-a plăcut deloc, înțelegi? Pur și simplu am detestat-o. Mă doare în cot de referințele ei“. Discuția mi-a rămas

întipărită în minte, nu atât ca o poveste despre Harriet Burden, cât ca o lecție pentru mine: atenție la reacția violentă și la sofismele pe care le-ai putea folosi pe post de explicație.

Apoi mai e și chestiunea sexului. Adesea femeile au ajuns să fie luate în serios mult mai târziu decât bărbații în lumea artei. Extraordinara Alice Neel a lucrat fără să se bucure de mare atenție până când a ajuns la șaptezeci și ceva de ani. Louise Bourgeois a dat lovitura cu expoziția ei de la MoMa din 1982. Avea șaptezeci de ani. Asemenea lui Burden, aceste femei n-au fost ignorate, însă și-au căpătat adevărata recunoaștere de-abia mai târziu în cariera lor. Pictorița Joan Mitchell a fost cunoscută și admirată în timpul vieții, dar locul important pe care-l ocupă în a doua generație de expresioniști abstracți i-a fost consolidat abia după moarte. Grace Hartigan a fost singura femeie din legendara expoziție de la MoMa *Noua pictură americană* din 1958-1959. Eva Hesse, care a studiat la Cooper Union doar cu câțiva ani înainte de Burden, a murit în 1970, la vârsta de treizeci și patru de ani, din cauza unei tumori cerebrale. N-a mai apucat să-și vadă steaua înălțându-se și mai mult pe firmament sau puternica influență pe care a exercitat-o asupra tinerilor artiști. Însă pe vremea când trăia se plângea că opera ei nu se bucură de atenția serioasă care se acorda operei colegilor ei bărbați, pe bună dreptate. Mulți cronicari îi recenzau viața, nu arta. Opera lui Lee Krasner a fost subsumată celei a soțului ei în ochii lumii artei. Jackson Pollock a fost și este zeificat ca erou romantic. Cu un an înainte de moartea lui Krasner a fost organizată o retrospectivă a lucrărilor ei, dar atunci, a spus ea, era „prea târziu“. În general, domeniul artelor s-a centrat mai mult pe bărbați. Iar atunci când s-a centrat pe femei, adesea și-a

propus să corecteze omisiunile trecutului. Interesant e că nu toate, dar multe femei s-au bucurat de apreciere abia după ce au încetat să mai fie niște obiecte sexuale dezirabile.

Deși numărul artiștilor femei a explodat, nu e nici un secret că în galeriile din New York expun mult mai rar femeile decât bărbații. Cifrele se învârt pe la douăzeci la sută din toate expozițiile personale din oraș, în ciuda faptului că jumătate din acele galerii sunt conduse de femei. Nici muzeele care expun artă contemporană nu stau mai bine, nici revistele în care se scrie despre așa ceva. Fiecare artistă se confruntă cu propagarea perfidă a statu-quoului masculin. Aproape fără excepție, lucrările bărbaților sunt mult mai scumpe decât ale femeilor. Dolarii vorbesc. După ce-a renunțat la viața publică în calitate de artistă, Burden a hotărât să realizeze un experiment pe tema percepției operei ei prin intermediul unor personaje masculine. Rezultatele au fost uluitoare. Prezentată ca opera unui autor bărbat, arta ei și-a găsit brusc un public entuziast. Totuși, trebuie atenție la detalii. Tendințele din lumea artei sunt mereu în schimbare. Azi sunt la modă materiile crude, iar mâine cele prelucrate. Și e o permanentă foame de tinerețe, de cea mai proaspătă trufanda din meniu, fie femeie, fie bărbat. Oare Burden s-ar fi putut servi la fel de bine de o tânără? Probabil că nu, însă povestea nu funcționează ca o parabolă feministă simplistă, chiar dacă pare evident că preconcepțiile legate de sex au jucat un rol hotărâtor în percepția asupra operei lui Burden. Și totuși, fiecare dintre măștile ei a părut să dezvăluie un aspect diferit al imaginației ei și nu este nedrept să afirmăm că traiectoria experimentului ei artistic a tins spre atingerea unei ambiguități tot mai accentuate și aproape sinistre.

Anton Tish, care a dispărut cu totul din lumea artei, pare să fi fost doar ceva mai mult decât o marionetă. Phineas Eldridge, pe de altă parte, și-a infiltrat propriul șarm virulent în *Camerele sufocării*, la care au lucrat împreună. Și el a renunțat la artă, dar nu și la pozițiile publice, iar scrisoarea lui deschisă către *Luminile artei* rămâne, după părerea mea, nu doar un tribut adus lui Burden, femeia, dar și o lectură perspicace a operei ei.

Legătura dintre Burden și Rune este, în opinia mea, deopotrivă de tristă și misterioasă. Controversa din jurul aparentei lui sinucideri și mascarada lui Oswald Case, a cărui carte, *Martirizat pentru artă*, îl transformă pe Rune în celebritatea genială a noii ere tehnologice, n-au făcut decât să ascundă adevăratele probleme. E adevărat că patru dintre ferestre nu-i pot fi atribuite cu certitudine lui Burden și anumiți oameni insistă că îi aparțin lui Rune. Verdictul final nu a fost dat, iar incertitudinea s-ar putea să mai dureze ceva vreme, dacă nu pentru totdeauna. Cu toate acestea, nu ar fi de dorit să tratăm povestea Burden-Rune în tușe alb-negru. Așa se nasc cele mai sinistre mituri: dorința înlocuiește dovada. Se ignoră scrierile autobiografice ale lui Burden, care sprijină clar ipoteza că i-au fost furate niște lucrări, posibilul făptaș fiind Rune. Într-o însemnare din caiet din 12 septembrie 2013, ea scria: „Patru lucrări mi-au dispărut peste noapte din atelier. Sunt disperată“. De ce-ar fi scris ea așa ceva dacă n-ar fi fost adevărat? Teoria lui Case este că Burden i-a înscenat totul lui Rune lăsând notițe care îl indică pe el ca infractor și că ar fi făcut-o din invidie și răutate. Case se bazează în cea mai mare parte pe ce i-a spus Rune și n-a avut acces la aproape nici unul dintre textele lui Burden când și-a scris cartea. Nu dă decât un

singur citat, extras din textul ei de trei pagini publicat în numărul de primăvară al revistei *Dexteritate* (2008), anul retrospectivei ei de la Grace. „Lui Rune îi e așa ușor să strălucească. De unde îi vine acea ușurință? Cum o dobândesc oamenii? El e atât de ușor. Eu sunt legată de pământ, sunt Caliban, iar el e Ariel“. Fragmentul nu prea constituie o dovadă a vreunui plan machiavelic de a-și însuși cariera altui artist.

Eu voi contribui cu un singur comentariu personal. Când am văzut *Istoria artei occidentale*, presupusa lucrare a lui Anton Tish, la Clark Gallery, m-a frapat un pasaj gravat pe interiorul coapsei lui Venus:

> *Nu asta fac fetele cu păpușile – păpușile, da, ținte ale tuturor lucrurilor trecute și viitoare? Ultima păpușă, dăruită la o vârstă adultă, e fata care ar fi trebuit să fie băiat și băiatul care ar fi trebuit să fie fată! Iubirea pentru acea ultimă păpușă se prefigura în iubirea pentru cea dintâi. Păpușa și făptura imatură au ceva bun în ele, păpușa pentru că seamănă, dar nu conține viață, iar cel de-al treilea sex, pentru că el conține viață, dar seamănă cu păpușa.*[1]

E un citat din *Pădurea nopții* de Djuna Barnes, un microroman dificil și ciudat. Ca să fiu sinceră, nu prea știu ce vrea să spună prin această meditație asupra păpușilor, însă știu că în nu mai puțin de trei dintre lucrările ei din a doua expoziție, Burden a inclus citate din cartea asta. Nimeni nu deține dreptul absolut de a cita din *Pădurea nopții*. Totuși mi s-a părut ciudat, iar apoi, când m-am uitat în cutiile care înconjurau imensa sculptură a lui Venus, micile scene semănau atât de izbitor cu camerele create mai înainte de Burden, cu figurile ei micuțe și textele lor aluzive, încât mi-am zis că sigur Tish i-a văzut lucrările. Influențele sunt firești, însă acestea păreau să dezvolte acele lucrări timpurii și m-a

tulburat gândul că poate el s-a inspirat fraudulos din lucrări pe care ea nu le expusese niciodată. Nici măcar un recenzent n-a pomenit-o pe Burden.

Prin fiul unei prietene care o cunoștea pe fiica lui Burden, am făcut rost de numărul de telefon al artistei, din Brooklyn, și am sunat-o. M-am prezentat, i-am explicat de ce sun și-am întrebat-o dacă a fost la galerie ca să vadă expoziția, la care ea a răspuns: „Nu“. Mai târziu am descoperit că, practic, nu mințea. Am întrebat-o apoi dacă mai creează. A spus: „Da“. Am așteptat să mai spună ceva, apoi am dezvoltat un pic ideea, zicându-i că unele aspecte ale lucrării seamănă atât de bine cu operele ei, încât m-am neliniștit. A urmat o tăcere lungă, stânjenitoare. Îi auzeam respirația. În cele din urmă, și-a dres glasul și apoi a zis: „Mulțumesc. Vă mulțumesc că ați sunat. La revedere“.

Asta a fost tot. Eu îi oferisem ocazia. N-a profitat de ea. Harriet Burden a avut aliați. Mă număr și eu printre ei. Sunt convinsă că dacă și-ar fi căutat un dealer, ar fi găsit, dar chiar și fără, ar fi putut s-o ia pe alt drum. Există cooperative de femei care expun artistele care nu reușesc să obțină recunoașterea pe scenele *mainstream*. Am văzut lucrări foarte bune expuse în asemenea galerii. Burden a ținut la experimentul ei și și-a dorit să rămână ascunsă. Tare aș fi vrut să-mi fi putut răspunde atunci. Totodată, măștile trebuie considerate ca o modalitate de a continua ceea ce știa ea să facă cel mai bine – să creeze lucrări de-o ambiguitate concentrată.

1. Djuna Barnes, *Pădurea nopții*, traducere și note de Luana Schidu, Editura Humanitas Fiction, București, 2017, p. 162 (n.tr.).

Bruno Kleinfeld

(declarație scrisă)

Am cunoscut-o pe Harry în timpul unui capitol al vieții mele cu colțurile îndoite, mânjit, scris pe margini, pătat și rupt. Dar era o problemă cosmetică, de fapt. Sunt mândrul proprietar al multor biografii zdrențuite și jerpelite care sunt încă descifrabile. Timpul se furișează. Timpul modifică. Gravitația insistă. Cum îmi spunea mama, „După cincizeci de ani, Bruno, ești numai petice, petice, petice“. Nu, capitolul nu era așa de rău pentru că hoitul meu se apropia de șaizeci de ani, cu început de chelie și obraji de baset. Ci pentru că mă pierdusem pe mine. Nu mai eram personajul principal din viața mea. În schimb, pândeam prin umbre, cum se zice, ca un amărât de personaj minor, cu vreo două replici ici, colo. Imaginează-ți cum e să te scoli dimineața și să scotocești prin apartament după tine, răscolind sertarele, cotrobăind prin dulapuri și căutându-te pe sub pat. Pe unde l-oi fi rătăcit pe tipul ăla tânăr și isteț, cu păr ondulat și cu atâtea planuri strălucind la orizont? Ce s-o fi întâmplat cu Bruno Kleinfeld? Poți să te-ntrebi. Ființa mea părea să se fi scos pe tușă, ceea ce însemna că eu nu mai eram eu. Impostorul, Bruno Kleinfeld,

cel care se trezea dimineața în apartamentul ponosit din Red Hook, ar fi fost o mare surpriză pentru adevăratul Bruno Kleinfeld, care călătorea îndrăzneț de la un capitol la altul, în biografia lui autorizată. Dar pur și simplu nu mai puteam să pun mâna pe Bruno ăla și m-am pomenit că nu mai pot să scap de cel dintâi, un amărât care mânca regulat conserve Spaghetti Os la cină și care de două ori, la disperare, s-a coborât să deguste delicatese pentru cățeluși. Vedeți dumneavoastră, el nu-și putea plăti chiria și trebuia să se ducă să cerșească la vechiul său prieten, Tip Barrymore, în Park Slope, a cărui viață, într-o veche casă cu fațadă de gresie maro, semăna mult mai bine cu aceea pe care o ducea adevăratul Bruno. Ochii. În ochi este totul. Ochii lui Tip când spunea că nu trebuie să i-i mai dau înapoi. „Nu trebuie să mi-i dai înapoi, Brune“. Brune e singura formă prescurtată a lui Brun-O. Pupilele piezișe, furișe, nu țintind drept înainte ca două țevi de pușcă, nu ca de la bărbat la bărbat. Bietul Brune. N-a zis-o el. Ah, nu. Au zis-o ochii lui. Îi era milă de băiatul isteț, cu orizontul luminos înainte? Cum naiba? Ți-ai greșit omul, băiete, ți-ai greșit Brun-O-ul, bătrâne. Taci și înghite. Încaseaz-o și taci. *Garçon*! Adu-mi un pahar de Fronsac și friptură cu cartofi prăjiți *tout de suite*. Cu maioneză! Vise mărunte, cu mâncare. Vise mărunte, fără gândaci, cu un closet fără rugină, care să funcționeze ca uns, cu un linoleum fără rupturi și pete galbene. Tristele vise mărunte ale pozeurului, ale acelui fals Kleinfeld, un umflat care-a depășit momentul de apogeu fără să facă poc. Cine era tipul ăla care cândva înscria trimițând mingea departe peste gard, care cândva gonea în jurul bazelor, care cândva era un artist monden, afemeiat, seducător, care a fost cândva soțul a trei femei și tatăl a trei

fiice, promițător autor a două cărți de poezie, publicate de-o editură mare, mare, nu mică (versuri în cheie minoră, dar nu din liga minoră), cu aprecieri de la tot felul de eminenți citate pe spatele cărților, unde se pomenea cuvântul ăla important cu care se delectase el, tot mestecându-l și sugându-l: *Whitmanian*? Opera puștiului este „Whitmaniană“, cu nu mai puțin de trei semne de exclamare la sfârșitul frazelor din prezentările alea scrise de persoane importante, cu reputație internațională, o punctuație cât se poate de bombastică la așa băiat cât se poate de talentat, care câștiga bani cu carul pe motiv că i se întrevedea un orizont luminos, tânărul poet frumos și plin de aere care începea un poem epic, un poem memorabil, poemul care avea să pună cruce întregii poezii americane.

Și scrie el, și scrie, și scrie, și-apoi îl rescrie, dar nu-i iese chiar cum ar vrea. Și, cum scrie el așa, trec anii; se căsătorește și divorțează, și se căsătorește și divorțează încă o dată și apoi încă o dată; se nasc copiii, iar el încă scrie la poem, și tot nu-i iese cum ar vrea. Uneori nici nu-l mai vede. El e sub poem, iar acesta amenință să-l strivească. Vrea să elimine toate căcaturile din text; nu înțelegeți? B.K. speră să curețe manuscrisul de kk și să urce dealul spre orizontul cu pricina, dar nu-l poate trece. Sunt zile când simte că se opintește cu poemul sus, către vârf, mai să zărească peste culme, dar atunci, la fel ca Sisif, nu reușește să-l rostogolească dincolo de creastă.

Și astfel, într-o dimineață de octombrie, pe când falsul Kleinfeld dă cu binișorul afară un rahat din bătrânul lui cur, în vasul defect al closetului din mai sus menționata magherniță, cu jaluzelele ușor ridicate, ca să vadă traficul de

jos, din stradă, și clădirea mare a depozitului de peste drum, unde se tot fac renovări de ceva vreme, și atunci iar o vede pe ea, pe femeia pe care o vede adesea, aproape în fiecare zi, de multe luni încoace, și de care a auzit vorbindu-se, femeia înaltă, cu pas mare și cu o pereche de țâțe care fac să-i stea inima. Iat-o din nou, în alt mantou, unul verde-ferigă, cu mâneci largi și-un fel de fular atașat care îi flutură peste umăr. Kleinfeld bănuiește că femeia are un dulap plin doar cu mantouri și încă unul cu ghete, fiindcă și pe acelea le tot schimbă. Zi de zi se învăluie, își spune el, în magia banilor, adică pur și simplu: se vede că nu se gândește la mantou și la ghete; ele pur și simplu există. Săracii își poartă lucrurile de preț – pantofii noi de piele care lucesc, puloverul abia dat jos de pe umeraș, mănușile scumpe – cu un aer bățos și stângaci care îi trădează. Nu, ea se gândește la lucruri mai importante, își zice el. Îți dai seama după micul V dintre sprâncenele ei, un rid filozofic, crede el, nu un V banal, adânc săpat de grijile grele legate de banii pentru chirie și pentru mâncare. Oare n-a urmărit-o el cândva, absolut întâmplător, citind Schelling pe îndepărtata magistrală F? Doamne iartă-mă, femeia citea Friedrich von Schelling în metroul F perfect calmă, de parcă ar fi răsfoit *Daily News*. Vechiul Bruno, demonul vitezei, deschisese cândva o carte de Schelling, pe când era student, și trăsese o spaimă pe cinste, soră cu cea care-l cuprinsese când deschisese *Fenomenologia spiritului* de Georg Wilhelm Friedrich Hegel, care tot așa îl speriase pe băiat de nu mai știuse de el. Asta nu era o damă obișnuită. Nu, era o păpușă cu gusturi alese, cu idei dansându-i ca licuricii în cap. Părul doamnei era o claie de bucle încurcate, ochii îi erau mari, larg deschiși și negri, avea un gât lung și umeri lați și drepți, iar în

acea zi, în acea dimineață de octombrie, cum traversa ea strada de sub el, exact așa cum o mai traversase de multe ori, el i-a văzut pe chip o expresie vulnerabilă și îndurerată, ca o adiere suflând dintr-odată, iar în clipa aceea ea i s-a părut foarte tânără. Gura, sprâncenele, ochii, toate creau împreună expresia aceea care n-a durat mult, însă dublului lui Kleinfeld, cum stătea acolo pe budă, cu boxerii în jurul gleznelor, i s-a părut că durerea pe care o văzuse, iar ea o simțise, venise și dispăruse adusă de gândul cumplit de dureros la cineva.

Acea imagine l-a descătușat. A descătușat puștiul, jucătorul care marchează întotdeauna, poetul flamboaiant, încrezător, iar seducătorul dispărut, Kleinfeld de dinainte, a revenit măcar pentru o clipă, iar eu (căci eu eram, Bruno Kleinfeld de pe vremuri), m-am șters la fund în grabă, dar bine, am apucat blugii și cămașa care zăceau grămadă în fața mea, am smuls geaca din cuiul de lângă ușa cu cele patru încuietori ale sale, m-am căutat în buzunar de chei, am coborât scările în fugă, izbindu-mă de pereți, am ieșit pe ușă, în stradă, și m-am luat după doamna, ca un trubadur ageamiu.

— Stai! am strigat.

Ea s-a oprit și s-a întors. Încă nu era Harry a mea. Ah, nu, era doamna cu mantouri, care se răsucise pe tocurile ghetelor ca să se uite în jos la mine. Era înaltă, iar aerul acela copilăresc, vulnerabil, dispăruse cu desăvârșire. S-a încruntat disprețuitoare și-am simțit cum se înalță în mine fraierul, șarlatanul prăpădit, însă era prea târziu. Am întins mâna.

— Bruno Kleinfeld, vecinul dumneavoastră. Voiam să vă cunosc.

Harry, străina, a zâmbit doar un pic și mi-a strâns mâna.

— Mă bucur de cunoștință, domnule Kleinfeld, a zis.

Jur că nu glumesc, soarele a ieșit de după un nor chiar în clipa aia și-a luminat strada, iar eu am profitat de moment, căci asta trebuie să facem dacă nu vrem să treacă femeile pe lângă noi, și am zis:

— O iluminare profetică!

Ea a părut confuză. Ce voisem să spun? Ce credea ea că voisem să spun? Vedeam că se străduiește să înțeleagă. A zâmbit, stânjenită.

— Zeii încuviințează! am exclamat.

M-a cercetat în tăcere. Rar am mai cunoscut pe cineva care să facă pauze atât de lungi între propoziții. În cele din urmă, a zis:

— Ce anume, domnule Kleinfeld?

Îmi amintea de doamna Curtis, profesoara mea de biologie din clasa a noua, de la Horace Mann. Ce anume, domnule Kleinfeld? Suntem în America. Cine zice „Ce anume, domnule Kleinfeld?“ în afară de profesorii de liceu?

— Pe noi, am zis, întâlnirea noastră fortuită.

— Credeam că *fortuită* înseamnă accidentală, întâmplătoare. Mie mi se pare că m-ați urmărit.

Harry și cu mine am căzut de acord asupra dialogului cuvânt cu cuvânt până în acest punct. Schimbul de replici s-a întipărit în ceea ce avea să devină creierul nostru comun. Asupra părții următoare a scenei n-am reușit să ne punem de acord. Eu încă jur pe roșu, și pe albastru, și pe galben, și pe verde, și pe toate culorile, că am trecut direct la subiect și-am invitat-o la cină. Ea jura că am ținut-o încă mult și bine așa, cu cuvântul *fortuită*, și că eu clar mi-am șters amintirea asta din cauză că m-a depășit net la capitolul etimologie. Latină, *forte* – din întâmplare. Cuvântul nu înseamnă „fericită“[1]. Știu! Eu

doar sperasem să nu fi observat c-o urmărisem nebunește post-căcare (lucru de care n-a avut habar până mai târziu, când i-am mărturisit că-mi luminase defecarea în numeroase zile). Harry avea o latură pedantă, o latură cusurgioaică de profă de gramatică, treabă care mă scotea din sărite uneori. Te-ai gândit la *fortuită* și credeai c-ai zis ce-ai gândit, dar n-ai zis. Se întâmplă. Se întâmplă. Asta i-am spus, dar ea nu mă credea.

Nu-s sigur care Bruno Kleinfeld a apărut la restaurant, trei seri mai târziu. Personajul care se bărbierise mai înainte era aceeași secătură bătrână care se mușturuia inutil. Ce femeie l-ar fi dorit pe boul din oglindă, care scria la același poem de douăzeci și cinci de ani, care ținea două cursuri de scriere creativă la Long Island University pe douăsprezece mii de dolari pe an, care redacta cărți ca freelancer și scria când și când câte-o cronică pe mai nimic, care era un ratat cu R mare? Îmi simțeam plămânii striviți de anxietate și pufăiam sacadat în timp ce-mi călcam cămașa bună, cea pe care mi-o dăruise Cleo, fiică-mea, de ziua mea, în martie. Mai împrumutasem și o sută de dolari ca s-o scot pe Harry în oraș de la Louise, vecina mea de palier care mă mustrase cu degetul zicând cu vocea ei pițigăiată: „Vezi că nu-i pomană, Bruno, o să trebuiască să mi-i dai înapoi!“. Inima îmi gonea ca la maraton când stăteam încremenit locului și începusem să transpir în cămașa curată și proaspăt călcată. Tensiunea mă paraliza. Am stat în fața ușii vreo cinci minute. Forța care m-a purtat dincolo de ea a fost singurătatea – genul de singurătate rea, zbuciumată, chinuită, care mă măcina și pe care simțeam că n-o mai suport.

Iar apoi, după ce-mai-faci și privirile aruncate pe meniul cartonat, și dat comanda, și chelnerul care-ți spune că îl cheamă Roy sau Ramon, pe scurt, după toate amabilitățile stângace care apar ori de câte ori doi străini se îmbarcă în acea călătorie cunoscută drept ieșit-la-cină, zeii sau îngerii sau zânele sau stelele de cinema – oricare dintre ființele astea cerești ireale în care credem cu toții un pic atunci când ne pică bine – ne-au zâmbit în timp ce navigam dinspre salatele de verdețuri către un fel de mâncare cu pui pe care îl comandaserăm amândoi, un pic cam uscat, cu ciuperci. Însă, în timp ce ingeram pasărea deshidratată, s-a întâmplat din nou: versiunea autorizată a lui Bruno a revenit în trombă, triumfător, pentru a o fermeca pe Doamna Mantourilor, care l-a fermecat la rândul ei, fiindcă era amuzantă și inteligentă și totodată aluzivă, făcând comentarii misterioase pe care nici măcar Bruno cel sută la sută autentic nu le putea pătrunde cu adevărat, dar care-i stârneau teribil curiozitatea; iar atunci când doamna respira, sânii se ridicau odată cu pieptul ei, și el a trebuit să închidă ochii de câteva ori ca să-și limpezească mintea.

Cred că își pusese diamante la urechi și știu că în aerul din jurul mesei plutea parfum, pe care-l trăgeam pe nări, o mireasmă pe care ea a zis că Napoleon, pișpirelul cuceritor al Europei, o născocise pentru una dintre soțiile sale, Josephine. N-a avut decât două, cu una mai puțin ca mine. Pișicherul ăla arogant a zis cândva: „Eu sunt revoluția“. Ei bine, în acea seară a început revoluția lui Bruno Kleinfeld și mi-am dat seama că trebuia s-o duc la bun sfârșit sau aveam să trăiesc pentru totdeauna ca un stat destrămat.

Am ascultat-o. Nu sunt cinic când spun că aceasta este prima regulă a seducției. Nu-ți iese seducția dacă nu ciulești bine urechile. Spune-mi Harry, a zis ea. I-am spus Harry. Am ascultat-o cum îmi povestea despre cei doi copii mari ai ei, unul realizator de documentare, celălalt prozator, și despre nepoata care putea să facă tumbe și care dezvoltase pasiuni neobișnuite pentru Buster Keaton și Peggy Lee, și despre soțul ei mort, care fusese pe jumătate thailandez, pe jumătate englez, fiu de diplomat, un bărbat care se simțise ca acasă peste tot și niciunde. Mie tipul mi se părea genul uns cu toate alifiile – plin de bani și plin de tertipuri –, genul care se furișează într-un bar plin de fum în filmele alea hollywoodiene din anii ’40, în smoching alb, scrutând încăperea cu ochi de străin.

Nu puteam s-o înțeleg cu adevărat pe Harry, adică să înțeleg cine era. Era sinceră și directă, dar se simțea că, în același timp, era ezitantă. Își alcătuia frazele lent, de parcă și-ar fi cântărit fiecare cuvânt. A vorbit destul de mult despre Bosch, cât de mult îi plăceau demonii și „mutanții“ lui. Îl adora pe Goya. Îl numea „o lume aparte“.

— Nu se temea să privească, a zis ea, deși unele lucruri nu trebuie văzute.

La un moment dat, pe la al doilea pahar de vin, și-a coborât vocea, ca și cum s-ar fi temut să n-o audă perechea de la masa vecină. Mi-a zis că pe vremuri locuia un băiețel sub patul ei, în apartamentul familiei ei de pe Riverside Drive.

— Sufla flăcări.

Fix așa a zis. Sufla flăcări. Harry n-a zis „băiat imaginar“ sau „prieten imaginar“. Și-a așezat mâinile lungi pe fața de masă, s-a aplecat înspre mine, a inspirat și a expirat.

— Voiam să zbor, vezi tu, și să scot flăcări pe gură. Astea au fost dorințele mele cele mai arzătoare, însă era interzis sau așa simțeam eu, că e interzis. Mi-a luat foarte mult timp, foarte mult timp să-mi dau voie să zbor și să suflu flăcări.

Nu i-am zis că speram să mă pună pe mine pe foc, deși tentația era mare. Am făcut o altă glumă, iar ea a râs. Avea dinți frumoși, Harry adică, niște dinți albi și drepți, și-un râs sonor, un râs zdravăn care-mi dădea amnezie, care-mi ștergea anii de viață petrecuți în maghernița aia, care mă făcea să mă simt ușor și liber și, așa cum i-am zis și ei, despovărat[2], despovărat fiindcă râsul lui Harriet Burden îmi lua de pe umeri universitatea, poemul și linoleumul cu crăpături. Nu știu de ce, dar calamburul pe care l-am făcut cu numele ei a făcut-o să devină serioasă, iar buzele i-au tremurat. Am crezut că s-ar putea să izbucnească pe loc în plâns și să-și ude puiul pe jumătate mâncat, așa că am intervenit în forță. Am intervenit în forță cu Thomas Traherne. Nimic nu s-ar fi potrivit mai bine decât vechiul meu prieten Tom, mort în 1674, un versificator încântător cum n-a mai fost altul, un poet aproape uitat până în 1896, când un suflet anonim, dar curios a descoperit un manuscris la o tarabă cu cărți. Memorasem poezia „Minune“ a lui Traherne cu niște ani în urmă. Deodată mi-a venit în minte strofa a treia și i-am citit-o direct de pe bucățica de hârtie din interiorul craniului meu, în timp ce aleasa inimii mele mă privea înfiorată:

Ascunse fură lucrurile aspre,
Prigoane, plâns și lacrimi,
Păcat, durere, vrajbă, certuri, patimi
Dosite fură: la iveală scoase

Doar cele ale cerului și îngerilor dragi.
O stare de neprihănire și extaz intens,
Fără tocmeli și fără sărăcie,
Dădură vieții mele sens.

A fost o minune că ne-am găsit unul pe celălalt, Harry și cu mine. Încă este o minune. Harry a mea a fost o minune.

M-a luat cu ea acasă și, când am intrat în locuința ei enormă, cu peretele de geamuri care dădea înspre apă și cu canapelele lungi și albastre, un spațiu încă nearanjat și totuși aranjat, dacă înțelegeți ce vreau să spun, nearanjat cu stil, cu opere de artă pe un perete și rafturi cu cărți din podea până-n tavan, câteva mii de volume unul lângă altul și covoare mari și vechi pe jos, și-o bucătărie strălucitoare, cu oale atârnând dintr-un suport prins în tavan, mi-am zis că sunt în rai, frate, așa-i raiul, fără crăpături și firimituri și acarieni și gândaci, și se afla chiar aici, peste drum! Apoi Harry mi-a arătat etajul-atelier, care era chiar dedesubt. Am coborât un șir de scări. A aprins niște lumini și am remarcat coridorul lung, cu uși înșirate una după alta, și-am auzit pe cineva sforăind dincolo de una dintre ele. N-am întrebat. Totul mergea așa de bine, că n-am vrut să stric nimic.

Harry a deschis ușile duble din celălalt capăt al coridorului și a mai apăsat pe niște întrerupătoare, ca să lumineze spațiul de lucru. N-o să pretind că arta lui Harry nu m-a speriat un pic. Ca să fiu sincer, în acea primă noapte mi-a dat senzația de voodoo. Când am intrat, m-am pomenit direct sub un cuc zburător, un penis adică, nu pasărea, și care mai arăta și-al naibii de autentic, și mai erau câteva corpuri în lucru, cel puțin cinci ale fostului soț, în miniatură, și alte siluete în

mărime naturală, cu haine pe ele, zăcând ca niște cadavre. Avea mașinării masive și rafturi cu unelte care mă duceau cu gândul la instrumente de tortură medievale, iar în mijlocul podelei se afla o cutie mare de sticlă, cu oglinzi înăuntru și niște forme umane care mi-au dat fiori. Louise îmi spusese că unii oameni din cartier îi ziceau „Vrăjitoarea“ și eu făcusem: „Hai, fii serioasă. Ce prostie“. Dar locul avea ceva infernal, fără nici o îndoială. Aproape că mă așteptam să apară băiețașul care sufla flăcări, de care-mi povestise la masă, zburând dintre grinzi. Eleganta Doamnă a Mantourilor făcea niște chestii tare ciudate și mărturisesc că, uitându-mă prin fabrica aia imensă, am simțit personajul minor înființându-se iarăși în mine. Lui îi plăcea să se facă mic, așa că m-am făcut mic.

Harry era așa de entuziasmată, încât n-a observat. Zâmbea și-mi arăta creațiile ei și era mai vorbăreață decât fusese toată seara, zicându-mi că explora anumite idei; își dorea să reprezinte idei prin trupuri, niște minți întrupate, și se juca cu așteptările percepției. Îi plăcea Husserl, un alt german de neînțeles pe care probabil că-l citea pe magistrala F. Eu citesc mult, dar filozofia mă obosește repede. Dați-mi oricând versiunea de filozofie a lui Wallace Stevens. Ea voia să înțeleg. Voia să pricep: intenționalitate operațională. Așa că mititelul n-a făcut decât să dea din cap. Da-da, Husserl, da-da, bine. Aha.

Bine, bine, mă intimidasem. Una e să fii la restaurant, pe teritoriu neutru; și alta e să ajungi în palatul-depozit al femeii și să descoperi o armată de păpuși macabre și corpuri făcute bucăți, dintre care pe unele le poți încălzi băgându-le în priză, cât turuie ea despre cărți obscure pe care tu nu le-ai citit. Când

am părăsit atelierul lui Harry, mă făcusem mic cât Tom Degețel și nu citam din nimeni. Eram gata s-o iau la goană, însă atunci Harry și-a pus mâna pe brațul meu și mi-a zis:

— Bruno, să nu mă iei în seamă. M-am ambalat pentru că foarte rar se întâmplă să întâlnesc pe cineva cu care să pot vorbi cu adevărat. Acum că ești aici cu mine, m-a cam luat amețeala.

Expresia aceea adolescentină îi revenise pe chip, dar de astă dată nu era tristă, ci fericită.

Ne-am dus sus și a pus „You Send Me“ de Sam Cooke, un cântec cu cele mai dulci și tâmpite versuri și cu cea mai drăguță linie melodică din lume: „Darling, you send me / I know you send me / Darling, you send me / Honest you do, honest you do“[3]. Iar Harry mi-a zâmbit larg, cu dinții ei albi și mari, și a cântat și ea, și și-a legănat șoldurile și umerii și a bătut și-un pic de step. Am crescut la loc la statura mea obișnuită și, odată ce m-am făcut iar mare, m-am lansat. Am cuprins-o de talie și mi-am îngropat capul între sânii ei răpitori, și nu ne-am oprit aici.

Voi cenzura povestea scandaloasă care s-a petrecut între noi în acea primă noapte a trupurilor electrizate, când au zburat scântei și noi am suflat o grămadă de flăcări incandescente. Trecuse ceva timp pentru amândoi, la Harry atâta timp încât la sfârșit, când stăteam întinși pe spate, sfârșiți și letargici în patul ei mare, a început să plângă. Își trăgea ușor nasul, nu scotea nici un alt sunet. M-am uitat la ea și am privit cum îi șiroiesc lacrimile pe partea dinspre mine a feței, până în ureche. S-a ridicat în fund, și-a cuprins genunchii cu brațele, iar lacrimile au continuat pur și simplu să-i curgă, picurându-i întruna din canalele lacrimale, până

când, într-un târziu, bănuiesc că au secat. Știu când să tac. N-am comentat pe seama lacrimilor acelora. N-am zis o vorbă, pentru că pricepeam perfect. Dacă nu mi-ar fi luat-o înainte, și eu aș fi stat pe pat și aș fi vărsat lacrimi de ușurare pe cearșafurile acelea albe, curate și fine.

1. *Fortunate*, în limba engleză – o confuzie frecventă, la fel cum în română „fortuit“ este adesea greșit interpretat ca „forțat“ (n. tr.).
2. *Unburdened* (engl.) (n. tr.).
3. „Scumpo, mă farmeci / Știu că mă farmeci / Scumpo, mă farmeci / Zău dacă nu, zău dacă nu“ (engl.) (n. tr.).

Maisie Lord

(transcriere editată)

Bruno Kleinfeld nici că putea fi mai diferit decât tata. Când mama mi-a zis că se vede cu cineva, m-am bucurat pentru ea, dar când am făcut cunoștință cu Bruno, am rămas surprinsă. Bruno știe toate astea, așa că nu-l voi supăra. Tata era impecabil; Bruno e șifonat. Tata nu înjura niciodată: Bruno înjură tot timpul. Tatei îi plăcea tenisul; lui Bruno îi place baseballul. Tata plutea; Bruno tropăie. E amuzant, fiindcă Bruno e poet, iar tata era dealer de artă și, conform stereotipurilor, poeții plutesc pe norișori, iar afaceriștii sunt bine înfipți în chestiunile lumești legate de comerț și bani. Aș putea înșira la nesfârșit alte diferențe dintre ei, dar nu o voi face. Tot ce știu este că mama era alt om cu Bruno. Era mai liberă. Zicea bancuri, îl tachina, îl ciupea de obraji, iar el îi răspundea la fel. Mă duceau cu gândul la Ernie și Bert sau la Stan și Bran, o pereche de caraghioși puși pe poante. Erau stânjenitori, ca să fiu sinceră, dar trebuia să fii orb și surd ca să nu vezi și-auzi că erau îndrăgostiți unul de celălalt.

Cred că abia văzând-o pe mama cu Bruno am început să mă gândesc iarăși la părinții mei, la cine erau ei cu adevărat,

nu la cine credeam eu că sunt. Tata construia mistere în jurul lui. Ăsta era darul lui, șarmul lui. Mereu simțeai că ascunde un secret în buzunar sau un as în mânecă. Eram fiica lui și așa simțeam tot timpul. Am văzut cât de mult atrăgea oamenii spre el. Ca și mine, cred că își doreau să-l vadă zâmbind, iar el chiar zâmbea, însă numai din când în când. Uneori cred că se abținea dinadins.

Pentru el, arta era partea fermecată a vieții, partea vieții unde se putea întâmpla orice. Iubea mai cu seamă pictura și era extrem de sensibil la forme, culoare și emoții, dar spunea mereu că frumusețea nu este de ajuns. Frumusețea poate fi firavă, uscată și ternă. Căuta „idee și viscere“ în aceeași lucrare, dar știa că nici asta nu era de ajuns ca să se vândă. Ca să vinzi artă, trebuie să „creezi dorință“, iar „dorința“, zicea el, „nu poate fi satisfăcută, fiindcă atunci nu mai e dorință“. Lucrul pe care lumea îl dorește cu adevărat trebuie să lipsească mereu. „Dealerii de artă trebuie să fie niște magicieni ai foamei.“

Tata se autointitula un „cosmopolit fără rădăcini“ și zicea că învățase să-și joace rolul de la cei mai buni profesori din lume – părinții lui. Când era mic, locuiseră la Jakarta, Paris, Roma, în Hong Kong și la Bangkok. Nu l-am întâlnit niciodată pe bunicul meu englez, dar bunica era o thailandeză de viță nobilă, înrudită cumva cu familia regală (ceea ce nu e prea greu, de vreme ce regele a avut mereu multe neveste). După ce a murit bunicul, ea s-a stabilit la Paris, într-un apartament mare din arondismentul al XVI-lea, cu ferestre și tavane înalte și-un lift din acela ca o cușcă, ce pornește clătinându-se în sus după ce apeși pe buton. Aveam patru-cinci ani când am aflat că Khun Ya era mama tatălui meu. Știam de ceilalți bunici,

fiindcă mama le zicea mama și tata, dar Khun Ya nu semăna deloc cu ei. În primul rând, strălucea mereu, plină de bijuterii. În al doilea, se mișca lent și cu grijă, vorbea cu accent britanic și n-avea nici o legătură cu bunica mea din New York.

În iarna de după ce-am împlinit zece ani, ne aflam la Paris în vacanță. Era în Ajunul Crăciunului și ploua, îmi amintesc ploaia pariziană cenușie. Khun Ya a zis că are să-mi dea ceva și m-a condus în dormitorul ei. Nu mai intrasem niciodată în camera aceea; sincer, mă speria să fiu acolo, lângă patul ei mare din lemn sculptat, între toate lucrurile ei personale, strălucitoare și în mirosurile puternice. Avea o grămadă de pudre și creme în borcănele și sticluțe. A deschis o cutie căptușită cu mătase galbenă și a scos un ineluș – două mâini de aur ținând un mic rubin – pe care mi l-a dat. N-am îmbrățișat-o cum aș fi îmbrățișat-o pe cealaltă bunică, dar am zâmbit și i-am mulțumit. După aceea, și-a așezat palmele pe umerii mei, m-a întors către oglinda lungă și mi-a zis să mă uit. M-am uitat. Am simțit cum mă apasă cu un deget în partea de sus a șirei spinării. M-a apucat de umeri, mi i-a tras înapoi, le-a dat drumul și s-a dat mai încolo. Știam că vrea să rămân în poziția aia.

— Acum bărbia, a zis. Ridic-o, așa o să-ți lungești gâtul. Maisie, trebuie să înveți cum să-ți impui prezența într-o încăpere. Mama ta nu te poate învăța așa ceva.

Am purtat inelul, dar n-am spus nimănui, niciodată, ce-mi spusese Khun Ya, și ori de câte ori mă uitam la mânuțele de aur, simțeam că o trădez pe mama și-mi făceam griji. Deși nu pricepeam prea bine de ce credea Khun Ya că dacă stai dreaptă te poți impune într-o încăpere, cuvintele ei acuzatoare, „Mama ta nu te poate învăța așa ceva“, mi-erau

destul de clare. Khun Ya intervenea fiindcă i se părea că mama nu își făcea treaba cum trebuie. Ar fi trebuit s-o apăr pe mama, dar n-o făcusem și mă simțeam o trădătoare. Aveam treisprezece ani când Khun Ya a murit subit, pe masa de operație, în timpul unei intervenții la șold, și n-am simțit mare lucru, doar o uimire nelămurită, iar apoi m-am simțit prost, fiindcă mă gândeam c-ar fi trebuit să fiu mult, mult mai tristă. Era bunica mea, în fond. Ethan a fost trist. Cred că a și plâns în dulapul lui. Dar și Khun Ya îl iubea pe Ethan. El chiar știuse să se impună cu prezența lui, fie că stătea cocoșat sau drept băț. Înmormântarea a avut loc la Paris, cu o mulțime de străini, de flori și de mirosuri puternice emanate de femei în costume negre bătoase, cu șiruri dure de nasturi strălucitori.

După moartea ei, tata mi-a arătat un album cu fotografii de-ale părinților lui și niște tăieturi din ziar pe care le adusese de la Paris. Am văzut ce frumoasă fusese bunica.

— Era mereu în centrul atenției, a zis el.

Era bună la limbi străine și vorbea franceza, italiana, engleza, ceva cantoneză și, desigur, thailandeza. Însă oriunde mergeau, zicea tata, învăța limba suficient cât să spună ceva fermecător și să cucerească un oaspete.

— Era deșteaptă, nu și conștiincioasă. Ce conta era efectul, nu cunoștințele, *très mondaine*.

Iar apoi tata a zis ceva ce n-am putut uita.

— În privința asta, eu semăn cu mama. Dar m-am îndrăgostit de mama ta fiindcă ea e exact invers. Ea este profundă și conștiincioasă și-i pasă numai de întrebările la care se străduiește să găsească răspunsul pentru ea însăși. Lumea nu prea are nevoie de oameni ca mama ta, dar o să vină și vremea ei.

Copiii își doresc cu disperare ca părinții lor să se iubească. Cel puțin eu îmi doream. Vorbele lui mi-au rămas în minte, așa cum puține fraze au darul în viață. Un scriitor al cărui nume nu mi-l mai amintesc acum numea aceste amintiri verbale „tatuaje pe creier“. În general, uităm ce spun oamenii sau ne amintim doar esențialul, dar cred că am reținut întocmai cuvintele tatei. M-am minunat de ele mult timp. El îmi spusese că iubea la mama ceea ce considera că lui îi lipsește, un soi de profunzime, bănuiesc. Poate ce era și mai rău, zisese că lumea n-are nevoie de oameni ca mama. Ea – lumea – prefera oamenii ca tata și ca bunica. Totuși, simțeam eu, tata considera că felul de-a fi al mamei era superior. Și, cel mai important, simțeam c-o iubea pentru asta. Dar, pe de altă parte, dacă era atât de conștient că lui îi lipsea acel fel de a fi, nu puteam să nu mă întreb dacă nu cumva îi era caracteristic și lui într-o măsură mult mai mare decât credea.

— Lui Khun Ya nu-i plăcea de mama, nu-i așa? l-am întrebat.

Îmi amintesc că a părut surprins, dar apoi mi-a răspuns. A zis că ele două veneau din lumi diferite. A zis că Harriet tulburase așteptările mamei, a zâmbit cu zâmbetul acela al lui și a zis:

— Maisie, Maisie, Maisie.

Nu știam pe atunci că tata avea amanți. N-am știut până mult mai târziu. Mama nu a vorbit deschis despre asta decât spre sfârșitul vieții sale. Fuseseră și bărbați, și femei. Ea a ținut să ne spună, mie și lui Ethan, că știuse de aventuri, fără să ne dea toate detaliile, doar că știuse. O rănise, dar nu se temuse nici o clipă că l-ar putea pierde, „nici o clipă“. În

ultimul lor an împreună, nu mai fusese decât ea. „Ne-am regăsit, iar apoi a murit.“

Îmi amintesc o legătură de chei lăsată pe masa din holul apartamentului nostru. Îmi amintesc că mă uitam la cheile străine și că tata le-a apucat iute, nonșalant, și le-a băgat în buzunar.

Îmi amintesc că stăteam la ușa biroului tatei în timp ce vorbea la telefon. Îmi amintesc că vorbea încet. Îmi amintesc cuvintele *locul nostru*.

Acum știu că poți fi dezamăgit mai ușor de un soț decât de părinți. Probabil fiindcă, cel puțin în prima parte a copilăriei, părinții sunt niște zei. Treptat, cu timpul, ei se preschimbă în oameni și e cam trist, într-adevăr, când ajung să fie niște simpli bătrâni muritori. Ethan zice că am un ghimpe prostesc la inimă, care mă chinuie una, două. Mă crede o proastă când vine vorba de părinții noștri. La paisprezece ani, zice el, și-a dat seama că *mère* și *père* – le zice așa ca să facă pe deșteptul și distantul – erau reci ca gheața unul cu celălalt, doi țurțuri. Lui nu-i plăcea să stea pe-acasă și era mult timp plecat. Eu nu-mi amintesc lucrurile așa. Cred că totul era mult mai complicat și-am ajuns că cred că tata avea nevoie de mama mai mult decât avea ea de el. Și cred că ea știa.

Cu trei zile înainte să moară tata, Oscar și cu mine am luat cina cu părinții mei. Eram însărcinată și-am vorbit o grămadă despre „copil“. Mama citise niște studii despre dezvoltarea bebelușilor, despre nou-născuți și capacitatea lor de-a imita expresiile faciale ale adulților, de pildă. N-am urmărit toate detaliile de care zicea, care aveau legătură cu nu știu ce sisteme din creierul nostru, dar îmi amintesc că m-a entuziasmat ceva ce ea numea percepție amodală – diferitele

simțuri interferează la bebelușii, atingerea, auzul și văzul, poate că și mirosul. (Nici nu mai știu de câte ori mi-am notat titluri de cărți pe care mi le recomanda mama, fără să le citesc vreodată. Asta e.) A mai vorbit mult și despre dezvoltarea vizuală și influențele cultural-lingvistice asupra percepției, a zis că noi învățăm să vedem și că mare parte din acele cunoștințe devin subconștient. Simțeam că studia chestiunea dintr-un motiv presant. Încerca să-și dea seama de ce văd oamenii ceea ce văd.

A face film documentar înseamnă, cel puțin în parte, să alegi cum anume vezi ceva, așa că mie conversația mi s-a părut captivantă. Montajul este cea mai evidentă modalitate de a manipula vederea. Și totuși, uneori camera vede ceva ce tu nu vezi – un om din fundal, de exemplu, sau un obiect purtat de vânt. Îmi plac asemenea accidente. Primul meu film de lungmetraj, *Esperanza*, era despre o femeie cu care m-am împrietenit în Lower East Side când eram studentă la film, la NYU. Esperanza colecționase aproape toate obiectele portabile pe care le atinsese zilnic treizeci de ani la rând: pahare de carton din care-și bea cafeaua la Chock Full O'Nuts, exemplare din *Daily News*, reviste, ambalaje de gumă, etichete cu prețul, bonuri, elastice, pungi de plastic de la magazinul cu marfă la 99 de cenți de unde-și făcea majoritatea cumpărăturilor, grămezi de haine, prosoape rupte și nimicuri găsite pe stradă. Apartamentul Esperanzei conținea maldăre de lucruri, din podea până-n tavan. La prima vedere, apartamentul acela ticsit părea haos pur, dar Esperanza mi-a explicat că mormanele nu erau înălțate la întâmplare. Paharele de carton aveau colțul lor. Aceste turnuri pe cale de dezintegrare cu creneluri din carton ceruit gălbui stăteau alături de teancuri

de ziare. Femeia mai adunase și tot felul de bucăți și bucățele de sfoară, panglici, ață și cabluri în drumurile ei prin oraș și înnodase aceste fragmente laolaltă, alcătuind un ghem uriaș, păros și multicolor. Mi-a zis că pur și simplu îi plăcea să facă asta.

— Așa-s eu și gata.

Într-o seară, însă, când mă uitam la materialul filmat pe ziua aceea, m-am pomenit privind cu atenție o grămadă de cârpe de lângă salteaua Esperanzei. Am observat că printre zdrențele colorate se aflau obiecte strecurate cu grijă: șiruri de creioane, pietre, cutii de chibrituri, cărți de vizită. Acea imagine a condus la „explicație“. Ea știa bine că lumea în general dezaprobă „stilul ei de viață“ și că îi rămânea de fapt puțin loc în apartament, dar când am întrebat ce-i cu obiectele dintre cârpe, a zis că vrea „să le păstreze tefere și nevătămate“. Cârpele serveau drept paturi pentru lucruri.

— Și paturile, și cei care dorm în ele, mi-a zis ea, stau bine și comod acolo.

S-a dovedit că Esperanza ținea la fiecare lucru pe care-l salva în parte, ca și cum etichetele și puloverele rupte, vasele, vederile și ziarele, jucăriile și cârpele ar fi fost îmbibate cu propriile gânduri și sentimente. După ce-a văzut filmul, mama a zis că Esperanza pare să creadă într-o formă de „panpsihism“. Înseamnă, mi-a explicat mama, că mintea este un element fundamental al universului și există în orice, de la pietre la oameni. A zis că Spinoza subscria acestei idei și că „era o poziție filozofică absolut legitimă“. Esperanza habar n-avea cine e Spinoza. Îmi dau seama că divaghez vorbind despre film, însă o fac pentru că mi se pare important. Mama credea – și eu cred – că trebuie să te uiți foarte atent la lucruri

fiindcă, după o vreme, ceea ce vezi nu mai este deloc ceea ce credeai că vezi cu doar puțin timp înainte. A te uita cu atenție la orice om sau obiect înseamnă că acesta va deveni tot mai ciudat, iar tu vei vedea din ce în ce mai multe. Voiam ca filmul meu despre această femeie însingurată să spargă clișee vizuale și culturale, să fie un portret intim, nu o scenă de voyeurism lacom despre îngrozitoarele acumulări de obiecte ale unei femei.

Părinții mei au văzut prima oară *Esperanza* la o proiecție, în 1991. Tata a fost politicos, dar cred că imaginile mizeriei în care trăia femeia l-au îndurerat. Tema i s-a părut „dificilă“. A mai zis că-i pare bine că celuloidul nu miroase. Avea dreptate. Apartamentul Esperanzei duhnea. Mamei i-a plăcut la nebunie filmul și, cu toate că mă încuraja mereu în tot ce făceam, mi-am dat seama că entuziasmul ei era sincer. Reticența tatei m-a rănit și cred c-a fost o provocare să aduc iarăși în discuție *Esperanza* la o cină. Voiam să-i arăt că știusem ce fac, că aveam un punct de vedere estetic. Oscar a vorbit despre colecționatul compulsiv, despre anxietate și sindromul obsesiv-compulsiv, iar tata a remarcat oarecum amuzat că, la doi ani după ce-mi vizionase filmul, a văzut *Douăzeci de ani de singurătate* a lui Anselm Kiefer, o lucrare care cuprindea teancuri de cărți și hârtii pătate cu sperma artistului, și atunci s-a gândit la filmul meu. Rămășițele masturbatorii ale lui Kiefer fuseseră întâmpinate în general cu jenă sau tăcere în lumea artei. Tata a sugerat că grămezile de gunoi ale femeii nu erau mai tulburătoare decât „ejaculările intime“ ale lui Kiefer.

Părinții mei nu erau de acord în privința petelor de spermă. Mama se întreba de ce ar trebui evitată tema

personală a operei, de ce se plasau cumva în afara „artei“ masturbarea, singurătatea și tristețea unui bărbat. A vorbit răspicat. A zis că trebuie să faci distincție între ceea ce vezi – niște pete – și identificarea lor ca deșeuri umane. Tata găsea că povestea cu petele era prea facilă și dezgustătoare. Oscar, care de obicei e destul de flegmatic, a zis că lucrarea i se părea o tâmpenie, o mare tâmpenie. Eu am zis că nu-s sigură, fiindcă nu văzusem expoziția. Asta înseamnă că mama a fost singura apărătoare a spermei în fața a doi bărbați care produceau așa ceva cu regularitate de ani de zile. Îmi amintesc că m-am gândit ce noroc avuseseră că emisiile lor își atinseseră ținta măcar de câteva ori. Mama se agita, vorbea din ce în ce mai elocvent, dar și din ce în ce mai enervată. Metoda străveche a tatei era să schimbe pur și simplu subiectul, ceea ce o înfuria și mai tare pe mama, care atunci striga: „De ce nu-mi răspunzi?“.

Aveam douăzeci și șase de ani, eram măritată și însărcinată, și tot nu suportam deloc tensiunile dintre părinții mei. Mama se crampona de pledoaria ei pătimașă, în vreme ce tata, stânjenit, se uita prin cameră, dorindu-și să înceteze. Asistasem de o mie de ori la această scenă și absolut de fiecare dată simțisem o anxietate din ce în ce mai acută, până în pragul colapsului. Bineînțeles că de fapt nici nu era vorba de sperma lui Anselm Kiefer. După atâția ani de căsnicie, părinții mei tot se înțelegeau greșit unul pe celălalt. Tata detesta conflictele de orice fel, astfel că atunci când mama sărea la bătaie, el se eschiva. Mama, în schimb, interpreta sustragerea lui drept condescendență, iar atunci ataca și mai aprig. Îi înțelegeam pe amândoi. Tata putea fi înnebunitor de reticent, iar mama insuportabil de insistentă.

Altercația lor s-a încheiat când le-am strigat „Încetați!“.

Mama și-a cerut scuze pupându-mă pe obraz și pe gât și ne-am revenit cu toții destul de rapid după dezbaterea despre sperma uscată, însă am observat că tata era tras la față și obosit și că de-acum se vedea diferența de vârstă dintre ai mei. Mama arăta robustă și încă tânără, iar tata un pic zbârcit și palid. După cină, el a fumat o țigară, ca întotdeauna, și apoi încă una și încă una. Renunțasem să-l mai bat la cap să se lase. Fumatul țigărilor Dunhill făcea parte din trupul lui, din ținuta lui, două degete ridicate, cercuri de fum în preajma feței. Mai era și singurul semn că tata e nervos. Nimic altceva nu-i trăda nervozitatea. Nu bâțâia nimic, nu bătea darabana în nimic, nu avea nici un tic. Era întotdeauna calm și reținut, dar fuma, cum se zice, ca un șarpe.

După cină, ne-am dus în cealaltă cameră la un coniac, însă mama și cu mine n-am băut, doar Oscar și tata. Mama a rămas tăcută atunci, așa cum era adesea, epuizată, probabil, după apărarea ei înfocată a spermei artistice, și se mulțumea să asculte. Pe masa joasă erau lumânări, o vază cu trandafiri de culoarea piersicii și niște bomboane de ciocolată. Îmi amintesc aceste detalii fiindcă atunci a fost ultima oară când l-am văzut pe tata în viață. Moartea lui a pus sub lupă fiecare clipă a acelei seri. Nu mă așteptam să-l pierd. Credeam că va fi bunicul copilului meu și credeam că părinții mei vor continua să se certe, se vor enerva reciproc încă mulți ani înainte și vor deveni doi bătrâni arțăgoși împreună. Nu-i ciudat cum ne închipuim că lucrurile vor continua să fie așa cum le știm?

Nu-mi mai amintesc cum de-am ajuns să vorbim despre fantome și magie, dar nu ne îndepărtam prea mult de subiectele noastre de mai devreme: colecția panpsihistei mele

din Lower East Side și obiceiul ciudat al unui artist de a-și conserva fluidele corporale pe hârtie, de parcă urmele care dăinuiau ar fi avut vreo valoare sau forță misterioasă. Mama a zis că în copilărie se uita dimineața la păpușile ei, să vadă dacă se mișcaseră peste noapte. Cumva sperase și se temuse totodată că vor prinde viață. Apoi tata l-a adus în discuție pe Unchiul, cu spiritele lui. Unchiul lucrase pentru străbunicii mei în Chiang Mai, un bătrân slăbănog, dar musculos, acoperit de la gât până pe picioare de tatuaje care se boțiseră odată cu pielea lui subțire, măslinie și ai cărui dinți se înnegriseră de la mestecatul nucilor de betel. Tot auzeam de Unchiul de când eram mică. Văzusem poze cu casa veche și frumoasă a străbunicilor mei, care se înălța pe piloni deasupra apei, cu acoperișul său triunghiular și streșinile arcuite, și cu terenurile întinse de care se îngrijea Unchiul.

Tata se uita pierdut printre gene în timp ce spunea povestea. Avea zece ani și locuia cu bunicii în Chiang Mai cât „călătoreau“ mama și tatăl lui. Nu aflase niciodată de ce îl părăsiseră. Nici unul dintre părinți nu-i dăduse vreodată un răspuns direct, dar toată copilăria lui fusese un șir de călătorii și dădace, care scăpau aluzii despre „aventurile“ mamei lui și-i aruncau priviri compătimitoare.

Camera mare a tatei dădea spre grădină și era vizitată cu regularitate de niște șopârlițe gri, iar un băiat, Arthit, aflat în slujba familiei, dormea pe o saltea de paie la picioarele patului tatălui meu, ca să-i țină companie, fiindcă thailandezii nu dorm niciodată singuri în cameră. Tata se tot ținuse după Unchiul pe-acolo, deși nu reușise să discute cine știe ce cu el, dar pe măsură ce învăța thailandeză începea să înțeleagă poveștile bătrânului animist. Unchiul i-a povestit despre o fată

frumoasă, al cărei logodnic se înecase în fluviul Mekong. Înnebunită de durere, fata s-a spânzurat, iar după aceea spiritul ei a bântuit un copac. Unchiul o văzuse, doar un cap plutitor – cu măruntaiele atârnându-i din gât. I-a mai povestit tatei și despre o fantomă pe care o auzise și văzuse mama lui, fantoma unui făt care plângea în pădure în locul unde mama lui pierduse sarcina, un monstruleț pe jumătate inform care căuta răzbunare pentru sfârșitul său timpuriu și-i hărțuia pe cei vii.

Într-o zi, Unchiul l-a dus pe tata acasă la el, într-un sat aflat la nord de Chiang Mai. Își amintea că îl întâmpinaseră în fugă copiii și că au vorbit și râs întruna de părul lui blonziu, care îi ducea cu gândul la *phee*, adică la spirite.

A zis că oamenii pe care i-a întâlnit acolo s-au purtat drăguț, dar se simțise ca o ciudățenie, ca un exponat, și, cel mai deranjant, Unchiul devenise cu totul alt om. Tot comportamentul lui slugarnic, zâmbetele și plecăciunile dispăruseră. Se retrăsese într-un colț al casei surorii lui, își turnase un pahar de whisky și-l alungase pe tata de lângă el cu o fluturare a mâinii. Era încă lumină afară când sora Unchiului l-a dus pe tata la o colibă cu acoperiș de stuf, construită pe stâlpi, lângă râu. Bărbații băteau la tobe și cântau la diferite instrumente, iar apoi femeile au început să danseze, lent, ritmic. I s-a spus că fantomele erau pe umerii lor și le călăreau ca pe cai. O femeie foarte bătrână, cu un trabuc în gură, își flutura brațele deasupra capului și sufla fum cu ochii dați peste cap, ca apoi să vină la tata cu gura căscată și să-i sufle fum drept în față. El a simțit că nu mai poate să respire, s-a chinuit să tragă aer în piept, iar după aceea nu-și mai amintea mare lucru.

Tot ce știa sigur, zicea el, era că la un moment dat a căzut la pat cu febră și nu și-a revenit două zile. Își amintea țipete, tăvălit pe podea, o spaimă sufocantă și ceea ce credea că e un bici, care-l lovea fie pe el, fie pe altcineva, iar apoi soarele printr-un parbriz, cauciucuri pe un drum plin de hârtoape, nori de praf ocru. Probabil că avusese halucinații cu trupul unui copil arzând lângă patul lui și păsări negre fâlfâind pe fereastră. I se părea că-și amintește un bărbat lângă el și cum zăcea într-o baie rece. În a treia zi, a scăpat. Era în camera lui din Chiang Mai. La gât avea o amuletă cu Buddha, dar nu știa deloc cum ajunsese acolo.

Pe Unchiul nu l-a mai văzut niciodată. Când a întrebat-o pe bunica ce s-a întâmplat cu el, i-a zis că ieșise la pensie. *Mai pen rai*. Nu contează. Tata se întreba dacă îl drogaseră sau pur și simplu se îmbolnăvise. Intrase la bănuieli, își făcuse griji că adulții îi ascund ceva. Își cercetase tot corpul, după urme de bătaie, dar n-avea nimic.

— Probabil c-am visat de la febră, ne-a zis el, însă m-a îngrozit. Nu mă puteam hotărî ce era adevărat și ce nu, și nimeni nu-mi spunea. Apoi a zis: Secrete și tăceri, și alte secrete, și alte tăceri.

— Nu mi-ai spus niciodată, a zis mama încet.

Avea chipul profund marcat de cele auzite. Privind-o, mi-am dat seama că exact aceeași expresie, atunci când și-o îndrepta spre mine, mă scotea din sărite. Prea multă empatie este deranjantă, dar n-am înțeles niciodată de ce. Ai zice că e ceva drăguț. Poate că doar cu mamele se întâmplă așa. Nu le vrei atât de aproape. Totodată mă întrebam dacă Khun Ya se uitase vreodată așa la tata. Brusc m-am gândit că poate ea l-ar fi preferat ca adult.

Ce voise să spună prin alte secrete și alte tăceri? De ce nu l-am întrebat? M-am gândit mai mult la asta de când am aflat de viața erotică a tatei? Avea secrete și el, secrete și tăceri. De ce nu-i spusese mamei niciodată povestea aceea? Uneori mă întreb dacă l-am cunoscut cu adevărat.

Oscar crede că amândoi părinții mei au fost niște ciudați. Odată l-a descris pe tata drept *decadent*, iar pe mama, *nevrotică*. Pe Ethan îl consideră foarte deștept, dar „e undeva sus în spectrul autist“, iar despre mine îi place să spună că, dintre toți, aș fi „cât de cât echilibrată“. El s-a căsătorit cu persoana „cât de cât echilibrată“ din familie. Consideră că banii tatei ne-au protejat de „lumea reală“ și, dacă am fi fost săraci, am fi trăit cu totul altfel. Are dreptate în privința asta. Și totuși, știe că *real* nu-i deloc cuvântul meu preferat. Totul e real – bogăția, sărăcia, ficații, inimile, gândurile și arta. (Mama mea zicea odată: Păzește-te de realismul naiv. Cine știe ce înseamnă real?) Și-apoi, Oscar se uită mereu la mine și spune: „Ia să faci tu munca mea o zi doar, și-o să înțelegi ce vreau să zic“. Face terapie cu copii dați în plasament la asistenți maternali, într-un cabinet mic și prăpădit din Brooklyn, la un birou rupt. Copiii pe care îi vede nu-s deloc echilibrați, fiindcă viețile le-au fost date peste cap de la bun început. M-am îndrăgostit de Oscar pentru că e devotat muncii lui și știe multe povești. Oscar nu-i foarte pasionat de artă. Poate că așa înțeleg eu să fiu rebelă. M-am măritat cu un bărbat pe care-l doare-n cot de picturi și sculpturi și care se duce la film ca să se distreze.

Sweet Autumn Pinkney

(transcriere editată)

Nu l-am mai văzut de ani de zile pe Anton și nu știu pe unde este sau cu ce se ocupă acum, dar chiar am avut o perioadă de echilibru, pe când lucram ca asistentă la *Istoria artei*. Prietena mea Bunny mi-a zis că o să apară cartea asta și m-am gândit c-ar trebui să-mi spun și eu povestea. În primul rând, aș vrea să zic că, indiferent ce-or crede alții, Anton nu era deloc prost. Citea cărți și se gândea la idei măreațe. Când l-am cunoscut, avea o carte, *Anti-Polip*, scrisă de doi francezi, care ziceau că Freud a greșit și era o chestie foarte intelectuală. Dar Anton era în general o persoană spirituală, tânjea după o conștiință superioară, chiar dacă abia începuse să facă pași mici, dacă înțelegeți ce vreau să spun. Și eu mă aflam tot la începutul călătoriei mele pe-atunci. Eram adepta lui Peter Deunov, sau Beinsa Douno, maestrul bulgar, și începeam să lucrez cu chakrele și cristale vindecătoare, și discutam mult cu Anton despre ritmuri cosmice, energie și zodii. Nu toată lumea face legătura între astea, însă eu cred că toate sunt conectate, în marele tablou universal al lucrurilor. Anton era cam sceptic la început, dar apoi cred că și-a dat

seama că o aveam pe bune – puterea de a citi aurele. Am avut-o mereu, încă de când eram mică. Doar că n-am știut ce este de fapt. Uneori, câmpurile energetice, sunetele și culorile pe care le simțeam cum se scurg dinspre oameni erau atât de puternice, încât mai că mă doborau din picioare, sau simțeam blocaje în ei, de parcă ar fi fost în mine, și atunci mă simțeam rău, un pic ametită și slăbită. Antrenamentul și meditația m-au ajutat să-mi țin acest dar sub control și să-l folosesc pentru vindecarea celorlalți. Acum am clienți care vin să-i ajut din tot nord-estul Americii.

Încă din prima zi, am simțit că era ceva deranjat în atelier – o energie ciudată. Existau deja doi asistenți acolo – Edgar și Steve. Partea de sculptură era finalizată, așa că noi ajutam lipind toate pozele alea pe femeia adormită. (Sinceră să fiu, mie îmi plăcea mai mult goală și simplă.) Anton tot făcea planuri – foi mari de hârtie cu o groază de scris și însemnări pe ele. Părea agitat și tot timpul îl vedeai aplecat, chiorându-se la ele. Aura lui era albăstruie, galbenă, verzuie, dar și cu câteva blocaje. Vedeam și simțeam cât de încordat era, așa că îmi așezam mâna pe brațul lui și stăteam pur și simplu așa. În mai puțin de un minut, aura lui devenea din ce în ce mai albastră; era destul de mișto. Anton îmi zâmbea și-mi amintesc că mă gândeam că poate murise când era mic într-o viață anterioară – avea un aer atât de tânăr, atât de nemodelat, dar plin de potențial spiritual. Probabil în a doua sau a treia zi a apărut Harry.

Pe ea am simțit-o ca pe-un urlet roșu. A trebuit să dau înapoi. Pe bune, nici măcar nu eram lângă ea și tot a trebuit să pășesc în spate, fiindcă emitea o groază de chestii deodată, vârtejuri multicolore în fierbere, dar prea mult roșu și

portocaliu. Harry avea multă forță, pasiune și ambiție, dar era și ceva negru în ea, ceva înnegrit, acoperit, iar eu am văzut și asta. Poate fi un semn al nopții – durere, un soi de asprime. Anton a pălit un pic când a văzut-o, dar îmi dădeam dau seama că erau apropiați. Lui îi era greu să se ridice la nivelul ei de energie, dar se străduia. Poate c-ar fi fost bine să-mi fi pus mâinile și pe ea, dar n-am îndrăznit. Voltajul era prea mare. N-am înțeles pe bune statuia lui Venus, ce mare semnificație ar fi avut cică, dar am simțit vibrațiile dintre Anton și Harry, scoteau scântei, ce mai.

Nu prea mi-l mai amintesc pe Steve, doar că aura lui era de-un roz foarte deschis și că avea părul lung. Edgar radia verde mai tot timpul, un verde-gălbui care pulsa, în parte fiindcă avea mereu muzică în urechi, așa că nu prea răspundea la ce era-n jurul lui, doar la ritmul tehno din urechile lui, cu bărbia bâțâindu-i-se în sus și-n jos, în sus și-n jos, ca la o păpușă din aia de bâlci cu capul pe arcuri. Nu-mi amintesc când au apărut cutiile-povești, dar l-am văzut pe Edgar cum se uită la ele; era prima oară când îl vedeam entuziasmat, s-a făcut un pic portocaliu. Anton a zis că le construise acasă, fiindcă erau mici. Au venit gata finalizate. Cred că acum nu m-ar mai tulbura așa, însă pe-atunci încă nu făcusem atâția pași spre iluminare, iar cutiile mă cam demoralizau. Erau triste – copilașii din ele, brațul bărbatului, doamna care nu încăpea în baia ei, scrisul. Mă duceau cu gândul la culori sumbre și la vaiete și mi-am zis că trebuie să-i spun lui Anton, și așa a început cu adevărat povestea noastră.

Într-o seară am lucrat până târziu și i-am zis de cutii, iar el a părut să se supere. Când mi-am pus mâinile pe-ale lui, a zis:

— Oare care-i treaba cu tine? Mă liniștești. Nu eram așa. Înainte totul era ca lumea. Apoi a fluturat din mâini prin atelier și a zis: Înainte totul era bine, dar acum lucrurile se schimbă.

I-am zis că e ceva cu Harry și a făcut o mutră ciudată, dar nu mi-a zis nimic atunci, așa că l-am masat pe spate și mi-a zis că sunt vrăjitoare și eu am zis nu, doar medium. Învățasem niște exerciții sexuale tantrice de la un profesor, Rami Elderbeer, care împărtășea din înțelepciunea sa prin New York pe-atunci, tehnici care duc la o contopire superioară și la o unitate extatică, la disoluția diferențelor noastre trupești, către acele stări superioare unde nu există hotare. Rami și-a dat seama de la bun început de puterile mele – a văzut că aveam indigo în mine – eram un copil indigo, mi-a zis el.

Unii profesori sunt împotriva oricăror practici sexuale. Beinsa Douno nu credea în sex: „Iubire“, scria el, „fără îndrăgostire“ și „Păstrați o anumită distanță, ca să nu vă vedeți defectele unul altuia. Când stau departe unii de alții, oamenii văd doar părțile pozitive. Când se apropie prea mult, nu se mai suportă“. Acest sfat practic funcționează destul de bine de cele mai multe ori, dar nu toți maeștrii cad de acord asupra sexului. Unul dintre elevii profetului, Omraam Mikhaël Aïvanhov, propovăduia ideea că actul sexual tantric poate fi calea către o înțelepciune superioară. L-am învățat pe Anton cum să respire, cum s-o ia mai ușor și să renunțe la ego. Anton și cu mine am atins extazul, l-am atins pe bune, vreo două săptămâni, pe salteaua de yoga din atelier. Era mult mai fericit; aura i se făcuse foarte albastră, cu ceva accente mov, iar când lucra la arta lui era calm și vibra pe o notă joasă, continuă. Am vorbit mult despre eul acaparator și cum să-l

transcenzi și am ținut un post de zece zile, cu bulgur, ca să ne tonifiem sistemul nervos. Profetul îl recomanda. Începi imediat după luna plină și închei chiar înainte de luna nouă. La toate mesele nu mănânci decât grâul ăsta cu apă fierbinte, nuci și niște miere, dacă vrei să-l îndulcești puțin. Între mese poți să mănânci mere. După ce termini mărul, trebuie să te întorci către el și să spui: „Mulțumesc, mărule“. Și apoi îngropi cotorul cu semințe cu tot. Pentru asta trebuia să ieșim. Pentru mica înmormântare, curățam un loc drăguț de toate chiștoacele, cutiile de conserve și prezervativele aruncate. Când postești nu trebuie să ai nici un fel de gând negativ, așa că în timp ce adunam gunoiul îmi imaginam stele, trifoi și piscine curate. Funcționează foarte bine. De fapt, e chiar uimitor. Fără sex în timpul postului. Ne simțeam extraordinar de puri, albi și curați ca zăpada proaspătă și luna nouă.

În timpul postului, Anton a zis că simțea că nimic de la nivel personal nu contează, că personalul este calea greșită. Al meu, al tău sunt la egalitate. Al meu, al tău sunt totuna. De fapt, nimic nu ne aparține cu adevărat în viața asta și nici arta nu-i proprietatea nimănui. A crea artă n-ar trebui să fie ceva centrat pe nume sau vânzări; ar trebui să te ducă pe o cale mai bună, spre o înțelegere superioară. A zis că Harry știa asta, că nu voia nimic pentru sine. Era altruistă. Mi-e ca o a doua mamă, a zis. Nu i-am spus lui Anton că Harry era îngrozitor de roșie pentru o persoană deloc egoistă, fiindcă știam că trebuie să descopere singur asta. În ultima zi a postului, am mâncat supă de cartofi și Anton a început să plângă, nu să plângă tare sau așa ceva, îi curgeau doar lacrimi pe față. Îmi amintesc foarte bine. Eu stăteam în lotus, iar el în jumătate de lotus, față în față, și avea cămașa descheiată, așa

că-i vedeam buclișoarele de pe piept, doar câteva fire șaten deschis, aproape ca de înger, de fapt. Arhanghelul Rafael este îngerul vindecării, al plenitudinii și unității, așa că l-am invocat pe înger în gând. Tristețea, Anton, am zis, e din cauza eului acaparator. Cu toții căutăm lucruri care să ne satisfacă senzația asta de nevoie, lucruri care simțim că ne vor satisface nevoile. Cu toții știm că o să apară următoarea nevoie și o să încercăm s-o atingem și tot așa, dar dacă o recunoaștem și o punem în cui, atunci putem să o depășim. Iar el s-a simțit mai bine și-apoi, după supă, am ajuns mai sus ca oricând, pe înălțimile superioare ale adevărurilor tantrice, ale noneului.

Am fost cu toții de față când s-a întâmplat. Steve, Edgar și cu mine am știut când a venit doamna aia de la galerie – nu-mi amintesc cum o cheamă –, dar nu contează; avea o mutră lacomă pe care se citeau numai bani și o grămadă de blocaje înăuntru, iar Anton era foarte agitat. Abia mai respira. Iar apoi a fost din rău în mai rău. Harry tot venea și avea o privire fixă. Vreau să zic că putea să-ți facă rău din ochi numai. Era tăcută, foarte tăcută, și țeapănă de parcă tocmai o apretaseră ca lumea la curățătorie. Anton îi zicea Zâna cea Bună și apoi a început și Edgar să-i zică tot așa. Eu sunt Cenușăreasa. Așa a zis Anton, dar era atât de nervos, încât nici măcar n-a fost haios, dacă mă-nțelegeți. Karma rea creștea întruna. Atâta gălăgie! Trebuia să meditez o grămadă. Trebuia să-mi curăț aura tot timpul. Aurele sunt ca magneții. Adună tot felul de porcării, iar a mea se tot murdărea de la vibrațiile și energiile negative. Îmi treceam tot timpul mâinile prin păr și mă spălam, mă spălam. Uneori mă duceam pe-afară și lăsam vântul care bătea dinspre apă să sufle pe mine și să mă curețe. Îmi plăcea să mă plimb pe lângă șirurile de vaporașe-taxiuri,

să trag cu ochiul în clădirile depozitelor și să văd cum arată Statuia Libertății din diferite unghiuri. Pare atât de puternică și de stabilă. Mereu mă face să mă simt mai bine.

Apoi a avut loc expoziția. Au venit mama și tata lui Anton, ceea ce mi s-a părut foarte drăguț, și ei erau niște oameni foarte drăguți. Am vorbit cu ei un pic, iar tatăl lui a zis:

— Suntem tare mândri.

Dar Anton a luat-o razna. A băut vin roșu și s-a îmbătat. Avea chakra splinei complet închisă. Harry nu venise. El tot zicea:

— Credeam c-o să vină, chiar dac-a zis că nu vine. Nu-mi vine să cred că nu-i aici.

I se împleticea limba. Se lovea de pereți. Oamenii adunați țipau și râdeau; sunetele pe care le scoteau îmi dădeau dureri în brațe și picioare, parcă snopindu-mă din bătaie cu energia lor – poc, poc, poc. Trebuia să fug de-acolo. Așa că m-am dus acasă, am aprins o lumânare și-am meditat o vreme, iar apoi am sunat-o pe mama și-am vorbit cam o oră. Ei îi mergea bine pe atunci, iar vocea ei era ca un cântec vindecător.

Dar în privința lui Anton, lucrurile n-au prea mers mai bine. Oamenii veneau la atelier să vorbească cu el. Spune-ne asta și ailaltă și, vai, Anton, la ce te-ai gândit când ai făcut nudul ăla mare? Și bla, bla, bla, dar noi, ceilalți, nu prea făceam nimic pe-acolo. Și totuși ne plăteau. Harry și Anton șușoteau între ei, pe tonul acela coborât, conspirativ. Harry ne-a citit tuturor recenziile, râzând foarte tare, cu ochii sticlindu-i de lacrimi. Ei i se părea tare amuzant, deși n-avea nici o noimă. O simțeam tocmai din celălalt capăt al încăperii. Între timp, Anton se șmecherea tot mai mult. Vorbea altfel, mergea altfel. Vibrațiile lui au luat-o razna de tot. Și-a

cumpărat niște cizme foarte scumpe, lucioase, și niște cămăși japoneze, și părea să creadă că o să-l protejeze de ceea ce se întâmpla cu ființa lui interioară, care se stafidea ca o alună mică și tare. Eu făceam o grămadă de exerciții de respirație, îmi curățam aura o grămadă și speram că o să se schimbe lucrurile.

Într-o zi, Harry a venit când eram eu. Părea trasă la față, cu o energie scăzută. Am întrebat-o dacă se simte bine și s-a uitat la mine pentru prima oară. Adică s-a uitat cu adevărat. A zâmbit, iar chipul i s-a umplut de riduri și atunci mi-am dat seama că era destul de bătrână. I-am spus că folosisem cochilii de ureche-de-mare pe oameni, ca să le curețe inima de tristețe, că te ajutau foarte mult să te liniștești și să faci față emoțiilor, și că s-ar putea s-o ajute și pe ea. M-a bătut ușor cu palma pe umăr, dar n-a zis nimic. A vorbit o vreme cu Anton. Apoi s-au certat, iar el a țipat la ea: „E viața mea!“.

Înainte să plece, ea a venit să stea de vorbă cu mine. M-a întrebat unde-am crescut și cum de am numele ăsta. I-am spus că mama mi-a dat nume de clematită, fiindcă mama ei, adică bunica mea Lucy, iubea cel mai mult plantele agățătoare. Părea să-i placă. I-am spus că tata nu mă dorise. N-a vrut nici să-mi semneze certificatul de naștere. E ciudat, nu spun asta oricui. Depinde de aura lor, știți, dar în ziua aia, deși Harry era cu energia undeva jos, era-n regulă. I-am povestit că percep lucruri pe care majoritatea oamenilor nu le văd sau simt. Înainte să plece, a zis ceva ce încă-mi amintesc. Nu pot s-o zic cu cuvintele ei, dar mi-a spus că oamenii pot să dea alt nume acelorași lucruri, în funcție de interesele lor, dar cuvintele pot și să schimbe felul în care vedem lucrurile. N-am prea înțeles ultima parte, dar pricep de ce o credea Anton pe Harry

înțeleaptă. În ziua aia părea înțeleaptă, iar când mi-a atins mâna, am simțit niște energii calde și dulci venind dinspre ea.

Anton a vândut toate lucrările din expoziție. Steve și Edgar au plecat, iar pe Harry n-am mai întâlnit-o după aceea. Anton mi-a făcut foarte multe fotografii pentru o lucrare artistică pe care zicea că vrea să se apuce, dar nu s-a mai întâmplat. Din când în când, aducea câte-o cutie cu o povestioară ciudată în ea. Le vindea și pe alea. Dar nu l-am văzut niciodată lucrând la vreuna din ele. Stătea întins pe jos și se uita o groază în tavan. Citea niște cărți și vorbea despre Goya, artistul spaniol din secolul al XVI-lea sau cam pe-acolo, și mi-a arătat niște tablouri de război groaznice pe care le făcuse, la care i-am zis:

— Anton, chestiile astea n-o să te-ajute.

Vorbea despre Harry. Zicea că totul a mers prost cu ea. Se simțea ca o reflexie dintr-o casă a oglinzilor de bâlci.

— Tu nu înțelegi, îmi zicea. Ea e eu. Eu sunt ea.

Era foarte dezechilibrat deja și am încercat terapia cu granate pe el, dar i-a fost și mai rău și atunci i-am explicat că avea toxine în el și că uneori poate să apară o criză de vindecare și atunci dai totul afară deodată, ca o explozie. Atunci a început să urle:

— Futu-ți pizda mă-tii de curvă, cu pietrele, energiile și aurele tale. Sunt tâmpenii. Sunt doar tâmpenii, tu chiar nu-ți dai seama?

Îmi amintesc cuvânt cu cuvânt ce-a zis, pentru că m-a durut tare mult, chiar dacă am încercat să mă echilibrez și să înțeleg că el suferă mai rău decât mine; sincer, chiar suferea. A dărâmat niște scule și-a tras un șut în perete. A reușit să facă o mică gaură în el și o bucată de tencuială, cam de forma Louisianei, a căzut pe podea.

Am rămas absolut nemișcată și am închis ochii. Scena îmi amintea de mama și Denny când se certau. Denny urla și dădea în perete, iar mama plângea. Spărgeau o groază de lucruri prin casă. Odată, mamei i-a curs în așa hal sângele din nas, că și-a mânjit cămașa și a picurat pe podea. Denny ne-a părăsit când aveam zece ani și m-am bucurat. Apoi a venit Alex, care era mult mai blând. Mă ducea la plajă duminica, dar asta s-a întâmplat când aveam unsprezece ani, și-apoi a plecat și el. Mă lipeam de peretele din camera mea, închideam ochii și mă străduiam să nu-i aud – pe mama și pe Denny, adică. După o vreme chiar reușeam. Mă antrenam să nu fiu acolo și nu eram. Uneori reușeam să văd totul de la foarte mare depărtare. Ieșeam din mine și priveam în jos. E destul de ușor să faci așa ceva după o vreme.

Nu contează. Nu contează. Nu contează, Sweet Autumn, îmi ziceam. Ieși, plutește deasupra camerei și nu scoate nici un sunet. După un timp, Denny pleca – ieșea din casă, fugea urlând la mașină și dispărea. Mă duceam la mama și-o mângâiam pe cap, iar ea plângea și mă ținea în brațe o vreme. Trebuia să am grijă de ea și să nu las sunetele pe care le scotea să pătrundă în mine, iar apoi dormeam împreună în patul meu. Vedeți, când eram mică am învățat să aștept, așa că l-am așteptat pe Anton. A zis că-i pare rău. A zis că n-a vorbit serios. Apoi mi-a spus despre el și Harry și că era de fapt mai mult lucrarea lui Harry, iar el era doar numele de pe afiș. Cred că am cam știut tot timpul, chiar dacă n-am știut cum s-o zic. Anton a spus că a încercat să-i dea lui Harry banii din vânzarea *Istoriei artei*, ca să pună punct, dar n-a vrut să-i ia, așa că Anton a zis că are de gând să călătorească în jurul lumii ca să caute răspunsuri la marile întrebări.

I-am explicat că nu-mi mai face bine să stau în preajma lui. Mă tot trăgea în toate părțile și mă tulbura și chiar n-aveam nevoie de toată karma aia rea. Așa c-am plecat și nu m-am mai întors.

Cam peste un an, eram în vizită la prietena mea Emily în Red Hook și mă plimbam pe malul apei, intonând mantre și simțind vântul pe piele, purificându-mă profund, și m-am dus până la vechiul atelier al lui Anton, numai că pe ușă era alt nume. Așa funcționează energiile, știți, fiindcă peste doar două zile am primit o vedere. Am păstrat-o.

Dragă Sweet Autumn,

Sunt în Veneția, stau într-o cafenea. Azi-dimineață m-am dus la muzeul de artă de aici și-am văzut niște tablouri de Giovanni Bellini. Era o madonă care semăna atât de bine cu tine, că a trebuit să-ți scriu. Avea ochii tăi, ochii aceia sfredelitori. Sunt bine. Mă gândesc să încerc să mă mut în California. Sper că ești bine.

Cu drag,
Anton

N-am mai văzut-o pe Harry decât când era deja foarte bolnavă. Atunci mi-a dat numele Clematita, dar îi plăcea să mă strige Clem sau Clemmy și uneori Clammy[1], ca să mă tachineze. Zicea:

— Clammy, draga mea, nu-i ciudat cum se schimbă lucrurile?

Și eu ziceam:

— Nu, Harry, roata se învârte întruna.

Așa și este. Roata se învârte întruna, fără oprire.

1. Cleios, lipicios (engl.) (n. tr.).

Anton Tish

(interviu din *Tutti Fruity*, „Să vedem ce mai face“, 24 aprilie 1999)

Prima expoziție a lui Anton Tish, *Istoria artei occidentale*, a făcut vâlvă la Clark Gallery din New York în septembrie, la vernisaj, anunțând o nouă voce provocatoare în lumea artei. Un băiat rău de douăzeci și patru de ani, tocilar cu o latură mistică, stârnind o mulțime de dezbateri. Toby Bruner s-a întâlnit cu artistul în atelierul său din Red Hook, Brooklyn, ca să afle ce are de gând de acum înainte.

T.B.: Așadar, ce face un tip după ce-a ajuns la mare căutare?

A.T.: Mă gândesc să mă apuc de fotografie. Știi, o abordare post-warholiană a idolilor. Dar nu cu vedete, dacă înțelegi ce vreau să spun, ci cu oameni obișnuiți. Mai e o șmecherie legată de asta la care încă lucrez. A început să mă intereseze manierismul. Bronzino e preferatul meu și mă tot gândesc că există ceva în opera lui care mă va ajuta să-mi formulez noua direcție.

T.B.: Mișto. Și cutiile cu povești? Am auzit că-i o cerere uriașă.

A.T.: S-ar putea să mai fac câteva. Nu știu. Expoziția a fost o chestie punctuală, cred. M-am eliberat de trecut, știi, și-acum sunt pregătit pentru o nouă abordare conceptuală. S-ar putea să mai dureze până mă lămuresc, dar nu mă deranjează. Odată ce am conceptul clar în minte, pot să merg mai departe. Am citit și m-am gândit o grămadă…

T.B.: Ce citești, frate?

A.T.: O carte care se numește *Enigma cuantică. Fizica întâlnește conștiința*. E foarte tare, frate. Adică tipii ăștia zic că felul în care te uiți la ceva creează ceea ce vezi. E vorba de cuante aici și au legătură cu creierul și conștiința. Cică e ceva de-a dreptul fenomenal și chiar e. Îmi dă fiori, pe bune. Mă tot uit la lucruri și mă-ntreb ce văd.

T.B.: Chestii spinoase, dar, pe de altă parte, așa ai ajuns unde-ai ajuns, nu-i așa?

A.T.: Mda, așa se zice.

Rămâneți pe fază pentru următorul episod fenomenal cu Anton Tish, marea senzație a lumii artei, explorând de-acum enigmele cuantice!

Rachel Briefman

(declarație scrisă)

Duminică, pe 28 februarie 1999, Harry mi-a povestit de Anton Tish. Îmi amintesc data fiindcă, după ce a plecat ea, mi-am notat detaliile discuției noastre în jurnal. Iată mai jos acele însemnări neprețuite, în formă redactată.

Deși afară era frig și cenușiu, făcusem focul și ne era cald. Harry era îmbrăcată cu un pulover impresionant, violet, tricotat de mână, și își scosese pantofii ca să-și poată odihni picioarele pe pernele canapelei. Ray plecase din oraș ca să susțină o lucrare la o conferință în Washington, iar noi două eram singure cu Otto, Yorkshire terrierul nostru, un animăluț așa de agitat încât veterinarul trebuise să-l pună pe Prozac, medicament care n-avea absolut nici un efect din câte vedeam, dar care ne dădea senzația reconfortantă că era „pe tratament“. Cum stăteam noi în sufragerie, Otto a tot mirosit-o pe Harry între picioare, insistent și obraznic, ceea ce a făcut-o pe Harry să glumească că Otto, care fusese botezat după Otto Rank, nu făcea decât să-și aprofundeze cercetările pe „tema lui preferată, trauma nașterii“.

Înainte de acea după-amiază, nu știusem nimic de expoziția de la Clark Gallery sau de succesul ei. Deși frecventez expozițiile muzeale, nu urmăresc îndeaproape arta contemporană, așa că se duc multe bătălii și se flutură multe stindarde în lumea aceea izolată fără să am cunoștință de ele. Harry însă venise înarmată cu recenzii și fotografii, așa că am putut să-i văd femeia ilustrată, precum și cutiile, care erau, cum zicea ea, „adevărata“ operă, cele care contau.

Odată ce-am înțeles exact ce făcuse Harry, m-am întrebat cu voce tare la ce bun să lași să culeagă roadele gloriei pe cineva care nu merita. De ce? Harry insista cu încăpățânare că întreaga șaradă fusese jucată cu un anume scop. Nu era doar o scamatorie; magia trebuia să se dezvăluie lent și în cele din urmă să se transforme într-o parabolă care putea fi povestită și repovestită în numele unui țel superior. Într-un anumit moment care încă nu venise, ea avea să iasă din umbră, pentru a-i expune și umili „pe toți“.

Umilirea *lor* nu mi s-a părut un țel superior și i-am și spus-o, dar ea mi-a răspuns că era doar o mică – chiar dacă inevitabilă – parte a planului. Harry a vorbit mult despre *ei*. *Ei* o persecutaseră sau o ignoraseră cu anii, dar într-o bună zi *ei* aveau să regrete. După ce-i muriseră părinții și apoi și Felix, acest monolit de forțe potrivnice păruse să crească, în loc să se micșoreze. Acest inamic cu chip masculin, nu feminin, îi pocnea pe cei ca Harry ca pe niște țânțari. Ea visase la răzbunare ani de zile, iar acum venise vremea – într-un fel. Ce însemna faptul că un *ei* amorf elogiase opera lui Harry, atunci când aceasta venise ambalată într-un *corp de douăzeci și patru de ani cu pulă*, ca s-o citez pe Harry? Ce vedeau de fapt entuziaștii, am întrebat-o, munca ei sau doar pe Anton,

portretul artistului sexos la tinerețe? Câți oameni se uitau cu adevărat la artă? Și dacă o făceau, vedeau ceva în ea? Cum o judecau oamenii, de fapt? De vreme ce pe mine mă pasionează mai mult literatura, i-am spus lui Harry că romanul *Murphy* al lui Beckett fusese respins de patruzeci și trei de ori și i-am amintit de numeroasele povești cu reporteri literari care au copiat manuscrise ale unor romane celebre, le-au trimis la edituri și-au primit drept răspuns scrisori de respingere standard (sau mai rău). Fără acea aură a măreției, fără unda verde pe care ți-o conferea cultura înaltă, moda sau celebritatea, ce mai rămânea? Ce era gustul? Existase vreo operă de artă care să nu se încarce de așteptările și prejudecățile privitorului, cititorului sau ascultătorului, indiferent cât de învățat sau rafinat ar fi acesta?

Harry și cu mine am căzut de acord că n-a existat niciodată așa ceva. A zis că ideea ei era nu doar să-i demaște pe cei care-i cădeau în capcană, ci și să studieze dinamica complexă a percepției în sine, felul în care noi toți creăm ceea ce vedem, pentru a sili oamenii să-și cerceteze propriile moduri de a privi și pentru a le demonta presupunerile arogante.

După această incursiune în ambiguitățile privirii, Harry a tăcut, așa cum făcea adesea, cu privirea întoarsă spre narațiunile sale lăuntrice. Am îndemnat-o să-mi spună la ce se gândește și a început o altă expunere. Toți suntem oglinzile și plăcile de rezonanță ale celorlalți. Ce se întâmplă de fapt între oameni? În schizofrenie, oamenii își uită limitele. De ce? Fiindcă o cunoșteam bine pe Harry, am înțeles că nu era o digresiune, ci o modalitate de a ajunge prin învăluire la o confesiune mai personală. În cele din urmă am zis:

— Harry, ce încerci să-mi spui tu de fapt?

După încă vreun minut de tăcere, Harry s-a aplecat înspre mine, și-a așezat mâna pe brațul meu și mi-a mărturisit că, în timpul aventurii lor, Anton o cam luase razna. La început fusese amuzant, a zis ea, o mare farsă pe care ei doi aveau să le-o joace oamenilor superficiali și umflați în pene din lumea artei, care fac și desfac reputații, măgarii încrezuți care știu atât de multe despre atât de puține. Harry și Anton stabiliseră împreună toate detaliile. Ea îl instalase într-un atelier, îi oferise banii rezultați din toate vânzările și îi ținuse un curs intensiv despre arta occidentală, o trecere idiosincratică în revistă a tot ceea ce conta de la greci încoace după părerea lui Harriet Burden. La cursul lui Harry, Duccio di Buoninsegna, maestrul picturii sieneze, ocupă mai mult loc decât Michelangelo, iar perfecțiunea lui Rafael e redusă la o simplă notă de subsol. Firește, toate astea nu-l deranjau deloc pe Anton, care oricum habar n-avea de nici unele. În perioada cât au lucrat la Venus, Anton a început s-o sune pe Harry la orice oră ca să-i pună întrebări despre lucrare: de ce ziceai că e graffitiul ăla pe umărul ei? Mai zi-mi o dată de David și de Revoluția Franceză. Cine ziceai că e Emil Nolde? N-a trecut mult, a zis ea și el și-a însușit toate răspunsurile și comentariile ei. Limbajul nu aparține nimănui. Ne mai amintim oare sursa ideilor noastre, a cuvintelor noastre? Sigur vin de undeva, nu? Anton a citit cărțile și eseurile pe care i le-a dat Harry, s-a uitat la filmele recomandate de ea și i-a digerat cu poftă părerile.

Deși fusese îngrozitor de neliniștit înainte de expoziție și aproape clacase înainte de vernisaj, se calmase după succesul acesteia. Nu doar că se simțise (ca atâția dintre noi) măgulit de complimentele admiratorilor săi, dar i se părea că merită din

plin laudele lor, indiferent dacă era sau nu autorul lucrărilor. Majestatea Sa copilul, bebelușul care se crede centrul universului, locuiește încă undeva în fiecare dintre noi. Harry a început să observe mici modificări în felul în care Anton vorbea despre proiect, mai ales în felul în care folosea pronumele. Tot spunea *noi* și *nouă* și *noastre*. Începea să-și amintească drept ale lui unele idei inițiale care nu-i aparțineau. Anton, zicea ea, mai că era convins că lucrarea ei de artă îi aparținea lui. Știa că eu am făcut-o și în același timp nu știa. Îmi spunea: „Eu sunt oglinda ta“.

Harry recunoștea că ea încurajase ideea că ei doi sunt niște adevărați colaboratori. Ea îi ridicase cumva rangul, ca să-l ademenească în farsă. Ca pseudonim al ei, Anton jucase un rol vital în piesa de teatru pe care Harry o montase pentru un unic spectator: ea însăși. Până la urmă, vizitatorii din galerie nu erau deloc implicați în povestea de culise. Anton era actorul. Dar oare Anton juca rolul lui Harry – sau Harry îl juca pe Anton? Ea zicea că fără el n-ar fi putut exista o Mare Venus, că tocmai nefericitul tânăr îi trezise ideea – novicele uimitor de ignorant face glume sofisticate despre istoria artei. Dar, pe de altă parte, cine se consideră vreodată uimitor de ignorant? În nici un caz persoana uimitor de ignorantă. Iar băiatul învățase multe în timpul uceniciei cu Harry. N-am putut să nu mă gândesc că povestea lor era o reconfigurare interesantă a mitului lui Pigmalion, cu sexele inversate. Anton era creația lui Harry, născută, cel puțin într-o anumită măsură, din dezamăgirea ei față de lumea bărbaților și atitudinea lor părtinitoare, refractară, față de femei. În mitul grecesc, Pigmalion devine atât de dezamăgit de sexul opus, încât își revarsă dragostea asupra sculpturii sale perfecte, statuia de

fildeș Galateea, care primește darul vieții numai la finalul poveștii. Băiatul frumușel al lui Harry a avut nenorocul de a fi făcut din oase, mușchi și țesut încă de la bun început.

Odată ce gloria expoziției a pălit și jurnaliștii au dispărut, bietul Anton a început să se destrame. Voia să revină la arta lui, dar ceea ce înainte i se păruse indispensabil și viu acum devenise anost și tern. Tot ce atingea i se veștejea în mână. A meditat și-a ținut post și a citit, dar nimic nu l-a ajutat. Cândva crezuse în sine însuși, iar acum nu mai credea. Era doar vina lui Harry.

Mi-a spus că, ultima oară când l-a văzut, i-a sunat la ușă la două noaptea, iar când i-a deschis, a intrat legănându-se, beat și furios. Ca artist, era terminat, i-a zis, i se părea de-a dreptul bolnav. „Trebuie să-mi zici ceva!“, îi striga el. „Trebuie să-mi zici ceva.“ Atunci Harry a avut senzația bizară că se aude pe ea însăși urlând la Felix. Nu-i spusese ea de atâtea ori: „Trebuie să-mi zici ceva!“?

Cei doi au stat de vorbă la masa din bucătăria lui Harry, după ce l-a pus să bea trei pahare de apă. La început, băiatul era plâns și roșu la față, dar apoi s-a purtat rece.

Harry și-a susținut poziția, și anume că Anton știuse în ce constă târgul; că ea nu-l prostise și nici nu-l înșelase; că ei, împreună, făcuseră un experiment pornind de la ipoteza importanței persoanei artistului în raport cu opera expusă, și că le reușise. Anton fusese bine plătit și de-acum câștigase o poziție solidă în lumea artei, asta dacă va decide să creeze în continuare.

Anton era de acord că știuse de la început care era planul și că fusese interesat de idee, dar zicea că nimeni nu se putea aștepta de la el să înțeleagă cum se va simți când o să se

pomenească brusc la mare căutare, ba chiar „oarecum celebru“. Pozase pentru o reclamă la adidași, împreună cu alți câțiva artiști promițători. Dăduse interviuri în revistele *Bomb* și *Black Book*, i se solicitaseră opinii despre alte expoziții. Fusese invitat la nenumărate petreceri, se culcase cu fete care înainte nu s-ar fi uitat la el. Și, i-a zis el lui Harry, chiar se pricepea.

„La ce te pricepi?“, izbucnise ea. „Să te culci cu fete? Despre ce vorbești?“

„La toate“, țipase el la ea. „La toată chestia. Pe mine m-au vrut. Crezi că te-ar fi vrut pe tine? Nu despre asta-i vorba? Fără mine nu s-ar fi întâmplat nimic din toate astea.“

Harry s-a strâmbat când mi-a povestit toată discuția. Anton avea dreptate, mi-a zis ea. Voia să mă rănească spunându-mi adevărul și a reușit. Și a ținut-o tot așa, a zis ea, spunându-i că lucrarea nu prea ar fi avut nici un efect fără el, că de fapt imaginea lui conta, pustiul tânăr și bazat care făcea o grămadă de aluzii la una, alta. „Habar n-aveau despre ce vorbeam!“, țipase el la ea. Turuise fără probleme toate numele operelor de artă învățate de la Harry, însă ziariștilor nu le păsase. Și, continuase el, ironia era că singurul artist care chiar conta în toate povestea asta era Andy Warhol, care înțelesese perfect fascinația celebrității de la bun început. „Și Warhol a fost singurul artist despre care chiar știam ceva dinainte să apari tu. E haios, atât de haios. Nu te-ai prins? Toate cunoștințele tale, toate porcăriile astea ezoterice ale tale nu fac doi bani în lumea asta, nici doi bani găuriți!“

— Așa mi-a zis, Rachel. Stăteam acolo, grasă și bătrână în halatul meu de baie, mă uitam la el și chiar avea logică. Chiar

și beat, în toiul nopții, el tot bine arăta. În fond, eu îl alesesem. Nu era doar frumos, dar avea *élan*; întrupa o idee.

De fapt, Anton îi spusese lui Harry povestea pe care și-o zisese și ea în tot acest timp, numai că, în loc să se simtă răzbunată, s-a simțit rănită și nedumerită. „Și-atunci ce vrei? Doar ai totul, nu? De ce vii aici și ceri să vorbești cu mine?“

Însă Anton, din câte se părea, nu avea tot ce voia. Se simțea îngrozitor. Nu mai putea lucra. Înainte s-o întâlnească pe Harry, se îndrepta spre o mare descoperire. Îi simțise importanța. Fusese plin de idei, de fantezii și de gânduri. Fusese hotărât să-și creeze lucrările post-warholiene. Nu-i mai trebuia decât un pic de timp și-ar fi reușit să devină o vedetă pe cont propriu.

Harry m-a privit și și-a frecat bărbia.

— L-am întrebat de ce nu face asta atunci.

Nu putea, fiindcă i se pusese ea în cale; ideile ei le invadaseră pe ale lui. Nu se mai recunoștea. Cine era el? Când se uita în oglindă, o vedea pe ea. Încercase să-i dea ei banii de pe vânzări, nu? Dar acum înțelegea că de fapt el o „crease pe ea“. El contribuise enorm la „toată treaba“. Celebritatea nu înseamnă ce faci; ci să fii văzut. Să fii centrul atenției. El își câștigase cu vârf și-ndesat comisionul, fiindcă el era băiatul care „vânduse marfa“, însă „undeva pe drum“, zicea Anton, își pierduse „puritatea“.

Când îl auzise vorbind de *puritate*, Harry s-a stricat de râs. Tot repetase cuvântul, se pare. Mi-a spus că la vremea când îl cunoscuse, Anton fusese modest în privința propriilor talente. Îi spusese de lucrările lui comerciale din care își plătea facturile cât lucra la „proiectele“ personale. Nu-l mai auzise vorbind nici de vedete, nici de puritate.

Harry părea foarte tristă când mi-a spus toate astea.

— Am creat un monstru.

Dar atunci, stând cu Anton în bucătărie, fusese supărată, furioasă. I-a zis că rescrisese complet trecutul, că părea să fi uitat că ea e autoarea lucrărilor de artă, că acele cutii se născuseră din trupul ei, după ani de muncă și gândire. Îi venise să-l ia la palme. Puștiul ăsta, țâncul ăsta, care vreme de-un an îi pusese întrebări, pe care-l învățase și pentru care plătise, copilul ăsta ajunsese un nemernic înfumurat, închipuit și afectat.

Iar apoi Harry mi-a plâns pe umăr. Am ținut-o în brațe o vreme și am întrebat-o ce are de gând să facă. A zis că experimentul nu funcționase corect, fiindcă nu prea înțelegea ce se întâmplase. Poate că nimănui nu-i păsase de cutiile ei. Poate că se vânduseră doar fiindcă se presupunea că sunt făcute de Anton Tish. Era prea devreme să-și revendice opera. Reclamele, publicitatea exagerată, mutra lui Anton erau doar niște perdele de fum. Trebuia să aștepte. Trebuia să încerce din nou. Avea altă idee. I-am spus lui Harry că ar trebui să se gândească de două ori înainte să-și repete experimentul. Tributul psihologic era prea mare. Dacă Anton avea dreptate sau nu, asta era mai puțin important decât faptul că amândoi, și el, și ea, suferiseră din cauza proiectului. M-am aventurat și să spun că s-ar putea ca problema ei, a lui Harry, să fie aceea că are dificultăți în a-și asuma propria operă; poate simte că nu merită recunoașterea. Mi-a tăiat-o scurt, să n-o „psihanalizez pe ea“ și-apoi, regretând pe loc, m-a implorat s-o iert.

Când am întrebat-o cum s-a încheiat seara cu Anton, a zis că deși o ținea morțiș cu ideea că el jucase un rol vital în

„succesul“ lor, Anton a admis țâfnos că ea îi transformase concepția despre artă. N-avea de ales, trebuia să ia o pauză și să-și pună la cale următoarea mișcare. Avea să ia banii, fiindcă îi merita, și avea să călătorească o vreme, să vadă lumea, să se gândească și să citească.

Iar atunci un zâmbet ghiduș a luat locul expresiei neliniștite de pe chipul lui Harry. Anton, a zis ea, adoptase o manieră extremă de erou romantic, pentru a-și lua la revedere, pe care mi-a demonstrat-o sărind de pe canapea.

— „Nu te voi mai vedea niciodată!“

(Intrată în rol, Harry și-a însoțit propoziția cu o fluturare largă a brațului, un gest desprins dintr-o melodramă jucată pe scenă prin 1895, deloc plauzibil la un tânăr o sută de ani mai târziu, însă am râs chiar și-așa.)

— „Plec departe, în Himalaya, în Sahara, la Paris, în Timbuktu, dar mai întâi până-n Queens ca să-mi iau lucrurile din depozit.“

(Dosul palmei lui Harry se duce la frunte, și își înalță capul, fluturând din gene. Oftează sonor. Lasă mâna să-i cadă, se întoarce spre mine, deschide brațele.)

— „Îmi voi redescoperi puritatea pierdută, autenticitatea.“

(Harry gonește prin livingul meu, ridicând pernele și răsfoind o revistă, într-o căutare febrilă. Izbucnește în râs.)

— Sper că nu i-ai râs în nas și atunci, i-am zis.

Iar ea mi-a răspuns că l-a lăsat să-și trăiască momentul de star de cinema sau ce-o fi fost ăla. Când și-au luat la revedere, s-au purtat amândoi cum trebuie. Am aflat mai târziu că Anton n-a plecat imediat în Himalaya, ci a mai stat câteva luni înainte să dispară.

După aceea, însă, Harry a redevenit furioasă. Atât de supărată fusese pe Anton, zicea ea, că ar fi putut să-l pocnească de să-l lase lat sau să-l facă scrum dintr-o răsuflare.

Era o aluzie la Bodley, prietenul imaginar al lui Harry, care sufla flăcări și despre care știam de ani de zile.

A tăcut o vreme, iar apoi s-a lansat într-un preambul ezitant:

— Nu știu dacă ar trebui să-ți spun. Nu, pot să-ți spun. Poate n-ar trebui. Ba o să-ți spun. E ceva în mine, Rachel, ceva ce nu înțeleg. Ceva ce-am simțit când mi-a venit să-l omor pe Anton. Nu glumesc. Îl uram când stătea acolo, în apartamentul meu. Mi-a fost frică de mine. Ce e asta? E ceva vechi, Rachel. E ca o amintire în mine, dar nu este. O simt, a tot ieșit la suprafață. Cu dr. F., adică. E ceva îngrozitor în mine.

M-am gândit la perioada când vomita Harry. Și trupul poate avea idei, se poate exprima în metafore.

Iar apoi, strângându-mă tare de încheieturile mâinilor, a zis că o bântuia din ce în ce mai mult senzația că există o poveste ascunsă undeva în ea, ceva ce nu putea exprima din cauză că nu știa ce este, nu știa nici dacă este adevărat sau imaginar.

— Mă sperie al naibii, Rachel. Este frică pură, o frică rece, înghețată, fără nici o imagine, fără poze, fără cuvinte. Așa își creează oamenii amintiri false, din spaime și dorințe, niște gânduri urâte, ca niște coșmaruri, care îi infectează ca un virus.

Harry era albă la față.

I-am vorbit apoi despre fantezii, ele se află în centrul travaliului meu cu pacienții, însă lumea interioară și cea exterioară pot fi greu de separat, iar locul unde se

intersectează sau se despart a fost dintotdeauna o treabă nebuloasă în psihanaliză. Noi îi inventăm, i-am zis lui Harry, pe oamenii pe care-i iubim sau urâm. Ne proiectăm sentimentele asupra altor oameni, dar există întotdeauna o dinamică prin care se creează acele invenții. Fanteziile se nasc între oameni, dar ideile pe care le avem despre acei oameni trăiesc în noi.

— Da, a zis ea, și chiar și după ce ei mor, încă se află acolo. Sunt făcută din morți.

Nu mai auzisem niciodată să se exprime cineva așa: sunt făcută din morți.

Zece ani mai târziu, încă o văd pe Harry în livingul meu, jucându-și scheciul cu Anton, parodiind gesticulația protejatului-pseudonimului ei paravan. Timpul a amplificat scena, adăugându-i noi sensuri datorită evenimentelor care au urmat, și mai ales relației ei cu Rune. Iar acum, când îmi amintesc gesturile ei din livingul meu și chipul ei zâmbind larg, mă simt bântuită. Mișcările ei melodramatice nu aparțin tânărului erou care-și ia la revedere de la iubită (sau mamă) înainte să plece într-o aventură. Ci sunt gesturile delicat-feminine ale eroinei, ființa din centrul atâtor piese și filme mute, blondina cu sâni tresăltând și buze ca un boboc de trandafir, care se apără de bădăranul mustăcios care-i amenință onoarea. În acea zi, în apartamentul meu, Harry l-a jucat pe Anton în ipostază de fată, ceea ce constituie în sine o formă de răzbunare.

A proiectat asupra lui sinele ei de fată vulnerabilă, copila care, bănuiesc, își reintrase în drepturi când lucra cu Adam Fertig. Ea îmi spusese că simte doar frică – fără imagini sau cuvinte. Însă crease deja figurine și imagini din acea emoție în

cutiile ei. Fără nici o îndoială, Anton a fost pionul lui Harry. Ea își dorise un vas gol, de gen masculin, ca să-l umple cu artă, dar Anton nu era gol pe dinăuntru. Era om și, în plus, el trăise adularea, el fusese celebrat și promovat, nu Harry. El venise la ea să-și ceară drepturile, ca actor agil, un alt soi de artist, desigur, dar tot artist. Și cred că Harry l-a invidiat și disprețuit pentru dexteritatea lui. Fusese naivă. Își imaginase că poate împrumuta un înveliș masculin pentru a se răzbuna, însă ființele umane nu sunt deghizări. Dacă Anton se pomenise prins în plasa fanteziilor lui Harry, ea, în schimb, descoperise că protejatul ei avea propriile lui vise.

Toate gândurile de răzbunare se nasc din durerea neputinței. *Eu sufăr* devine *Tu vei suferi*. Și haideți să nu mințim: răzbunarea este revigorantă. Ne face să ne concentrăm și ne animă, și ne înăbușă durerea fiindcă direcționează emoția către exterior. Durerea ne face bucățele. Răzbunarea ne face să ne adunăm, să devenim o unică armă ascuțită, îndreptată spre o țintă. Oricât de distrugătoare pe termen lung, servește unui scop util cel puțin o vreme.

I-am spus lui Harry o poveste în după-amiaza aceea, fiindcă mi se părea cumva relevantă. Am avut odată o pacientă care fusese victima unui atac violent pe când avea unsprezece ani. Bărbatul o atacase când se întorcea acasă de la o prietenă care locuia în Upper West Side. Nu a fost tâlhărită; tipul sărise la ea cu un cuțit, îi tăiase beregata și o lăsase sângerând pe trotuar. Fata aproape că murise. Pacienta mea povestea că nu avusese nici un gând de răzbunare împotriva făptașului. Însă ani mai târziu, când a părăsit-o un prieten, nu se putea opri din fabricat fantezii cu fostul iubit. Inventa accidente de mașină și la schi, căderi îngrozitoare,

boli și explozii subite, din care el supraviețuia, însă desfigurat și paralizat. Așa, mutilat, el ajungea inevitabil să admită că ea era marea iubire a vieții lui, că fără ea nimic din ce făcea n-avea nici un sens. După un timp, începuseră să-i apară subit în minte imagini cu trupul lui frânt și însângerat, fără nici un avertisment. Avea accese de depersonalizare, în timpul cărora îi lăsa bărbatului mesaje pe robotul telefonic: *Sper să te calce mașina când te-ntorci de la muncă*. Era îngrozită de ce făcea. Am petrecut ședințe la rând încercând să-i descifrăm fanteziile compulsive.

— Probabil că rămăsese cu o cicatrice – atâta a zis Harry.

Da, i-am spus, văzusem cicatricea pacientei mele: o linie curată, teribilă, ce devenise o cută în pielea de pe gât.

În noaptea aceea am visat că eram pe un coridor lung și pustiu și am văzut-o pe Harry stând ghemuită pe jos. M-am dus la ea și-am observat că avea o tăietură fină, dar adâncă, pe gât. Am început să mă tem că o să-i cadă capul și am ținut-o bine de gât, ca să-i rămână capul pe umeri. La picioarele mele era o bucată de lemn, cu câteva cuie ieșind din ea. Probabil că i-am dat drumul lui Harry, fiindcă am ridicat lemnul. Doi ochi mici și verzi au clipit și o gură roșie a început să se miște rapid, ca și cum ar fi încercat să-mi vorbească. Nu auzeam nimic, dar mă copleșise un sentiment de milă. Soarele care venea pe fereastră îmi bătea drept în ochi, orbindu-mă, și atunci m-am trezit.

Putem să descâlcim și să interpretăm în multe feluri bizara condensare și transferare a elementelor din vis. Cicatricea pacientei mele se mutase pe gâtul tăiat al lui Harry. Probabil că îmi fusese teamă că una dintre noi își va „pierde capul“. Sigur, visul are mai mult legătură cu mine decât cu Harry, deși

bucata de lemn cu urme de viață s-ar putea să fi fost o imagine a operei lui Harry, care exprima părți profunde ale eului ei greu de exprimat pe alte căi. Nu sunt sigură. Aproape în fiecare zi stau cu oamenii și îi ascult. Uneori, cu anumiți pacienți, îmi fac griji că nu-i aud cu adevărat. Cu toții încearcă, în fond, să înțeleagă ceva din poveștile lor, așa cum făcea și Harry. Harry, care îmi spusese că i se pare că înlăuntrul ei se ascunde ceva „îngrozitor“.

Phineas Q. Eldridge

(declarație scrisă)

Oscar Wilde a spus cândva: „Omul e cel mai puțin el însuși atunci când vorbește din propria piele. Dă-i o mască și îți va spune adevărul“. Am jucat rolul măștii lui Harriet Burden pentru scurt timp și nu regret o clipă. Din spatele persoanei mele mioape, mulatre, *queer*, ea a putut spune un adevăr. În lumea gay, deghizarea are o lungă istorie, care n-a fost simplă niciodată, așa că atunci când Harry m-a rugat să îi servesc drept fațadă, a fost simplu, de parcă aș fi făcut încă un nod pe-o frânghie foarte veche. Sunt artist și știu că fața mea de pe scenă poate fi adesea mai intimă și mai onestă decât cea pe care o port în culise. Însă eu mai am două identități în afara scenei. În 1995, mi-am lepădat pielea primului meu personaj, cea în care mă născusem, pentru a deveni al doilea eu: Phineas Q. Eldridge. Persoana care l-a precedat pe P.Q.E., John Whittier, a fost băiat bun, bine-crescut, deși un pic cam visător, blând cu animalele, fetele și oamenii săraci (în ordinea asta), sperios și, cum zicea mama, „delicat“. Am avut prima criză la patru ani și ultima la treisprezece. Doctorii au zis că le-am „depășit“. Au aparținut trupului meu anterior, mai scund, de

preadolescent, cel pe care-l lepădăm cu toții laolaltă cu sacourile, pantalonii, cămășile și pantofii prea mici care cândva ne-au venit perfect. Tremurul apărea de obicei noaptea, și nu prea des, dar miasmele pe care le simțeam uneori și senzațiile de viermuire, furnicăturile și zvâcnirile feței, balele și golurile și udatul patului în fiecare noapte, ani la rând, mi-au modelat cu siguranță educația sentimentală.

Când mă gândesc la puștiul de demult, un „aragaz cu patru ochi“ interrasial, epileptic, care dansa tango cu sora lui mai mică, Letty, în camera de joacă dintr-o casă pe două niveluri, bine ancorată în clasa de mijloc, din suburbiile orașului Richmond, în Virginia, nu mi se pare deloc surprinzător că el s-a îndreptat spre Dumnezeu încă dinainte de pocăirea mamei sale. La școală eram un paria care n-a reușit niciodată să treacă peste rușinea crizei care-l cuprinsese lângă toboganul de la locul de joacă în clasa a treia, însă la biserică străluceam, un îngeraș pios cu o suferință sacră. Oare nu se prăbușise Sfântul Pavel, părintele creștinătății, pe drumul spre Damasc, într-o criză exact ca acelea pe care le-aveam uneori? Harry era fascinată de delicatul John, slăbuț și pistruiat, cu mamă neagră și tată alb, care citea multe cărți, se uita la filme la televizor și-și inventase o lume a lui, numită Baal-Tamar, un nume cules din Biblie (Cartea Judecătorilor), dar care, la prima sa materializare, semăna mult cu un platou hollywoodian. În Baal-Tamar, ticăloși împopoțonați cu puteri supranaturale se luptau cu un erou angelic, alter egoul meu, Levolor (numit după firma de jaluzele, fiindcă Levolor are o melodicitate foarte plăcută). Am petrecut mult timp în țara aceea magică, la fel cum Harry petrecuse mult timp în propria

ei minte cu un tovarăș imaginar și o căruță de neliniști. Ea, însă, crescuse fără nici un Dumnezeu.

Era dureros să-l simt pe Dumnezeu supraveghindu-mă în fiecare clipă, judecându-mi gândurile secrete și dorințele turbulente când stăteam întins în pat visându-mă Levolor, care se apucase de cântat și dansat și locuia într-o vilă roz, ca din filme, cu zece servitori. Fanii veneau cu sutele de mii ca să mă privească cum cânt tânguindu-mă și dând din coada cu pene, lunecând, tropăind și frecându-mă ușor de ei. Obișnuiam să închid ochii și să ascult vuitul mulțimii adoratoare și apoi, fiindcă era o fantezie egoistă, profană, îi schimbam direcția, transformându-l pe Levolor într-un Isus care se plimba prin Tinsel Town[1] vindecând bolnavii, înviind morții și înmulțind prin minune supa și crutoanele săracilor distruși, îmbrăcați în zdrențe și cu pantofii găuriți în talpă. Și fantezia asta avea problemele ei, pentru că nu era-n regulă ca bunătatea mea să-mi dea așa o stare de bine, iar eu știam că mă simt tare bine știind că sunt bun.

Mama o lăsase mai ușor cu religia, e un om mult prea moale ca să fi fost vreodată vreo fanatică fățarnică, din cei care se tăvălesc prin biserici, dar a fost o vreme când se ducea la rugăciune cu mult zel. Părinții mei s-au despărțit când eu aveam trei ani, iar Letty, unul. Noi aveam tătic de weekend. Cele mai vechi amintiri ale mele sunt cu mine așezat pe umerii lui și privind jos, în iarbă, cu un iepure pe nume Buster, care creștea într-o cușcă, în curtea din spatele casei tatei, cu ceasul argintiu strălucitor pe care mă lăsa să-l port sus pe braț și cu niște clătite pe-o farfurie albastră, care arătau altfel decât ale mamei. Îmi amintesc că în casa lui mirosea ciudat și adesea mă temeam să nu pună mâna pe mingea de

fotbal și să-mi propună să tragem un joc pe-acolo. Când zbura mingea spre capul meu, mă feream fără să mă mai gândesc. Mă înspăimânta mingea tare, vâjâind în aer. Mai târziu m-am antrenat să rămân drept și mă chinuiam să prind blestemăția aia și să alerg ca nebunul cu ea. Mă rugam la Dumnezeu să mă ajute în eforturile mele de a-i fi pe plac tatei, de-a deveni băiatul bine coordonat în mișcări, robust și adevărat pe care și-l dorea. Fără îndoială c-am fost o dezamăgire pentru el. Nu eram făcut după chipul și asemănarea lui, dar cred că-l și speriam un pic sau poate că îl speria epilepsia sau ideea că mi s-ar putea întâmpla ceva când nu era mama în preajmă. Nu m-a certat și nu mi-a făcut niciodată morală pe tema defectelor mele sportive. Doar simțeam că i-ar fi plăcut un alt fel de băiat. Și totuși, atunci când eu și Letty rămâneam la el peste noapte, venea în cameră, se așeza lângă mine și mă privea lung, în timp ce eu mă prefăceam că dorm. Trebuie să fi știut că eram treaz, dar nu lăsa să se vadă că știe și nu făcea decât să stea acolo și să privească.

Și-apoi, într-o zi de primăvară după ce împlinisem opt ani, tata a suferit un anevrism cerebral. Bășica a plesnit, iar el a murit pe canapeaua lui, singur. Avea treizeci și unu de ani. Deși mama nu și-l mai dorise ca soț, moartea lui a părut s-o paralizeze o vreme, până când religia din tinerețea ei, penticostală, a intervenit, preluând locul gol creat de tata. Ne-am schimbat biserica.

Au cufundat-o pe mama în apa botezului și după aceea ea s-a umplut de Sfântul Duh. „Și s-au umplut toți de Duh Sfânt și au început să grăiască în alte limbi, precum le dădea lor Duhul a grăi.“[2] Faptele Apostolilor, Capitolul 2, versetul 4. Știu că pentru cei din afară asemenea fapte se situează pe

meleagurile îndepărtate ale credinței zălude, dar eu adoram imnurile și „Amin“-urile și „Ia ziceți-le, frați și surori“ din timpul predicii, și limbile, și interpretările, și mărturisirile. Lui Letty și mie ne plăcea să ne jucăm acasă de-a biserica, fiindcă puteam să sărim, să țopăim și să gonim prin casă ca niște sălbăticiuni, zbierând aiureli. Tot ce pot spune e că oamenii loviți subit de Sfântul Duh care cădeau în genunchi sau se prăbușeau pe jos și începeau să vorbească nu se prefăceau, deși mă îndoiam uneori în privința măicuței Eleanor, care adesea părea mult prea exaltată și limba care curgea din ea suna vag a păsărească.

Mă rugam tot mai tare și mă întrebam de ce făcuse Dumnezeu una ca asta, de ce-l luase pe tata și de ce îl alungase mama de-acasă înainte să moară, și dacă tristețea lui n-avea vreo legătură cu bășica din creier, fiindcă păruse trist, mai ales când stătea lângă patul meu – o mâhnire grea care trecuse din el în mine și mi se cuibărise în piept, ca vinovăția. Mama folosea cuvântul *incompatibili*. Cumva, ei doi nu se potriviseră deloc. După moartea tatălui meu, Baal-Tamar a devenit mai complexă, mai violentă și mai secretă. A apărut tema sclaviei. Levolor conducea oștile împotriva prințului Hadar, ca să-i elibereze pe sclavi, care erau o combinație de negri americani și israeliți, și-am început să schițez planuri de luptă într-o geografie imaginară. Când închid ochii, încă mai văd lacul Aștarot și râul Jeșmot și un lanț muntos pe care-l denumisem Mizla. După o vreme, poporul din Baal-Tamar a descoperit sexul și s-a dedat la el cu un abandon de proporții biblice. Adepții lui Hadar se dezbrăcau adesea în pielea goală și dansau pe muzici demente ca să-l ațâțe pe Levolor, care se distra pe cinste privind, dar rezistând nobil avansurilor.

Inevitabil, eroul meu cădea pradă ispitei, dulcilor alinturi și frecușurilor dure executate pe sub pătură cu prosopul, venite la pachet cu vinovăția în fața lui Dumnezeu, miracolul umed și poezia lucrurilor.

Cred că poveștile mele din Baal-Tamar au sedus-o pe Harry. Lumea imaginară a dispărut cam odată cu crizele mele, la fel ca și atotștiutorul Dumnezeu al israeliților, dar am rămas cu o anumită afecțiune față de oamenii care vorbesc în limbi și pentru mama, care nu mi-a întors spatele niciodată, în ciuda faptului că m-am rătăcit în pustiul profan și nu m-am mai întors niciodată la turmă. Când am ajuns la locuința provizorie, Harry se ocupa de personajele ei, un grup de figurine buretoase – reci, recișoare, calde și fierbinți. M-am atașat de „metamorfele“ ei (cum le zicea Harry), chiar dacă multe dintre ele erau rănite sau diforme. Îmi retrag vorbele. Îmi plăceau cel mai mult metamorfele rănite, cele cu picioare sau brațe lipsă, cu proteze și bandaje, cocoașe sau erupții pictate pe ele. Nu păreau adevărate, dar le simțeai mai umane decât mulți oameni pe care-i cunosc, iar Harry era blândă cu creaturile ei lucrate de mână. Uneori le făcea să vorbească, pentru micuța Aven, care avea doar patru ani și venea pe la „buni“ în weekend, lăsând pete umede pe toate lucrările de artă cu pupicurile ei.

Am ajuns pe ocolite la locuința din Red Hook unde-am fost găzduit. După colegiu, am călătorit la New York împreună cu legiunile de aspiranți ca și mine, ca să lucrez în teatru, și-am sfârșit ca ospătar. „Bună. Sunt John Whittier. Voi fi ospătarul dumneavoastră în seara aceasta.“ Era în epoca farfuriilor sparte, a clienților grosolani, a audițiilor, a telefoanelor, a respingerilor peste respingeri și a câtorva roluri insignifiante

pentru un negru cu pielea deschisă și cu pistrui, care putea imita absolut orice accent la cerere. Audițiile sunt una. Dar audițiile pentru roluri în piese și filme atât de prost scrise, atât de prost concepute, încât îți provoacă indigestie sunt alta. Am hotărât să-mi scriu singur textele și am devenit artist performativ, Phineas Q. Eldridge, unul scăpătat, din păcate. Iubitul meu, Julius, mă părăsise și aterizasem din semisplendoarea unui apartament din Chelsea pe canapeaua amicului meu Dieter (un soi de rigolă, se părea, cu ambalaje de gumă, scobitori, scame și bănuți între perne).

Ethan Lord a fost salvarea mea. Numărul meu de la Laguna Roz fusese prezentat într-un reportaj din *Goarna neosituaționistă*, probabil cea mai obscură publicație din New York, însă Ethan și prietenul lui, Lenny, cultivau spectacole ca al meu, din motive pe care doar câțiva oameni de pe la catedrele universitare le înțeleg. Nu agreau capitalismul. Asta se întâmpla binișor înainte de dezastrul din 2008, când shoppingul încă era distracția națională preferată. Bineînțeles, aceste două persoane subversive nu apreciau bucuriile aduse de un prăjitor de pâine nou-nouț sau senzația dată de-o eșarfă de cașmir sau impactul *psihologic* al unui puf dintr-o apă de colonie foarte scumpă. Erau niște băieți de modă veche, stricți, limitându-se doar la magazine second-hand și vintage. Era o chestiune de principiu, dar și de perversitate, una care le vine la îndemână mai degrabă oamenilor bogați decât nouă, celorlalți. Ethan avea un cont de economii asigurat de părinți. Lennie nu avea, dar am înțeles că ai lui îi trimiteau cecuri lunar.

În ciuda faptului că erau hetero, băieții erau partizanii „teoriei *queer*“, care nu era doar pentru sau despre

homosexuali, ci putea fi aplicată unei sumedenii de persoane și lucruri. Principiul era să „interpretezi categoriile non-normativ“. Și eu eram adept, bineînțeles, iar ei formau o pereche serioasă, înduioșătoare. Lenny mă ducea cu gândul la un anarhist din anii ’30, cu ochelarii lui rotunzi, cu rame de sârmă, iar Ethan, cu ochii lui mari și părul brunet și ondulat, părea să ascundă un anumit simț al umorului pe undeva, deși nu eram sigur pe unde. Când l-am cunoscut, mi-a spus că performance-ul meu „întruchipa perturbări ale normativității“. Erau perturbări desprinse direct din viața mea. Jucam versiuni ale părinților mei, cărora le ziceam Hester și Lester, și o jucam pe Letty drept Hetty, din vremea când era o copilă nebună, dar și ca adult, o inginеră serioasă care nu e de acord că am devalizat povestea familiei noastre pentru a face teatru din ea, și jucam vechiul meu eu, un băiețel bătrânicios, epileptic, și pe Maica Eleanor prinsă în vâltoarea limbilor ei, dar întotdeauna cu o distanță comică, și o făceam costumat, tăiat la jumătate, negru și alb, bărbat și femeie – dar băieții aveau dreptate: până la finalul spectacolului, toate distincțiile trasate atent între una și alta luau o tentă *queer*.

Ethan a vrut s-o cunosc pe mama lui: cea mai mare salvatoare a vagabonzilor din univers. Am venit gata aprobat, fiindcă practic eram homeless și fiindcă *Goarna* făcuse din H/Lester un „construct teoretic“, iar asta îi impresionase pe cei nouă cititori ai fițuicii, dintre care unul era chiar Harry. Cu câteva zile înainte s-o cunosc pe doamna Burden, fusese agitație la locuința din Red Hook. Unul dintre vagabonzii lui Harry, o anume Linda Lee, a cărei „artă“ însemna să se taie pe corp și să fotografieze ravagiile, s-a tăiat prea mult, undeva pe

coridorul aripii artiștilor în rezidență, și a fost dusă de urgență la Spitalul Metodist, unde a fost bandajată, expediată într-un salon de psihiatrie pentru o săptămână, iar apoi trimisă acasă la mama ei, în Montclair. Din câte se părea, Harry nu înțelesese că impulsurile artistice ale fetei implicau sânge adevărat. Ethan o fi fost el cu capul într-o pătură de nori cumulus, dar, cum zicea chiar el, „pornirile caritabile ale mamei trebuie strunite înainte să se producă un al doilea dezastru“. Tot el mi-a mai spus și că „ajunge un nebun în casă“ – o aluzie la Barometru, pe care-am reușit în cele din urmă să-l cunosc și să-l tolerez.

Pe scurt, așa am ajuns să-mi revendic rolul de maestru de ceremonii în locuința din Red Hook. Harry nu fusese atentă. I-am spus că nu putea să primească orice gunoi care venea să i se milogească la ușă. Asta nu era o casă pentru turiști săraci, țăcăniți, tot felul de jegoase și narcomani, nu-i așa? Ne trebuiau oameni de bună credință cu înclinații artistice, care să stea o vreme și să facă ceva treabă prin casă. Barometrul era deja bine înfipt, iar Harry se atașase de omul ăsta, pe care-l considera inofensiv, așa cum și era, în general, doar că nu se spăla. Maisie a reușit să-l convingă că prețul pe care trebuia să-l plătească pentru găzduire era o imersiune săptămânală în cadă, cu o bucată de săpun. Maisie era un fel de specialistă în nebuni și s-a apucat și să facă un film despre el, intitulat *Vremea corpului*, care a câștigat un premiu la un festival de film. Am mai descoperit și că existau copii după cheia Medeco de la ușa principală care circulau într-o gașcă de băieți și fete care se tot perindau noaptea pe-acolo. Am schimbat yala.

Am preluat spațiul excomunicatei Linda Lee și, după ce-am pus un afiș cu NU MAI SUNT CAMERE DISPONIBILE, am

început procesul neoficial de admitere a artiștilor nevoiași. Am hotărât că era spațiu pentru trei persoane care să locuiască și să lucreze în clădire alături de Harry, și de vreme ce Barometrul și cu mine eram deja acolo, mai era loc pentru un locatar. Ne-am hotărât asupra lui Eve, o figură flamboaiantă născută și crescută în Idaho, în vârstă de douăzeci și cinci de ani și mare cusătoreasă. S-a mutat cu tot cu mașina ei Singer și a cusut o serie enormă de lucrări de artă care mie și lui Harry ni s-au părut adorabile. Eve n-a stat mult. A urmat Ulysses, un sculptor în tradiție minimalistă, iar apoi a venit Delia, care făcea numai și numai instalații cu pantofi vechi (preferata mea). Am stabilit un regulament minimal – nu se aruncă gunoi pe jos în clădire; e absolut interzis să faci prea mult zgomot după ora unsprezece noaptea; obiectele iubirii erau bine-venite, dar orice tranzacții sexuale în clădire erau interzise (nu mai era o problemă, dar ca interdicție ne-a amuzat teribil); prezența era obligatorie o dată la două luni, ca să arătăm și să discutăm lucrările încheiate sau în curs de realizare. Am angajat o echipă de curățenie care să huruie o dată pe săptămână pe cele două niveluri ale clădirii, am împărțit câteva sarcini casnice și casa a început să arate chiar civilizat.

Însă voi vreți să știți cum s-a petrecut povestea dintre Harry și mine. Ei bine, nu s-a petrecut repede. Ne-a acaparat lent. Duminică după-amiaza închiriam filme, mai ales producții vechi pe care Harry nu le văzuse: spectacolele extravagante ale lui Busby Berkeley, pentru imaginile lor caleidoscopice – *Footlight Parade*, *Gold Diggers*, *Forty-second Street*; niște Rogers și Astaire; și filmele vechi destinate doar publicului de culoare: *Cabin in the Sky* și *Look-Out Sister*, și

Harlem Is Heaven cu Zurbagiul – Bojangles, „Everything's Copacetic“, „Dark Cloud of Joy“, născut Luther-în-Richmond-Virginia-Robinson, care dansa pe vârfurile degetelor de la picioare, ritmuri precise, tonuri perfecte[3] – și *Stormy Weather*, tot cu Robinson, o falsă versiune a vieții lui, cu Fats Waller, Cab Calloway, Lena Horne și Frații Nicholas Doamne-Dumnezeule-nu-mi-vine-să-cred-ce-bine-dansează. Eu am început să iau lecții de step la patru ani și-am putut s-o impresionez pe Harry cu niște pași târșâiți și mișcări ca de patinaj, dar nu m-am priceput niciodată cu adevărat. În spectacolul meu, Lester face un pic de step în pantofi fără blacheuri și întotdeauna prinde binișor la public. Harry numea filmul nostru de duminică „timp tihnit“ și-i plăcea să se îmbrace pentru ocazie în ceea ce numea „haine moi“ sau „cvasi-pijamale“ și să facă floricele. Apoi ne trânteam și leneveam în fața televizorului. Nu eram mereu singuri. Alți locatari ni se alăturau când și când. Bruno, Eve sau Barometrul, care se tot fâțâia, ba ieșea, ba intra, sau își aducea blocul de desen pe canapea și desena.

Nu-mi mai amintesc exact când s-a născut proiectul nostru, dar într-o sâmbătă m-am dus s-o văd pe Harry în atelier și-am observat că scrisese pe perete SUFOCARE, cu litere uriașe.

— Mă gândesc la tema asta, a zis ea.

Apoi a schimbat subiectul sau așa am crezut eu atunci. Acum cred că de fapt era același subiect, nu altul nou, fiindcă era o poveste despre tatăl ei. Mi-a povestit despre prima ei expoziție din New York, când avea treizeci și-un pic de ani. Părinții ei veniseră la vernisaj. Mama era drăguță, mândră și o felicita întruna. Tatăl era tăcut, însă chiar când să plece i-a zis: „ Nu prea seamănă cu mai nimic din ce s-a făcut, nu-i așa?“.

Am întrebat-o ce-a vrut să spună tatăl ei. A zis că nu prea știe. Am întrebat-o ce i-a răspuns, iar ea a zis:

— N-am spus nimic.

Tatăl îi închisese gura.

Tipul nu era vreun tăntălău nesofisticat; se pricepea la artă. Îl avea la inimă pe Frank Stella, din câte mi-a zis ea. I-am spus lui Harry:

— Cam rece, nu crezi? Adică e cam insensibil să-i zici așa ceva propriei tale fiice.

— Așa spune și doctor F.

I-am zis că nu-ți trebuie diplomă de medic ca să vezi când se poartă cineva rece cu tine.

Harry părea gata să izbucnească în plâns.

M-am prefăcut că-mi pare rău, dar nu-mi părea.

Harry mi-a povestit multe despre insul ăsta și părerea mea pe tema asta e că tatăl ei, când se număra printre cei vii, avea o problemă atât cu cine era Harry, cât și cu ce făcea ea. A Fi și A Face – chestiile de bază. Lucrările lui Harry erau calde: nu mă refer la faptul că erau încălzite electric – vreau să spun că erau pasionale, încărcate de erotism și înfricoșătoare. Tatăl ei era un tip constipat căruia îi plăceau sistemele organizate, închise: lumea într-un borcan. Ce era să priceapă el din munca ei? Nu i-ar fi plăcut indiferent de autor. Și totuși, n-o condamnam pe Harry că se străduia. Oare eu nu-mi petrecusem toată blestemata de viață inventând povești despre propriul meu tată eroic, iubindu-l și urându-l? Iar când a apărut Daryl, curtând-o pe mama cu zâmbetele lui largi și pantofii lui lustruiți, nu-mi dorisem să dispară pur și simplu sau să crape pe loc?

Colaborarea noastră a început fiindcă Harry își dorea o fațadă falică. I-am spus c-ar trebui să se gândească bine dacă să adopte imaginea unui negru efeminat, dar Harry n-a fost descurajată de statutul meu de membru a doua minorități în loc de una. Voia scene de sufocare, a spus, metaforice, nu perne apăsate pe față, ci un teatru de încăperi în care să pătrundă spectatorul, și voia s-o ajut să-l construiască. Păi, nu-mi trăisem eu viața mai mult ca „fătălău“? Nu-mi schimbasem numele în 1995 ca să-mi sărbătoresc al doilea sine? Nu știusem eu cum e să te simți sufocat și înainte, cu sau fără limbile alea penticostale? Nu trăiam noi într-o țară pervertită de rasism? Nu eram eu negru, chiar dacă n-aveam pielea mult mai închisă la culoare decât Harry? Oamenii încă-mi spuneau „negru“, nu-i așa? Ce treabă avea nuanța pielii cu asta? Mama ei era evreică, deci ea era evreică. Știa câte ceva despre antisemitism. Cei doi bunici ai ei protestanți se molipsiseră de gripa aia. Și cum rămânea cu sexismul? De câți ani aveau femeile drept de vot? De nici un secol! Nu jucam eu un bărbat și o femeie, un bărbat alb și o femeie neagră, într-un singur corp? (Harry era leșinată după Hester și Lester, mai ales după Hester, consoarta care se văicărea și îi făcea morală mai puțin vorbărețului Lester.) Nu ne înțelegeam noi bine? Nu ne asemănam în multe privințe? (Felul în care se identifica Harry cu mine unora li s-ar putea părea revoltător, însă era sincer.) Ea nu-și bătea capul cu metodele convenționale de împărțire a lumii – negru/alb, mascul/femelă, homo/hetero, anormal/normal – nici una dintre aceste demarcații n-o convingea. Erau niște constrângeri exterioare, niște categorii stricte în care n-avea cum să se regăsească harababura care suntem noi, ființele umane.

— Reducționism! striga ea din când în când.

Fiul ei îi semăna. Nici unuia nu-i plăcea ce vedea-n lumea largă – ideile primite de-a gata erau pentru mojici și țopârlani – cu toate astea, existau tensiuni între ei – *irascibilitate* e cuvântul potrivit. Maisie era împăciuitoarea, făptura dulce care flutura steagul alb.

Înapoi la *Camerele sufocării*: sunt mândru de ceea ce am reușit eu să le confer, înfloriturile personale, dar lucrarea îi aparține lui Harry. Ei i-a venit ideea ca vizitatorul să se facă tot mai mic ori de câte ori el sau ea deschide o ușă și intră într-o cameră nouă. Camerele erau aproape identice, aceeași masă sinistră și două scaune cu șezut de vinilin, aceleași vase de la micul dejun puse pe masă, același tapet din scrisul lui Harry și-al meu și niște schițe (am avut mână liberă să trec acolo toate mesajele mele secrete) și aceleași două metamorfe în fiecare cameră. La începutul călătoriei, mobila era la dimensiunile unui adult de talie medie – ne-am hotărât la un metru șaptezeci –, dar pe măsură ce înaintai dintr-o cameră în alta masa și scaunele, cănile, farfuriile, bolurile și lingurile, scrisul de pe tapet se făceau tot mai mari, așa încât în a șaptea cameră te trezeai că scara la care era realizat mobilierul te-a transformat într-un țânc. Metamorfele moi, spongioase creșteau și ele și se încingeau tot mai mult. A șaptea cameră ziceai că-i o saună finlandeză. După o discuție, am stabilit ca unica fereastră cu ochiuri mici de geam din fiecare cameră să fie oglindă – astfel, claustrofobia sporea.

Și-apoi era „cutia“. Spre deosebire de toate celelalte obiecte din camere, cutia nu creștea; dimensiunile rămâneau neschimbate. Harry a găsit un cufăr de lemn hodorogit, cu capac și lacăt, și a comandat încă șase la fel, la un fabricant

din Brooklyn. A fost îngrozitor de migăloasă cu ele și pe unul l-a returnat de cinci ori până să se declare mulțumită de „uzură“.

Eu am fost băiatul isteț din spatele schimbărilor de culoare. Am considerat că fiecare cameră, cu cele două personaje ale sale, trebuia să aibă o paletă un pic mai întunecată decât precedenta – să se treacă de la un alb-unt la un caramel-închis. Și am hotărât amândoi să îmbătrânim camerele. Fiecare trebuia să arate un pic mai veche și mai deteriorată decât cea dinainte, cu mobila un pic mai distrusă, așa că am aranjat petele la locul lor și-am zgâriat și sfâșiat tapetul în așa fel încât, atunci când ajungi în ultima cameră, să te pomenești într-o bucătărie publică soioasă, sordidă și jerpelită. Timpul trebuia să le afecteze și pe ființe, așa că Harry le-a ridat frunțile, le-a scofâlcit fălcile și le-a pișcat gâturile.

Ne-am distrat de minune ca echipă de distrugători. Îmi amintesc cu tandrețe de ritualul nostru.

— Dă-mi cuțitul, P., bătrâne, zicea ea.

Făceam o plecăciune politicos și-i ofeream arma. Ea îmi răspundea tot cu o plecăciune și apoi sfârteca șezutul de vinilin al unuia dintre scaunele mari. O felicitam:

— Bravo, H., buna mea amică.

Iar ea zicea:

— E rândul tău. Un piculeț de mizerie, P., prietene, ar trebui să fie de-ajuns.

Iar eu mânjeam un perete sau masa cu niște noroi pregătit de noi. Harry și cu mine eram vedete în propriul nostru film sonor de la începuturi, o pereche de comedianți, P. și H. Ne distram pe seama acestui pH, simbolul apropierii și camaraderiei noastre.

pH: unitatea de măsură a acidității sau alcalinității unei soluții. Ne plăcea să spunem că noi înclinăm spre starea acidă. pH = -log [H+]: logaritmul prin care se măsoară concentrația ionilor de hidrogen, așa cum a fost definit de biochimistul danez Søren Sørensen. Au circulat multe glume cu „log“, printre care aceea că ar fi prescurtarea de la ce produceam noi: logoree. Eram cele două jumătăți ale lui Ph din PhD[4]: *philosophiae* și *D* de la *Daddy* și de la *decedat*. Inventam pe loc și alte cuvinte de la care să se tragă inițialele: *pârdalnice hâcuri* – lăsați-vă imaginația să zburde – *pipiță hoață*, *pilită harpie*, *puță holbată, posac hoinar* etc. etc. etc. Uneori lucram costumați, ca doi bărbați, ca două femei, ca bărbat și femeie sau invers. Poetul cel gras ne-a făcut o poză în travesti, dar nu cred că i-a plăcut. Lui îi plăcea să-și știe iubita femeie. Bruno e un pic macho. Și totuși, Harry și cu mine alcătuiam cuplul de *drag* perfect. Harry cea mare și mititelu' de mine.

Într-o zi, când lucram la camere, a lăsat șurubelnița din mână și m-a privit cu chipul ei serios.

— Știi, dragă P., a zis, îmi place să mă joc cu tine. Mă simt de parcă mi-aș fi găsit adevăratul prieten de joacă pe care mi l-am dorit cu-atâția ani în urmă, când eram mică, nu imaginar, ci real. Eu n-am avut pe nimeni cu adevărat până când a apărut Rachel. Parcă ești prietenul la care-am visat pe-atunci adus la viață.

Nu-i genul meu să fiu sentimental, așa c-am dat-o repede pe glumă, iar ea a râs. Dar apoi, singur în pat, mi-am amintit cuvintele ei și mi-am amintit de Devereaux Lewis, de mâna lui pe capul meu și de genunchiul lui proptit în spinarea mea, cum mă împingea cu fața în pământ, icnind *poponar*, *fătălău*, *fetiță*. Și pe Letty, holbându-se la mine apoi cu ochii ei mari,

înlăcrimați. Ar fi trebuit să-i sparg capul, dar eram prea nobil și prea speriat. Iar apoi m-am văzut stând în pat și făcând laba cu gândul la toți băieții ăia la care visam, cât de vinovat mă simțeam față de Dumnezeu, cât de singur. Și Harry fusese așa, nu homo, dar un copil singuratic. Ei îi plăcuse de mama ei, iar mie încă îmi plăcea de a mea – cu toate conflictele cu tot. Dar ea măcar își cunoscuse tatăl. Al meu ținea de fantezie, o serie de date pe care le amestecam ca pe niște cărți de joc. Un băiat alb, orfan la zece ani; ajuns în grija statului; s-a descurcat, a studiat contabilitatea; s-a îndrăgostit de mama, elevă ambițioasă la liceul sanitar, s-a căsătorit, a divorțat, a murit.

Cutia trebuia să se deschidă, să se deschidă foarte încet, un pic mai mult în fiecare cameră. Am descoperit mai târziu că majoritatea vizitatorilor nici nu observau schimbarea decât pe la a patra cameră. Harry știa că trebuia să fie un corp acolo, o ființă care să încerce să iasă. „Ieșirea“ avea umor, dar era un umor negru. Noi numeam ființa „chestia“ și „demonul“ și „copilul flămând“. Harry a tot desenat, încercând să-i descopere chipul, trupul, înfățișarea. Metamorfele erau niște momâi mari, cu un aer bleg, mătăhălos, care stăteau la mesele din toate cele șapte camere, în poziții doar ușor modificate, dar micuțul trebuia, conform lui Harry, să vină din „alt plan al existenței“. Ceară. A hotărât să fie din ceară de albine. Se inspirase, zicea ea, din câteva surse – sculpturile în ceară anatomice bizare de la Muzeul La Specola din Florența, datând din secolul al XVIII-lea, reprezentând trupuri jupuite și deschise, cu sistemele și organele expuse, *Sacro Monte* de la Varallo, cu statuile sale în mărime naturală, și stampele japoneze cu spirite. Fiindcă nu voia ca omul acela să arate ca un extraterestru de film SF din anii ’50, modelul a devenit din

ce în ce mai realist: slăbuț, de-o transparență stranie (ficatul, inima, stomacul și intestinele abia vizibile), hermafrodit (niște muguri de sâni micuți și un penis încă nedezvoltat), păr uman roșcat și creț. Creatura e de o frumusețe bizară, iar când îl/o vezi în a șaptea cameră, în afara cutiei, stând în picioare pe-un scaun ca să se uite pe fereastră, sau mai degrabă în oglindă, n-are cum să nu te tulbure cumva. Metamorfele foarte mari (de-acum) au observat în sfârșit că personajul a ieșit din cufăr și au întors capetele ca să-l privească.

Ce înseamnă? Asta m-au întrebat când am expus camerele. Înseamnă ceea ce simți tu, am spus, nu contează ce anume simți. Înseamnă ce crezi tu că înseamnă. Am vorbit criptic. Mi-am pus o mască, nu la propriu, ci una dintre măștile mele actoricești, un personaj. Era un rol extraordinar, fiind o combinație dintre mine și Harry. Am împrumutat chiar și unele gesturi de-ale ei pentru spectacolul meu din *theatrum mundi*. Când se lansa în filozofiile ei, Harry flutura din mâini și uneori strângea pumnul drept și lovea aerul ca să-și accentueze punctul de vedere. Cu câteva gesturi împrumutate de la Harry, un accent modificat, nu chiar de Virginia, și un eu mult mai bărbătos, P.Q. Eldridge a intrat cu pași mari în lumea artei.

Harry știa pe cine să perie. Știa unde să se ducă și unde să mă trimită. M-a prezentat cui trebuia pe la petrecerile de „artă“, proprietari de galerii, colecționari și critici pe care i-am fermecat și cu care-am vorbit, iar contactele ei au devenit ale mele. Nu e o lume „drăguță“, dar, pe de altă parte, nici o lume nu este. E drept, am cunoscut niște artiști cu care încă mă mai întâlnesc, oameni care mi-au devenit prieteni; dar, una peste alta, peisajul mă făcea să mă gândesc că avea dreptate

francezul Honoré de Balzac: abjecta comedie umană. Iluzii peste iluzii peste iluzii. Totul se reducea la nume și bani, bani și nume, alți bani și-alte nume.

L-am întâlnit la câteva vernisaje pe Oswald Case, acum autor al senzaționalului thriller de nonficțiune *Martirizat pentru artă*, un pitic, bietul de el, nu la propriu, dar mai mult de vreo 1,57 nu cred că avea. Plin de el. Papion. De câte ori îl întâlneam, îmi povestea de Yale, Yale una, Yale alta. Și de vedete de cinema. Steve Martin. Îl știa pe Steve Martin; ce ochi sigur are.

— A cumpărat un Hopper, știai?

Nu, nu știam.

— Prețul? Milioane.

(Am uitat câte milioane.)

— Da, soțul meu și cu mine suntem colecționari deja de ceva ani, mi-a spus o femeie îmbrăcată într-un costum Chanel. Tocmai am cumpărat un Kara Walker. (Ideea aici e să aduci vorba de un artist de culoare de față cu alt artist de culoare.) Arta ei are atâââta forță, nu vi se pare?

— Ba da, am spus. Așa mi se pare.

— Suntem eclectici, știți, a zis ea, apoi și-a sucit gâtul spre un cunoscut din celălalt capăt al camerei ca să strige la el: David, dragule! A, mă scuzați, văd un prieten, mi-a făcut așaaa de mare plăcere să vorbesc cu dumneavoastră.

Și cam așa decurgeau lucrurile. M-am distrat și m-am plictisit. Pentru Harry a fost mai complicat.

Într-adevăr, n-o voiau pe Harry artista. Am început să văd și eu asta de aproape. Era deja fumată, asta dacă fusese vreodată o noutate pentru ei. Era văduva lui Felix Lord. Toate îi erau împotrivă, dar Harry îi și speria. Știa prea multe, citise

prea multe, era prea înaltă, ura aproape tot ce se scria despre artă și corecta greșelile oamenilor. Harry mi-a spus că înainte nu obișnuia să-i corecteze pe oameni. Ani de zile stătuse așa, ascultându-i tăcută cum încurcă referințele și datele și numele artiștilor, dar de-acum se săturase. A zis că doctorul F. o eliberase, un personaj despre care am început să cred că era omul invizibil din spatele lui Harry. Harry punea lucrurile pe care și le permitea pe seama omului invizibil. Acum își permitea să spună ceea ce își interzisese înainte: „Cred că vreți să spuneți așa-și-așa“, zicea, iar oamenii se uitau de fiecare dată la ea cu privirea aia gen cine-mai-ești-și-tu? Unii ripostau, spunându-i că greșește – și-atunci începea bătălia. Harry nu mai avea rețineri.

Însă Harriet Burden a avansat oricum în statut, nu ca artistă, ci ca jucătoare în jocul cine-e-cineva-și-cine-e-nimeni din New York. Ea se ascunsese de „toate astea“ de când murise Felix Lord, îi evitase pe cutare și cutăriță, pe ducii și ducesele lovelelor, pe baștanii cu gusturi primite de-a gata. Dar acum reintrase în joc, nu ca nevastă a lui Felix Lord, „amfitrioană prin căsătorie“ (expresia lui Harry), ci pe cont propriu. Cutare și cutăriță o plăceau pe Harry ca sponsor, o plăceau ca susținătoare bogată a artiștilor tineri și talentați, precum și în calitate de colecționar. (Nimeni nu știa că prima ei „descoperire“, Anton Tish, se ascunsese. Toți bănuiau că lucrează pe rupte la o altă expoziție.) Harry și-a jucat rolul. Și-a pus și ea masca și, odată pornită, s-a perfecționat în rol, devenind tot mai încrezătoare. O prindea. De fapt, era mai sinceră așa.

— Mie articolul ăla mi s-a părut o mare tâmpenie, i-a zis ea unei femei care-și pusese atentă semne din bilețele adezive în

exemplarul ei din *Art Assembly*.

Și a început să cumpere lucrări de artă, mai ales realizate de femei. E extraordinară, a zis despre o pânză de Margaret Bowland, și-i un chilipir.

— Pălării, Harry, i-am zis într-o duminică după-amiază acasă.

— Pălării?

— Asta îți trebuie.

I-am spus c-ar trebui să-și facă mereu apariția cu o pălărie pe cap. Ea s-a strâmbat la o așa sugestie, zicând că-i prea pretențioasă, prea absurdă, însă apoi i-am cumpărat una, o pălărie de fetru gri-cafenie și arăta *wunderbar*[5], cum îi place lui Dieter să spună, și astfel s-a născut noua imagine a lui H.B. Treptat, a început să-i placă să poarte ceva pe cap.

— Îmi acoperă mintea neatractivă, zicea, toate ideile alea neplăcute pe care nimeni nu vrea să le audă de la mine.

Însă, înțelegeți, Harry era liberă să-și comenteze lucrarea de parcă mi-ar fi aparținut mie și știa exact ce să spună. În fond, nu pe ea se scotea în față. Vorbea de bine despre P.Q. Eldridge, acel artist performativ „extrem de interesant“ care abordase acum un nou mijloc de exprimare.

— Pune în scenă niște povești misterioase, spunea ea zâmbind, niște transpuneri vizuale ale numerelor sale de performer.

Și îl impulsiona pe Ethan:

— Ar trebui să citești articolul despre numărul lui Phinny din *Goarna neosituaționistă* – construcția culturală a rasei, genului și ambiguitatea ca subversiune supremă, fascinant.

Pe măsură ce-a trecut timpul, am făcut și alte lucrări, unele adevărate colaborări. Am realizat camere mai mici, cu niște

siluete mititele, și unele ceva mai mari. Nici una nu spunea povești clare. Toate erau tulburi ca visele. Eu am conceput una intitulată *Arme și decolteuri*, pentru o cameră de un metru pe un metru douăzeci. Am folosit tot felul de tăieturi și bucăți din filme cu kung fu, filme comerciale cu negri și din westernuri vechi. Am adăugat niște poze din filme erotice japoneze și cadre din Russ Meyer ca să acoperim pereții, podeaua și tavanul. Albi, negri sau galbeni, țâțe și cururi și arme de foc – toate alimentează filmele alea. POC, POC, HARȘTI, HÂRȘTI, BUM, ZBANG. Am decupat imaginile păstrând doar esența din ele – revolvere scuipând flăcări, arme automate cuibărite ca niște bebeluși în brațele masculilor cu bicepși înfloritori, decolteul lui Elizabeth Taylor în *Cleopatra*, dar și sânii ridicați și umflați sau bucile starletelor. Unele fragmente erau tăiate aproape de tot, încât deveneau abstracte. Întinși pe podeaua acestui teatru de varietăți plin de sex și violență stau doi copii de culoare, în pijamale cu talpă, amândoi cu mâinile ținute ocrotitor între picioare. (M-au dus cu gândul la mine și Letty.)

Altă colaborare a fost *Casa bandajelor*. Am luat o casă mică și strâmbă, cu niște piese de mobilier amărâte în ea, pe care o construise Harry, și-am acoperit-o cu tifon alb zdrențuit, și pe dinafară, și pe dinăuntru, dar prin material se pot vedea zone decolorate și urme pe pereți, podele și acoperiș, care te duc cu gândul la vânătăi, zgârieturi, răni și cicatrici. La început am pus niște omuleți *farblondzhet*[6] în ea, dar i-am scos. Casa trebuia să fie goală.

După nenumărate petreceri și vernisaje, am reușit să ținem o expoziție la Alex Begley Gallery. Când au fost expuse *Camerele sufocării*, au fost interpretate prin mine – în arta sa, P.Q. Eldridge își explora identitatea. Băieții albi, Anton Tishii

din lume, n-au nevoie să-și exploreze identitatea, desigur. Ce-i de explorat acolo? Ei sunt niște entități universale neutre, oamenii fără cratimă. Eu eram aproape tot numai cratime.

Totuși, a mai urmat o interpretare. Expoziția a fost montată în primăvara de după atacul asupra New Yorkului și micul mutant care se târa din cutie avea expresia tulburătoare a unui supraviețuitor rănit sau a unei noi ființe, născute în dărâmături. Nu conta că lucrarea fusese încheiată cu mult înainte de 11 Septembrie. Căldura tot mai mare din camere contribuia la acea interpretare; ultima încăpere, încinsă, părea amenințătoare. Totodată, debutul meu devenea o victimă insignifiantă a prăbușirii turnurilor. Au apărut câteva articole, majoritatea mici recenzii pozitive, dar expoziția a fost probabil și mai marginală decât ar fi putut fi. Când camerele s-au bucurat de adevărata recunoaștere, pentru Harry a fost prea târziu.

Dar pe atunci ea urmărea totul. Mi-a spus că Anton îi zicea zâna lui bună și bănuiesc că și pentru mine tot asta a fost. Stătea în picioare într-un colț, cu pălăria ei pe cap, și urmărea desfășurându-se în fața ei spectacolul pe care tot ea îl crease. O femeie albă, pe jumătate evreică, a devenit un artist bărbat de culoare și gay oarecum cunoscut, care făcea oarece furori printre oamenii de culoare și/sau gayii sofisticați, sau ambele categorii, dar și printre heterosexualii albi. Fără cei din urmă am fi înapoi la ghetou, un ghetou al artei, dar tot ghetou. N-am renunțat la slujba mea în chip de H/Lester, dar n-am mai lucrat cinci zile pe săptămână, ci am redus programul la trei. Publicul spectacolelor devenise mai numeros, fiindcă consumatorii de artă începuseră să migreze ca să asiste la

cuplul de luptători, dansatori și dueliști. Totu-i un bâlci al deșertăciunilor.

Nimeni n-a observat atunci, dar Harry și cu mine am înregistrat integral povestea noastră pe tapetul din *Camerele sufocării*. Am amestecat povestea lui P.Q. ca mască a lui Harry cu dicteuri automate, însemnări și schițe, plus ceva efecte de palimpsest – scris peste altceva scris deja –, dar e toată acolo. A rămas necitită ani de zile. Pe pereți scria în mai multe locuri *Phineas Q. Eldridge este de fapt Harriet Burden*. P.Q.E. = H.B. Harry a descris fenomenul drept „orbire din neatenție“. Ea citea o grămadă de lucrări științifice, dar ideea e simplă: oamenii nu văd lucrurile din fața ochilor lor decât dacă le acordă atenție. Așa funcționează numerele de magie – de exemplu, cele de prestidigitație. Harry era pregătită să spună lumii, dar nimeni nu era pregătit pentru confesiunea ei.

Într-o seară am auzit-o plângând lipită de Bruno. Erau în dormitorul ei, dar suspinele i se auzeau tare. Apoi s-a auzit vocea lui liniștitoare, șșș-șșș, nu-i nimic. Bruno n-a agreat deloc experimentul. S-au certat zdravăn din cauza asta. Dar eu nu-i dădeam dreptate. Nu eram expert în artă pe atunci și nu-s nici acum, dar apăr numărul nostru, dacă vreți să-l numiți așa. Ca să poată fi văzută cu adevărat, Harry trebuia să fie invizibilă. Harry se târăște afară din cutia aia – ființa slăbuță, pe jumătate fată/pe jumătate băiat, micuța Harriet-Harry. Eu știam. E un autoportret.

E o enigmă de ce anumite lucrări de artă nasc atâta zarvă. Mai întâi, ideea se răspândește ca o răceală, iar apoi oamenii cheltuiesc bani pe ea. A-cui-e-mai-lungă are o istorie veche între colecționarii de artă din lumea aia și poate că-n fiecare lume. Eu nu l-am cunoscut pe Rune – artistul cu un singur

nume care a fost de acord să devină al treilea pseudonim al lui Harry. Eu am văzut pentru prima oară bunăciunea asta șic a artei mondiale la Reim Gallery. Cred că acolo l-a întâlnit și Harry prima oară, deși am auzit câteva versiuni diferite ale primei lor întâlniri și e posibil să greșesc. Citisem despre el la rubrica de bârfe din *Post*, știam că dăduse lovitura, dar din lucrările lui nu văzusem decât crucile. Le scotea pe bandă, una după alta. Semănau cu simbolul Crucii Roșii, dar erau multicolore, într-o vopsea acrilică simplă. Una, galbenă, se vânduse la un preț uriaș doar fiindcă nu realizase decât una singură. Poți să zici ce vrei tu despre ceva atât de simplu, să-l lauzi sau să-l desființezi, însă Rune promova simbolul creștin ca pe-un idol pop, doar ca pe-o marfă tare de pe piața de artă. Membrii congregației de acasă, din Biserica Penticostală Golgota, poate c-ar fi strigat „Blasfemie“, dar e puțin probabil ca ei să afle vreodată de picturile lui Rune. Celebritatea e un termen relativ.

Rune avea acel *ceva*. Indiferent ce-o fi, e ceva ce se simte în aerul încăperii, o vervă animalică, un mers ușor cu ceva sexual în el, dar nu sex la modul personal. Nu seducea pe cineva anume. Seducea pe toată lumea, e o mare diferență. Studiez asiduu prezentarea personală și e fantastic de important să pari neatent, dacă nu chiar indiferent la părerile altora. Până și-un strop de disperare se vede urât și trebuie evitat cu orice preț. Nefericirea soarbe energia din omul care o simte și din toți cei siliți s-o privească, și-așa ne înnămolim cu toții. Dorința funcționează cel mai bine când este direcționată înspre un gol frumos – băieții și fetele pe care îi burdușim cu jalnicele noastre speranțe de fericire. În multe privințe, Rune era candidatul numărul trei perfect pentru

Harry. Venea cu o aură de-a gata, acea calitate misterioasă care ne contaminează privirea, astfel încât nu ne mai dăm seama la ce ne uităm. Împăratul e gol sau sunt eu prost? Unii detestau lucrările lui Rune, iar alții le adorau, dar nimeni nu-i contesta influența. Nu știu cum l-a convins Harry să-i devină fațadă. Avea toate datele succesului, un apartament cât un palat pe Greenwich Street, o casă în Hamptons și armate de femei care alergau după el ca la maraton. Poate că era plictisit. Poate că i s-a întâmplat ceva după 11 Septembrie și a ajuns să-și dorească tocmai ce avea Harry – patosul ei, seriozitatea ei, capacitatea ei de-a se bucura. Nu știu.

Am o amintire limpede cu Harry și Rune discutând cu capetele apropiate în galerie. Erau cam la fel de înalți. L-am studiat din spate – păr blond scurt, lat în umeri și-n spinare, șolduri înguste și un posterior mic, tare, ușor turtit, picioare lungi în blugi, cizme negre cu toc. Iar când am dat roată ca să-i văd fața, am observat că avea riduri în jurul ochilor, deci nu mai era chiar așa de tânăr, dar era chipeș, fotogenic. Era însoțit de o femeie tânără și frumoasă. Cei doi arătau mai mult a vedete de cinema decât vedetele de cinema când le vezi în carne și oase. Ea avea acea strălucire superficială care vine din faptul că ești conștient că toată lumea se uită la tine tot timpul, pozând permanent pentru un aparat de fotografiat inexistent.

Despre ce vorbiseră? În taxi, când ne întorceam acasă, Harry a zis că subiectul principal fusese Bill Wechsler. Harry adora arta lui Wechsler. Îl trecea în rândul modelelor care o influențaseră, chiar dacă se născuse după ea. Murise subit, cu câteva luni în urmă. Îmi amintesc că mi-a luat mâna în taxi și mi-a sărutat-o de câteva ori, într-un acces de afecțiune, zicând

„Dragă, dragă Phinny“. Apoi, după ce-am ajuns acasă, ne-am relaxat cu un coniac și ne-am pilit. Harry mi-a mărturisit că i se păreau plictisitoare crucile lui Rune, dar că-i plăceau unele dintre lucrările lui mai vechi, proiecțiile cu scene de chirurgie plastică, care erau cu adevărat înfiorătoare. Poate că avea să cumpere una – o investiție bună. Dacă se sătura de ea, putea oricând să se răzgândească și s-o vândă vreunui colecționar lacom, avid după nume.

După ce m-a pupat în taxi, Harry a devenit țâfnoasă, iritabilă și acră. Băuse prea mult și simțeam cum cade tot mai mult pradă autocompătimirii, tot enumerând nume de artiste interzise, respinse sau uitate. A sărit în picioare de pe canapea și s-a apucat să tropăie încolo și încoace prin cameră. Artemisia Gentileschi, tratată cu dispreț de posteritate, cea mai bună lucrare a ei fiind atribuită tatălui ei. Judith Leyster, admirată la vremea ei, apoi ștearsă din istorie. Opera ei, greșit atribuită lui Frans Hals. Reputația lui Camille Claudel, înghițită cu totul de-a lui Rodin. Marea greșeală a Dorei Maar: și-a tras-o cu Picasso, fapt care i-a anulat excepționalele fotografii suprarealiste. Tați, profesori și iubiți *sufocă* reputația femeilor. Sunt doar trei cazuri de care-mi amintesc. Harry avea o rezervă nesfârșită.

— În cazul femeilor, a zis Harry, e mereu o chestiune personală: cine li-i drag și cu cine și-o trag.

Și o temă preferată de-a lui Harry, femei tratate ca niște copii de criticii paterni, care le zic pe numele mic: Artemisia, Judith, Camille, Dora.

Am pus picior peste picior, m-am uitat chiorâș la Harry și-am început să fluier. Nu era prima oară când alegeam abordarea asta.

— Eu nu sunt dușmanul, am zis. Mă mai ții minte, domnul Feminist Phineas Q., prietenul și aliatul tău, un gay negru sau un negru gay cu strămoși *sclavi*, de unde și numele originar, Whittier? S-ar putea să-ți amintești că oamenii de culoare au fost și feminizați, și infantilizați de rasism, chestia cu trupul negru și continentul negru, drăguță. Bărbați de șaptezeci de ani strigați *băiete* de *doamne* albe de douăzeci de ani.

Harry s-a așezat. Fluieratul, împreună cu câteva înțepături verbale caustice o potoleau de obicei. M-a privit cu figura aia de of-Phinny-m-am-lăsat-dusă-de-val-și-mi-e-rușine-dar-tot-țin-cu-dinții-de-părerea-mea. Mult mai târziu, privind înapoi la seara aceea, am descoperit și alte ironii. Dacă Harry știa că istoria artei înfundase constant reputația artistelor, atribuind opera lor taților, soților sau mentorilor, atunci trebuie să fi știut și că, împrumutând un nume mare ca Rune, risca să se ardă în cele din urmă. Și totuși, Harry se baza pe faptul că, în calitate de colecționar, circula în acele cercuri unde se amestecau banii și celebritatea, cercuri albe, unde rareori apăreau fețe negre și cafenii. Știu pentru că eu însumi fusesem o asemenea față.

Rune era deștept și era înzestrat, dar mă îndoiesc că, la o adică, cineva poate separa cu adevărat talentul de reputație. Celebritatea în sine face minuni, iar după o vreme inundă arta cu lumina ei. Sunt curios cum a murit, dar bănuiesc că a fost unul dintre acei oameni care nu simt niciodată destul de intens, și care, pe măsură ce trecea timpul, forța din ce în ce mai mult, până la extrem, ca să mai simtă vreo plăcere în viață. Nici nu știu ce s-a întâmplat de fapt între el și Harry. Știu că ea a ținut la el. Știu că o fascina. Dar eu mă îndrăgostisem de Marcelo și mă mutasem de-acolo înainte să se strice totul.

Toate bârfele, toate minciunile și mascarada adunate ca fumul în jurul întregii povești mi-au făcut greață. A fost multă durere.

O mică lucrare cu o operație plastică a apărut din senin în casă câteva luni mai târziu. Majoritatea pieselor din „colecția“ strânsă de Felix Lord erau depozitate, dar Harry a proiectat unul dintre filmele lui Rune pe un perete, la etaj, și-am putut urmări cu toții scurtmetrajul artistului: *Noul eu*. Începea cu mai multe versiuni de reclame gen „înainte și după“, inclusiv niște desene vechi cu un pirpiriu pe o plajă, transformat în culturist. Vedeam cum tot ce era gras, lăsat, plin de cocoloașe și blegit se metamorfoza în suplu, întins, neted și ridicat. Rune, totuși, a inclus și niște „între“ – filmări de la operații faciale, cu tifon îmbibat în sânge, bisturie despicând obraji, piele jupuită de pe carne, precum și frânturi dintr-un instructaj video în care un șir de medici se aplecau deasupra unor capete de cadavre retezate. Filmul avea iz de clip muzical, însă se desfășura în tăcere, cu cadre rapide, un montaj deștept care alătura sângele și frumusețea. După vreo cinci minute, transformările deveneau fantastice, o călătorie SF vizuală cu fragmente animate de frumuseți robotice modelate și retușate digital. Rune însuși era peste tot în lucrare, în planuri scurte, gros-planuri și cadre mai lungi, unele îl prindeau bine, altele nu.

Mi-a plăcut.

Când l-a văzut Ethan, i-a spus mamei lui că lucrarea era un efect secundar al culturii celebrității. A zis că este „viață la persoana a treia“, o expresie care mi-a plăcut. A spus că asta își doresc oamenii, să-și piardă interioritatea și să devină niște simple suprafețe. I-a spus lui Harry că dăduse banii de

pomană. Mai bine ar fi scris un cec pentru oamenii fără adăpost. (Puteam să-l dăm oricând celor fără adăpost sau ecologiștilor sau cercetătorilor medicali.) Harry l-a apărat pe Rune. Ethan a zis că lucrarea e un rahat pe gustul proștilor. N-a ridicat vocea, dar și-a spus apăsat punctul de vedere. Mă ducea cu gândul la eroul meu, Levolor, piosul cruciat adolescent, avântându-se neprihănit în șaua lui. Puritanismul lui Ethan avea accente stângiste, dar asta nu-l tempera deloc. Harry a bâiguit că nu-i nimic dacă nu reușesc să se pună de acord, însă răgușise. S-a întins înspre el, gata să-și lase degetele lungi pe umerii lui, dar a ezitat chiar puțin înainte. El a dat un pas înapoi și a răbufnit:

— Lui Felix nu i-ar fi plăcut deloc.

Harry s-a crispat. Apoi a închis ochii, a inspirat tare pe nas și gura i s-a întins, crispată, ca și cum ar fi fost gata să plângă, ceea ce nu s-a întâmpat. A dat din cap încercând să afișeze mai departe aceeași expresie. Și-a dus degetele la gură și a tot dat așa din cap. Aș fi vrut să dispar într-un vârtej de fum mov. Ethan arăta ca paralizat. Zi ceva, m-am gândit, haide, zi ceva. Era mut, dar se înroșise până-n vârful urechilor și începuse să privească în gol. Un pic mai târziu, Ethan a plecat, iar Harry s-a închis în atelier. Scena mă întristase și știam că în curând o să plec de acolo. Era o locuință de tranziție, o ascunzătoare temporară, una dintre bizarele întorsături ale unei vieți bizare.

Mai am de spus o singură poveste. Sunt momente când îmi zic: Phinny, probabil c-ai visat, dar n-am visat. Într-o noapte m-am întors acasă de la club. Era cam cinci dimineața, poate un pic mai târziu. Noaptea era rece și înainte să intru am stat pe malul apei și m-am uitat la o lună mică și sfrijită, cu niște

nori subțiri trecând peste ea. Când am intrat în hol, mi-am dat seama imediat că ceva nu era în regulă. Am auzit pe cineva vomitând și plângând și apoi pocnete și bufnituri. În clădirea aia era o acustică ciudată și cu greu îți dădeai seama de unde vin sunetele. M-am dus să văd ce face Barometrul, dar el era în sacul de dormit. Mi-am zis că spărgătorii nu fac gălăgie. Am auzit gâfâieli și iarși pe cineva sufocându-se. Vin dinspre atelierul lui Harry, mi-am zis. Am fugit la ușă, am deschis-o și, în capătul îndepărtat al încăperii, cam la douăzeci și cinci de metri distanță, am văzut-o pe Harry îngenuncheată pe podea. Avea un satâr imens în mână și sfâșia una dintre metamorfele ei. Nu-mi dădeam seama pe care. Tot spațiul acela imens era în întuneric, în afară de o singură lumină, strălucind asupra ei. Ea nu m-a auzit, fiindcă gemea de fiecare dată când înfigea satârul în trupul buretos. În jur erau împrăștiate bucăți de lemn rupte și am bănuit că își distrusese una dintre cămăruțe sau cutii.

Am închis ușa cât de încet am putut și m-am dus tiptil în camera mea. Sunt sigur că, de-a lungul secolelor, au existat o grămadă de artiști care și-au stâlcit în șuturi și-n pumni și și-au sfârtecat propriile lucrări, din disperare și frustrare – nu era o crimă. Însă m-a înspăimântat s-o privesc din ușă. Mi-am zis că sunt un bleg ultrasensibil – mimoza de Phinny. Figurina aia nu era om. Nu era decât o păpușă din burete. Nu simțea durere. Da, așa era. Poliția n-avea să vină să aresteze pe nimeni pentru uciderea unei metamorfe. Mai târziu mi-am dat seama că, cu toate acestea, sursa spaimei mele fusese reală. Furia lui Harry fusese cât se poate de reală.

1. Denumire folosită pentru Hollywood, aprox. Orașul Strălucirii, Orașul Amăgirii (n. tr.).

2. Biblia sau Sfânta Scriptură, ed. cit., p. 1586 (n.tr.).
3. Bill „Bojangles“ Robinson, născut Luther Robinson, al cărui nume de scenă, Bojangles, derivă din *jangler* (aprox. „zurbagiu“). Își presăra intervențiile cu „Everything’s copacetic“ („Toate-s bune“). „The Dark Cloud of Joy“ („Norul întunecat al bucuriei“) a fost numele său de scenă (n. tr.).
4. *Philosophiae Doctor*, doctor în filozofie (n. tr.).
5. Minunat (germ.) (n. tr.).
6. Cuvânt de origine ebraică folosit în engleza americană, însemnând rătăcit, confuz, pierdut (n. tr.).

Un alfabet cu privire la câteva sensuri ale artei și generației

Ethan Lord

1. Artistul A generează lucrarea de artă B. O idee care este parte din trupului lui A devine un lucru care este B. B nu este identic cu A. B nici măcar nu seamănă cu A. Care este relația dintre A și B?

2. A nu este egal cu B, dar B ar fi imposibil fără A, prin urmare existența lui B depinde de A și, în același timp, B este diferit de A. Dacă A dispare, B nu dispare neapărat. Obiectul B poate supraviețui trupului lui A.

3. C este al treilea element. C este trupul care îl observă pe B. C nu este responsabil pentru B și știe că A este creatorul lui B. Când C se uită la B, C nu îl vede pe A. A nu este prezent ca un trup, ci ca o idee care e parte din trupul lui C. Pentru C, A poate fi un cuvânt prin care îl descrie pe B. A a devenit unul dintre semnele care-l pot desemna pe B. A rămâne A, un trup, dar A este totodată o etichetă verbală comună, care le aparține și lui A, și lui C. B nu se poate folosi de simboluri.

4. Ce se întâmplă atunci când A îl face pe B, dar A dispare și ca trup, și ca semn din B? În locul lui A, D i se atașează lui B. C

îl observă pe B creat de A, dar ideea de D l-a înlocuit pe A. S-a schimbat B? Da. B s-a schimbat pentru că ideea din trupul lui C când îl observă pe B este acum mai degrabă D decât A. D nu este egal cu A. Sunt două trupuri diferite și sunt două simboluri diferite. Dacă trupurile lui D și A nu mai sunt, B, obiectul care nu se poate folosi de semne, nu s-a schimbat. Și totuși, sensul lui B trăiește numai în trupul lui C, al treilea element. Fără C, B în sine nu are nici o semnificație. C îl înțelege acum pe B prin intermediul semnului D, tot ceea ce rămâne din D după ce trupul lui D nu mai există.

5. D nu l-a generat pe B, dar asta nu mai contează. A s-a pierdut. Trupul lui A a dispărut, iar A nu circulă ca un simbol colectiv pentru B. Unde este ideea din trupul lui A care l-a creat pe B? Este în B? Poate C să observe ideea care a fost cândva în trupul lui A în obiectul B? Se poate găsi ideea lui A undeva în B, în ciuda faptului că C nu știe că a existat A și crede în D?

6. Valoarea lui B este tot o idee, o idee transformată într-un număr. După ce observă obiectul, C vrea să-l posede pe B. Lui B îi este atașat un număr, iar acele numere depind de numele de care se leagă facerea sa, care este D. D = $. C îl cumpără pe B fiindcă ideea de D sporește ideea lui C, nu despre B sau D, ci despre C. Acum B este un lucru aflat în circulație, care inspiră de asemenea idei despre C și D, dar care a fost cândva o idee în trupul lui A, acum ars într-o pudră fină depusă într-o cutie și îngropată în pământ.

7. Multe idei au fost parte din trupul lui A când era viu, dar ele nu începeau cu A. Au fost parte din alte trupuri – prea multe pentru a fi înșirate. Au fost în alte trupuri vii pe care

A le știa și au fost în semne înscrise de trupuri vii care au încetat din viață cu generații înainte să se nască A: E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U, V, W, X, Y, Z. Dacă A nu și-ar fi însușit aceste alte idei în trupul care a fost A, B nu ar fi existat. B circulă acum ca obiect cunoscut drept B al lui D. A este sub pământ. A este simbolul ABSENȚEI.

Harriet Burden

Caietul B

15 ianuarie 2000

Autoexaminarea are ca rezultat confabulația.

Confabulația este falsificarea la nivel conștient a memoriei episodice, adesea în asociere cu amnezia, cu alte cuvinte, fantezii paramnezice relatate drept evenimente reale.[*1]

Însă neurologii greșesc; cu toții confabulăm, fie că avem leziuni cerebrale sau nu.

Mă întreb dacă nu caut explicații prea facile, amintindu-mi viața într-un mod eronat. Mă uit la doctor F. Încerc să-mi amintesc. Nu pot să-mi amintesc. Atâtea lucruri s-au șters din trecut sau îmi apar într-o formă modificată acum. Dacă lucrurile nu s-au petrecut ieri, să-ți amintești e ca și cum ai visa. Oricum, și visele sunt tot amintiri, amintiri halucinante. Iar doctorul este și el însuși, și alții în același timp.

Când nu-ți amintești, repeți.

În realitate însă nu aș ști că am o idee adevărată dacă, prin memorie, nu aș putea relaționa evidența prezentă cu cea a clipei scurse, și dacă, prin confruntarea limbajului, nu aș putea relaționa evidența mea cu cea a celuilalt, în felul în care evidența lui Spinoza o presupune pe cea a amintirii și a percepției.[*2]

Numai asta există – percepție și memorie. Dar sunt zdrențe.

De ce mergi mereu cu capul plecat?
Elsie Feingold m-a întrebat la telefon.
Nu știam că merg cu capul plecat.
De ce spui mereu că-ți pare rău? Îmi pare rău că asta, îmi pare rău că ailaltă. De ce faci asta? E tare enervant. Ești tare enervantă. De-asta nu te plac ceilalți copii, Harriet. Ți-o spun ca prietenă.

S-a întâmplat, s-au spus cuvinte foarte similare acestora de mai sus. Plămânii strânși. Durere pe la coaste. Îmi amintesc că trăsesem telefonul în camera mea și-acum stau întinsă pe jos, chiar dincolo de ușă. Nu zic nimic. Ascult. Un pomelnic de crime – hainele mele, părul meu. Mă exprim cu prea multe cuvinte mari. Răspund mereu la ore, Harriet pupincurista. Ca prietenă a ta…

Trebuie să faci liniște. Citește tatăl tău. Sunt atât de liniștită și atât de cuminte. Abia mai respir.

Ce faci aici, Harriet?

Miros cărțile, mamă.

Ea râde, scoțând sunetele acelea ascuțite, de clopoței. Se apleacă și mă sărută. Chiar mă sărută? Eu mă văd mică. Memoria observatorului.

Îmi amintesc sau e din cauză că mi-a povestit mama? Râsul ei era întotdeauna un balsam, dar s-ar putea să-mi fi zis ea de micuța Harriet mirosind cărțile tatălui și să fi râs când îmi spune povestea. Aveam patru ani. E posibil ca eu să fi furat istorioara de la ea și să-i fi atribuit o imagine, o amintire devenită a mea prin împrumut. Văd camera de lucru cu biroul mare și simt mirosul de pipă. De ce fumau pipă toți profesorii de filozofie? Un gest afectat. Și studenții lui, toți bărbați tineri, fumau pipă, absolut toți. Studenții la master își lăsau barbă toți și fumau pipă la etajul șase din Philosophy Hall. Analitica. Frege. Logica e în afara noastră.[*3]

Felix stă în ușă. Se uită iarăși prin mine, de parcă n-aș fi acolo. Am în buzunar biletul de la cuplul din Berlin adresat lui Felix Motanul. L-am purtat cu mine o săptămână întreagă. Mi-am exersat replica, am învățat-o pe de rost, e așa de simplu.

Înainte să pleci, zic, aș vrea să-ți înapoiez ceva, un bilet de la niște prieteni. Era în sacoul tău albastru, pe care l-ai purtat săptămâna trecută la vernisaj.

Pe chip îi citesc mirarea, îi citesc jena, dar nu și rușinea. A devenit neglijent și ușuratic în privința acestor lucruri.

Ia biletul și-l vâră în buzunar.

Dar știi, zice, n-are nimic de-a face cu tine, dragostea mea. N-are nimic de-a face cu dragostea mea pentru tine.

Sunt ștearsă.

Doctorul F. spune: Nu cred că ai înțeles cât de furioasă erai.
Nu, nu am înțeles cât de furioasă eram.

Noaptea trecută. Asta chiar îmi amintesc, nu? Da, văd totul încă limpede, unele părți sunt suficient de limpezi, deși pe la margini nu se vede nimic. Prea multe voci ca să poți distinge vreo voce anume, doar din când în când – câte un țipăt de soprană sau un cârâit. Mulțimea din camera albă bine luminată, tablourile – care nu conțin mai nimic, doar câteva părți ale corpului începețoșate, lenjerie intimă, portjartiere, sticluțe de ojă și parfum. Oarecum interesante. Artistul zâmbind. Are un zâmbet crispat, dar nu poți să i-o iei în nume de rău, nu? Un eseu lung și alambicat în catalog, citând din caraghiosul ăla de Virilio.*[4] Phinny m-a cuprins cu brațul de talie. Îi simt mâna. Îmi amintesc gestul cald, generozitatea aceasta măruntă. Și pe loc încep să-mi fac griji în legătură cu refuzul lui Bruno de-a veni cu noi. Poate că mâna lui Phinny mă face să mă gândesc la Bruno, iubitul meu aspru. Mă readuc la viață mâinile lui, vocea lui profundă, glumele lui, însă ce mi-a zis el: urăsc lumea asta artistică de rahat. E mai rea decât lumea poeziei, ceea ce-i destul de nasol, numai că din poezii nu te alegi cu bani. Doar cu orgoliu.

Phinny și cu mine: PH. Împreună compunem sunetul *F*, de la *phutu-te*.

Aseară din nou. James Rukeyser a auzit că îmbogățesc mai departe colecția lui Felix. Acum e interesat de mine. A, da, dintr-odată radiez de farmec. Nevasta lui Felix are colecția lui Felix și banii lui Felix. Poate că mă va ademeni să fac o achiziție. Arată-mi mălaiul. Asta vrea să zică cu zâmbetul lui. Port basca albastră de catifea. Și eu pozez, dar nu cu o pipă, grație lui Phinny. James îmi dă cartea lui de vizită. Am o amintire fugară – hârtia tare din mâna mea dreaptă, cu degetul mare vizibil peste nume. Cartea de vizită este bej, cu scris negru. Ni se alătură Miriam Bush. „Nu te-am mai văzut de ani de zile, Harriet! Ia spune, ce mai pui la cale? Îmi zicea cineva de tine. Oare cine? Mai faci căsuțele alea?“ James pare confuz: căsuțe? Habar n-are că am făcut vreodată artă. Când Phinny și cu mine ieșim, arunc cartea de vizită. O văd în rigola umedă, cu scrisul invizibil, doar un dreptunghi micuț, iluminat slab de felinare, în ploaia rece ca gheața.

În amintire am zece ani. Zece am? Poate unsprezece. Nu mai știu cum e la zece sau unsprezece ani de-acum, nu? Nu. Dar sunt în interiorul acestei amintiri; sunt în interiorul corpului meu. Am mers pe jos de pe Riverside Drive până la Philosophy Hall într-o sâmbătă, ca să-i fac o surpriză tatei. De ce-am făcut-o? Ce mi-a venit? O simplă toană? Un plan? Nu, pur și simplu mă plimb prin aerul de primăvară și hotărăsc să mă duc până acolo. Ziua e însorită, după o ploaie. Soare peste bălțoace. E plăcut și-mi trece prin minte că sunt atât de aproape de biroul tatei, și trec de poartă și mă sui în lift. Dar am emoții, da, acțiunea mea îndrăzneață nu e lipsită de un dram de neliniște. Am mai fost la el la birou, când a dat o fugă

înăuntru să ia niște hârtii, cât aștept cu mama. Pe coridorul cenușiu miroase a ceva, un miros uscat, ca de gumă de șters; nu e niciodată gălăgie aici, dar e o liniște plină de zumzet, sunet de fond, cum ar veni, și din când în când voci joase, de parcă ar fi sunetele muncii intelectuale, ale gândurilor. Bat la ușă. Probabil zice *Intră*, dar chiar nu-mi amintesc. Îl văd în fața mea, la biroul lui, cu fereastra în spate. Lumina e încețoșată; geamul e mânjit. Are capul plecat. Ridică privirea. „Harriet, ce cauți aici? N-ar trebui să fii aici.“

N-are nimic de-a face cu tine.

„Harriet, n-ar trebui să fii aici.“ Fata de zece-sau-unsprezece-ani e buimăcită. Îmi pare rău. Chiar spun că îmi pare rău? Așa cred. Dar e extrem de important. Ce ton are vocea lui? E furios? Mă îndoiesc. Sever? Uimit? Poate uimit, dar nu-mi amintesc precis. Îmi amintesc că am tras aer în piept, strângerea de inimă, rușinea. De ce rușine? Asta știu. Sunt profund rușinată. În amintire, el nu mai zice nimic. Se uită în jos, la hârtiile din fața lui, iar eu plec. Dar e posibil așa ceva? Poate că m-a condus la ușă, dar pașii cu tata până la ușă au dispărut în vârtejurile amintirii. Poate că m-a bătut pe umăr. Chiar mă bătea pe umăr uneori.

Iar uneori mai auzeam câte un strop de blândețe muzicală în vocea lui. Am învățat să-l surprind – o notă ușor răgușită în tonul său care înălța o vocală în alt registru, ce scăpa doar un pic controlului său. Și ceva ceda pentru o clipă, de parcă mă văzuse, pe mine, copilul lui, mă văzuse și mă iubise.

Mama stă întinsă în pat. O țin de mână și privesc pierdută venele conturate pe ea – de un verde foarte pal. Nu mi-aș fi amintit scena dacă nu mi-aș fi zis: *Venele ei prin piele sunt de un verde foarte pal.* Cuvintele consolidează amintirile. Emoțiile consolidează amintirile. S-a întâmplat ceva cu mama după ce-a murit tata, iar ea povestește acum, îmi povestește despre viața ei, îmi spune că tata n-a vrut copilul. După ce i-a zis că e însărcinată, el nu i-a mai vorbit două săptămâni. Mi se strânge stomacul de emoție, dar nu vreau să se oprească. Dar după ce m-am născut, vreau eu să știu, a fost în regulă? A durat ceva, zice mama, să se obișnuiască cu tine. *Tatăl tău te-a iubit, bineînțeles.*

Hume nu a găsit nimic de care să se agațe, nici un eu în mănunchiul de percepții care devin amintiri. O identitate imperfectă.

El nu m-a dorit.

Dar asta-i o aiureală, Harriet, nu-i o aiureală? Câți bărbați nu și-au dorit copiii nenăscuți? Milioane. Câte femei, de fapt? Și câți n-au ajuns să-i dorească odată ce micuțul a sosit, a ieșit, e aievea? Milioane. Și totuși a durat ceva, a zis ea, și am senzația asta, de parcă mi-a tras cineva un picior, de parcă totul mi-ar fi devenit limpede, de parcă s-ar fi deschis o ușă către un adevăr. Și când mă uit în cameră văd făptura care s-a născut. E ceva în neregulă cu ea. Numără-i degetele de la picioare.

Dar mai întâi te-aș ruga să observi că eu nu atribui Naturii vreo frumusețe, urâțenie, orânduire sau haos. Doar privitor la imaginația noastră se poate spune că lucrurile ar fi frumoase sau urâte, bine orânduite sau încâlcite.[*5]

Însă imaginațiile se amestecă, profesore. Imaginațiile se contopesc. Când mă uit la tine, mă văd pe mine pe chipul tău, iar ceea ce văd este deformat sau lipsește.

Dar nu s-a întâmplat nimic, nu-i așa?

Nu există o unică poveste, un răspuns perfect la problema lui H.B. Până pe la vârsta de trei-patru ani, fiecare dintre noi stă ascuns după norii amneziei. Senzațiile revin, dar nu știm ce înseamnă.

Probabil că-mi doream ceva mai degrabă decât nimic – o palmă pătimașă care să mă facă să cred că existam cu adevărat pentru el, nu lipseam. Și atunci lovitura se înalță din adâncurile imaginare. Când nu e nimic, vin fantomele ca să umple vidul. Nu e adevărat că din nimic nu iese nimic. Există întotdeauna ceva. Stau în picioare pe scaun și mă uit afară, în stradă. Stai lângă mine, Bodley. Uite, e loc și pentru tine. Te iubesc, Bodley. Ești prietenul meu cel mai bun. Răsuflă acum, Bodley, suflă flăcări.

Ordinea ta este pentru mine pustiu neîmblânzit, tată. Nu pot să merg printre șirurile înalte de gard viu și să-mi găsesc ieșirea. N-am ieșit din labirint. Mă sufoc. Încerc să respir, dar nu pot. Abia mai pot răsufla.

Tiparele tale n-aveau nici un înțeles pentru mine, tată, sau, mai degrabă, aveau un înțeles îngust. Formulări ordonate, pentru a scăpa de dezordine. Ți-am citit lucrările, iar acum îmi pare un pic rău, îmi pare rău pentru viața pierdută cu asta e adevărat, asta e fals, oricât de robustă și elegantă ar fi logica.

„Specialistul“ iese undeva la iveală, zelul său, seriozitatea, înverșunarea sa, prețuirea exagerată a ungherului unde șade și toarce, cocoașa sa – fiecare specialist își are cocoașa proprie. O carte scrisă de un savant oglindește întotdeauna și un suflet încovoiat…[*6]

Felix se duce la muncă. Felix vine acasă. Felix se suie în avion și pleacă de aici. Felix vinde și Felix cumpără, dar ar fi trebuit să-mi spui de viața ta secretă, Felix, de viețile tale secrete, duse pe furiș. Chiar aveau de-a face cu mine. Ai greșit, Felix. Dar voiai copiii, nu-i așa? Da. Ei erau mai ușor de iubit decât mine. Maisie dând buzna pe ușă, țopăind în pijama, gâfâind de entuziasm. A venit. A venit. Tati! Tati! Tații fugari. Ce-i mai iubim.

Îl hrănesc pe Ethan, cu nasul lui mititel și moale strivit de sân. Se oprește, un pârâiaș subțire de lapte i se scurge din colțul gurii, iar el privește în jur derutat, clipește, respiră zgomotos și-și reia suptul. Maisie cea curioasă se uită, se împinge cu capul în umărul meu, mi se plânge. Ce-i, Maisie dragă, ți-e lene? Vrei să te cuibărești sub brațul meu, Maisie, fetița mea leneșă? Da, mami. Și acum îi țin pe-amândoi, pe unul atârnat de-un sfârc și pe celălalt cuibărit în peștera

alcătuită din subraț și cot – un triplu trup. Un trup din trei, secătuit. Obosită cum sunt, știu că asta e fericirea. Îmi spun: Asta e fericirea. Nu uita. Și nu uit.

Să mă opresc aici, la prunci. E numai bine pentru mintea somnoroasă, care s-a lenevit de la scris.

Mâine am treabă, iar noaptea e Bruno. Îi zic Restauratorul, fiindcă iubește trupul mare al marii lui iubiri. Îi place să mă vadă tolănită pe pat, Harry, o Venus nudă și matură pe care n-ar fi ales-o nici un pictor baroc, dar iată-mă picată în limbă după bombardierul meu în picaj, Ursul Bruno. Nu mai e chiar așa de tânăr nici el, Romeo al meu, un boșorog dacă e s-o zic pe-a dreaptă, cu burtă și cu mai tot părul de pe picioare ros și pielea golașă, spre mirarea lui! Nu-i tânăr! Ce s-a întâmplat? Își face griji că are mai puțină spermă, e cam puțină sperma asta, nu cum era odată. Ai zice că avea cine știe ce vulcan acolo, jos, a umblat cu el ani de zile, îngâmfatul. Dar față în față și pubis în pubis, sau față în pubis și pubis în față, sau călare, sau din când în când cu degetele vârâte în orificii delicate, Doamne (de ce invocăm supranaturalul în asemenea clipe?), Doamne, abia aștept să mă arunc peste grasul ăla și să-i sărut fundul rotund.

Și ne mai și certăm și ne arătăm colții.

H: Termină odată poemul ăla sau aruncă-l la budă și trage apa!

B: Ia mișcă-ți curul și expune-ți lucrările, lașo!

Dar sunt îndrăgostită, nu-i o nebunie? Acum chiar c-ar fi bine să mă opresc aici. Sunt dorită, dorită. În ochii tăi, omule Bruno, strălucesc (nu tot timpul, dar mă rog). La somn acum, la somn, cum zice bardul, somnul, „balsamul durerii sufletești“[7].

18 ianuarie 2000

Maisie m-a anunțat azi că Aven are o prietenă imaginară care trăiește în gâtul ei. Persoana e cunoscută sub numele de Ridiche și stârnește spriritele în casă. Maisie a luat obiceiul să i se adreseze lui Ridiche, ceea ce înseamnă că Aven stă o groază cu gura căscată, pentru ca mama ei să poată să-i vorbească direct rebelei invizibile. Sunt cât se poate de înțelegătoare, fiindcă Bodley a rămas ani de zile cu mine și-mi amintesc de el cu mult drag, însă Maisie e îngrijorată că această Ridiche (e fată) și-a făcut apariția din motive psihologice sumbre – copila e stresată la grădiniță. Acolo i se arată litere și cifre cu care ea nu vrea să aibă de-a face. Abia ce i s-au prescris ochelari, o altă grijă (mai mult pentru mama ei, bănuiesc, decât pentru Aven). I-am zis lui Maisie că acești prieteni, indiferent pe unde se aciuează, înăuntru sau afară, de obicei ajută cu ceva și au o utilitate anume. Mama mea era foarte bună cu Bodley. Îi aranja un loc la masă și-i vorbea politicos (asta când nu se purta el urât).

Cât despre complot, pare să funcționeze. Lui Phineas i s-a propus să expună *Camerele sufocării* la Begley primăvara viitoare. Propria-mi sensibilitate *queer* a avut o izbucnire de

bucurie la gândul c-o să expună Phinny al meu. Dar apoi un strop de tristețe, urmat la scurt timp de gânduri negre. Am început să mă întreb dacă n-aș putea să-mi expun lucrările anonim. S-ar putea să fie imposibil. Nu există viziune ordonată în afara unui context, din câte se pare. Artei nu-i este permis să se ivească spontan, în lipsa unui autor. Bruno zice că transformarea pseudonimelor mele în piese pe care le mut în partida mea filozofică pe tema percepției e doar un paravan pentru nesiguranța mea. Port două măști. Phinny nu-i de acord. El m-a însoțit peste tot, călătorind incognito, ca să zicem așa. Spune că a văzut așa ceva de-atâtea ori. A văzut cât de puțin contează ce spun eu; inteligența mea e desconsiderată. Aiureli și baliverne. Dacă aș ieși eu cu *Camerele sufocării*, mai-marii ar da imediat înapoi.

Lucrarea ar arăta altfel.

Ar arăta dintr-odată ca făcută de o bătrână?

Insist, e o chestiune presantă.

M-am întrebat adesea cum ar fi arătat în ochii lumii o Josephine Cornell? Aiureli și baliverne, zorzoane și sentimente? Dulceagă?

Nu-i același lucru ca Joseph, cu siguranță.

Și când e vorba de un homosexual, iarăși e altceva, nu-i așa?

Phinny zice da și nu. Îl citează pe Ethan; e o chestie *queer*, zice el, dar contează cumva dacă ești macho sau „zână“, dacă ești activ sau pasiv.

Chiar contează?

Îi spun că-mi place să fiu *queer* cu el, să facem pereche *queer* împreună.

Eve, cu tocurile ei înalte, cu puloverele decoltate, cu corsetele purtate pe-afară și cu mașinăriile ei à la Rube Goldberg făcute din rochii vechi, nu-i conștientă de povara propriului sex. Ce să-i faci, e tânără. Știe de mine și de P.Q. N-are cum să nu știe, doar locuiește aici.

Acum două zile, tândăleam prin casă înainte să ne ducem la culcare, când Phinny a țipat pur și simplu la barosanul B.:

— Nu pricepi? Nu contează ce face ea! Ei o văd pe văduvă sau îi văd banii. Sunt orbiți de ceea ce cred ei că văd!

Alt Goldberg, studiul Goldberg din 1968. Studentele au evaluat același eseu ca fiind mai prost când era semnat de un nume feminin decât de unul masculin. Au obținut aceleași rezultate și când li s-a arătat o lucrare de artă vizuală. Studiul Goldberg revizuit, 1983. Studenții, atât bărbați, cât și femei, au dat notă mai proastă când eseul era semnat de un nume feminin, decât de un nume masculin. Și tot așa, doar că pe măsură ce studiul se desfășoară în anii ’90, apare o modificare. Când alături de numele unei femei apar și datele care-i atestă expertiza în domeniu, diferența dispare. Pentru artiști, expertiza e faima. Sexul și culoarea nu dispar; doar că de-acum ele nu mai contează.[8]*

Bruno nici nu vrea să audă de studii despre prejudecăți sau cercetări psihologice. Eu nu-s o tipă oarecare. Sunt Harry a lui cea genială. Acordați-le secăturilor o șansă. O să se dea pe brazdă. Ciudat, însă această siguranță a lui că Phinny și cu mine greșim mă face fericită, în timp ce insistența lui Phinny că am dreptate mă face nefericită. Sunt perversă.

(Phinny se gândește și la el. Cruzimea prejudecăților îi e cât se poate de cunoscută.)

Uneori mă gândesc cu tristețe la Anton.

Mai e ceva. L-am întâlnit pe Rune. Nu pot explica de ce, dar nu i-am pomenit lui Bruno de întâlnirea noastră. S-a întâmplat la vernisajul unei prostii de lucrări – baloane, chipuri. Ce bărbat chipeș. Ca un ales, un sol, purtându-și laurii. Vanitos, cred, probabil foarte vanitos, dar oare nu suntem cu toții? Și-apoi, poate că îi credem mai încrezuți pe oamenii frumoși decât pe cei obișnuiți, și probabil că nu-i drept. Am vorbit despre memorie. Mnemosina este mama muzelor. Cicero. De la o idee la alta. Aproape că mă știa, era una dintre legăturile acelea stranii. Ce zici de memoria mașinilor? Îl fascinează, inteligența artificială, numai că, zic eu, aici în multe privințe n-au ajuns prea departe. I-am spus de Thomas Metzinger*.[9] M-am mai uitat o dată la lucrările lui Rune – fețe în operație, pliuri de piele. Am un catalog. Suprafețe noi, zicea el, transformate chirurgical, dar și tehnologie bionică pentru membre noi care răspund la comenzile sistemului nervos, computere ca prelungiri ale eurilor-minți. Adevărat. Dar ce înseamnă toate astea? Mi-a vorbit despre memoria externă – o idee ciudată. Pentru el, frenezia documentării, fotografii, filme, viețile duble de pe internet, războaiele simulate și jocurile. Conștiința de sine nu e ceva nou, am remarcat eu. Dar tehnologia este, a insistat el. A zis: „Vreau ca arta mea să fie aceste întrebări“. Nu am căzut de acord, dar s-ar putea ca tocmai de aici să vină plăcerea, din acest du-te-vino tăios, în disputa cu un partener pe măsură. I-am recomandat lucrări și

cărți, iar el și le-a notat. Citește Varela și Manturana, am zis.*[10] A zis c-o să citească. Am vorbit despre Wechsler. În privința lui, am căzut de acord. *Călătoria lui O.* Când ne-am luat la revedere, mi-a strâns mâna exact cum trebuia, nici prea moale, nici prea tare. Când a venit e-mailul lui, am simțit că mă ia amețeala de-atâta speranță – că exilul în propria mea minte o să ia sfârșit, că o să mă înțeleagă cineva, cineva va *vedea* ceea ce știu și-mi va vorbi la rândul lui despre asta. E atât de ridicol? Nu e posibil?

Recunoașterea. Doctor F. Nu despre asta vorbim? Setea mea de recunoaștere. Față în față. *Tête-à-tête*. Tu și cu mine. Vreau să mă *vezi*.

Bruno mă ascultă, dar nu știe mereu despre ce vorbesc. Nimeni nu pare să știe despre ce vorbesc.

Acum un an, am văzut o parte din video-jurnalul lui – omul, Rune (cândva Rune Larsen), la treburile lui zilnice, spălându-se pe dinți, curățându-i cu ață dentară, stând tolănit pe canapea, citind, stând în fața calculatorului și apoi tot mângâind părul roșcat al unei femei care stă întinsă, cu capul pe umărul lui, într-un pat mare, cu așternuturi șifonate. Și mi-am zis: uite, asta nu vedem noi niciodată fiindcă suntem înăuntru, nu afară, și cei mai mulți dintre noi nu ne amintim întâmplări obișnuite decât prin ceața rutinei. De asta preferă el filmul? Data apare pe ecran și fiecare zi are filmul ei. Filmul nu durează o zi întreagă. Nu e personajul adormit al lui Warhol și nici Empire State Building, ci documentează un singur eveniment, adesea minor, din fiecare zi.

Îmi amintesc oare dacă mi-am luat vitamina azi-dimineață sau m-am spălat pe dinți? Să fi fost azi-dimineață, ieri-dimineață sau alaltăieri?

Momentul când a mângâiat-o pe păr poate să rămână în amintirea lui Rune și-a tinerei, dar cel mai probabil din perspectiva interioară a fiecăruia dintre ei, a fiecărui „eu“ – însă uneori ne amintim ca observatori. E un fel de falsă amintire. Îmi amintesc după-amiaza în care te-am mângâiat la nesfârșit pe bucle, când abia ne îndrăgostiserăm. Îmi amintesc cum am stat cu tine în pat și ți-am simțit degetele prin păr când m-ai mângâiat minute în șir și cât de minunat a fost, și-mi amintesc lumina zilei din cameră, și-mi amintesc dragostea noastră. Ce este amintirea iubirii? Chiar ne amintim senzația? Nu. Știm că a existat, dar dorința nebună nu mai e în amintire. Ce ne amintim, mai exact? Senzațiile nu se reproduc. Și totuși, e evocată o anume nuanță sau culoare emoțională, ceva imponderabil sau greu, plăcut sau neplăcut, ceva ce poate fi retrezit. Îmi amintesc că stăteam în pat cu Felix. Dar este o singură dată sau sunt mai multe dăți contopite, din zilele de început ale iubirii noastre posesive, când tânjeam după atingerea lui? Știu că îi țineam capul în palme uneori când ne futeam. Știu că după aceea îi șopteam la ureche cuvinte demult uitate, probabil prostii. Dar chiar îmi amintesc o anumită dată, o singură dată? Da, în Hotelul Regina din Paris, cu paturile alea incomode, pe care a trebuit să le unim. Cinci stele și paturile ălea. Cred că îmi amintesc dunga de lumină dintre draperiile grele, în timp ce i-o trăgeam, eu deasupra. Demult.

Îmi amintesc și răceala, cum stătea cu spatele întors spre mine. Distanța dintre noi, privirea lui moartă ațintită spre mine. Îmi amintesc o chestie: la o cină. Unde era? Gluma caustică despre căsnicie, nu a noastră, desigur, ci instituția în general. Cum s-a exprimat? Nu-mi amintesc. Îmi amintesc că

am tresărit, m-am uitat la el. Am în minte o farfurie cu margine aurie. El a întors capul. Acum odată cu amintirea revine durerea, probabil nu la fel de vie, și totuși durere, însoțind o amintire atât de vagă, încât aproape c-a dispărut – au fost o glumă, o farfurie, o privire și o durere sfâșietoare. Să fie durerea mai durabilă decât bucuria în amintire?

Ce tâmpit a spus că trecutul e mort? Trecutul nu-i mort. Fantomele lui ne posedă. Mă posedă. Mă sufocă, dar nu știu dacă strigoii pot fi alungați. Poate că o să mă consult cu Ridiche. Poate o să aibă vreun sfat bun să-mi dea. Va trebui să lucrez pur și simplu mai departe – atelierul e năpădit de lucrări neexpuse, de nenumărate monstruozități create de cineva pe nume Harriet Burden. Poate că în clipa revelației o să vadă toți lumina, cum se zice. Poate că după ce o să mor, vreun critic de artă rătăcitor va veni la clădirea unde e depozitată marfa și o să se uite, dar cu adevărat, fiindcă omul (eu) în sfârșit nu va mai fi. Da, dând înțelept din cap, criticul meu imaginar se va uita lung în jur și apoi va rosti: e ceva aici, ceva bun. Salvată de la uitare, ca Judith Leyster.[*11] Pe de altă parte, dacă sunt numai porcării de fapt, cu prețioasele mele pseudonime cu tot – cele pe care și le doresc ei mai mult decât pe mine, în locul meu. O să împlinesc șaizeci de ani. Maisie zice că o să dea o petrecere de ziua mea și am zis da, dar să fie numai cei dragi – fără încrengătura de prieteni ai prietenilor. Phinny vrea să-mi cumpere o rochie, să o port când intru în noul deceniu, ceva „ravisant“, cum zice el.

Felix în vise. Un alt Felix – urâcios. N-a fost niciodată urâcios când trăia – rece, reținut, dar nu urâcios. De ce vine?

Dar în seara asta, cum stau aici la biroul meu și mă uit pe fereastră la apă – la iarnă, la noapte, la orașul strălucitor –, simt o mâhnire al cărei obiect nu-l pot numi, nu e Felix, nici tata, nici mama. Chiar acum m-a copleșit o durere cruntă, dar de ce? Să fie pur și simplu faptul că am înainte mai puțină viață decât am lăsat în urmă? Să fie după copila pe nume Harriet, care mergea cu capul plecat? Să fie pentru bătrâna în care mă preschimb? Să fie pentru că furia ambiției n-a secat încă în mine, oricâte lovituri am încasat? Să fie pentru fantomele care au lăsat urme în mine?

Da, Harry, fantomele sunt. Dar oare și numele sunt fantome, imateriale? Ai vrut să-ți vezi numele scris cu litere luminoase sus, pe marchiză? Deșertăciunea deșertăciunilor. Literele care ți-au fost atribuite la naștere, pentru a indica paternitatea. Luminile paterne? La asta ai sperat? Dar de ce, Harry? Tatăl tău n-a vrut să se nască Povara orăcăitoare, micuța lui Burden cea împovărătoare, dar iată-te.

S-a dat până la urmă pe brazdă.

Așa să fi fost, Harry? Chiar s-a dat? Tu oricum n-ai fost mulțumită, aș zice. Nu-l prefera el pe Felix? Nu-l plăcea până și mama ta mai mult pe Felix decât pe tine? Nu-ți zicea ea: Nu trebuie să fii așa dură cu Felix? Nu se agita toată în jurul lui, nu-l ocrotea?

Ba da, dar pe mine mă iubea.

Da, așa e, te iubea. Dar opera ta?

Opera mea n-o înțelegea.

O simt cum urcă, Harry, oarbă, în clocot, furia nebună care s-a tot adunat de când mergeai cu capul plecat și nici nu-ți dădeai seama de asta. Nu-ți mai pare rău de-acum, fetiță bătrână, nici nu-ți mai este rușine că bați la o ușă. Nu e nici o rușine să bați, Harry. Te ridici împotriva patriarhilor și a paznicilor lor, iar tu, Harry, ești imaginea spaimelor lor. Medeea, înnebunită de setea de răzbunare. Monstruleț̦ul acela s-a târât afară din cutie, nu-i așa? Încă n-a crescut mare, n-a crescut. După Phinny, o să mai fie încă unul. Vor fi trei, ca în basme. Trei măști, având nuanțe și înfățișări diferite, așa încât povestea să capete forma perfectă. Trei măști, trei dorințe, întotdeauna trei. Și povestea o să aibă colți plini de sânge.

1* O definiție standard a *confabulației* în neurologie. Unii pacienți cu afecțiuni cerebrale umplu golurile din memorie cu povești și explicații fabricate inconștient. Burden extinde confabulația dincolo de patologie, la caracterul metamorfozabil al memoriei în general. În Caietul U, Burden scrie pe larg despre mitul memoriei fixe. Îl citează pe William James, din Capitolul 11 al *Psihologiei* (1896), „O «idee» cu o existență permanentă care își face regulat apariția în fața reflectoarelor conștiinței este o entitate pur mitologică, precum Valetul de Pică“. Îl citează pe Henri Bergson din memorie, numindu-l „dușmanul tuturor diviziunilor, granițelor și categoriilor statice“, precum și numeroase lucrări din domeniul neuroștiințelor. „Demonstrarea vulnerabilității memoriei în starea ei activă întărește ideea că amintirile, reorganizate în funcție de noi experiențe, sunt supuse unui proces de reconsolidare.“ S.J. Sara, „Retrieval and Reconsolidation: Toward a Neurobiology of Remembering“ („Recuperare și reconsolidare. Pentru o neurobiologie a amintirii“), *Neurobiology of Learning and Memory Journal* 7 (2000), p. 81.

2* Maurice Merleau-Ponty, *Phenomenology of Perception*, traducere de Colin Smith (Routledge & Kegan Paul, Londra, 1962), p. 39. (În românește în *Fenomenologia*

percepției, traducere de Ilieș Câmpeanu și Georgiana Vătăjelu, Editura Aion, Oradea, 1999, p. 68 – n.tr.)

3* Gotlob Frege (1848-1925), matematician, logician și filozof german care a marcat în mod decisiv logica matematică și filozofia analitică timpurie, influențându-i mai ales pe Bertrand Russell și Wittgenstein (*Tractatus*). „Logica e în afara noastră“ se referă probabil la opinia lui Frege conform căreia logica este o realitate obiectivă, nu creată de mintea umană. După Frege, logica are de-a face cu o lume a obiectelor ideale, nu fizice, dar aceste obiecte ideale au la fel de multă obiectivitate ca lucrurile fizice. În Caietul H, Burden își trece în revistă lecturile din Husserl, care a fost influențat de Frege. Burden scrie: „Nimeni nu poate evada din propria minte. Cum poate logica să plutească în vreo realitate ideală, dincolo de trupul uman și dincolo de intersubiectivitatea umană? Și totuși, ideile circulă între noi nu ca obiecte fizice, ci ca enunțuri și simboluri“.

4* Paul Virilio (n. 1932), teoretician al culturii, critic și urbanist francez, a scris mult despre tehnologie. Susține că viața modernă e pradă unei accelerări infinite și că viteza și lumina au înlocuit de-acum spațiul și timpul. S-a vorbit adesea despre el ca despre un gânditor apocaliptic. Evident, Burden nu-i agreează deloc opiniile. În Caietul X, în care se pare că și-a vărsat gândurile aleatorii, Burden scrie: „Omul este aproape isteric, în sensul *teatral*. Și-a găsit adepți printre tâmpiți, tineri la fel de isterici, gândind niște jumătăți de adevăruri până la consecințele lor logice, însă extreme. Este personificarea teoretică a panicii“.

5* Dintr-o scrisoare datată 20 noiembrie 1665 a lui Baruch [Benedictus] Spinoza (1632-1667) adresată prietenului său, Henry Oldenburg. Spinoza, *The Letters*, traducere de Samuel Shirley (Hackett, Indianapolis, 1995), p. 192.

6* Friedrich Nietzsche, *Știința voioasă*, secțiunea 366. (În românește în *Știința voioasă*, traducere din germană de Liana Micescu, Editura Humanitas, București, 2019, p. 262 – n. tr.)

7. Din M*acbeth*, Actul II, scena 2, în William Shakespeare, *Opere*, vol. 7, traducere de Ion Vinea, Editura Univers, București, 1988, p. 275) (n. tr.).

8* Philip A. Goldberg, „Are Women Prejudiced Against Women?“ („Au femeile prejudecăți despre femei?“), *Transactions 5* (1968), pp. 28-30. Studiul a fost repetat în 1983 de Michelle A. Paludi și William D. Bauer, folosind și subiecți bărbați, nu doar femei. „What's in an Author's Name?“ („Cât contează numele autorului?“), *Sex Roles 9*, nr. 3, pp. 387-390. Pentru studii ulterioare, vezi Virginia Valian, *Why so slow? The Advancement of Women* (MIT Press, Cambridge, Mass., 1998).

9* Filozof german, născut în 1958, a cărui operă îmbină filozofia și neurobiologia. Burden a făcut însemnări pe larg pe marginea unei cărți editate de Metzinger, *The Neural Coordinates of Consciounsness* (MIT Press, Cambridge, Mass., 1995).

10* Humberto R. Manturana (n. 1928) și studentul său Francisco Varela (1946-2001), neurobiologi și filozofi chilieni, coautori ai *Autopoiesis and Cognition: The*

Realisation of the Living (D. Reidel, Dordrecht, Olanda, 1972), o carte pe care Burden o menționează iar și iar în scrierile ei. În Caietul P, citează din carte: „Sistemele vii sunt unități de interacțiuni; ele există într-un mediu ambiant. Din punct de vedere pur biologic, ele nu pot fi înțelese independent de acea parte a mediului ambiant cu care interacționează, adică nișa, și nici nișa nu poate fi definită independent de sistemul viu care o delimitează“ (p. 9). Această poziție corporalizată, integrată mediului se opune teoriilor computaționaliste ale minții.

11* Judith Leyster (1609-1660), pictoriță barocă olandeză, membră a Ghildei „Sfântul Luca“ din Haarlem, apreciată la vremea ei, dar uitată după moarte. Fiindcă lucrările ei se asemănau cu ale lui Frans Hals, multe dintre picturile ei i-au fost atribuite lui. În 1893, Muzeul Luvru a achiziționat o lucrare considerată a lui Hals, dar care s-a dovedit a fi de Leyster. Descoperirea a contribuit la relansarea renumelui artistic al lui Leyster.

Bruno Kleinfeld

(declarație scrisă)

Și oare ne-am liniștit, așa cum trebuie să se liniștească doi ramoliți aproape de vârsta a treia, parcându-și fundurile cărnoase în fotoliile La-Z-Boy, cu picioarele sprijinite de otomane, bodogănind: Ai dus gunoiul, dragă? N-ai uitat de lapte? Nu, nu ne-am liniștit. Moș Timp ne-a tras-o. Mi-a smuls-o pe doamna mea de lângă mine și n-am mai ajuns hodorogii senili care meritam să fim împreună, fără dinți, chiorându-ne prin cataracte, apucând carnea bătrână și moale de lângă noi în toiul nopții. Dar, Bruno, vezi că devii romantic. Harry nu era genul care să se potolească și cine știe dacă s-ar fi acomodat, dacă s-ar fi așezat vreodată, să stea liniștită lângă ursul ei. Ea trecuse deja prin asta, înainte de Bruno. Soțul – ce cuvânt ciudat – soțul își tot făcea apariția, ca un fum în încăpere, împuțind aerul dintre noi. Felix Lord și mălaiul lui, și colecția lui de artă, și viața lui sexuală ardeau mai departe, ca o țigară uitată într-una din porcăriile alea de scrumiere de cristal pe care le păstra Harry din vremea când trăia în înfumuratul Upper East Side. Doamne, uram duhul ăla efeminat care refuza să-și găsească odihna, așa cum fac

oamenii normali și cumsecade când mor. O bântuia. Nu glumesc deloc. Nu torn verbe la întâmplare. Sunt poet, poate unul ratat, dar mai sunt și-un bard limbut, care spune povestea acelor zile senine nu prea îndepărtate petrecute cu Harry. Eu, Bruno Kleinfeld, declam așa încât să mă audă toată lumea că Felix Lord îi apărea în vise, pe jumătate mort și pe jumătate viu, un vampir cu colții înfipți în gâtul ei, iar iubita mea se trezea asudată și panicată, căutându-l cu privirea prin cameră, nu fiindcă l-ar fi vrut înapoi, ci fiindcă voia să fie sigură că murise și nu mai era.

Maisie și Ethan, vă rog să mă iertați, dar tăticul o lua pe mămica de bună. S-a luptat pentru ea? Nu, nu s-a luptat. De unde i s-a tras treaba aia – mania lui Harry pentru pseudonime – dacă nu de la el? Câte artiste a expus Felix Lord? Trei? Și asta în câți ani? Harry a privit și a învățat. A învățat că însuși marele ei maestru în negoțul cu artă n-o să ridice un deget pentru opera ei și că doar băieții teribili din lumea artistică primesc satisfacție.

— Nu putea să mă ajute, nu înțelegi? se văicărea Harry.

— Ba sigur că putea, i-o tăiam eu în gura mare.

După un timp, nedreptatea întregii situații, jalnica și bolnava nefericire de a se vedea ignorată i-au frânt inima și-au înnebunit-o de atâta furie. Eu voiam să se lupte mai departe, însă ea a decis să iasă pe ușa din spate și să trimită pe altcineva în față.

Era o femeie puternică Harry a mea, dar nu era deloc ușor să trăiești cu ea. Poemul meu, proiectul proiectelor, mușuroiul de furnici care devenise munte, chestia pe care o urcam la infinit fără să ajung vreodată în vârf, creația mea dragă din versuri măreațe, cea de proporții whitmaniene, Comedia mea

Americană, pe care Harry o îmbrățișase din toată inima în primul an al iubirii noastre ca pe nobila mea cale, s-a preschimbat într-un baubau odată ce ea a înțeles că nu va duce nicăieri. Poemul a devenit un drăcușor răutăcios care o transforma pe iubirea în carne și oase a vieții mele într-o scorpie, o vrăjitoare cicălitoare care țipa și mă chinuia azvârlind cu pumnale în flăcări în mine și poemul meu.

— Dar asta-i nevroză curată! L-ai rescris de cinci sute de ori. Ce-i cu tine? Ce te temi atâta? Crezi c-o să ți se zbârcească pula dacă nu ești Dante, ce Dumnezeu?

Nu, nu-mi venea ușor s-o iubesc pe Harry și nici poemul. După o răfuială pe tema proiectului meu interminabil mă târam afară și mă întorceam în văgăuna mea de peste drum, ca să-mi ling rănile pe linoleumul zgâriat, iar apoi mă târam înapoi, ca o potaie ce eram, în patul ei mare și-n brațele ei musculoase, care mă strângeau mai puternic decât orice femeie pe care o cunoscusem vreodată. Pe atunci nu puteam s-o spun, dar avea dreptate fata mea în privința poemului. Mă băgase într-adevăr într-o pădure întunecată și n-avea să mă ducă niciodată în Rai, dar să renunț la el ar fi însemnat să renunț la mine, la mandea, cum zicea Bruno Kleinfeld pe la zece ani, când își admira mutra în oglindă după un meci, retrăind o minge bună lansată dincolo de gard.

Nu-i puteam spune lui Harry, luptătoarea feministă, că pentru un bărbat era și mai rău, era și mai rău să dea greș, să-și piardă zvâcul tot simțind cum i se scurge puterea din viscere, focul viril care l-a susținut la urcuș. Milenii la rând s-au zidit așteptările, piatră cu piatră, cărămidă cu cărămidă, cuvânt cu cuvânt, până când pietrele, cărămizile și cuvintele au ajuns să cântărească atât de mult, încât antieroul

promițător nu mai poate ieși de sub ele – nu-și mai poate găsi calea, nici măcar un vers numai al lui, și se zvârcolește sub greutatea strivitoare, implorând îndurare.

Deși se temea atâta de lumea exterioară, în sinea ei Harry era liberă. Credea în năduful și-n furia ei și dădea afară din ea lucrări de artă ca pe niște nou-născuți umezi și mânjiți de sânge. O să vadă ei când o să mor, țipa ea funebru. A mea o să fie gluma din urmă. Când i-am spus că mă ducea cu gândul la o femeie din tablourile lui de Kooning, o mumă din alea înfricoșătoare, cu guri hrăpărețe, ea a rânjit de plăcere și și-a frecat palmele. L-a ascuns de mine pe *Heathcliff* până l-a terminat. Statuia avea un cap uriaș dat pe spate și o gură căscată, iar în mâinile gigantice ținea o colivie pe jumătate strivită. În colivie erau bucățele de dantelă sfâșiată, un volum de poezii de-al lui Shelley, hârtiuțe scrise și un ciorap alb rupt atârnând ca o limbă dintre gratii. La prima vedere, făptura te izbea în stomac de te îndoia, dar de aproape vedeai că omul, dacă om era, era plin de tăieturi și franjuri pe trupul de bronz pătat și sânii blegi.

— Heathcliff era bărbat, Harry. Asta-i femeie.

Harry mi-a răspuns cu ochi scânteietori:

— El e mai mult eu însămi decât sunt eu eu însămi[1].

Catherine o zice. Cea dintâi, dezlănțuita Catherine din marele, densul, diabolicul roman care este *La răscruce de vânturi*. Lui Harry îi duduia mintea. Știam cartea, cu stilul ei bogat ramificat și senzual, și-mi plăcea de mult, o cărămidă de roman, desigur. Dar Harry devora și alte tratate, tomuri și lucrări obscure de care eu nici n-auzisem. Citea încontinuu, pe lângă arta la care lucra, și în unele zile îi mai ziceam:

— Harry, habar n-am despre ce naiba turui acolo.

Femeia se băgase până-n gât în neuroștiința percepției și, cine știe de ce, lucrările acelea ilizibile, cu rezumatele și punctele lor de discuție, îi justificau viața dublă, de farsor. Și Eldridge mai turna gaz pe foc, dar nu el era responsabil de farsă. Chiar dacă m-am opus *Camerelor sufocării* și ideii de Harry ca tip gay (treabă care ei i se părea haioasă, iar mie prostească), acum îmi dau seama că răul n-a ținut mult. Eldridge a făcut lumină așa cum trebuie. Pe puștiul ăla prăpădit, Tish, nu l-am cunoscut, dar mi se pare că n-a fost demn nici măcar de anagrama *shit*. A fugit în Tibet. Nu, Rune în cârdășie cu fantoma lui Lord au făcut ravagii de fapt. Pe ei doi îi consider vinovați. Povestea nu e simplă și nu e fără ocolișuri, dar aș vrea să-mi pun pe tavă amintirile, fie ele începătoșate, fie limpezi.

Odată ce eu și Harry ne-am apropiat de tot, făcând o pereche bine sudată (pe cât se poate când ai de-a face cu o intelectuală cu idei fixe), am văzut tot mai mult fata vulnerabilă din ea. Coșmarurile erau cumplite, dar tot noaptea avea și crizele de plâns sau de furie, mai ales după ce se ducea la psihiatru.

— De ce te ții de porcăria aia? am întrebat-o. Tipul nu face decât să te zgândăre. La ce te ajută?

Dar când am dat s-o descos ce se petrece la o „ședință“ de-a lor, doar a clătinat din cap, zâmbind cu lacrimile șiroindu-i pe obraji.

— Ești gelos pe doctor. Drăguț din partea ta, Bruno. Foarte drăguț.

Nu eram gelos. Nu-mi plăcea s-o văd supărată, dar știa că nu prea mă dădeam în vânt după psihanaliză. Amicul meu Jerry Weiner mergea de treizeci de ani la nu știu ce doctor din

Central Park West și, din câte-mi dădeam seama, Jerry rămăsese același nesimțit scârțar și meschin dintotdeauna. Îmi plăcea de Rachel, dar, pe de altă parte, Rachel ar fi înveselit și o morgă dacă ar fi ales să lucreze ca medic legist. Așa era Rachel.

Rămâne un mister pentru mine când a intrat Rune în viața lui Harry, dar într-o după-amiază de mai, în 2001 – știu fiindcă era primăvara de dinaintea prăbușirii turnurilor, o zi călduroasă, cu muguri plesnind pretutindeni, iar eu aproape că terminam semestrul la LIU – i-am găsit pe ei doi pe canapeaua lui Harry, hlizindu-se ca două adolescente, bând Chardonnay și mâncând alune. Harry a făcut prezentările, iar Rune, cu dinți albiți ca oul, a zis:

— A, poetul.

Nu mi-a plăcut cum a zis-o. A, poetul. Nu mi-a plăcut *A*-ul, nu mi-a plăcul pauza de dinainte de *poetul*, nu mi-au plăcut dinții lui albiți, nici catarama de la curea, nici prostia aia de tricou care plesnea pe el, nici ghetele zgâriate, nici cum își ținea brațul întins pe spătarul canapelei și nici cum vorbea despre „filmele“ lui. Nu mi-a plăcut omul de la bun început. Când și-a mișcat în sfârșit cu grație curul sfrijit pe ușă m-am simțit ușurat.

Îmi amintesc că Harry m-a acuzat că „am stat încruntat“. Am zis că nu am stat deloc încruntat, ea s-a „agitat toată“ și n-o prindea deloc, femeie în toată firea să se bâțâie și să se râdă prostește ca o fetișcană. A urmat o ciondăneală semantică – pe seama termenilor *încruntat*, *agitat* și *a se bâțâi* –, iar apoi ea s-a uitat de sus la mine, de pe piscurile semețe ale Împărăției lui Harry, reci și măreațe cum le știam, și m-a anunțat că nu-i trebuie aplauzele mele. N-o să-mi ia în seamă toanele. De mult

prea multe ori în viață se dăduse la o parte din calea altora, nu, mulțumesc, se strecurase tiptil pe vremuri, ca o slujnicuță care așteaptă să-i cadă firimituri. (Acest autoportret al Doamnei Mantourilor mi s-a părut o glumă atât de bună, că mi-a venit să râd în hohote.) I-am spus că Rune arăta ca un căcat de gigolo. Încă umflată în pene, exprimându-se în paragrafe impecabile, Măria Sa a continuat: era regele pieței de artă, cum știam deja, desigur, și pur și simplu *adora* lucrările ei. Ea îi făcuse turul, turul pe care-l făcea doar cu prietenii, cercul foarte restrâns de prieteni care știau că ea nu expune, știau că terminase cu dealerii, cu galeriile și cu „toate alea“. Am zis că poate el îi adora banii, poate că mirosise că avea șanse să vândă ceva și atunci s-au pornit artificiile, șuierături, pocnete, bum. Bani și bunuri. Miasma apei de colonie a lui Felix Lord împuțind totul deasupra solului.

După ce între noi s-au stins ultimele scântei ale flăcărilor aruncate pe gură, m-am întrebat cu voce tare dacă tipul nu i se păruse un pic cam prea uns cu toate alifiile și superficial. Domnul Rune Suprafață prinsese bine toate șmecheriile artei, nu-i așa? Da, așa era, a recunoscut Harry, fluturând însă din mâini. Tipul avea o grămadă de bani și de *idei*: Domnul Amintire, Domnul Inteligență Artificială, Domnul Computer. Harry a mea se luminase și se încinsese toată la față de la gândurile mărețe ale lui Rune. Oare roboții au conștiință? Oare gândirea înseamnă procesare de informație? Discutaseră despre mașina Turing și testul Turing.

— N-are deloc dreptate, Bruno, dar e o plăcere să discuți cu cineva în contradictoriu, nu înțelegi?

Și arta? L-am studiat. Mi se părea că arată ca un căcat de model masculin, cu abdomenul lui cu pătrățele, cu bicepșii

umflați și filmele în care se scarpină în fund și se scobește în nas. Pe cine crede el că păcălește? Așa i-am zis lui Harry, iar ea a răspuns:

— Dar chiar *e* o păcăleală, Bruno.

Cui i-a venit mai întâi ideea că fiece viață ar trebui înregistrată pentru posteritate? Să fi fost nebunul ăla de Rousseau? Ia uite, sunt un mincinos, un trișor, un masochist. Ia uite, îmi azvârl copiii într-un orfelinat! Omul s-a spintecat singur, să-l vadă toată lumea. Am o slăbiciune pentru Jean-Jacques, e drept, eroul lui eu-eu-eu. Către sfârșitul vieții sale, Allen Ginsberg mergea peste tot cu o echipă de filmare după el. Sinele ca mit, sinele ca film, tot perora el în fața camerei, dar măcar a scris câteva poezii bune. Eroul meu, Walt, s-a priceput și el destul de bine la autopromovare. L-a citat pe Emerson pe coperta volumului *Fire de iarbă*, citat furat din corespondența lor *intimă*. Whitman era un nimeni, iar Emerson era o *éminence grise*. Emerson scria: „Te salut la începutul unei cariere măreațe“. Cartea a avut parte de două recenzii anonime scrise chiar de tânărul Walt: „În sfârșit, un bard american!“. Poate c-ar trebui să ne bucurăm că nu avea acces la internet. Parcă și văd: *Ia și tu parte la Whitmania!* De ce nu și eu? Site-ul lui Bruno Kleinfeld: antierou necunoscut bătând la mașina lui de scris Olivetti pentru cine?

Cine era Rune, născut Rune Larsen? Să dea naiba dacă știu. Ce-a văzut ea la el? Într-o noapte, în pat, lungit cu ochii în tavan, m-am trezit că mă ia gura pe dinainte cu o întrebare. I se făcuse de ciolane mai tinere? Harry s-a prefăcut că nu se prinde.

— Ce? Despre ce vorbești?

— Despre el, i-am zis. Vedeta artelor.

Când a izbucnit în râs, mai că am sărit cât colo, în celălalt capăt al camerei. Îl iubea pentru că era înzestrat, pentru că avea talent la manipulare, pentru că era un personaj. Își atinsese gloria prin vâlvă, tupeu și ambiție. Asta o fascina. Orgoliul lui umflat cu pompa era contagios și mai era ceva cu el. Poate că Harry a mirosit de la început cine era el cu adevărat. Poate că atunci când se hlizea cu psihopatul ăla pe canapea deja unelteau. Ascunsese complotul de mine fiindcă știa că n-aș fi fost de acord. Nu țineam socoteala când venea și când pleca. Harry era dură. Gata cu Tanti de Treabă. Gata cu supușenia față de un Soț sau orice Bărbat. Acum era liberă, iar Ursoiul n-avea să se bage. Am prins ideea. Zilele erau ale ei. Serile erau ale noastre – beam la Sunny's, cinam la ea, un DVD –, dar fără aranjamente. Rezidenții ei țicniți veneau și plecau. Barometrul cu previziunile lui meteo, „Tulburări umede se comasează în formațiuni circulare infernale", Eve cu costumațiile ei bizare, Eldridge încercând scheme noi pentru spectacolul său.

Nu sunt sigur că lui Harry chiar îi plăcea lucrarea de Rune pe care a cumpărat-o – proiecția video cu fețe tăiate bucățele și puse la loc, un film-melanj stilat și sângeros. Era o lucrare în mai multe exemplare – ceea ce însemna „nu foarte scumpă". Într-o după-amiază, m-am instalat în fața ecranului și l-am luat țărănește. „Hai să fiu corect", am zis, „și nu plin de prejudecăți doar fiindcă artistul e un bou. Nici T.S. Eliot nu era vreun model, nu-i așa? Sunt bune de ceva mutrele alea însângerate și obrajii spintecați? Mă interesează? Îmi pasă?". Sincer să fiu, blestemăția aia m-a blocat. I-am spus lui Harry că m-a făcut să mă simt singur și a râs, dar apoi a zis că și pe ea a făcut-o să se simtă singură.

— Nu e comuniune acolo, a zis.

Pe atunci nu știam că Rune era numai bun să-i servească drept ultimă fațadă. În mintea ei, el era instrumentul ideal. Dacă reușea să-i canalizeze charisma de vedetă, atunci putea dovedi cum funcționează mașinăria, cum ideea de faimă creează faimă și, odată ce-ar fi triumfat, ar fi avut loc marea demascare! Harriet Burden ca ea însăși.

Și așa ne-am certat și apoi ne-am împăcat noi doi, Harry și Bruno, pe domeniile noastre din Red Hook, unul grandios și altul amărât, dar fiecare dintre domicilii de încredere în felul său. În jurul nostru, orașul bâzâia și scrâșnea, sirenele de ceață urlau, iar pe cer se perindau norii. Ploua și tuna și apoi se însenina, iar anotimpurile se succedau. Dar în fiecare zi soarele răsărea și soarele apunea, iar când ieșeam, strada era acolo și camioneta lui Harry era acolo și Manhattanul era acolo, în zare. Iar apoi New Yorkul a primit o lovitură năprasnică din afară. De la cer senin la cer fumegând în câteva minute – am auzit al doilea avion, zburând jos și scoțând un zgomot puternic, și l-am văzut lovind. Am mai văzut totul o dată, la televizor. Am încercat să înțeleg, dar nu puteam. Știam și nu știam. Odată ce-am aflat că Maisie o luase pe Aven de la grădinița din Little Red School House de pe Sixth Avenue din West Village, că Oscar nu trebuise să se ducă în Brooklyn în ziua aceea, că Ethan era în apartamentul lui din Williamsburg, că fiica mea Cleo, singura progenitură Kleinfeld care locuia în New York, chiar se afla în biroul ei din Brill Building din Midtown, că Phinny, Ulysses și Barometrul încă nu catadicsiseseră să-și înceapă ziua, am privit pe fereastră cum vântul purta praful și resturile bolnave peste Red Hook. Am închis ferestrele ca să nu pătrundă duhoarea de nedescris

și am avut grijă de Barometru în primele ore ale după-amiezii. Pe vreme obișnuită, halucinațiile cosmologice ale tipului se ciocneau și se clătinau în toate părțile. Fumul, exploziile, hârtiile care cădeau prin aer, plasticul pulverizat și carnea crudă i-au declanșat o stare de vorbărie continuă, fără noimă, însoțită de niște gesturi rigide, ca de robot. Cu părul și barba ciufulite, tricoul murdar cu Grateful Dead și pantalonii kaki rupți atârnându-i pe picioarele slabe și crăcănate, el perora pe pilot automat despre „sublimitatea gemândă a furiilor transportabile și patrioții lor furtunoși, inflamabili, zbenguindu-se într-un act sexual divin cu arhanghelii lui Dumnezeu“ (fragment de pe caseta lui P.Q.E. Limbajul Barometrului e imposibil de reținut). M-am rugat. M-am rugat să tacă. Carnagiul nu însemna nimic pentru Bate-Câmpii. Crimele în masă nu îl tulburau. Era pierdut în propriile-i fantezii despre putere și control, pe care ziua aceea fie le aruncase în aer, fie le confirmase (nu-s sigur care din două). Ulysses a făcut rost de un Xanax, pe care am reușit în cele din urmă să-l convingem să-l ia. L-am dus la culcare pe dement.

Compania 101 din Red Hook. Toți cei șapte pompieri care s-au prezentat la fața locului au murit.

Mi-o amintesc pe Harry la fereastră câteva zile mai târziu. A scos un sunet grav, de undeva din piept, nu din gură. Apoi a zis:

— Oamenii sunt singurele animale care ucid de dragul ideilor.

Când mă gândesc acum, îmi dau seama că nici unul dintre cunoscuții mei nu tânjea după răzbunare. Câteva săptămâni, mi s-a părut că mai toți newyorkezii care mai trăiau s-au transformat în sfinți. Stăteam de vorbă cu străinii în metrou

și-i întrebam: „Sunteți bine?“, adică „Ați pierdut pe cineva?“. Am donat lopeți, haine, lanterne. Am stat la coadă să donăm sânge, deși tot sângele ăla s-a dovedit inutil. Fie mureai, fie supraviețuiai. Rune a pus mâna pe cameră și a făcut niște filmări clandestine. Zona era împrejmuită, dar probabil s-a strecurat pe lângă polițiști. Știu că a sunat-o pe Harry. Ea zicea că-și face griji în legătură cu dorința lui arzătoare de a fotografia totul. Oare bolnavii mintal au devenit și mai bolnavi după 11 Septembrie? Trebuie să existe vreo porcărie de raport pe undeva.

Majoritatea newyorkezilor s-au comportat ca niște îngeri, dar experții, comentatorii și jurnaliștii și-au turnat dogmele cuvioase, și-au fluturat clișeele și și-au etalat platitudinile. Iar în anii care au urmat, Bush și acoliții lui au înălțat minciuni peste minciuni peste trupurile incinerate din Lower Manhattan. Bunătatea colectivă la cote înalte nu poate dura prea mult. Ne-am întors la felul nostru de-a fi, cârcotași, răi de gură, dar din când în când buni și de ajutor și, fiindcă zilele treceau fără să se întâmple vreo explozie la metrou, să se prăbușească vreun pod sau să se topească vreun zgârie-nori, ne-am retras iarăși liniștiți în ceea ce Warren G. Harding numește „normalitate“, numele de cod pentru ceea-ce-ne-oferă-viața-asta-de-rahat-zi-de-zi, mare bucurie pe capul nostru: monotonia de la muncă, relațiile adultere, certurile în familie, tot felul de nevroze, astm, ulcer, reumatism și reflux gastric.

Când Harry mi-a spus, nu mult după atacuri, că Rune e de acord să-și joace rolul ca ultim actor în marele ei plan tripartit, am răcnit un de-ce-naiba-ar-vrea-să-facă-așa-ceva? Argumentația lui Harry era bruiată de propriile dorințe, dar

avea diferite piste. Subterfugiul îi pica bine lui Rune, complotul îl încânta fiindcă, dacă totul mergea conform planului, putea deveni autorul celei mai mari farse din lumea artei. Avea să-i demaște pe critici (dintre care unii spera că vor fi trași pe roată în piața publică) drept clovni. Ăsta era punctul slab al tipului, susținea Harry. Unii-l numeau șarlatan, vândut. În plus, îl speria piața. Azi pe val, mâine în picaj. Nu voia să pățească și el ca Sandro Chia, ale cărui lucrări inundaseră piața din cauza lui Saatchi și nu-și mai revenise niciodată. Rune trăia ca un pașă, se răsfăța; avea nevoie de fonduri. Avea să-i învețe minte pe cei care-l contestau. Când o să-și bată joc de ultima lui lucrare, o să apară cu Harry, ca să-i lase mască. Dar ea mai susținea și că dejucase intențiile marelui Rune, că îi reconstruise lumea interioară și că evenimentul îngrozitor din oraș aruncase în aer scenariul pe care-l gândise el. N-a fost să fie însă. Până la urmă, prostănacul de Bruno știa mai multe decât Marea Doamnă a ironiei.

Ce își dorește o femeie? Ce își dorea Harry? Nu își dorea să fie Rune. Nu își dorea să-și vândă lucrările pe milioane de dolari. Știa că lumea artei este, în mare, o hazna, plină de fandosiți încrezuți care cumpără nume mari ca să-și spele banii.

— Vreau să fiu înțeleasă, mi se plângea ea.

Era un joc amețitor, un basm filozofic. Ei, Harry avea explicații, justificări, argumente. Dar, vă întreb, în ce lume urma să se petreacă această „înțelegere“? În împărăția fermecată a lui Harry, unde cetățenii stăteau și citeau filozofie și științe și țineau dezbateri pe tema percepției? E o lume barbară, fata mea, îi spuneam eu.

— Uite ce s-a întâmplat cu poezia! A devenit nostimă, simpatică și „accesibilă“.

Harry voia să-i citească analfabeții basmul cu pseudonime. O obsesie, asta era pentru ea, iar obsesia e o mașinărie care macină, țăcăne și șuieră ore în șir, zile în șir, luni în șir, ani în șir. Ura poemul meu. Eu uram basmul ei. I-a construit lui Rune un *magnum opus*, un dans-labirint al durerii ei, pe care el i l-a furat. Când mi-a spus că Rune n-avea de gând să meargă până la capăt cu planul ei, stătea pe spate în atelier, privind cu dragoste o grasă imensă cu un forceps și o talangă în mâini pe care o atârnase de tavan. Edgar și ceilalți doi asistenți, Ursula și Carlos, plecaseră acasă. Era cam șase seara. Mă sunase cu câteva minute înainte.

— Vino, Bruno. S-a întâmplat ceva.

Glasul îi era îndurerat și șovăielnic. Nu s-a uitat la mine nici măcar o dată în timp ce-mi vărsa toată povestea, cuvânt cu cuvânt, lent, pe îndelete. Doar gura i se mișca. Restul trupului lui Harry se făcuse stană de piatră.

Rune îi arătase un filmuleț cu el și Felix Lord. Era inofensiv, repeta ea, absolut inofensiv, doar cu ei doi stând pe o canapea într-o cameră banală, pe care ea n-o mai văzuse niciodată, fără să-și zică o vorbă, treizeci, patruzeci de secunde de tăcere și un zâmbet schimbat între ei. Soțul mort se întorsese în forță pe peliculă. „De ce nu mi-ai spus că-l cunoști pe Felix?“, îl întrebase Harry pe Rune. Iar el îi răspunsese: „Contează?“.

— Contează, Bruno?

Bineînțeles că contează, am zis. Tipul s-a fofilat ca naiba. I-am zis că-mi vine să pun mâna pe bâtă și să-i crăp capul.

Iar Harry a zis:

— Nu suntem în desene animate, Bruno.

S-au pierdut atât de multe acum – din discuțiile noastre, adică. Noaptea stăteam întinși și trăncăneam până se crăpa de ziuă, noi doi, Harry cea mare și caldă a mea și eu, scumpa mea, panseluța mea, toate s-au pierdut, n-a mai rămas un cuvânt, doar *Nu suntem în desene animate, Bruno* mi-a rămas întipărit pe creier pentru totdeauna. Îmi amintesc perfect acest schimb de cuvinte. Am amuțit atunci, mut ca un om rămas fără laringe. M-a făcut să mă simt ca un hăndrălău în costum de gorilă care orbecăie la întâmplare fiindcă nu vede prin găurile pentru ochi.

Când am întrebat-o pe Harry ce înseamnă asta, a zis că nu știe. Rune nu voia să spună.

— A zis doar că face parte din joc.

Am întrebat:

— Ce joc? Ce joc?

Am insistat. Am luat-o tare.

— Șantaj?

Harry a clătinat din cap cu ochii în tavan. A zis că, din câte crede, Rune o manipulează și că ticălosul e-n stare de orice să câștige. A zis că el voia să-i inoculeze o idee, și anume că fusese iubitul lui Lord, poate, sau că știuse totul despre ea de la Felix dinainte să se întâlnească ei, ceva, orice. Odată ce există un secret, a zis Harry, în lacuna creată pot intra orice bănuieli. Când trăia, Felix avea secrete. Harry și-a ridicat bărbia și a mijit ochii. Nu se uita la mine.

— O să spună că *Dedesubt* îi aparține. Dar e prea târziu, a zis ea. N-o să-i meargă.

Mormântul lui Lord nu era niciodată liniștit. Mi-a venit s-o scutur pe Harry, s-o oblig să pună punct. Acum era șansa ei să oprească șandramaua și să se dea jos, să sară jos din ea. Aș fi

ajutat-o. Bruno, eroul și protectorul ei, ar fi sărit s-o apere de ea însăși.

— Hai să plecăm de-aici, am zis. Hai să plecăm.

Harry a clătinat din cap.

I-am spus că o iubesc. Te iubesc până la Dumnezeu, am zis. Te iubesc. Mă auzi?

Mă auzea.

— Și eu te iubesc, a spus.

Nu-i era mintea la mine.

Bruno, înflăcărat de nobilele-i sentimente, domnul Salvare: îmi mai lipsea doar cabina telefonică unde să-mi pun costumul. Nu mai există cabine telefonice, bătrâne.

Îmi amintesc că soarele desena dreptunghiuri de lumină pe parchet. Îmi amintesc chipul trist al lui Harry și-mi amintesc citatul care s-a ivit în palimpsestul minții mele. Era din Cartea lui Rut, cuvintele unei femei care mersese pe urmele altei femei și nu voia să se întoarcă.

Unde vei merge tu, voi merge și eu, i-am spus lui Harry. *Unde vei muri tu, voi muri și eu, și acolo mă voi îngropa.*[2]

Harry a zâmbit tremurat.

— Ce drăguț, Bruno, a zis.

Parcă m-ar fi izbit cu piciorul în burtă.

1. În românește în Emily Brontë, *La răscruce de vânturi*, traducere de Henriette Yvonne Stahl, Editura pentru Literatură, București, 1962, p. 101 (n. tr.).
2. Rut, 1:16, 17 în Biblia sau Sfânta Scriptură, ed. cit., pp. 302-303 (n. tr.).

Oswald Case

(declarație scrisă)

Rune n-a renunțat niciodată la ironie. Asta a fost victoria lui. În ciuda vaietelor generalizate, de genul nimic-n-o-să-mai-fie-la-fel-niciodată, a mâinilor frământate și-a marii sondări în adâncurile sufletului american petrecute ca urmare a Atentatelor din 11 Septembrie, de vă întrebați dacă acea zi a schimbat pentru totdeauna lumea artei, răspunsul este un asurzitor nu. În definitiv, trei mii de morți în centrul orașului înseamnă cam cât un strănut într-o piață, un spasm de moment al conștiinței. Da, artiștii s-au văitat pe tema nimicniciei și a unui nou început, dar peste câteva luni viața a redevenit *comme d'habitude*. Mea culpa. Eu sunt autorul articolului „Ironia a murit la Ground Zero", publicat în *The Gothamite* în numărul săptămânal din 23 septembrie. Dați-mi voie să vă explic: când am interzis ironia, cea mai necesară dintre toate formele de gândire, am vorbit serios. Lower Manhattan era un cimitir proaspăt săpat și eu mă închipuiam în noua postură de Monsieur Sincère. Mai mult, de-atunci mi-am recunoscut eroarea. E mai mult decât pot spune despre mulți dintre stimații mei colegi care și-au revărsat ambițiile

literare eșuate în articole jenant de proaste. Au uitat mottoul nobilei noastre profesii: azi ești, mâine nu ești. Ofranda adusă de mine momentului de renunțare-la-ironie n-a fost nici pe departe la fel de siropos ca majoritatea gunoaielor publicate după 11 Septembrie. De câte ori n-am citit „Cine și-ar fi putut imagina?“. Orice scenarist de doi bani de la Hollywood își imaginase deja. Rune pricepuse. El știa că spectacolul avea să fie folosit, exploatat, rescris într-o mie de feluri, de fiecare dată altfel și, de cele mai multe ori, de prost gust.

Când l-am intervievat, în 2002, mi-a vorbit despre lupta lui cu catastrofa ca artă. Cum putea fi reprezentat un masacru care deja fusese prelucrat în atâtea narațiuni? A vorbit despre viteza tehnologiei, despre simulare și, la final, despre groază. A zis că n-o mai simțise niciodată – groaza. N-o mai simțise înainte de 11 Septembrie. O numea „superconductivitate emoțională“. Și-o dorea în creație. Din câte știu, Harriet Burden avea impresia că și-a găsit a treia mască pentru campania această-femeie-poate-deveni-și-ea-o-artistă-celebră. Întrebarea este: oare a intervenit ea suficient pentru a-l priva pe Larsen de recunoaștere ca autor al lucrărilor ce aveau să fie expuse peste un an și jumătate? Eu cred că nu. Eu cred că el știa foarte bine ce face. *Dedesubt* a năvălit în lumea artei ca un uragan. Sincronizarea a fost excepțională. El știa că nu ajungea să arate imaginile pe care le-a văzut toată lumea la televizor pe 11 Septembrie și în zilele de după, nu, nu în New York. Însă dacă trebuia să mergi printr-un labirint și să te uiți la filmulețe alb-negru cu mașini distruse sau cu pantofi de copii prăfuiți, la care se adăuga secvența aceea ciudată, o fantezie cu măști (pe care cred că a regizat-o Rune), atunci experiența spectatorului devenea cu atât mai intensă. S-a

folosit de Harriet Burden pe post de muză. Îi recunosc acest merit, dar combinarea imaginilor fanteziste cu celelalte absolut banale – Rune privind pe fereastră cu o ceașcă de cafea în mână sau zăpada căzând – era o trimitere directă la *Banalitate*. De asemenea, mișcările robotice ale dansatorilor poartă clar marca Rune. *Dedesubt* nu seamănă deloc cu lucrările moleșite ale lui Burden pe care le vezi acum prin expoziții.

Cu mult înainte de interviul luat de mine, Rune devenise o celebritate de genul băiat rău, ceea ce înseamnă, desigur, că nu era deloc drăguț. Era un om prea complicat ca să fie un tip drăguț, dar, pe de altă parte, amabilitatea nu e doar supraestimată, ci și mult mai neatrăgătoare decât se spune c-ar fi. Oamenilor le place un EU mare și zdravăn. Zic ei că nu le place, dar în lumea artei o personalitate lașă și retrasă e respingătoare (cu excepția cazului în care a fost atent cultivată ca atare), iar narcisismul atrage ca un magnet. Personajul interpretat de artist este pus și el la vânzare. Picasso era un geniu, dar uitați-vă la mitologie. Hăpăia oameni la micul dejun. A avut o grămadă de femei și adora să le tortureze. Era Regele Încrederii în Sine, un munte de talent, umflat și țanțoș, ale cărui mâzgălituri pe șervețele valorează mai mult decât o să câștig eu într-o viață. Dacă nu seduci oamenii, n-ai nici o șansă. Să-l luăm pe Schnabel în pijamalele lui.[1] Aroganța dă rezultate.

În acel prim interviu, Rune a arătat că se pricepe la dedesubturile pieței. Când l-am întrebat despre ultima sa expoziție, a spus:

— *Banalitatea farmecului* a mers bine fiindcă colecționarilor li s-a părut provocatoare. Le-a plăcut aluzia la

Hannah Arendt, deși nu-i citiseră cartea. Nici eu n-am citit-o. Dar jocul cu farmecul și răul e amuzant fiindcă răul se presupune că nu e banal, însă farmecul este acum.

La data aceea, Rune se filmase deja zi de zi ani întregi: viața artistului ca tânăr monden. Voi profita de această ocazie ca să corectez un truism răsuflat: „Frumusețea e doar superficială“. Nu e. E viața în profunzime. Frumusețea te face să fii ceea ce ești. Înalt de unu nouăzeci, blond, cu ochi albaștri și trăsături frumoase, originile nord-europene ale lui Rune se impuneau cu stridența reclamelor date cu câțiva decibeli mai tare decât programele TV obișnuite. Avea ochii de-un albastru deschis. Uneori când mă uitam la el mă simțeam de parcă aș fi vorbit cu unul dintre androizii din *Blade Runner*.

O vreme, în anii ’90, a adoptat o poză de metrosexual – parfum, manichiură, spumă de păr, exfoliant de corp, bronz artificial – și a filmat conștiincios toate aceste operațiuni, pentru jurnalul său. Apoi s-a oprit. S-a transformat într-un cowboy al artei *au naturel* – blugi țepeni, cizme, tricouri transpirate. Nu mult după ipostaza de western, a apărut peste tot în costume elegante italienești și a făcut declarații bombastice despre cutare sau cutare artist, spre deliciul radio-șanțului. Își înțelegea imaginea, înțelegea că el era propriul obiect, un trup menit a fi sculptat în opera sa.

— E fals, a spus el. Video-jurnalul e un mare fals. Asta-i și ideea. Nu în sensul că l-aș fi regizat. Chiar mă scol dimineața. Chiar mă duc la petreceri. Falsitatea vine din faptul că ai impresia că vezi ceva, când de fapt nu vezi decât ce pui tu în film. Asta înseamnă cultura celebrității. Nimic altceva decât dorința ta, care poate fi cumpărată la un anumit preț. Știu că dacă rămân blocat în una și-aceeași poveste despre mine

devin plictisitor. Uită-te la Madonna. Reinventările mele înseamnă că n-am nici o înfățișare, nici un stil. Sunt fad, un blond fad. N-am creat nimic nou. Totul s-a mai făcut, însă eu am adăugat mici înfloriturі pe ici-colo și oamenilor le place. Eu lupt activ împotriva oricărei urme de originalitate.

Poziția lui era un joc ironic, un joc ironic isteț și complicat, despre America în chip de rai al consumatorilor unde lucrurile nu sunt nici originale, nici reale. Fie că știau sau nu despre ce vorbea el, Rune îi făcea pe oamenii din jur să se simtă sofisticați. Crucile colorate erau atât de simple, încât stârneau entuziasm. Se citeau la fel de ușor ca semnele de circulație, dar totodată și greu. Ce însemnau? Modelate după simbolul Crucii Roșii, în diferite culori, ar fi putut fi o aluzie ironică la întreaga istorie a creștinismului sau la cruciade. După 11 Septembrie păreau profetice: conflictul Orient-Occident, războiul civilizațiilor. Sau poate erau doar o formă și atât? Da, unii critici l-au atacat, dar n-am văzut să-i fi păsat vreunui colecționar. Adevărata ironie e că 11 Septembrie chiar l-a schimbat. Simțea că are nevoie de o nouă estetică, măcar pentru o vreme. Poate că asta l-a condus spre Burden, o artistă atât de obscură, încât nu avusese parte de success nici măcar la tinerețe. Mie, personal, opera ei mi se pare o răbufnire neoromantică și cam atât – pompoasă, sentimentală și stânjenitoare –, un mare vaiet îndurerat care îmi evocă un existențialism prost gândit. Încă n-am priceput presupusul interes pentru „metamorfele“ ei.

Corectitudinea politică și politicile identitare s-au infiltrat și în artele vizuale, la fel ca-n toate celelalte aspecte ale culturii americane cosmopolite, și ele explică mare parte din aplauzele pe care le primește acum opera ei. Biata femeie

neglijată, nu s-a găsit nici o galerie pentru ea! Biata Harriet Burden, bogată precum Cresus, cu pălăriile ei de cinci sute de dolari, văduva unuia dintre cei mai abili dealeri care au profesat vreodată în New York. Nu mai pot de mila ei. Sunt cu tot sufletul alături de ea. Arta nu e democrație, dar acest adevăr evident nu trebuie spus nici măcar în șoaptă în orașul nostru țâfnos și irascibil, plin de binefăcători, mediocrități liberale băutoare de *latte* decofeinizat și degresat care nu văd realitatea. Să sugerezi, fie și pentru o clipă, că s-ar putea să fie mai mulți bărbați decât femei în artă din cauză că bărbații sunt artiști mai buni înseamnă să riști să fii torturat de poliția gândirii. Și totuși, citiți *The Blank Slate* de Steven Pinker, celebru psiholog și profet îndrăzneț al noii frontiere – sociobiologia bazată pe genetică – și spuneți-mi apoi că bărbații și femeile sunt identici, că au aceleași puncte forte și că diferențele „de gen“ țin doar de mediu. Nenumărate teste din domeniul neuroștiințelor au stabilit că bărbații dobândesc un scor mai bun decât femeile la abilitățile care țin de vizual/spațial și la testele de rotație mentală. Oare nu se poate stabili o legătură, măcar parțială, cu poziția dominantă a bărbaților în artele vizuale? Ține de evoluție. Pur și simplu așa ne-am născut. Bărbații sunt vânători și luptători, sunt activi, nu pasivi, ei fac și dreg. Femeile s-au ocupat cu crescutul și îngrijitul copiilor. Au trebuit să stea aproape de cuib. Au existat discriminare și prejudecăți împotriva femeilor? Sigur că au existat, dar feminismul n-a servit cauzei; feministele au urlat în gura mare tot felul de cifre și cote de gen și au transformat artistele în niște unelte politice. Femeile bune nu vor să aibă de-a face cu feminismul. Harriet Burden e ultima

modă, într-o tradiție venerabilă: femeia victimizată de o lume „falocentrică“, care i-a călcat faima în picioare.

Și totuși, Rune căuta o cale de a-și diversifica lucrările – de a adăuga un element retrograd, de a introduce ceva din trecut, o nostalgie după avangardă, după expresionism, după arta de dinainte de adaptarea warholiană la supremația fanteziei consumeriste – lumea de dinaintea supei Campbell. Cred că asta a găsit el la Burden. Nu ea l-a găsit pe el. El a găsit-o pe ea. Mai târziu, mi-a spus-o chiar el. Femeia avea o poziție bună și îl cunoscuse pe soțul ei. Ca să se știe, Rune nu era gay. Femeile se țineau scai după el. Se insinuau pe lângă el. Se frecau de el, ca din întâmplare. Ciripeau și gângureau cu niște expresii tâmpite, uluite pe figură. Femei tinere și frumoase și femei nu-prea-tinere și nu-prea-frumoase nu se mai săturau de el. Îmi amintesc când am jucat odată biliard cu Rune în oraș. După, am băut o bere la bar. O bunăciune de douăzeci și ceva de ani, o adevărată bunăciune (mă scuzați dacă deranjez ceva sensibilități delicate cu acest termen argotic aproape nevinovat care înseamnă „femeie superbă“), brunetă și cu o cămașă strâmtă înnodată în talie, exact cât să i se vadă buricul cu un cerceluș de aur în el, a venit și s-a așezat pe taburetul de lângă el. Ea n-a scos o vorbă. El n-a scos o vorbă. El nu i-a cumpărat nimic de băut. *Niente*. El s-a întors spre mine și a zis: „Noapte bună, Ozzie“. I-am privit cum ies împreună din bar și o iau la dreapta, după colț.

Pentru portretul lui Rune aveam nevoie de date. Cei de la *The Gothamite* sunt chițibușari la capitolul date. Se verifică și reverifică datele. Chestia haioasă cu toată verificarea asta minuțioasă a datelor este că ți se permite să umilești pe oricine câtă vreme ziua nașterii, orașul de domiciliu și toate

cifrele care au legătură cu persoana respectivă sunt impecabile. Și-i poți cita pe cei mai mari mincinoși câtă vreme îi citezi corect. Asta întregește textul: și de bine, și de rău. Ne plac reportajele echilibrate. Dar echilibrul e deosebit de important când e vorba de chestiunile serioase. Politica e serioasă. Zona de investigații e serioasă și are nevoie de o scriitură pe măsură. Câmpul de război cere ca orice urmă de umor și/sau ironie să dispară cu desăvârșire. Artele nu sunt serioase, nu în S.U. ale A. Nu-s o chestiune de viață și de moarte. Doar nu suntem francezi. În recenziile de artă, atâta timp cât scrii corect numele omului, poți să scrii ce ai chef. Poți să-l bălăcărești pe orice bou încrezut ai chef scriind o recenzie și, astfel, să-ți clădești și tu o reputație. V-am jignit cumva? *Excusez-moi*.

H.L. Mencken a scris cândva că dacă un critic „se dedică apărării sus și tare a platitudinilor trecătoare“, atunci va câștiga respect. Platitudinile contemporane sunt: denigrează bărbații albi, încurajează diversitatea și distruge canonul; sau, dimpotrivă, treci în tabăra canonului și a virtuților artistice demodate. Sigur, Mencken scria demult, pe vremea când ieșeai învățat de la colegiu. Acum nu mai ieși. Aș putea să vă delectez cu orele povestindu-vă despre stagiarii noștri, abia ieșiți de pe băncile vreunei universități din Ivy League, care habar n-au când se folosește *ca* și când *ca și*, tot așa nu pot conjuga verbul *a crea*, ale căror greșeli de dicție îmi fac pielea de găină, dar din ale căror guri semianalfabete curg șuvoi platitudinile trecătoare ale „gândirii corecte“. Tânjesc după viitorul în care acești oameni care nu sunt în stare să scrie de mână vor ajunge să conducă lumea.

În artele vizuale, Clement Greenberg a fost un dictator de succes în timpul domniei sale, dar lumea aceea nu mai există. Și totuși, cu cât se scrie mai mult despre un artist, cu atât mai bine, mai ales dacă argumentele pentru faima respectivului artist sună suficient de abstract. Totuși, eu nu scriam o recenzie despre Rune. Pentru portret și, mai apoi, pentru cartea mea, aveam nevoie să-i aflu povestea vieții. Iată datele: născut în Clinton, Iowa, în 1965, fiul lui Hiram și-al lui Sharon Larsen. O soră mai mică: Kirsten. Tata, proprietarul unui atelier auto. Mama, cusătorească. Descris de un vecin drept un „băiat liniștit, politicos“. Învață la liceul din Clinton. 1980, premiul întâi la o expoziție-concurs de științe. 1981, mama lui se sinucide cu somnifere. 1982, arestat de poliția locală pentru vandalism (a decapitat un pitic de grădină din curtea vecinului). Urmează cursurile Beloit College un an, cu bursă. Se transferă la University of Minnesota. Aprofundează ingineria și studiile media. Renunță după șase semestre. Transcriere neclară. Face autostopul până la New York. 1987, face figurație în filmul *City Slaves*. În același an are o legătură cu Rena Dewitt, autoarea romanului *City Slaves*, devenită celebră pentru scurt timp. Dewitt, fiica renumitului Percy Dewitt, moștenitoarea imperiului farmaceutic, își inițiază noul iubit în plăcerile traiului de bogătan – petreceri în Hamptons, viața de noapte și lumea artei. 1988, începe autodocumentarul. 1989, își declară numele artistic unic – Rune – în *Jurnalul* său, amputându-și ceremonial numele de familie scris pe o bucată de hârtie din care îl taie pe *Larsen* cu foarfeca. 1991, debutează în expoziția de grup de la P.S. 1: *Doar un tip oarecare* [Secțiunea de jurnal 1556], film cu Rune vopsit în albastru, à la Yves Klein, povestindu-i cum și-a

petrecut ziua unui roboțel care dă din cap în sus și-n jos. Remarcat în *The New York Times* ca punct de atracție al expoziției. Se împrietenește și este văzut adesea în compania modelului Luisa Fontana. Luisa o sfârșește prost. Se aruncă de la etajul unsprezece, din apartamentul ei aflat pe East Sixty-seventh Street, în aprilie. Moartea tristă a fetei frumoase atrage după sine un amplu articol în *New York Post*. Rune este menționat printre cei din gașca ei de prieteni.

(Nici o sursă de venit cunoscută între 1986 și 1992.) 1922, *E grea despărțirea* [Secțiunea de jurnal 1825], expusă la Zeit Gallery. Două filme sunt proiectate simultan: (1) Film documentar cu despărțirea teatrală dintre Rune și Dewitt, într-un uriaș apartament de lux din Central Park West, proprietatea lui Dewitt. Efort fizic considerabil depus de ambele părți la azvârlitul cu pantofii. (2) Versiune animată „cibernetică“, cu două siluete făcând gesturi identice. Atrage atenția presei. William Burridge îl remarcă. Rune părăsește Zeit pentru Burridge Gallery. Câteva articole ipocrite, ale unor jurnaliști care deplâng invadarea intimității. Dar nu asta facem noi toți? Rune pretinde că Dewitt știa de camera de filmat și că ambele versiuni sunt „simulări“. Dewitt pretinde că uitase de cameră. Octombrie 1995, Hiram Larsen moare în casa familiei din Clinton, cu răni la cap, după ce căzuse pe scările care duceau la atelierul său de la subsol. Rune participă la înmormântarea din Iowa. William Burridge încearcă să-l contacteze pe Rune în Williamsburg, unde acesta s-a mutat cu Katy Hale, dar zadarnic. Se desparte de ea după două luni, se cuplează cu India Anand. Nu există nici un film, nici o înregistrare video sau digitală. Autobiografia se

întrerupe până în 1996, când Rune reapare la New York. Nici o adresă stabilă până în noiembrie.

Octombrie 1997, expoziția de mare succes *Banalitatea farmecului*, la Burridge Gallery, folosind tehnologia de transformare digitală a feței pentru a-și modifica treptat trăsăturile într-o secvență video cu el trezindu-se, mergând pe străzi și participând seara la un vernisaj, îmbrăcat într-un tricou pe care scrie *Om artificial*. Filme proiectate simultan cu pacienți supuși unor operații plastice (atât estetice, cât și de reconstrucție), combinate cu imagini ale unor proteze clasice și bionice de mâini, brațe și picioare, precum și cruci și crucifixe. Cărămizi plasate în diferite puncte-cheie din galerie, cu inscripții simple: *Artă*, *Artificial*, *Omul Artă*, *Arta Om*, *Artom*, *Omartă*, *Cruce*, *Cruci* și *Crucifix*. A făcut o cărămidă de bani cu cărămizile alea. *Art Assembly* publică articolul „Rune. Construind nonsinele“. Expoziții în Köln și Tokyo. Crucile, expuse în septembrie 1999. Crucea galbenă se vinde pe trei milioane.

„În rai“, a scris cineva, „lipsesc toți oamenii interesanți“. Rune a fost cu siguranță un om interesant. I-a spus fiecărui jurnalist altă poveste despre perioada cât a fost dispărut, și nu o narațiune vagă sau în linii mari, ci relatări foarte detaliate, pe care fiecare reporter le-a înghițit pe nemestecate. Un rezumat:

1. A plecat din New York distrus după povestea de dragoste cu Dewitt și s-a mutat în Newfane, Vermont, unde a locuit sub alt nume, Peter Granger, și și-a câștigat existența lucrând ca tâmplar pe ici și colo.
2. A fugit în Berkeley și, după ce și-a pierdut postul de librar la Librăria lui Cody, a ajuns pe străzi și a trăit într-un grup de

vagabonzi care hălăduia prin San Francisco.
3. A locuit în mașina lui în lunile acelea, călătorind dintr-un loc în altul, muncind pe unde apuca, dar fără să stea nicăieri mai mult de trei săptămâni.

Nimeni din cei cu care am vorbit în Newfane nu auzise de vreun Peter Granger. Lumea de la Librăria lui Cody habar n-avea de Rune, iar povestea cu viața pe drum n-a putut fi verificată nicicum.

Mie Rune mi-a servit o a patra versiune. După fiascoul cu Rena Dewitt și moartea tatălui, nu s-a simțit deprimat, ci cuprins de entuziasm.

— Era perfect, a spus el. Așa de la înălțime mă simțeam, că nici nu mergeam, pluteam. Senzația era supertare. Eram în extaz. Cheltuiam banii. Făceam sex, uneori cu cinci femei pe zi. Dansam, cântam și mă masturbam. Aveam viziuni, frate. Fără droguri, doar miraje sălbatice, cu ditamai fiarele roșii și femei cu colți de câine. Mă speriau ca naiba. Una dintre partenerele mele de sex, care întâmplător era psihiatră, m-a dus la Urgențe la Psihiatrie, la New York Hospital, după ce ne-am futut. Adică, ne-am futut și ne-am bătut. Îți dai seama, cum gâfâi eu peste psihiatra aia sexi, mă și pomenesc internat într-un salon, sub cheie.

Deși am încercat să verific această relatare, legile care protejează intimitatea pacienților de la psihiatrie în statul New York m-au împiedicat la fiecare pas. Înclin să merg pe varianta patru, nu fiindcă mie mi s-a dat această explicație, ci fiindcă este bizară și, având și eu o vârstă, am auzit destule la viața mea ca să știu că adevărul pare adesea o invenție și că orice invenție are un sâmbure de adevăr. Este cel puțin

plauzibil ca Larsen să fi avut un soi de cădere nervoasă, deși aceasta nu a fost confirmată.

Documentându-mă pentru cartea mea după moartea lui Rune, am înțeles că sora lui, Kirsten, știa unde fusese fratele ei în mare parte din acea perioadă neînregistrată a vieții lui. Kirsten Larsen este tehnician craniofacial în Minneapolis. Face proteze faciale pentru bolnavii de cancer și alți oameni care și-au pierdut nasul, urechile, obrajii, bărbia, maxilarele etc. Deși cu greu îți imaginezi că există oameni de vocație în domeniu, în timpul conversației noastre telefonice ea mi-a vorbit de meseria ei ca despre o profesie nobilă, explicându-mi grandilocvent despre provocările de-a modela proboscida potrivită din „materiale biocompatibile“ pentru omul care și-a pierdut-o și a recunoscut bucuroasă că munca ei jucase un rol în *Banalitatea farmecului*. A fost însă mult mai reticentă când a venit vorba de dispariția fratelui ei și a vorbit vag despre nevoia lui „de a se regăsi“. Rune își dorise singurătatea. Ea „nu era în măsură să spună“ etc. Întrebată fără ocolișuri despre vreo posibilă boală mintală, a zis foarte încet:

— Mă gândesc că trebuie să fi fost nebun ca să moară așa, nu credeți? Mai mult n-am să spun.

— Și moartea tatălui dumneavoastră? L-a afectat foarte mult?

A urmat o tăcere lungă. Am așteptat cu răbdare. Apoi am auzit cum își trage nasul. Am coborât glasul și-am adoptat tonul alinător pe care mi l-am perfecționat în timp; nu avusesem intenția s-o necăjesc. Accidentul tatălui lor trebuie să fi fost un șoc, un șoc îngrozitor. Suspine la celălalt capăt al firului.

— El l-a găsit. Nu înțelegeți ce groaznic a fost? El l-a găsit mort. Iar apoi, cu un mârâit, a zis: Morții merită un pic de respect. Nu pricepeți? Mama, tata, Rune. Toți sunt morți. Dar trebuie respectați.

Reportajul de investigații poate fi solicitant și trebuie să te obișnuiești cu intruziunile necesare pentru articolul tău. M-am adaptat de mult la chipurile plânse și vocile gâtuite, dar acum aveam de-a face cu o femeie care nu voia să vorbească, fapt pentru care am apreciat-o. Trăim într-o lume în care atâția oameni disperați să fie băgați în seamă de presă își vând tot timpul sufletul ca să apară la televizor. Numai când aud de revista mea oamenilor le sticlesc ochii și își dau drumul la gură, dar, cu toate ironiile, acumulate una peste alta, trebuie spus că Rune tânjea după atenție. Ceea ce i-am și spus lui Kirsten.

— Nu credeți că fratele dumneavoastră și-ar fi dorit o carte despre el? N-a fost ultimul său gest unul dedicat artei și tehnologiei? Cred că n-a lăsat nici un dubiu că moartea lui a fost un manifest estetic și așa a ales el să facă.

Înainte să-mi închidă, Kirsten Larsen a zis:

— Cred că nu înțelegeți nimic.

Rena Dewitt a dat o declarație de presă în care își exprima „șocul și tristețea“ după moartea lui, iar apoi a dispărut în spatele zidului juridic cu care sunt blindate inevitabil averile de miliarde de dolari. Dar am ore întregi de discuții înregistrate cu Katy și India, care oferă amănunte despre ce-i plăcea și ce-i displăcea iubitului lor comun, poveștile lui din copilărie, obiceiurile lui alimentare – adevăratul Rune, cum ar veni. Au existat anumite concordanțe. Citea mult, mai ales SF, benzi desenate, biografii ale artiștilor. Îl adora pe Nietzsche și-i

plăcea să citeze din Marinetti, futuristul italian care trăgea șuturi în fund oricărui sentimentalism dulceag. Toate detaliile sunt dezvăluite în cartea mea, dar ca s-o scurtez: relatările despre viața lui nu coincideau. Interviurile făcute cu prietenii sau cunoștințele dezvăluiau, unul după altul, nu o persoană, ci mai multe. Își iubea mama. O numea „căța fără inimă“. Relația cu mama fusese „cu probleme“. Se înstrăinase de tată, care îl bătea pe vremuri. Își admira tatăl, dar îl considera un pic „încuiat și convențional“. Luase o grămadă de halucinogene în facultate. Nu se atinsese niciodată de droguri, dar avea halucinații spontane. Pot confirma că îi plăcea whisky-ul. Într-o seară când ieșiserăm în oraș, după patru pahare m-a cuprins cu brațul pe după umeri și mi-a zis:

— Știi de ce-mi place mie de tine, Ozzie bătrâne?

I-am răspuns supus:

— Nu, Rune, de ce?

La care el a zis:

— Fiindcă noi doi ne-am prins. Lumea-i de rahat.

E și asta un soi de declarație filozofică, mă gândesc. Amândoi eram atei convinși, dar ce mă fascina pe mine la omul ăsta era că și cu mine se schimba de la o zi la alta. Vorbea mult despre „șlefuirea imaginii“ lui și despre „autoprezentare“, nevoia de a „pune la punct o strategie“. Dar apoi mi se confesa că dorește să creeze genul de artă care să „spintece oamenii până-n măruntaie“ și „să-i scuture zdravăn“. Conform lui Katy, plângea mereu când citea articole despre copii morți și/sau abuzați, dona bani unui adăpost pentru animale și practica vegetarianismul. Posibil să fi fost doar o fază. Când era cu mine, mânca și carne.

Rune era un fantezist. S-a reinventat iar și iar, neîncetat, până la sfârșit. În privința asta, era un om al vremurilor noastre, o creație a mass-mediei și a realităților virtuale, un avatar coborât pe pământ, o ființă digitalizată. Nimeni nu-l cunoștea. Declarația lui despre autobiografia sa „falsă“ este profundă și totodată superficială. Și chiar asta-i chestia. Nu poate exista nici o profunzime în lumea noastră, nici o personalitate, nici o poveste adevărată, doar imagini fără substanță, proiectate oriunde și pretutindeni instantaneu. În curând vom avea dispozitive de comunicare implantate direct în creier. Distincția dintre realitate și imagine se șterge deja. Oamenii trăiesc în ecranele lor. Rețelele de socializare înlocuiesc viața socială.

Am văzut-o pe Harriet Burden cu Rune o dată la el acasă, la scurt timp după ce fusese expusă *Dedesubt*. Îmi place să mă refer la depozitul recondiționat al lui Rune drept „Versailles de pe Hudson“. Ascensorul putea să transporte douăzeci de persoane. Camerele erau uluitor de largi, cu niște canapele monumentale și fotolii foarte umflate acoperite cu brocarturi, mătăsuri și catifele în culori vii, scăldate în lumină.

— Am vrut să arate ca-ntr-un film de Hitchcock, un film tehnicolor extravagant, a zis.

Cadre uriașe din filmele lui erau atârnate peste tot. Prietena lui de atunci, Fanny-nu-știu-cum (fost model Victoria’s Secret), intra și ieșea din cameră plutind în cizmele ei Ugg și blugii tăiați:

— Îmi trebuie o tavă pentru negrese, Rune.

Ceva mai târziu, văduva lui Felix Lord a fost poftită în cameră de nu știu ce subaltern care răspunsese la ușă și atunci, într-un contrast uriaș cu mlădioasa și drăgălașa Fanny,

a apărut huiduma de Harriet, o prezență stridentă încă dinainte să deschidă gura. Știam că tot cumpăra și vindea lucrări de artă, o zărisem la câteva vernisaje, dar nu mai vorbisem cu ea din ziua când o întâlnisem în atelierul lui Tish. M-a salutat rece, s-a așezat și o vreme n-a zis nimic. Eu și Rune tocmai discutam despre IA, subiect care ne interesa pe amândoi, când ne-a întrerupt cu un comentariu dur, cum că cercetătorii din domeniul IA nu erau în stare nici măcar să facă un robot capabil să meargă ca un om, ce Dumnezeu. Apoi s-a apucat să turuie pe tema conștiinței, de parcă ar fi fost cine știe ce specialistă, iar atunci eu am adus vorba de *Dedesubt*. Ea a zis că e o mare schimbare, după cruci. Am fost politicos. I-am ținut isonul. Am zis că exact fluctuațiile din opera lui Rune erau interesante – mutarea de pe o poziție pe alta –, dar că opera lui a avut mereu în centru trupurile, tehnologia și simularea, de data asta pe tema dezastrului.

Ne-a întrerupt.

— Nu văd cum ar putea fi *Dedesubt* despre tehnologie.

I-am pomenit dansul roboților.

— De ce credeți că figurinele acelea sunt roboți?

Rune mi-a luat partea. Dansatorii aveau mișcări de robot, a zis, bineînțeles, în ton cu lucrările lui anterioare. Majoritatea recenziilor, a spus el, așa i-au descris.

N-am făcut decât să-i confirm comentariul, zicând că era evident pentru toată lumea.

Asta a stârnit-o. Glasul i-a urcat cu o octavă. A întrebat cine-i „toată lumea“, a zis că mă lăsam orbit de context, la fel ca restul proștilor sau ceva de genul ăsta. M-a acuzat de mai multe derapaje scriitoricești, deși pe cele mai multe nici nu mi le amintesc. Mi-era jenă pentru ea, zău, și n-aveam de gând să

torn gaz pe foc ripostând. Asta a enervat-o și mai tare. Femeile care se pun pe zbierat mă blochează întotdeauna. Scurta mea căsnicie s-a încheiat din cauză că devenisem alergic la vocea soției mele. De atunci, nu frecventez decât femei care păstrează un ton jos și mieros. Tirada lui Harriet a durat șapte, poate zece minute. Rune a încercat s-o îmbuneze:

— Harry, Harry, nu contează. Liniștește-te. Haide.

Conflictul s-a încheiat când și-a înșfăcat haina și pălăria și și-a făcut o ieșire măreață.

Nici nu m-am prins că cei doi colaborau. Era evident că Rune trăgea sforile. L-am întrebat ce-avea femeia aia și mi-a zis că era exagerat de sensibilă, un pic instabilă, dar îi era prietenă. Aș vrea să amintesc aici că i-a luat apărarea:

— Oamenii n-o înțeleg pe Harry, dar e deosebit de inteligentă. Doar că n-o clintești din concepția ei. O admir pentru asta.

După ce a plecat Harriet, Rune și cu mine am ajuns să discutăm despre ce înseamnă banii, veșnicul subiect în America. El nici nu știuse cu adevărat ce-s banii înainte să vină la New York. Orașul lui natal, Clinton, din Iowa, se acoperise de glorie și bani grație cherestelei, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, dar când mai toate pădurile au fost tăiate, pe la 1900, odată cu copacii s-a dus și bogăția. El crescuse cu priveliștea conacelor ruinate și a parcurilor distruse lăsate în urmă de milionarii morți demult, dar la New York averea aia renăscuse în trupul Renei Dewitt.

— Avea sufletul din bani, mi-a zis el.

În ceea ce mă privește, fusesem inițiat la Yale, unde am avut de-a face cu prejudecățile nonșalante de clasă, cu toată dezinvoltura și aroganța din spatele lor, peluzele, tablourile și

reședințele de la oraș care se ascundeau dincolo de zâmbetele prietenoase, dar rezervate. Bineînțeles că avem nevoie de bogați. Întotdeauna avem nevoie: ca să-i sorbim din ochi, să-i invidiem și să-i imităm. Ei sunt spectacolul și bucuria noastră fiindcă în mintea fiecărui american se cuibărește gândul *Aș putea fi eu*. (*El ar putea fi eu*, deși corect gramatical, nu se mai ascunde în inima noastră colectivă de-acum.) Bogații reprezintă mitologia noastră, în fond, basmul nostru, imnul închinat succesului: omul care s-a realizat prin propriile forțe, baronul-haiduc, lupta pe viață și pe moarte, individualismul necruțător, oamenii drăguți ies pe ultimul loc, poartă-ți pușca și mergi cu limuzina ta, cu câte-o bunăciune cu picioare lungi și cu țâțe mărite de-o parte și de cealaltă când te duci la premieră și cobori din mașină, cu blițurile explodând în jur. Încă mai există patricieni pe-aici, tăcuți, ascunși și nedetectabili, dar ei nu mai încing imaginația publică așa cum se întâmpla cândva. Registrul Social[2], lista celor 400[3], galele de lansare în înalta societate – încă mai există, dar tot mai puține „povești din Philadelphia“ se istorisesc în lumea noastră dominată de Twitter și Facebook.

Rune și Rena – un cuplu strălucitor.

— Rune, Rândașul, glumea el, a învățat repede.

A învățat fiindcă în Statele Unite încă există un sâmbure mic-mititel de adevăr în mit. Coafeze milionare sunt prietene la cataramă cu moștenitoare miliardare. Văcari magnați, îmbogățiți peste noapte intră relaxați la gală pe poarta Muzeului Metropolitan. Actrița cândva concubină întreținută a domnului Patrician, ducând o viață precară în culise, este acum cap încoronat cu drepturi depline. Artistul nou lansat cumpără mansarde și case în stânga și-n dreapta. Le-am văzut

pe toate. Credeți-mă. Sunt pe val. Sunt la pământ. Se înalță și se prăbușesc. Nu-s eu conștiința nimănui, dar sunt martorul eșecurilor, lăcomiei, pastilelor și băuturii și internărilor la dezintoxicare. Și încă am serviciu. Încă locuiesc în apartamentul meu confortabil și sunt invitat la cină de câteva ori pe săptămână cu oameni care contează. Am două smochinguri. Nimeni nu-și amintește de Târâtoare, dar tehnicile de care m-am folosit atunci sunt încă valabile și am ceva ce nu poate fi contrafăcut: umor fin. Marfa asta nu prea se găsește pe piață.

Arta conversației s-a tot pierdut, până n-a mai rămas nici o artă, însă mă străduiesc s-o readuc la viață când am ocazia. Și înțeleg puterea complimentului, care trebuie să aibă întotdeauna un miez de adevăr. I-am spus în ziua aceea lui Rune că mă fascina pentru că îmi scăpa printre degete, că îmi capta interesul nu doar fiindcă îi admiram opera, dar și fiindcă întruchipa anumite contradicții pe care le simțeam și la mine. Pendulez mereu dureros între admirație și dispreț pentru bâlciul deșertăciunilor și prostiilor la care sunt martor zi de zi și despre care scriu cu conștiinciozitate. Admir zelul necruțător al parveniților, dar adesea le deplâng lipsa de stil. Mă atrag viitorul, revoluția epocii digitale, dar mi-e și dor de subtilitățile cultivate ale trecutului, de-un strop de romantism și etichetă.

Rune a pufnit când m-a auzit, dar apoi mi-a turnat un soi de confesiune lungă, dezlânată și înflăcărată, pe care am înregistrat-o. N-aveam de gând s-o folosesc. Doar am apăsat pe butonul reportofonului prin buzunarul hainei și, chiar dacă nu se aude perfect, am surprins mare parte din ea. Își dorise întotdeauna să plece din Clinton și punea această dorință de

evadare pe seama mamei sale. Deloc surprinzător dacă te uiți atent la fiu, mama fusese o frumusețe, regina Balului Absolvenților și apoi Miss Iowa, Fata de la Fermă. Da, asemenea tradiții dăinuiau în Midwest chiar și în tinerețea nu foarte îndepărtată a lui Rune. Femeia își avusese propriile bovarisme, centrate mai ales pe Chicago, dar din care nu se alesese nimic. Adorase muzica Motown și dansa nebunește pe cântecele celor de la The Supremes, împreună cu cei doi copii, unduindu-se și frecându-se unii de alții, gâfâind și râzând toți trei până îi durea burta, în sufragerie, unde ea păstra înrămate fotografiile cu imagini ale curții regale de la Balul Absolvenților – cu ea în centru, zâmbind alături de rege –, precum și câteva fotografii A4 lucioase cu ea purtând însemnele ceremoniale de Miss Fata de la Fermă, o panglică peste piept și o coroană aurie pe cap.

— Ăla a fost momentul ei de strălucire, de glorie, a zis el, când a simțit ochii tuturor ațintiți asupra ei.

N-a putut depăși deloc acel moment, din câte se pare, spre enervarea soțului ei. Își repovestea întruna victoria.

— Biata mea mamă, a zis Rune. Se îmbrăca frumos doar pentru ea și făcea paradă prin casă. Acum cred că era nebună, cu capul, de legat.

În unele zile nu se dădea jos din pat. Zăcea inertă în cămașa de noapte, uitându-se în tavan, cu un pahar de vodcă mascată în Cola lângă ea.

— Sau plângea.

Fratele și sora încercau să convingă părintele apatic să se ridice din pat, dar nimic nu funcționa.

Nu, nu era deloc un portret de familie fermecător. Femeia s-a omorât cu o combinație letală de somnifere și alcool.

Probabil a fost intenționat, dar Rune n-a vorbit despre moartea ei, despre cum s-a întâmplat mai exact, și nici eu n-am întrebat. Cât și-a depănat povestea, s-a tot lovit peste coapse de parcă bătea în două darabane, cu ochii nu la mine, ci la veioza de lângă scaunul lui. La un moment dat, a ajuns la povestea cu pisica, și atunci a încetat să se mai lovească. Avea opt ani când s-a întâmplat.

Doamna Sharon Larsen, o orfană cu origini scandinave – de aici numele celor două odrasle – hrănise o pisică vagaboandă sau aproape vagaboandă împotriva dorinței soțului ei, o tigrată costelivă care venea după mâncare după-amiaza târziu. După un timp, pisica se instalase în casă, însă cei trei conspiratori ai familiei scoteau mereu felina din casă înainte de întoarcerea patriarhului, deși omul începuse să adulmece animalul și se plângea amarnic de „duhoarea de pisică“. „Fără pisici! Am zis fără pisici!“ Iar apoi, într-o după-amiază fatală, intrusa a fătat în coșul de rufe al familiei, pe una dintre cămășile tatălui, o cămașă de lucru gri, cu numele firmei, Hiram’s, brodat pe buzunar. A urmat o bătălie domestică, având ca rezultat scena descrisă mai departe de Rune. Tatăl lui a apucat cu niște șervețele grămăjoara de mogâldețe rozalii și oarbe și le-a înecat într-o găleată din garaj, în timp ce mama striga „Nu!“, iar copiii stăteau înfricoșați în prag. Când domnul Larsen s-a dus înapoi în spălătorie ca să ia pisica tigrată și s-o dea afară din casă pentru totdeauna, doamna Larsen a îngenuncheat lângă găleata de la locul crimei și a pescuit cadavrele strigând: „Te urăsc! Monstrule!“. Vecinii au chemat poliția. Domnul Larsen ajunsese deja să regrete masacrul și îi ceruse iertare soției, dar doamna Larsen nici n-a vrut să audă. Polițiștii au reușit

să-i închidă gura de frică, dar cei doi nu s-au împăcat, deși domnul Larsen, din câte zicea fiul său, a implorat și s-a smiorcăit și, la un moment dat, a îngenuncheat spăsit. Dimineața, copiii au găsit rămășițele pisoilor pe podeaua garajului. Rune a descris bietele leșuri cu adjectivul „scârboase“. Kirsten a organizat o înmormântare propriu-zisă în grădină, cu rugăciuni cu tot, dar fratele ei n-a participat.

— Am hotărât, a zis Rune, chiar atunci, pe loc, privind la răhățeii ăia uscați și grețoși, că n-o să mai fiu eu deloc.

Când l-am întrebat ce voia să spună, a zis că știa că locul lui nu era lângă oamenii ăia și n-avea să fie în veci. De atunci încolo n-aveau să-l mai vadă niciodată. L-am întrebat dacă a fugit de acasă. Nu, nu asta voia să zică, ci că ei puteau să vadă pe altcineva, nu pe el.

— O să li-l dau pe Rune Doi, Rune Trei sau Rune Patru, dar niciodată pe Rune Unu. Ei nu vedeau nici o diferență. Dacă nu-i deranjam cu nimic, ce mai conta?

A zis că pisica s-a tot întors, căutându-și pisoii, mieunând la ușă. El ieșea, îi vorbea, o mângâia și-i dădea de mâncare. Mama lui, se pare, își pierduse interesul pentru cauza ei nobilă.

— A devenit pisica mea, a zis Rune. Am castrat-o cu bani furați din poșeta lui Sharon. Nici n-a observat că i-au dispărut banii sau, dacă a observat, probabil a crezut că i-a cheltuit pe băutura pe care avea impresia c-o ascunde atât de bine. Nu mi-am lăsat niciodată pisica în casă. Ieșeam eu la ea.

Rune mi-a zâmbit. Mulți colegi de-ai mei s-ar fi grăbit să-i descrie expresia de pe chip drept *ca de sfinx*, însă eu mă străduiesc din răsputeri să-mi păstrez proza nepătată de clișee neglijente, nu c-ar mai observa cineva cu adevărat în epoca

noastră incultă. Avea un zâmbet ilizibil. Am inclus melodramatica scenă cu pisica familiei în *Martirizat pe altarul artei* fiindcă am admirat ideea aceea, a unor Rune-i numerotați, fie că a inventat-o pe loc pentru mine, fie nu. Surprinde esența esteticii lui și dorința de-a avea niște euri virtuale: unul, două, trei, patru (rima care urmează este intenționată), de câte-i nevoie în tot acest teatru.

1. Julian Schnabel (n. 1951), regizor de film și artist care și-a făcut un obicei din a purta pijamale, în locul hainelor de zi sau de seară, în diferite ocazii mondene (n. tr.).
2. Publicație bianuală din SUA care indexează membrii înaltei societăți americane, apărută în anii 1880 (n. tr.).
3. Listă a membrilor de vază ai societății newyorkeze de la sfârșitul secolului al XIX-lea. În februarie 1892, *The New York Times* a publicat lista „oficială“ a celor patru sute (n. tr.).

Barometrul

(fragment din conversația înregistrată cu Phineas Q. Eldridge, 15 octombrie 2001)

PQE: Cum de-a ajuns să te intereseze starea vremii?

B: De la Dumnezeu. Început și sfârșit. El este, proclam eu, toată vremea, meteorologul a tot și a toate, a toate-s bune când se termină cu bine. Presiunile vântoase se înalță în ființa lui formidabilă a fiecărui început și sfârșit. Înțelegi că este totalitar, dar e și hotelitar, găzduiește neamul omenesc, îl adăpostește-n adăpost la el, dar apoi îl suflă de-l doboară. Vorba cântecului: „Blow the man down, o give me some time, and give me some rhyme and blow, blow, blow the man down“[1]. Suflă-l pe tăntălăul ăla tont, Omul, pe om și pe-ai lui, fă-i franjuri și țăndări. Cum face? E o mare înțelegere secretă de-a Potentatului, Destrăbălatului, Pulverizatorului și Îndurătorului, Tăticului Mare din Cerul Albastru care visează pe ecranele noastre. Asta s-a întâmplat cu World și cu Trade, turnurile Puterii. Dumnezeu a avut un coșmar, vezi tu, și s-a întins pe toate televizoarele și computerele, dar și-n capul tuturor tocilarilor conectați la rețea. Capul Divin, divinitatea

viscolește pe pământ, un blestem abătut asupra lucrurilor noastre, dar nici un lucru nu-l putem înțelege sau pretinde sau reține sau lua în mână. Sunt binecuvântat cu înghețate mistere din alte ere și strig în frig, în materie de barometrie deși nu-i materie, ci adiere, vânt de vreme bună, da, bună, așa ar fi bine, dar adesea nu-i bună, că viața nu-i mereu dreaptă și bună. Totul se înregistrează, tremur și gâdil și huruit, urcuș și coborâș în organele mele și-n cap, în terciul cenușiu de acolo sus, cu grafice și acul ăla micuț zgâlțâindu-se, știi tu, și el acolo. Capul meu are linie directă cu capul ceresc, la două capete, și poate fi prea mult, mult prea mult pentru mine și-n unele zile nu reușesc să mă badijonez cu bandajele necesare, prea multe, când pământul și cerul îmi plâng și-n afara, și-năuntrul capului meu…

PQE: Locuiești cu Harry deja de ceva vreme. Te-am auzit zicând că vrei să pleci, dar până la urmă ai rămas.

B: Motivele sunt demonice.

PQE: Demonice?

B: Îngerul rău care vine uneori după lăsarea întunericului, strecurându-se printre lucrurile lui Harry, prin lumea ei de metamorfoze și mogâldețe de copii. Barometrul îl simte, îi presimte semnele rele. Stau barieră, acul gonește când e el aici. Știu să mă lupt. Am fost în echipă. O să mă lupt. Iacob s-a luptat cu el. Tendonul de la coapsa lui Iacob s-a strâns.

PQE: Da, s-au luptat toată noaptea. Mi s-a părut întotdeauna o scenă destul de homoerotică. Dar nu te referi la Bruno, nu?

B: Bruno nu-i înger. N-ai ochi să vezi? Ești orb, orb și rău ca un corb? Vine când tu nu ești aici, Phineas. Stă ascuns după clădire și tomberoane. Își ține aripile strânse, aripi mari, cumplite, împânzite de vene. E căzut, știi, căzut din Rai aici jos, să ne țină jos, să ne ducă pierzaniei, dar nimic nu s-a stricat când a căzut, și-acum bântuie prin păduri și pustii, peste dealuri și văi, către locul unde Longitudinea se-ntâlnește cu Latitudinea, vezi, nu-i așa, e căzut Vrăjmașul. Dacă te-atinge, acolo te arde și te usuci. Uită-te la mâna mea.

PQE: Zici că îngerul ți-a lăsat pata aia roșie?

B: Degetul de foc al sorții mânioase. A zis: „Să nu sufli o vorbă, dementul dracului. Nici o vorbuliță.“

PQE: A zis el așa ceva? Nu-i o exprimare prea angelică.

B: A zis, iar apoi s-a întors cu spatele și-a pornit pe coridor, târându-și aripile după el ca pe niște pene de păun.

1. Versuri dintr-un cântecel de copii, la origine fredonat de marinari (n. tr.).

Maisie Lord

(transcriere editată)

Mama a trebuit să ne spună mie și lui Ethan că Phinny e o fațadă de-a ei, fiindcă știa că noi o să ne dăm seama, de cum o să vedem *Camerele sufocării*, că sunt opera ei. Figurile acelea burdușite, căldura din camere: nimeni în afară de mama nu făcea asemenea lucrări. Mi-a trântit-o direct:

— Maisie, Phinny mă ajută și expune lucrările mele.

Când am rămas cu gura căscată și-am întrebat-o dacă s-a țăcănit de tot, și-a luat figura aia zbârcită și gânditoare, care îmi dădea întotdeauna de înțeles că urmează o explicație serioasă, și s-a lansat într-o poveste despre James Tiptree, scriitorul de SF. Conform mamei, timp de cel puțin zece ani, nimeni nu l-a văzut efectiv pe Tiptree în carne și oase, nici măcar editorul lui. Identitatea lui secretă a provocat o mulțime de speculații, iar unii credeau că s-ar putea ca în spatele pseudonimului să se ascundă o femeie, nu un bărbat. Robert Silverberg, alt autor de SF, a scris o introducere la un volum de povestiri al lui Tiptree. Oferindu-și propria opinie pe chestiunea sexului, a argumentat că, la fel cum nici un bărbat n-ar fi putut scrie romanele lui Jane Austen, nici o femeie n-ar

fi putut genera povestirile lui Ernest Hemingway sau ale lui James Tiptree. Mamei îi plăcea partea asta a poveștii lui Tiptree, fiindcă încrederea lui Silverberg în masculinitatea incontestabilă a scriitorului s-a dovedit a fi deplasată. Când persoana reală a ieșit din umbra pseudonimului, masculul Tiptree s-a dovedit a fi Alice Bradley Sheldon.

Însă mama a subliniat că nimic nu e simplu. După ce l-a inventat pe Tiptree și înainte să-și dezvăluie propria identitate ca Alice Sheldon, scriitoarea a mai jucat un rol, al unei femei pe care a numit-o Raccoona Sheldon, ale cărei texte au fost respinse de mai mulți editori și considerate inferioare celor ale lui Tiptree. Scriitoarea, care fusese lăudată în calitate de bărbat în stare să scrie SF feminist, acum avea încă o mască, feminină. Mama a zis că ciudatul nume de Raccoona fusese desigur inspirat, măcar la nivel subliminal, de măștile pe care ratonii[1] nu doar că le poartă, ci le au pur și simplu, de la natură. Acesta e titlul celui de-al treilea film al meu, la care lucrez în prezent, despre mama: *Masca naturală*. Revelația că James Tiptree și Raccoona Sheldon erau două fețe ale aceleiași persoane nu i-a ușurat deloc viața lui Alice Sheldon. Chiar dacă femeile care se împrieteniseră cu Tiptree prin corespondență, printre care se numără și Ursula Le Guin, au salutat-o călduros pe nou-dezvăluita Alice Sheldon, mai mulți bărbați care îi scriseseră au dispărut subit din viața ei.

Mama mi-a spus întreaga poveste cu ochii scânteindu-i. Stăteam față în față la masa din bucătăria ei și se aplecase înspre mine, ridicând din când în când arătătorul, ca să fie mai convingătoare. Ce o interesa pe ea nu era simpla înlocuire a numelui de femeie cu acela de bărbat. Asta era plictisitor. Nu, mama a subliniat că Le Guin bănuise tot timpul că

Raccoona și Tiptree erau doi autori provenind din aceeași sursă, dar într-o scrisoare ea îi mărturisise lui Alice că îl preferă pe Tiptree, dintre cei doi: „Mi se pare că Raccoona are mai puțin control și, astfel, mai puțin farmec intelectual și forță“.

Le Guin, zicea mama, înțelesese ceva profund.

— Când îți asumi un rol masculin, se întâmplă ceva.

Când am întrebat-o ce anume, s-a lăsat pe spate în scaun, a fluturat din mână și a zâmbit.

— Ajungi să fii tatăl.

Ca fiică, nu mi-a plăcut s-o aud pe mama vorbind despre a fi tatăl. Am simțit un junghi adânc sub coaste, însă m-am pus pe chicotit și i-am zis ceva de genul:

— Ei, haide, mamă, doar nu vorbești serios.

Dar mama vorbea serios. Mi-a spus că în 1987 Tiptree și-a împușcat soțul și apoi s-a sinucis. Mama zicea că Sheldon nu putea trăi fără bărbatul ei – nu soțul ei, evident, ci bărbatul dinăuntrul ei – și ea credea că din cauza asta răbufnise atât de violent.

În filmul meu reiau povestea lui Tiptree. Alice, cunoscută ca Alli între prieteni, a spus cândva: „Biografia mea e ambisexuală“. Harriet Burden, cunoscută drept Harry între prieteni, ar fi putut spune același lucru. Nu s-a terminat acolo. Mama știa că m-a răscolit povestea cu pseudonimele ei, fiindcă în ea se amestecau cumva și tatăl ei, și tatăl meu. Bănuiesc că tuturor ne place să știm fiecare om și lucru la locul lor, clar delimitate, dar lumea pur și simplu nu e așa.

Am vorbit o vreme despre Aven și moartea lui Ridiche, care s-a înecat într-un pahar cu suc de portocale. Fiica mea fusese așa de nepăsătoare la moartea tovarășei ei gălăgioase,

dificile, dar și joviale care trăise în gâtul ei, încât mă îngrijora. Mama a râs și mi-a zis că prietenii imaginari n-au nevoie de înmormântare. Ei se întorc „de unde-or fi venit“, și am râs amândouă.

Iar apoi am trecut la capitolul Ethan. Așa făceam mereu, mama și cu mine. El era obsesia noastră comună, fiul și fratele pe care nu prea-l înțelegeam, așa că trebuia mereu să discutăm despre el. Tocmai își publicase prima povestire într-o revistă literară, iar mama era mândră. „Umbrela“ este o poveste ciudată despre un om care dezvoltă un atașament erotic față de umbrela lui în dungi. Ori de câte ori plouă, se înfiorează excitat de perspectiva deschiderii umbrelei și trebuie să se lupte din greu cu tentația de-a apăsa pe micul buton în zilele însorite, deși admiră îndelung frumusețea umbrelei când o vede sprijinită lejer pe-o parte, în suport. Asemenea fratelui meu, personajul principal al povestirii se comportă după anumite reguli. Pe stradă, în zilele ploioase, sub umbrelă, nu vrea să-l vadă careva cum tremură de bucurie. Pentru toți cei care trec pe lângă el sau cu care se întâlnește, umbrela trebuie să fie un simplu obiect – un instrument menit să te apere de ploaie. Și-apoi, într-o zi, după ce o predă împreună cu haina la un restaurant și ia masa, femeia de la garderobă îi aduce haina bună, dar altă umbrelă. Încep căutările, dar umbrela în dungi nu-i de găsit, iar personajul fără nume al lui Ethan e distrus, deși păstrează aparențele în fața managerului slugarnic, care își cere mii de scuze pentru greșeală. Iese pe stradă cu umbrela greșită, pe care o aruncă la gunoi și pornește spre casă prin potop, tot mai murat și tot mai înfrigurat. Ultima propoziție, în care se folosește pentru prima oară pronumele feminin pentru

umbrelă, este: „Și nimeni n-avea să înțeleagă vreodată că ea era de neînlocuit“.

Mamei povestea asta i se părea mai bună decât tot ce scrisese Ethan înainte, mai puțin prețioasă, iar eu îi dădeam dreptate, deși să te excite sexual o umbrelă feminizată mi s-a părut o nouă ciudățenie în catalogul de ciudățenii care era fratele meu. Întotdeauna l-am invidiat pe Ethan pentru că era un om atât de special. Trebuia mereu să ai atâta grijă cum te porți cu băiatul nostru excentric și rigid în mișcări. Mă ducea cu gândul la Pinocchio (înainte să devină un băiat adevărat, bineînțeles). Și îl enervau atât de rău uneori tot felul de fleacuri, încât făcea crize. Bătea o groază în podea, urla și lovea cu piciorul. Mama îl ținea atunci strâns în brațe și putea să plângă în voie. Mi s-a spus mereu să „las de la mine“ când e vorba de „ciudățeniile“ lui. Privind-o țintă, i-am zis mamei că-mi dorisem să am și eu ciudățeniile mele. Îmi dorisem și eu să mă bucur de tratament special, ca Ethan băiatul-geniu, dar eu fusesem Maisie cea bună și normală și n-avusesem absolut nimic special vreodată. Îmi amintesc că mama a părut șocată de tonul meu vehement. S-a aplecat peste masă, mi-a luat mână și-a zis:

— Maisie!

Bănuiesc că eram arțăgoasă. Mai bănuiesc și că mărturisirea mamei deschisese ușa altor mărturisiri și că am simțit o nevoie perversă de-a primi și eu niște atenție. Am insistat că Ethan fusese mereu în centrul atenției – ședințe suplimentare cu profesorii lui, lungi discuții cu el în camera lui înainte să poată adormi, „doctoria“ lui specială, care nu era de fapt doctorie, ci un amestec din puțină cacao, zahăr și lapte, și că uneori mama nici măcar nu-l punea să se spele pe

dinți după aceea. Mama s-a lăsat pe spetează, a făcut ochii mari și mi-a zis:

— Haide, zi tot.

Și i-am zis. Am ținut-o așa o vreme, dar zisul ăsta a atins apogeul cu o poveste care încă durea de câte ori mi-o aminteam.

Ethan era bolnav. Îl dureau adesea urechile, îi trecea, apoi iar îl dureau, iar mama îi făcuse patul pe canapeaua din sufragerie. A stat cu el toată noaptea. Cum nu puteam să dorm, m-am dat tiptil jos din pat, ca să mă duc la ea. Îmi amintesc că m-am uitat în jos, la Ethan și la urechile lui idioate, și, în loc să vorbesc în șoaptă, am vorbit tare, de fapt poate chiar am țipat, iar el s-a trezit.

— Și tu te-ai înfuriat în ultimul hal, am zis, mi-ai spus să „mă maturizez odată și să termin cu tâmpeniile“.

Fraza asta i-am spus-o mamei plângând cu sughițuri. Vechile emoții au răbufnit din mine de parcă aș fi avut iarăși șapte ani, clocotind toată de nefericire și de dorința de-a drege așa o nedreptate strigătoare la cer.

— M-ai alungat! i-am strigat. M-ai alungat!

Mama m-a privit tristă. I s-a încrețit fruntea, uitându-se la mine cu compasiunea îndurerată pe care i-o cunoșteam atât de bine, însă pe chip îi apăruse și un surâs, și atunci și-a desfăcut brațele și mi-a zis:

— Vino încoace, Maisie.

Iar eu am dat ocol mesei și mama m-a tras în poala ei și m-a cuprins în brațele ei lungi. Am închis ochii și m-am lăsat toată în ea, cu fața apăsată de gâtul ei. M-a îmbrățișat cu putere. M-a ținut așa, strâns, și m-a legănat mult timp, câteva

minute bune, și tot legănându-mă, mă mângâia pe păr și-mi șoptea la ureche:

— Doamne, ce mult te iubesc.

Gheara dureroasă pe care o simțeam înfiptă sub coaste mi-a dat drumul și, cât am stat la ea în poală, am uitat că crescusem mare. Am uitat până și că aveam eu însămi un copil, și cu siguranță am uitat că aveam un frate. Asta putea ea să facă, mama adică. Când te așteptai mai puțin, făcea o vrajă. Este o vrajă obișnuită, desigur, dar mulți oameni nu sunt deloc în stare de așa ceva.

Seara vernisajului expoziției mamei și-a lui Phinny – cu mama în culise și Phinny în lumina reflectoarelor – a fost vântoasă, cu rafale care-ți smulgeau pălăria de pe cap. Orașul era în doliu și toată lumea era încă agitată. Un zgomot subit, un avion deasupra, un metrou oprit ne făceau pe toți să încremenim o clipă și-apoi să ne vedem de viață. I-am lăsat pe Oscar și Aven acasă și-am luat un taxi până-n Chelsea. Bruno nu a venit, pentru că era supărat pe mama din cauza pseudonimelor. Rachel a venit, dar n-a stat prea mult. Îmi amintesc că a ținut să-i pupe pe amândoi, și pe mama, și pe Phinny, felicitându-i tot așa pe amândoi. Ethan a venit cu o femeie foarte înaltă, o africană drăguță, foarte slabă, cu ochelari înguști. Se pare că era nu știu ce prințesă care își dădea doctoratul în biologie moleculară, dar prima mea impresie a fost că dacă ar fi ca vreun om să semene cu o umbrelă, atunci ea era omul ăla – cu o umbrelă închisă, firește.

Mereu remarc cât de puțin pare să le pase participanților la vernisaje de lucrările expuse. Unii dintre ei abia le aruncă o privire. Alții stau în fața unei lucrări și se holbează la ea o

vreme, dar fără nici o expresie pe față – un vid. Când ieșeau din *Camere*, oamenii erau transpirați și ușor crispați la față – un disconfort zâmbitor. Aveam senzația că tuturor li se reamintea cum era să fii copil, să trebuiască să te uiți la oamenii mari, și că nu se simțeau prea grozav. Mie mi-a plăcut mai ales tot ce era scris pe pereți, fiindcă mă simțeam de parcă aș fi pătruns într-o carte – nu ca și cum aș fi mers literalmente pe pagini, ci de parcă m-aș fi mișcat efectiv prin spațiul dintre cuvintele și imaginile pe care le creezi în minte atunci când citești. Mi-au revenit amintiri ca niște norișori ai memoriei, înălțându-se și apoi risipindu-se, câte o frântură vag cunoscută din cine știe ce loc sau gând de odinioară, adesea un pic dureroasă, plutindu-mi o clipă în minte și-apoi dispărând.

Mama stătea ca o santinelă la perete, cu brațele încrucișate pe piept. Îmi amintesc că purta un costum gri elegant, cu o eșarfă verde, și privea cu ochii mijiți, concentrată. Te-ai fi așteptat să nu suporte gândul că îi cedase totul lui Phinny – care era îmbrăcat tot în gri, un costum gri-cărbune șic, cu cravată roșie, și era din cale-afară de fermecător, ținându-se de glume ca de obicei. Treaba a funcționat fiindcă Phinny o adora pe mama. Erau tovarăși de arme. El credea în revelația finală, în ziua răsplatei, în răzbunare. Ea era „perechea“ lui la ieșirea din seara aceea și o prezenta tuturor, intrat în rolul noului artist pe scenă.

Și totuși, oamenii n-au prea știut ce să creadă despre lucrare atunci. În fond, Phinny apăruse oarecum din senin. Întrebarea era cum s-o interpreteze. Tata activase pe piață înainte să se încheie capitolul eroic al artei americane. El întrezărise „era cowboy-ilor romantici“, a băieților stilați,

tragici și alcoolizați. Mama îl adora pe de Kooning. „Dintre toți băieții ăia mari și tari“, îi plăcea ei să zică, „pe de Kooning îl iubesc cel mai mult“, numai că pentru toți artiștii ăia totul s-a potrivit de minune. O isterie contagioasă le alimenta faima și gloria. „Grandioasă, rece și brutală“, zicea mama. „Tuturor le plăcea la nebunie genul ăsta de artă.“ Dar până și de Kooning a fost abandonat când au venit alte vremuri și Arta Pop și noul val rece și tupeist au acaparat scena.

Nu exista o atmosferă potrivită pentru Phinny sau pentru mama, nici o cultură artistică menită să-i înalțe și să consacre masca. Doar Rune era în poziția potrivită pentru a reuși, pentru a înrăma darurile mamei și a le vinde publicului. Îmi pare rău de Anton Tish, oriunde s-ar afla. În toată vâlva creată, trebuie să se fi simțit ca un impostor. Din câte spunea mama, el își cultivase o oarecare autenticitate și se simțise deposedat de ea. Cu Rune a fost altfel. Mă îndoiesc că îl chinuia gândul originalității. Oricum e groaznic de greu să-ți dai seama dacă un lucru e cu adevărat original. Un lucru original ne-ar fi atât de străin, încât n-am fi capabili să-l recunoaștem, nu-i așa?

Rune a venit târziu la vernisaj, împrăștiindu-și praful magic în jur. I l-am simțit. Toată lumea i-l simțea – o combinație de Băiat Frumos și Băiat Faimos. Îl mai întâlnisem doar o dată, în atelierul mamei, cam cu un an în urmă, și mă impresionase, deși abia dacă schimbaserăm o vorbă, în afară de „Mă bucur de cunoștință“. Intrasem în atelier cu Aven și o găsisem pe mama privind în sus la Rune, care era cocoțat pe o scară și cerceta o sculptură atârnată de tavan. La coborâre, el executase o legănare în jurul scării, de care se ținea cu o singură mână, iar apoi sărise pe podea, aterizând foarte încet.

Reușise cine știe cum să facă totul să pară firesc, ca și cum nu făcea paradă, iar eu mă pomenisem zâmbind larg deși nu voiam. Aven a fost uluită și voia să încerce să facă și ea șmecheria, dar am convins-o cu toții că era prea periculos. Nu uitasem nici zâmbetul lui Rune, nici mâna lui în a mea, iar când a intrat în sala de expoziție nu m-am putut abține să mă uit la el. Am fost surprinsă când a venit imediat la mine, m-a pupat pe bune, de două ori – cu buzele lipite de carne și tot – și s-a postat înaintea mea de parcă aș fi fost omul pe care-și dorea cel mai mult să-l vadă din toată încăperea.

Rune a flirtat cu mine. Mă privea atent, ceea ce e o formă de flirt. I-am povestit de filmul pe care-l făceam despre Barometru și cum dădusem de fratele și de tatăl lui și aflasem că mama lui murise. I-am explicat că psihiatrii nu prea mai iau în seamă ce spun pacienții lor, dar că pe mine mă fascinau limbajul și cosmologia Barometrului. Am discutat despre diferite tipuri de camere de filmat și cum planurile de ansamblu și prim-planurile creează anumite înțelesuri și ce greu e să mai faci acum filme alb-negru. Iubea cinemaul și era plăcut să discuți cu el. Nu-mi amintesc exact ce mi-a zis atunci sau cum am ajuns la mama, dar a zis ceva despre cât de greu trebuie să-i fi fost mamei s-o știe lumea drept soția lui Felix Lord și a zis că îi plăceau mult lucrările ei, iar eu i-am povestit ceva ce acum regret. Mama se întâlnise cu o cunoștință în Park Avenue, un dealer care vindea desene de Vechi Maeștri. S-au dus într-un local de pe Madison Avenue, ca să mai discute la o ceașcă de ceai. În cursul conversației, mama menționase că recitea Panofsky cu mare interes. La care Larry i-a zis în treacăt:

— A, da, de la Felix ai aflat de toate astea, nu? Era foarte pasionat de teorie.

Mama i-a spus că tata nu citise o boabă din Panofsky și că tot ce știuse despre opera lui de la ea aflase. Era absolut furioasă. I-am explicat lui Rune că probabil așa ceva se întâmplase de nenumărate ori și că de-acum nu mai suporta. Oricum, i-am zis, aș fi vrut s-o văd că se relaxează, că nu mai pune totul atât de tare la inimă. Deși n-a spus mare lucru, Rune m-a ascultat cu o expresie blândă, înțelegătoare pe chip.

La un moment dat, am ieșit, ne-am așezat pe scări și am discutat mai departe. Și-a aprins o țigară ferind flacăra cu palmele și a fumat. Bâțâia nervos din genunchi când trăgea fumul în piept și-l dădea afară. Bătea vântul. N-aveam de gând să las flirtul să ducă nicăieri, dar era plăcut, chiar și așa. Îi plăcea cum îmi stă în bleumarin. Îmi aproba alegerea. Eram flatată, un pic agitată și, prin urmare, locvace. Nervozitatea mă face să vorbesc mai mult, nu mai puțin. Rune mi-a cercetat palma și mi-a inventat un viitor comic, cu patru soți, multe aventuri și o viață foarte lungă, iar când mi-a ținut mâna într-a lui a urmărit liniile cu arătătorul. Apoi mi-a zis că se pricepe să citească și nasuri, iar atunci mi l-a atins. După aceea l-a adus în discuție pe tata. Voia să știe cum copilărisem într-o casă ca a noastră, cu toate tablourile alea în jur, văzând cum se perindă „zeii“ sub ochii mei.

I-am spus că nici un copil nu se gândește la așa ceva – cum e, aia e. Mi-a zis că-l cunoscuse pe tata „un pic“ pe vremuri, când ajunsese pentru prima oară la New York.

— Ai ochii lui.

Chiar am ochii tatălui meu și, cine știe cum, deodată m-am pomenit că mă autocompătimesc când am auzit asta. Simțeam

că mă uit la mine din afară. Biata de ea, e obosită, mi-am zis. Și atunci mi-am dat seama că eram obosită de ani de zile. Încercam să realizez un film. Aven avea șase ani, un copil solicitant, ciudat, care făcea caz din orice. Oscar se simțea neglijat. Mama era pierdută în lumea ei de metamorfe, fenomenologie și pseudonime, iar dragul meu tată, care sigur mi-ar fi ușurat viața, era mort. Mi-a scăpat un suspin involuntar.

— Ți-ai venerat tatăl, nu-i așa?

Rune m-a privit drept în ochi. I-am spus că *venerat* nu e cuvântul potrivit, însă nu atât cuvântul, cât intonația cu care l-a rostit mă stânjenise. A zâmbit.

— Mi s-a părut mereu că Felix era un om care știe ce-și dorește.

Nu știu de ce, dar m-am simțit ușor panicată. Apoi a adăugat:

— Avea un ochi extraordinar.

Nu însemna nimic. Era ceva ce spunea toată lumea, și totuși m-am simțit vag tulburată. Purtam o eșarfă, iar Rune a apucat un capăt și a început să se joace cu franjurii. Avea un suvenir din acele zile, mi-a spus, pe care-l purta la el. A băgat mâna în buzunar și a scos o cheie. Mi-a întins-o, ținând-o în palmă.

Îmi amintesc că mă uitam în jos la ea, derutată. L-am întrebat pentru ce era. A zis că era cheia unui loc care nu mai există. L-am întrebat ce legătură avea cu tata, iar el a zis:

— Nu știi, Maisie?

Nu știam și mă enervasem. M-am ridicat să plec, dar încă mă ținea de eșarfă și, când mă îndepărtam de el, mi s-a strâns în jurul gâtului. I-am cerut să-mi dea drumul, dar m-a tras în

jos spre el, până m-am pomenit aproape nas în nas cu el și atunci a zâmbit larg. L-am împins, iar el a ridicat mâinile cu o figură surprinsă, de parcă nu fusese decât o glumă nevinovată. M-a acuzat că sunt „irascibilă“. El nu făcea decât să mă „tachineze“. Dar mă tulburase și o știa. Cât mi-am dorit mai târziu să fi fost în stare să-mi ascund groaza, să-i râd în față, să fac vreo remarcă tăioasă, dar nu am putut.

N-am zis nimănui. Este prima oară când povestesc totul și m-a chinuit gândul că un asemenea mărunțiș a avut un impact atât de profund. Ce se întâmplase, în fond? Îmi arătase o cheie care-ar fi putut fi o cheie veche oarecare, de la o ușă oarecare, iar apoi sugerase că ar fi trebuit să știu despre ea. Mă apucase de eșarfă ca să mă împiedice să plec. Totodată mă vrăjise și mă simțisem atrasă de el, cu o intensitate pe care n-o mai simțisem pentru nici un bărbat de ani de zile. Îl lăsasem să mă atingă, îl lăsasem să se joace cu eșarfa mea. Chicotisem la glumele lui și-i trăncănisem despre proiectele mele. În clipa în care adusese vorba de tata, conversația luase o altă turnură. Deodată părea plină de aluzii, de parcă omul ăsta ar fi fost legat prin nu știu ce poveste comună de tata, iar starea ni se schimbase cu totul. Nu, starea *mea* se schimbase cu totul. El rămăsese netulburat. Însă mă simțisem umilită, de parcă tot ce se petrecuse înainte fusese un preludiu la un moment subtil de cruzime, un joc cu îndoielile mele, îndoieli pe care el părea să știe că le aveam, îndoieli despre care nu puteam vorbi, și asta nu doar fiindcă mă înspăimântau, ci fiindcă nu știam ce anume erau. Nu știam de ce anume mă tem.

Nu pot spune exact ce s-a petrecut între noi. Orice ar fi fost, părea în egală măsură despre tata și mama, dar și despre mine. Născocim mereu teorii despre cum merge lumea și de

ce se poartă oamenii așa cum se poartă. Le inventăm motive, de parcă am putea să știm, dar cel mai adesea aceste explicații sunt ca niște decoruri șubrede de carton pe care le așezăm în fața realității fiindcă sunt mai simple și mai puțin derutante decât ceea ce există cu adevărat. Cred că am devenit realizatoare de filme documentare ca să încerc să surprind mai bine realitatea. Nu că filmul n-ar putea să mintă, să distorsioneze sau să fie folosit în scopuri perfide, dar uneori camera extrage din chipurile și trupurile subiecților ce nu spun ei cu voce tare. Aveam șaisprezece ani când am văzut pentru prima oară *Durerea și mila* al lui Marcel Ophüls[2] și după aceea m-am tot gândit cât de expresive sunt mâinile oamenilor atunci când ei se străduiesc să-și controleze fețele. M-am întrebat adesea ce-aș fi văzut la Rune dacă aș fi avut o cameră la mine. Poate nimic. În fond, era maestru când venea vorba să se filmeze singur.

În noaptea aceea, când stăteam în pat lângă Oscar, care sforăia, mi-am amintit cum mi-a zis Rune „Nu știi, Maisie?“. Sunase ca o acuzație. Știam ceva? Și atunci mi-am amintit cheile tatei, cheile ciudate pe care le înhățase în grabă în dimineața aceea, când eram doar o fetiță. Mi-am amintit cum stăteam în Cimitirul Green-Wood și de îngerul alb și grațios de pe piatra de mormânt de lângă lespedea simplă a tatei, și apoi mi-am amintit cum am vizitat-o pe mama la câteva luni după ce murise tata. Mă duceam des acolo, iar portarul mă lăsa să urc fără să mă mai anunțe. Când am sunat la soneria din hol, mama n-a venit la ușă, deși sigur știa că eu sunt. Ușa era deschisă, așa că am intrat și-am auzit cum vomită cineva în baia pentru musafiri, de pe holul de lângă sufragerie. Am fugit în direcția sunetului și am găsit-o pe mama cocoșată, cu

brațele încrucișate pe piept. Voma îi țâșnea din gură ca o rachetă, nu în vasul de toaletă, ci pe colac și podea. Avea lacrimi în ochi și am apucat-o de braț. A zis:

— Nu, nu, e în regulă. Lasă-mă.

Dar atunci a cuprins-o un nou val și m-a uimit să văd cât de puternic a zguduit-o. Am prins-o de talie și i-am ținut fruntea mai aproape de vasul de toaletă. Când eram copil și vomitam, mama îmi ținea mereu fruntea, ca să mă ajute.

— Nu mă pot opri, Maisie, a zis gâfâind. E ceva cu mine. Nu mă pot opri. Îmi pare rău. Îmi pare rău.

Am curățat-o la gură cu un prosop, am condus-o în celălalt capăt al apartamentului și am ajutat-o să se întindă în pat. S-a culcat. Apoi am lăsat-o și m-am întors în baie, unde am curățat voma cu o rolă mare de prosoape de hârtie, pe care le-am aruncat unul după altul la gunoi. Îmi amintesc mirosul înțepător care mă făcea să-mi țin respirația, mucusul galben, lichid, cu bucățele de mâncare viu colorate prin el. Îmi amintesc și că am vărsat niște dezinfectant, care mi-a făcut pete albe pe blugi. Am muncit pe brânci ca să nu rămână nici o urmă pe podea, pe pereți sau în spatele vasului de toaletă. Când am luat-o încet pe hol, spre dormitor, am auzit-o pe mama plângând. Ea nu plângea niciodată, cel puțin nu de față cu mine. Nu plânsese la înmormântarea tatei, nici a bunicii sau a bunicului. Suspinele erau ciudate, cumva inumane. Făcea ca un câine care scoate schelălăieli și urlete sufocate chinuindu-se să comunice, iar apoi a scos un țipăt lung și aspru, care m-a făcut să încremenesc pe hol, un vaiet prelung, agonic. Am simțit cum mă schimonosesc la față, sprijinită de perete lângă dormitorul părinților mei, ascultând-o pe mama. Voiam să mă duc la ea, dar mi-era frică să o privesc, mi-era

frică de sentimentele ei. Am așteptat. Am așteptat să treacă ce era mai rău. Când am intrat la ea, se liniștise. S-a scuzat din nou. I-am zis că n-are de ce.

Sunt nopți în care nu pot dormi și stau întinsă așa, trează, gândindu-mă la *Masca naturală*, ceea ce înseamnă că mă gândesc la mama și la povestea ei, și cum să o spun în film. Nu vreau să iasă curățică și îngrijită. Nu vreau să elucidez dezordinea. Ei i-ar fi displăcut așa ceva. M-am tot uitat, iar și iar, la filmul meu cu ea doar cu un an înainte să moară. Stă în atelierul ei, așezată lângă Cutia Empatiei, și vorbește în cameră. La un moment dat, mi se adresează direct. Îmi spune numele, iar când mi-l aud, întotdeauna ceva tresare în mine.

— Trăim în propriile noastre categorii, Maisie, și credem în ele, însă ele se amestecă adesea. Amestecul ăsta mă interesează pe mine. Dezordinea.

1. *Raccoon* – raton (engl.) (n. tr.).
2. *Le Chagrin et la Pitié* (1969), film documentar în două părți despre colaborarea dintre regimul de la Vichy și Germania nazistă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, care cuprinde interviuri cu un ofițer german, colaboratori și luptători din rezistență (n. tr.).

Patrick Donan

(cronică la *Camerele sufocării*, *Art Beats*, NY, 27 martie 2002)

„Ador căldura, tu nu?“ Phineas Q. Eldridge vorbește zâmbind despre instalația sa de la Alex Begley Gallery. Prima sa expoziție individuală constă în șapte bucătării închise, în stil vagon, conectate prin niște uși. Fiecare încăpere este un pic mai fierbinte decât precedenta, ceea ce înseamnă că vizitatorii trebuie să fie gata să transpire din greu. Artistul performativ cunoscut în centru pentru monologurile sale de la Laguna Roz, care destabilizează categoriile genului și ale rasei, și-a făcut intrarea în lumea artei vizuale. Fiecare bucătărie din *Camerele sufocării* prezintă două figuri buretoase, mari, o ladă și un personaj înfiorător, din ceară, care pare picat din altă galaxie. Teatrul este o componentă esențială a instalațiilor artistice, însă Eldridge a transplantat ceva din numerele sale scenice în această serie de camere.

Potrivit lui Eldridge, lucrarea nu are nici un mesaj. Și totuși e greu să nu te gândești la toate războaiele culturale ale Americii când treci prin aceste bucătării din altă lume. Ființa intersex bizară care se ridică din cele șapte lăzi constituie un

mesaj adresat comunității LGBT. Cutia (probabil un pic prea evident) este în același timp și „dulapul“[1]. Eldridge și-a afirmat public orientarea în 1995 și și-a explorat identitățile gay și rasiale în creațiile lui încă de când s-a lansat pe scena cabaretului underground.

Dar cei doi oameni supradimensionați din burete? Să fie America albă, a „valorilor familiei“ de dreapta? Eldridge este evaziv. Răstălmăcind-o pe Susan Sontag, el spune: „Interpretarea e periculoasă“.

După 11 Septembrie, o mulțime de opere de artă au părut dintr-odată irelevante, însă atmosfera claustrofobă, precum și deteriorarea și distrugerea treptată a celor șapte camere fac trimitere la izolarea înfumurată a celor mai mulți americani, prizonieri în propriile lor vise materialiste până când șocul îngrozitoarelor evenimente din septembrie i-a scos cu forța din complacerea lor. Alex Begley oferă propria interpretare asupra sufocării. „Această instalație are un impact autentic. Ea vorbește despre situația noastră din prezent.“

1. Trimitere directă la expresia „to come out of the closet“ (a ieși din dulap), care semnifică declararea publică a orientării sexuale sau a identității de gen – în vreme ce a rămâne „in the closet“ (în dulap) înseamnă păstrarea secretului (n. tr.).

Zachary Dortmund

(cronică la *Camerele sufocării*, *Art Assembly*, 30 martie 2002)

Instalația lui Phineas Q. Eldridge, *Camerele sufocării*, de la Alex Begley, suscită interesul prin caracterul său subversiv la adresa esteticii curate asociate cu modernismul de avangardă, precum și cu consumerismul pop facil al Tinerilor Artiști Britanici. Totuși invitația oferită spectatorului rămâne una intimă. Spre deosebire de metoda unor artiști precum Tiravanija[1], ale cărui creații interactive invită spectatorul la participare, camerele închise ale lui Eldridge sunt niște spații de traversat. În acest caz nu este vorba de o artă cu totul relațională, ca să-l citez pe Nicolas Bourriaud. Nu este altermodernă. Cu toate acestea, mediile succesive autentice pot avea un impact în definitiv mai subversiv decât relaționalismul primitor susținut de Bourriaud. Figura transgender care reapare în fiecare cameră evocă subiectivitatea mecanică delirantă a lui Guattari, o autotehnologie a dorinței și un trup fără organe, care trimite la viața lui Eldridge ca artist *queer* al scenei. Haosul din

încăperea finală transmite un mesaj politic într-adevăr mușcător.

1. Rirkrit Tiravanija (n. 1961), artist de origine thailandeză, născut în Buenos Aires, locuind la New York, Berlin și Chiang Mai (Thailanda). Instalațiile lui constituie adesea camere pentru luat masa sau gătit, spații de socializare, iar spectatorul e invitat să participe, pe principiul „do it yourself“ (DIY) (n. tr.).

Harriet Burden

Caietul K

19 aprilie 2001

E deștept, dar nu în felul în care era deștept Felix. Felix știa cum să electrizeze colecționarii, cum să-i flateze, cum să-i facă să-și imagineze că ei erau cei care vedeau și înțelegeau cu adevărat opera de artă din fața lor. Omul ăsta vrea toți ochii ațintiți asupra lui tot timpul. Se filmează în fiecare zi, de parcă aparatul de filmat i-ar spune că e viu. I-ar plăcea să fie magician specializat în evadări – asta mai presus de orice, așa cred. Să sfideze natura sau să pară că sfidează limitele naturii.

Eu nu vreau decât să lucrez și să-mi iasă manevra.

Și totuși, îmi place de el. Are un soi de ușurătate, un elan. Am senzația c-o să vrea să intre în joc, fiindcă îl stimulează manipularea aparențelor. Pentru el, plăcerea este aproape sexuală, o formă de excitare, da, de erecție. Turgescență. O simt. Nu e atras de Harriet cea matură, ci de ceea ce spun. El nu e Anton, masca mea verde, nici Phinny, cea albastră. Phinny și cu mine am fost fiecare celălalt sau destul de celălalt ca să jucăm în tandem, un duet, doi oameni care-au pornit

fluierând într-o aventură sau spre un accident fatidic, P & H. Dar Phinny mă părăsește. S-a îndrăgostit de argentinian și văd că i s-au aprins luminițele în ochi. Ce dor o să-mi fie de el! Nouă ne era ușor să ne amestecăm.

Rune, un nume făcut din piatră, un cu totul alt pseudonim: gri.

Are un tic. Își linge dinții din față, de parcă ar căuta resturi de mâncare.

Vreau să-l pun în scenă pe Rune. Vreau să descopăr acele lucrări care sunt ale lui, dar pe care le voi realiza eu. Rune va fi Johannes Seducătorul al meu: o mască teribilă, perfidă, strălucită. Comentatorii lui Kierkegaard au ratat inima căpcăunului. Ei suprimă fiorul sadic.

Decojește ceapa de roluri, unul și încă unul, tot înaintând în carte.

Ascultă, Harry. Îți amintești când ai citit-o prima oară. Sentința vine chiar către sfârșitul primului volum. Ești încă în Partea I. Te-a tulburat zdravăn. Îți amintești? Cu el te identificai, nu-i așa? Nu cu Cordelia.

Nu, mint. Biata Cordelia. Dar acel *biata* e ceva ce scuipi, respingi, elimini prin tuse, prin vomă. Nu mereu, nu mereu, însă seducția e desăvârșită, el te-a sedus pe tine, nu ca femeie, ci ca bărbat. Eu sunt Johannes. Cititorul pe care-l seduce Johannes devine Johannes – în parte. Aici e miezul problemei. Iată miezul. E atât de anost, de banal, de nedrept să fii tratat în primul rând ca femeie, mereu ca femeie. Mă răzvrătesc. De ce e pus pe primul plan ceea ce ține de feminitate? De ce vine această caracteristică înainte de toate? N-ai cum să scapi.

Dr. F. a remarcat că purtam fustă. El știe. E doar a doua oară în toți anii, a zis el. E demn de remarcat. Era un semn de

vulnerabilitate. Cine poartă fustă e vulnerabil. Asta-i istoria femeilor în fustă.

Femeile cad, se prăbușesc din cer una după alta, cad întruna, tot cad. Desfă-ți coapsele, iubito, și te voi arunca de pe stâncă, spre moarte. Vaginul ca un câmp de luptă. Vaginul ca ruinare. Dar el nu zice niciodată: Lasă-mă să intru. Asta-i lovitura. Singura ei putere e să nu-l lase înăuntru. Îmi voi ține picioarele strâns încrucișate.

Încrucișează-ți picioarele, Cordelia.

Seducătorul scrie: „Totul e imagine, eu însumi sunt asemenea unui mit despre mine însumi, pentru că nu e oare asemenea unui mit faptul că mă grăbesc spre această întâlnire? Cine sunt nu contează, tot ce e finit și vremelnic a fost uitat, nu rămâne decât ce e veșnic, forța iubirii, dorul ei, fericirea ei“[1].

Seducătorul trăiește numai în pagină. Este o fantasmă a lui A, care este o fantasmă a lui Eremita, editorul lui *Sau-sau*, care este la rândul lui o fantasmă de-a lui Søren Kierkegaard, mort demult și readus la viață prin paginile lui.

Nu este A îngrozit de propria lui invenție estetică?*[2]

Cu toții suntem mituri pentru noi înșine.

Johannes o va fute pe Cordelia.

Și apoi o va părăsi.

S.K. a iubit-o pe Regine și a părăsit-o. Nu i-a tras-o cu adevărat, se pare. I-a lăsat virginitatea pentru un altul, dar a rănit-o până la os.*

„Nu vreau să-mi iau rămas-bun de la ea“, scrie Johannes, „nimic nu mi se pare mai dezgustător decât plânsul și rugămințile unei femei, care transformă totul și de fapt n-au nici o însemnătate. Am iubit-o; dar de acum nu-mi mai poate

preocupa sufletul. De-aș fi zeu, aș face pentru ea ce a făcut Neptun pentru o nimfă, *aș transforma-o în bărbat*.“[3]

Iată-le, ultimele cinci cuvinte: briciul.

O să mă transform într-un bărbat prin Rune.

O să devin Johannes?

Dar Johannes nu era Søren. El nu era A. Nu, nu era. Noi știm că S.K. credea în plânsul femeilor și-n rugămințile femeilor și-n rugăciunile femeilor. Iar eu nu sunt Rune. Și totuși, și totuși, și totuși, eu sunt el altundeva, în fantasmagorie. Lasă-mă să-ți șoptesc la ureche. Lasă-mă să-ți șoptesc că omul imaginar, cu biciul dialectic, este și el Søren. Un scamator. Îmi voi împrumuta un eu scamator.

Uită-te la mine, un Prometeu. Și eu sunt un mit despre mine însămi. Cine sunt eu n-are nimic de-a face cu asta.

1. În românește în Søren Kierkegaard, *Opere II*, *Sau-sau*, traducere din daneză, introducere și note de Ana-Stanca Tabarasi, Editura Humanitas, 2006, pp. 521-522 (n. tr.).

2* Burden compară rolul pe care vrea să îl joace Rune cu felul în care l-a folosit Kierkegaard pe Johannes, pseudonimul sub care a scris „Jurnalul seducătorului“, ultima secțiune a lui *Sau-sau*, Partea I. În jurnal, Johannes scrie despre cum o seduce pe Cordelia, ceea ce îi reușește cu atâta îndemânare, încât aceasta își imaginează că ea îi face curte lui. Partea I este o „ceapă“ a pseudonimelor. Editorul, Victor Eremita, scrie prefața la Partea I. A este personajul care oferă punctul de vedere estetic al primului volum și se declară editorul „Jurnalului seducătorului“, dar nu și autorul acestuia. Luându-se după Eremita, Burden înțelege că Johannes este personajul fictiv creat de A, pseudonimul unui pseudonim, o „metaforă“ și un „mit“ care reprezintă o poziție estetică extremă a reflexiei. A este îngrozit de propria-i creație. În prefață Eremita scrie: „E, într-adevăr, ca și cum A însuși s-ar fi înspăimântat de ficțiunea sa, care continua, asemenea unui vis tulburător, să-i creeze angoase chiar și în timp ce povestea“. (Kierkegaard, *Scrieri*, vol. III, p. 9). (În românește în Søren Kierkegaard, ed. cit., p. 63 – n. tr.)

3* Kierkegaard a cunoscut-o pe Regine Olsen în 1837, când el avea douăzeci și patru de ani, iar ea, paisprezece. S-au logodit în 1840, dar un an mai târziu el a rupt logodna, lăsând-o, pare-se, pradă disperării. Kierkegaard scrie: „Așadar, n-

aveam decât să mă aventurez la limită, să o sprijin, dacă se putea, prin înșelăciune, să fac totul ca să se simtă dezgustată de mine pentru a-i reaprinde mândria“. Citat în Joachim Garff, *Søren Kierkegaard: A Biography*, traducere de Bruce H. Kirmmse (Princeton University Press, Princeton, 2005), p. 186. Deși el își declară repetat iubirea pentru ea în jurnale, motivul pentru retragerea promisiunii făcute a fost tema unor speculații nesfârșite ale cercetătorilor. În ciuda fascinației ei pentru Kierkegaard, Burden considera că relația lui S.K. cu Regine era „perversă“. În Caietul K ea scrie: „Regine ocupă acel spațiu îndepărtat atribuit tuturor obiectelor iubirii feminine și muzelor. Biata Regine! Biata Cordelia! Eu voi răsturna situația!“.

1. În românește în Søren Kierkegaard, ed. cit., pp. 522-523 (n. tr.).

Harriet Burden

Caietul A

4 mai 2001

Bruno își scrie memoriile. Nu trebuie să mă arăt prea fericită. Se prostește, atâta tot, zice el, se distrează un pic. Valsează. Asta ar fi trebuit să facă de la bun început, hahaleră încăpățânată, să valseze, să se distreze un pic, în loc să-i dea sângele pe nas scriind versurile mileniului. Dar nu trebuie să jubilez sau să mă arăt mândră, fiindcă risc să se oprească doar ca să-mi facă mie în ciudă. Dragă Ursule, ce-ai făcut cu toți anii ăia din viața ta? Vreau să-l surprinzi pe omul ăla caustic, tandru și încrezător într-o carte. Inventează-l, dragule, dacă trebuie. E acolo.

Mi-a citit un fragment cu el la o înghețată pe promenada din Coney Island, cum și-a retras mama lui mâna după ce el i-a întins-o pe a lui – ciocolata rece îi cursese în palmă. Atât de mărunt acest moment, dar resimțit ca o palmă al cărei sunet a reverberat de-a lungul anilor. Cum se zice? O femeie dificilă. Era o femeie dificilă. Lumea clatină din cap când e vorba de femeile dificile. Toate suntem femei dificile. A fost mama lui

Bruno mai dificilă? Nu, dar a fost mama lui Bruno. Iar în clipa asta, acest cuvânt, *dificil*, mi se pare dement, scrierea nebună a unui cuvânt pe care nu-l mai pot recunoaște.

Aven mi-a spus că Julie i-a zis: „De-acum n-o să mai fiu prietena ta“. Aven a strâmbat din buze. „Dar apoi“, a zis ea, „n-o să-ți vină să crezi. A doua zi a uitat!“. Aven nu uită. E de-a noastră.

Mama cântă în trupul meu ca o melodie. Vocea ei revine, bătrână și răgușită, odată cu gândurile ei peste timp.

— M-a iubit mai mult spre final.

Iar când o întreb ce vrea să spună, îmi zice:

— Mai mult decât la început. Eu l-am iubit. L-am așezat pe tatăl tău pe-un piedestal, dar el a fugit de mine.

Și-l văd pe tata fugind de ea cu pași mari, peste dealuri și văi.

A pedepsit-o cu tăcerea lui.

— Abia de scoteam o vorbă la cinele cu musafiri, știi. Aduceam mâncarea, strângeam de pe masă și ascultam, dar când începeam și eu să vorbesc, el mă întrerupea. Odată, după o petrecere, am abordat subiectul ăsta. I-am zis că mă simțisem prost, că mă durea. El nu mi-a răspuns, însă la cina următoare n-a mai zis nimic, nici o vorbă.

— Ce crud din partea lui, i-am zis mamei.

I-am zis tot doctorului F. Mi-o amintesc pe mama.

— Nu uita, a zis mama în spital. Ești evreică.

— N-o să uit, mamă.

Salonul de spital e urât. Mama își revine după septicemie. Infirmiera din Trinidad se uită la mine.

— Ne-am temut să nu ne părăsească noaptea trecută, dar e puternică.

Mama bântuise pe holurile spitalului, halucinând de la febră. Se credea înapoi în Indianapolis, în vechea lor casă sau măcar într-o parte din ea, urcând scările în căutarea camerei sale.

— Dar n-o găseam. Am deschis toate ușile, Harriet.

Și-mi zic că tata și-a dorit pe cineva de felul lui, nu pe mine. Din categoria lui naturală. Nu, Harry, sexul nu e o categorie naturală în filozofie.*[1] Pește. Pasăre. Un vițel cu două capete.

Cine ar fi fost ei, mă întreb, frații și surorile mele care n-au ajuns la concepție?

— Ce să port? mă întreabă.

— Să porți, mamă?

E iritată, se uită în jur.

— La dineul de la facultate. Unde-mi sunt perlele? O să am nevoie de perle. Nu cred că-ți vine bine puloverul, Harriet.

Și mi-am dorit să fi putut zâmbi. I-am masat picioarele, fiindcă erau reci. Cu trei perechi de șosete și tot erau reci.

Pot să văd East River, valurile gri și lumina, iar în interiorul camerei perfuzia picurând și leucoplastul de pe brațul albit al mamei, mâneca halatului lila suflecată.

Nu muri încă, îmi zic.

Timpul prezent e dens, o dilatare, nu un șir de puncte, timpul subiectiv, adică, timpul nostru interior. Reținem întruna și proiectăm, anticipând următoarea notă din melodie, reamintindu-ne întreaga frază muzicală pe măsură ce ascultăm.**[2]

Îmi amintesc buricul proeminent de pe burta mea mare și tare, pielea mai să plesnească în ultima lună – viața

dinăuntru, cu mișcările ei bizare, zvâcnite. Picioarele mele, roz și umflate, proptite pe un otoman în fața mea. Felix cu urechea apăsată pe burta umflată. Hei, micuțule, micuțo. Era Maisie. Da, cred că Maisie era.

1* Termenul *categorie naturală* a fost folosit pentru prima oară de John Stuart Mill în 1895. *Philosophy of Scientific Method*, ed. Ernest Nagel (Hafner, New York, 1950), pp. 303-304. Termenul sugerează faptul că există grupări în natură independente de categoriile stabilite de om. Există dezbateri consistente, în filozofia analitică, în jurul existenței categoriilor naturale, iar întrebarea dacă sexul este o categorie naturală face parte din aceste dezbateri.

2** Burden îl parafrazează pe Husserl. Filozoful pune în discuție ascultarea muzicii drept principal exemplu al experienței subiective a timpului, care include mai mult decât prezentul imediat. Include și succesiunea și durata. *The Phenomenology of Internal Time Consciousness* (Indiana University Press, Bloomington, 1996).

Harriet Burden

Caietul M

O să construiesc o femeie-casă. O să aibă interior și exterior, ca să putem intra și ieși din ea. O desenez, o desenez și mă gândesc ce formă să-i dau. Trebuie să fie mare și trebuie să fie o femeie dificilă, dar nu poate fi o oroare a naturii sau o ființă fantastică, dotată cu *vagina dentata*. Nu poate fi o monstruozitate sau o madonă de Picasso sau de de Kooning. Nici un sau-sau în cazul acestei femei. Nu, ea trebuie să fie adevărată. Trebuie să aibă un cap la fel de important ca și coada. Și vor fi personaje în capul acela, bărbați și femei micuțe, cu diferite preocupări. Să scrie, să cânte din gură și la instrumente și să danseze, și să citească discursuri foarte lungi, care ne adorm pe toți. Să fie Lady Contemplare a mea, în cinstea lui Margaret Cavendish, Ducesă de Newcastle, acea monstruozitate a secolului al XVII-lea: intelectuala. Autoare de piese, de romane de dragoste, de poezii, scrisori, filozofie a naturii și a unei utopii literare, *Lumea în flăcări*. Îmi voi numi femeia *Lumea în flăcări*, în cinstea ducesei. Anticarteziană, în cele din urmă antiatomistă, antihobbesiană, o regalistă exilată în Franța, dar o monistă hârșită și o materialistă care n-a

putut să-l lase pe Dumnezeu pe dinafară. Ideile ei concordă cu ale lui Leibniz. Oare tatăl meu știa de Cavendish și de legăturile dintre ea și eroul lui preferat?

Madge Nebuna[1] era o rușine, un furuncul extravagant pe fața naturii. Se dădea în spectacol. Primită odată la Royal Society, ca vizitator, ca să privească desfășurarea unor experimente din 1666, ducesa, în toată măreția ei excentrică, a fost descrisă prompt de Samuel Pepys, care consemna tot. El a scris că era o „femeie nebună, încrezută, ridicolă“. Era ușor. Încă este ușor. Pur și simplu refuzi să-i răspunzi femeii. Nu te lași prins în dialog. Lași vorbele sau imaginile ei să moară. Întorci capul. Trec secole. Anul în care a fost admisă prima femeie în Royal Society? 1945.

Ducesa purta uneori haine bărbătești, veste și pălării de regalist[2]. Înclina din cap în loc să facă reverențe. Era o prezență uluitoare, fără barbă, un talmeș-balmeș de roluri. Se punea în scenă ca mască sau ca persoană mascată. Jos pălăria de regalist în fața ta, ducesă. Fie ca penele să fluture.*[3]

Să se îmbrace în bărbat devenise ceva firesc la Cavendish. Cum altfel să galopeze o lady în lume? Cum altfel să se facă auzită? Ea trebuie să devină bărbat sau trebuie să părăsească lumea asta sau să-și părăsească trupul, trupul ei inferior din născare, și să ardă. Ducesa e o visătoare. Personajele ei își afișează cuvintele contradictorii ca pe pancarte. Ea nu se poate hotărî. Polifonia este singura cale spre înțelegere. Polifonia hermafroditică. „Ce minte nobilă poate suporta ticăloasa robie fără patimă nesupusă?“, întreabă Lady Captivitate. Dar doamnele câștigă mereu în lumile ei. Prin căsnicie, frumusețe, raționament și fantezie utopică extremă.

Lord Face-Curte este frapat de luciditatea și emoția profundă a femeii. El renaște pe loc.

Nu asta vreau și eu? Priviți opera mea. Priviți și vedeți.

Cum să trăiești? Să ai o viață în lume sau o lume în minte? Să fii văzut și recunoscut în afară sau să te ascunzi și să gândești înăuntru? Actor sau pustnic? Ce alegi? Ea le voia pe amândouă – să fie și înăuntru, și afară, să cugete și să zburde. Era cumplit de timidă și suferea de melancolie, o piedică în drumul ei. Îi plăcea să se laude. Își adora soțul. Câțiva înțelepți au numit-o geniu.

Eu sunt o Revoltă. O Operă. O Primejdie! Eu sunt Madge Nebuna, Pălăriera Nebună Harriet, o anomalie hâdă care locuiește la Heartbreak Hotel, aproape de Sunny's Bar, pe malul apei, în Brooklyn, cu oameni coborâți direct din paginile cu benzi desenate ale ziarelor. Bruno zice că-s unii prin cartier care-mi zic Vrăjitoarea. Îmi iau rolul în primire, așadar, cu farmecul vrăjilor și puterea nopții, care e rodnică, fertilă, umedă. Nu acolo sălășluiește frica lor? Nu dau femeile naștere? Nu împingem noi bebelușii urlători afară în lume, nu-i alăptăm, nu le cântăm? Nu suntem noi cele care facem și desfacem generații?

Micul Gulliver din Brobdingnag se uită în sus la dădaca uriașă care-i dă să sugă unui copilaș. „Mărturisesc că nimic nu m-a dezgustat vreodată mai mult decât vederea monstruoșilor ei sâni, pe care nu știu cu ce i-aș putea compara, pentru ca cititorul să-și facă o idee despre mărimea, forma și culoarea lor. Mărimea lor e înspăimântătoare și pielea se vede cu toate cusururile ei".[4] O combinație swiftiană de microscop și misoginie. Dar nu e fiecare copilaș un pitic la sân?

Mama zicea: „El a fugit de mine".

Vreau să ard în flăcări, să hurui și să urlu.

Vreau să mă ascund și să plâng și să mă țin strâns de mama.

Dar asta vrem toți.

1. *Mad Madge*, poreclă a lui Margaret Cavendish, totodată titlu al unei biografii despre ea (n. tr.).

2. Pălărie cu bor larg, foarte populară în secolul al XVII-lea, adesea din fetru, ornată cu pene de struț prinse într-o parte (n. tr.).

3* Cu ocazia vizitei lui Cavendish la Royal Society, John Evelyn, un diarist al vremii prieten cu Samuel Pepys, a compus o baladă: „O, Doamne, apără-ne, zic! / Când am văzut-o prima oară: / Ziceai că e un regalist, / Doar că n-avea și barbă“. Citat în *Margaret Cavendish: Gender, Genre, Exile* de Emma L.E. Rees (Manchester University Press, Manchester, 2003), p. 13.

4. Citat inexact din Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver*, în românește de Leon Levițchi și Andrei Brezianu, Editura Univers, București, 1985, p. 97 (n. tr.).

Harriet Burden

Caietul T

24 mai 2001

Am încheiat pactul, cel puțin eu consider că l-am încheiat. El m-a privit în ochi și a zis c-o să fie distractiv.

Am cumpărat un Rune, un multiplu[1] – o lucrare video. *Noul eu.* Sunt curioasă să văd cum o să reziste în timp.

Apartamentul lui: o splendoare barocă, visul oricărui instalator. N-am îndrăznit să întreb dacă ciucurii aurii erau sau nu o ironie, dar el e prea deștept ca să *nu* știe. Se lăfăie în contradicții și se așteaptă ca toată lumea să-i facă pe plac, ceea ce, paradoxal, e fermecător, fiindcă e infantil. Uită-te la jucăriile mele. Nu-s mișto? Pășea țanțoș prin camere când îmi făcea turul casei, arătându-mi cu brațul fiecare obiect în parte, dar fără să se oprească pentru a privi atent vreun trofeu: „vas din Cambodgia, 2000 î.Hr., fotografie de Diane Arbus – s-a sinucis în ’71 –, pantofii pe care i-a purtat Marlene Dietrich în *Maroc*“. Când a apărut brusc în cadrul unei uși o fată cu o

coafură pixie, el a întins brațul strigând „Jeannie“, după care mi-a zâmbit larg, ca să se asigure că mă prind că glumește. O „asistentă“, dintr-o serie de „ajutoare“ care rătăceau pe acolo, femei care păreau în mare bine pregătite, cu telefoane în mână.

Fotografii cu roboți grandios expuse, făcute în diferite laboratoare din Statele Unite și de la Geneva, dar și „filmboți“, mașinării imaginare, o poză cu Hal din filmul *2001: O odisee spațială* și Woody Allen ca ospătar-robot din *Adormitul*. Îl prefer oricând pe un amețit ca Woody Allen, am zis, dar Rune nu a zâmbit.

Are idei, dar sunt vraiște. N-a citit nici măcar o pagină din cărțile pe care i le-am recomandat. Dar pare posedat de demonul numit Singularitate, vlăstarul pompos al unui oarecare Verne Vinge, profesor de matematică și scriitor de SF, care a prezis în 1993 o schimbare monumentală, revoluționară ce se va petrece cândva, momentul când noi, bieții muritori, vom produce inteligențe artificiale care să ne depășească propria inteligență. Dispozitivele tehnice ne-o vor lua mult înainte și astfel se va ivi o lume postumană, postbiologică. Noi toți vom fi hibrizi mecanico-organici. Ne vom „uploada“ singuri și vom deveni nemuritori, deși șmecheria rămâne neclară. Vinge, un tehno-Frankenstein, scrie: „Marile rețele de calculatoare s-ar putea «trezi» în chip de entitate inteligentă supraumană“.*[2]

Trezi?

Am mârâit, am pufnit în râs și-am bâțâit din deget, dar Rune îmi zice netulburat că totul o să se întâmple până în 2030. Cât mi-ar plăcea să pun pariu pe chestia asta, numai că eu o să mor până atunci. Harriet Burden o să fie oale și ulcele. Oare Rune chiar crede așa ceva? Oare chiar a îmbrățișat acest crez bazat pe un model teoretic fals: o teorie computațională a minții?[*3] Băieții din laboratoare și o parte dintre complicii lor din filozofia analitică s-au închinat supuși sfintei mașini care procesează informații la viteze mereu mai mari, care joacă șah bine, dar traduce dintr-o limbă în alta atât de prost, că te doare capul, și care nu simte absolut nimic. Nu știai că alții scriu despre schimbarea de paradigmă, că procesarea de informație ca model pentru funcțiile creierului eșuează la multiple niveluri? Rune vrea să creadă. E o formă de salvare.

Singularitatea este o evadare și o fantezie a nașterii totodată. I-am zis: Visul unui Zeus care evită total trupul organic. Ființe absolut noi țâșnesc din capetele bărbaților. *Presto!* Mama, cu vaginul ei malefic, dispare.

I-am atras atenția că acele cruci ale lui sunt simboluri ale fertilității.

Nu știu cât bagă la cap din ce spun. Surzenia face parte din ființa lui. Și îl ajută, îl ajută să se afirme drept Tânărul Minune.

Dar există un curent de adâncime, iar acesta e personal. Rune încearcă să facă un salt, să iasă din propria biografie. Poate că aici ne suprapunem. Și mie mi-ar plăcea să fac un salt și să ies din povestea mea.

Astăzi, după tirada mea despre CTM și hibele sale esențiale, mi-a spus o poveste despre mama lui, acum moartă și îngropată. În sinea mea, o văd pe această femeie în cămășuță scurtă de noapte mergând împleticit în papuci cu toc și-un puf de pene deasupra. El n-a inclus nici o descriere cu ce purta ea, dar din ce mi-a povestit am inventat o ființă vanitoasă, tulburată, deplorabilă. Am creat-o ca pe o mamă seducătoare, o ființă îndrăgită de băiețel, înnebunită și înspăimântătoare, o femeie care oscilează între îmbrățișări înlăcrimate și o furie strivitoare. E un clișeu, o femeie terminată din filmele anilor ’50, o cocotă Tehnicolor, beată și destrăbălată, cu ditamai decolteul. Ne facem cu toții vinovați de asemenea tipologii. Dar povestea e sinistră și mi-o spune cu niște ochi reci și pustii. Mama cea tristă și nebună a lui Rune primește în casă o pisică vagaboandă și o hrănește. Într-o zi, pisica gestantă naște în coșul de rufe al familiei, un pat cald, moale, murdar și urât mirositor. Dar mama o ia razna când descoperă pisoii și se pune pe țipat: Fără pui, fără pui. Și înecă pisoii nou-născuți într-o găleată din garaj, sub ochii lui Rune și ai surorii sale.

Tatăl a fost pasiv. Îl văd și pe el, așezat pe-un scaun, cu o figură lungă, palidă, hărțuită. L-aș putea desena. De unde vin imaginile astea?

— Mă bucur să fiu tu, a zis Rune, sau mai degrabă să fiu tu pe post de mine sau eu pe post de tine.

S-a lăsat în mâini și a mers așa pe podea, doar câțiva pași, dar am fost impresionată. În timp ce-l priveam, am simțit o clipă că mă desprind, că mă pierd și mă uit la lume de parcă abia ar fi fost creată, acolo, pe loc, în toată bizareria ei. Mi se mai întâmpla când eram mică. Dintr-odată descopeream

nasurile și mă pomeneam fascinată – nările, de exemplu, unele cu fire de păr, fie deschise la culoare și moi, fie negre, sârmoase. Ce erau acele două găuri pe o față cu atâtea deschizături? Unele strânse și înguste – simple despicături ce ascundeau canalul care ducea sus, spre necunoscut; iar altele lărgite și rotunde, sau mari și căscate, sau inflamate și umede, pline de mucus.

E posibil ca poziția lui, cu capul în jos, să-mi fi iscat gândul. Pe vremuri visam că-mi întorc camera cu susu-n jos și merg pe tavan. Când i-am zis, m-a privit lung. Și eu și Kirsten făceam la fel, a zis. Kirsten e sora lui.

1. Lucrări de artă realizate de autor în câteva exemplare (n. tr.).

2* Vernor Vinge și-a prezentat pentru prima oară viziunile despre Singularitate la Simpozionul Vision-21 sponsorizat de NASA, pe 30-31 martie 1993. Pentru o trecere în revistă a discuțiilor care au continuat, vezi „The Singularity: Ongoing Debate, Part II“, în *Journal of Consciousness Studies* 19 (2012), nr. 7-8.

3* Teoria computațională a minții (TCM) avansează ideea că mintea funcționează ca un computer, prin procesarea informației, după niște reguli de bază. Hilary Putnam, „Brains and Behavior“ (1961), în *Readings in Philosophy of Psychology*, vol. 1, ed. Ned Block (Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1980), pp. 24-36, și Jerry Fodor, *The Language of Thought* (Thomas Cromwell, New York, 1975). În Caietul T, Burden îi critică pe oamenii de știință și pe filozofii care au adoptat acest model, fiindcă el nu explică și „creierul ca organ care influențează întregul corp“ și „nu include cunoașterea emoțională călăuzitoare“. Ea mai numește TCM „o formă clandestină de dualism cartezian“ și citează critica adusă de Hubert Dreyfus teoriei în *What Computers Still Can’t Do* (MIT, Cambridge, Mass., 1992).

Harriet Burden

Caietul O. Al cincilea cerc (descoperit de Maisie Lord, 20 iunie 2012)

5 iunie 2001

Singură pe Nantucket și mi-e dor de Bruno. E cu „fetele“ lui. Jenny cea precaută, Liza cea însărcinată (cu primul nepot) și Cleo cea adoratoare. Se țin toate la distanță de iubita tatălui lor și mi-am dat seama acum câteva săptămâni că nu-mi pasă. Nu trebuie să mă placă. Săptămâna viitoare vin Maisie, Oscar și Aven. S-ar putea să vină și Ethan. Fiul meu: domnul Poate. Tânjesc după semne de afecțiune de la băiatul meu cel reținut. Îmi imaginez o îmbrățișare lungă, minunată, o izbucnire subită de dragoste și admirație pentru mine, mămica lui, dar nu-i genul. Nu-l pot reface pe Ethan. Ca mine, citește. Citește tot timpul și zilele astea citește femei, Simone Weil, Suzanne Langer, Frances Yates. Mai există speranță-n lumea asta. Dar e sever, răzbunătorul asupriților, inamicul sistemului. Vinde casa din Nantucket! Vinde lucrările de artă! Debarasează-te și împrăștie fondurile pentru a fi redistribuite. Ethan Lord pocăit. Sunt zile când mă duce cu gândul la un preot iezuit

repetându-și la nesfârșit exercițiile spirituale pentru a se purifica. Pe când eu mă împiedic și cad, impură și vinovată. Din fericire, astăzi la telefon a deviat și m-a întrebat dacă am citit vreodată *Poetica reveriei* de Bachelard, la care eu i-am citat un rând: „Cuvintele se încarcă de alte semnificații ca și cum ar avea dreptul să fie tinere“[1]. Și Ethan a râs înfundat și-a zis: Dar cred că trebuie să fii bătrân ca să înțelegi asta. Și i-am primit râsetul ca pe un semn de dragoste.

Micuțul Ethan intră în casă cu pași hotărâți după o zi la grădiniță. Îl văd cum duce un teanc de puzzle-uri la el în debara, aprinde lumina, se așază și trage ușa după el. Știu ce face. Începe unul, îl termină și-l începe pe următorul. După jumătate de oră, bat ușurel la ușă și-i strig cu vocea de desen animat: Vreo veste din dulap? Doișpe, îmi răspunde el cântat, sau paișpe, sau șaișpe.

Felix vorbește în bezna din dormitor:

— Crezi că e normal copilul?

Da, da, da, așa aș zice. Doar că are un tipar de gândire diferit.

Multe umbre ale lui Felix în casă: și mângâieri, și palme. Cizmele lui de cauciuc stau pe hol și îi evoc fantoma îndreptându-se spre plajă pe o ploaie înghețată, și-mi amintesc cât mă stârnea să-l văd pe Felix, omul costumelor și-al cravatelor, într-un pulover vechi și în blugi, și cum aici, pe Nantucket, devenea aproape alt om când nu vorbea la telefon. Azi am atins pietrele încă stivuite în bolul larg și puțin adânc de pe comodă, un pic prăfuite. Le-a adunat una câte una de-a lungul anilor. Îi plăcea să le acopere cu apă, ca să prindă culori și mai vii. Anul trecut nici măcar nu le-am băgat în seamă, nu

m-am gândit la ele. Anul ăsta sunt toată o rană când mă uit la pietre. Îmi amintesc că am aruncat cu o revistă în el și s-a uitat mirat la mine. Fii atent! i-am strigat. E timpul să fii atent. Colajul de fotografii din bucătărie: Ethan și peștele – băiatul de șase ani îngrozit ține ridicat un lufar micuț. O Maisie radioasă în brațele tatălui ei, cu buza de sus un pic umedă de murdărie și muci. Felix e întors cu fața spre ea, gânditor, blând, cu colțul gurii ridicat. Casa asta. Mă afund prin ruinele lui a fost.

Rune vine mâine. Ar fi fost o prostie să ascund vizita de Bruno, așa că nu am făcut-o. Un weekend prelungit. De joi până duminică. Discuții despre proiect. Vreau să-l mai studiez. E potrivit pentru rol, dar trebuie să descopăr lucrarea.

Nu uita: să te duci la Straight Wharf mâine, după pește-spadă, pateu de lufar, biscuițeii ăia.

M-am uitat la *Jurnal*. Nu se mai termină. Sunt prea multe de văzut. Preaplinul vizual al excesului.

La un moment dat am oprit filmul: un lacheu îl filmează pe Rune la o petrecere. Asta înseamnă că sunt două camere. Una la vedere. Cealaltă invizibilă. Rune zâmbește, gesticulează. Face conversație urmărind cu interes printre gene o femeie cu părul scurt, magenta, și ochelari înguști, verzi. Râde cu poftă, îi face cu mâna de la revedere și se întoarce spre camera nevăzută. Dar pe chipul lui nu se mai zărește nici urmă din tot ce-l însuflețise acum o clipă. Trecerea e prea brutală. În orice caz, sentimentele noastre persistă de regulă câteva clipe. Mă întreb ce se ascunde sub jovialitatea lui.

Joi, 7 iunie 2001

L-am luat de la aeroport la 1.30, iar când i-am văzut zâmbetul larg și salutul entuziasmat cu brațul m-am simțit pe loc vinovată că mi-am făcut atâtea gânduri aseară. M-a tachinat pe seama camionetei, draga mea rablă care merge totuși de atâta timp.

Laude aduse casei – o adevărată casă la plajă, nu o McVilă, nu o reședință de vară supradimensionată, ca unele dintre ororile alea din Hamptons. I-am arătat atelierul. I-am arătat unii dintre omuleții mei din corul pentru *În flăcări*. Toți cântând cu gurile deschise.

Am mâncat cu poftă peștele-spadă și-am băut vin. Ne-am uitat la plajă și la ierburile înalte, legănate, care păreau aproape negre, proiectate pe cerul nopții de vară de un albastru cobalt – ca stors din tub. Doar câteva clipe m-am simțit ciudat, când m-am gândit: Ce caută el aici? Ce am de gând? Poate am ajuns să mă țin de experimente trăsnite.

L-am privit pe Rune cum se mișcă. I-am observat grația în tăcere. Asta ajută în lume – grația. Mâna lui stângă (azi am înțeles că e stângaci) tâșnește cu palma deschisă când vrea să sublinieze ceva, iar vorbele i se revarsă din gură nu prea repede și fără cine știe ce emoție. Vocea îi e joasă și liniștitoare și zâmbește doar rareori, dar când o face simt că îmi acordă o recompensă. E curios și a citit tot felul de cărți, însă nu ce spune te seduce. Ci încrederea pe care-o are în forța lui de a seduce.

După cină, am stat pe cele două canapele roșii din sufragerie. El a fumat, iar eu am tras în piept mirosul țigărilor, iz care-mi amintea de căsnicia mea. Am aflat că nu există loc de dezbateri pe marginea ideilor când discuți cu Rune, nu are

sens să încercăm să găsim un punct logic comun. Este omul aleatoriului și-al sporadicului, al citatelor potrivite, al datelor memorate, al asocierilor neobișnuite și-al argumentelor *non sequitur*. Aprilie 1938: la opt zile după ce Austria a votat pentru Anschluss-ul cu Germania, Superman și-a făcut prima apariție pe scena americană. Marchizul de Sade, m-a informat el, s-a născut pe 2 iunie 1740. Exact în ziua următoare, pe 3 iunie, regele Frederic al II-lea al Prusiei a fost încoronat și, prin unul dintre primele sale decrete, a abolit tortura. Nu mă miră că Rune și-a cultivat un interes monden pentru Sade, pentru dorință ca repetiție, pentru trupuri ca mașinării, pentru stilul său sumbru, aplicând mecanicismul iluminist sexualității. Te consideri un libertin? l-am întrebat. Iar el a zis nu, doar o mașinărie care procesează informație, cu inputurile și outputurile inerente unei dorințe sexuale potente. A citat din Nietzsche: „Omul este ceva de depășit“[2]. (Citează din Nietzsche, rapid și inexact.)

Într-o clipită a sărit la J.G. Ballard și expoziția lui cu mașini ciocnite din 1970 de la New Arts Lab. Mai bun ca Duchamp, mai bun ca Warhol, a zis. *Crashed Cars* este expoziția de artă *par excellence*. *Crash* a lui Ballard a vestit „noul sublim“, o explozie erotică de metal, sticlă și dezmembrare. Dar dincolo de splendoarea mașinilor tamponate, Ballard a fost un profet, un colos, un vestitor a ceea ce avea să urmeze. Oare n-au devenit muzeele de artă palate Disney, exact așa cum a prevestit el? N-a zis oracolul că „Mai devreme sau mai târziu, totul devine televiziune?“[*3] N-a spus el „În epoca post-Warhol, un singur gest, cum ar fi să-ți desfaci picioarele, va avea în sine mai mult sens decât toate paginile din *Război și pace*“?[**4] Când m-am întrebat ce însemna ultima afirmație, Rune a zis:

Nu-i evident? Eu am spus: Deloc, deloc, dar el a trecut la Philip K. Dick și chestiuni phildickiene, cât îl iubea și pe el, un alt mare șaman al timpurilor noastre, născut în 1928, mort în 1982, încă tânăr, la doar cincizeci și patru de ani – un maniac paranoic, dependent, căsătorit de cinci ori, suferind de halucinații, cvasireligios, dar, a, cât de minunat. N-a zis Dick: „Toată lumea știe că logica aristotelică binară e futută“?

L-am întrebat dacă Dick a susținut cumva logica trivalentă. Logica booleană e tot binară, am zis, esențială în informatică. Trei valori înseamnă adevărat, fals și necunoscut sau ambiguu. Asta propunea el? Se gândea mai amplu? La teoria incompletitudinii a lui Gödel? Oare el chiar o înțelegea?*[5]

Rune e obișnuit să impresioneze lumea cu asemenea afirmații, dar deloc obișnuit să le și argumenteze. În ciuda propriei ignoranțe, el doar zâmbește larg, întinde o palmă desfăcută și îmi spune că sunt prea serioasă.

Dacă aș fi și eu așa? Dacă aș alunga toate contradicțiile doar fluturând din mână? Ar fi plăcut să joc rolul eroului blazat, plesnind de sine, strângând priviri admirative pentru idei superficiale și prost gândite.

Îl văd pe tata în sinea mea. Logica ta, tată, se baza pe coerența relațională, nu așa-zisa viață reală nebuloasă. Era o logică restrictivă. Aici era problema. Propozițiile tale adevărate și false funcționează perfect în propria lor sferă ermetică.

E o greșeală să aplici logica în cazul vieții umane ca întreg, să ai impresia că logica va „trezi“ mașinăriile.

Dar apoi Rune povestește că au fost odată ca niciodată doi Dick, Philip K. și sora lui geamănă, Jane Charlotte, care a murit când avea șase săptămâni, iar fantoma fetiței a bântuit scrisul

fratelui ei. Philip K., se pare, și-a învinovățit mama pentru moartea lui Jane. Uterul cel spurcat să-i fi ucis sora? Doar, până la urmă, și el stătuse acolo, înăuntru, cu ea. Mama o neglijase pe ea de dragul lui? Vai, nu mi-a oferit detalii. Rune turuia mai departe.

De la fetița moartă am trecut la oglinzi, dubluri și duhuri care nu ne părăsesc niciodată și la vechea poveste despre cele două sexe ca jumătăți ale unei singure ființe. Mi-a povestit despre sora lui, Kirsten, căreia i-a spus întotdeauna secretele sale. Inventaseră un cod când erau copii, ca să-și transmită mesaje pe care părinții să nu le poată citi și îl numiseră codul Runsten. Construiseră un fort din cutii și bucățele de lemn, iar în acel fort disecaseră un pui de pasăre mort. Iar eu i-am povestit despre sarcinile pierdute de mama și că mă întrebasem mereu dacă tata nu-și dorise un băiat. Poate că unul dintre cei care muriseră fusese băiat.

Mai târziu, a turuit despre artiști de care nu mai auzisem niciodată și am înțeles că posedă cunoștințe enciclopedice despre prezent – ce expun galeriile din Chelsea chiar acum. Era impresionant, dar după un timp nu mi-a mai stat mintea la cuvintele lui, revenind la cele pe care mi le ziceam în sinea mea, cele care cred că au dreptul să fie tinere și să hoinărească în căutarea noilor sensuri, iar la un moment dat l-am întrerupt ca să aduc în discuție lucrarea noastră. I-am spus că proiectul va trebui să mascheze linia de sutură, incizia dintre arta lui și a mea. Trebuia să aflu mai multe despre el. Era o chestiune de devenire.

Adică să devii eu?

Nu, i-am zis, o dublă conștiință. Tu și cu mine împreună. Sper că mă vei îmboldi s-o iau către altceva. Am ridicat vocea.

Să mă îmboldești către vârtejul exilului.

Chipul i-a înlemnit, golit de expresie, așa cum îl mai văzusem în film. Nici un răspuns.

Dacă lucrarea mea îți va purta numele, am zis, chiar va *fi* altceva. Arta trăiește doar în percepția sa. Tu ești ultimul din trei și punctul culminant. Îmi auzeam vocea răgușită, încărcată de patimă. Am adoptat alt ton, unul ponderat, calm.

I-a plăcut ideea de farsă, dar concepția mea i s-a părut învechită, un pic cam penibilă. Trăim într-o epocă postfeministă a libertății de gen, a transsexualității. Ce mai contează care ce e de fapt? S-au lansat o mulțime de femei în lumea artei acum. Care-i miza?

Nu, i-am zis, nu e vorba numai de sex aici. E un experiment, creez o întreagă poveste. Două puncte bifate, a mai rămas unul. Apoi mă retrag din joc. Vom găsi un proiect, am zis. Oare lucrarea lui, *Banalitatea farmecului*, nu se concentrase în principal pe chipuri și corpuri de femei? Nu se putea să nu știe că femeile sunt supuse unor presiuni cu care bărbații n-au de-a face. Eu suferisem ca urmare a cruzimii din cultura frumuseții. Știam despre ce vorbesc.

El a zâmbit cu blândețe și mi-a zis: Harry, tu ai stilul tău, eleganța ta, feminitatea ta. Voia să fie amabil, dar eu fierbeam – cu pumnii încleștați, cu furia crescând în mine. Mă trata cu condescendență, căuta compensații. Nu-ți face griji, Harry, contezi și tu, zicea, chiar dacă arăți ciudat. M-am burzuluit la el și-am mârâit: Dar nu despre asta-i vorba. E vorba de capcană, de sufocare. I-am întors spatele.

Nu s-a arătat lezat: Vrei să te îmbraci în pielea mea pentru o expoziție. Bine zis „să te îmbraci în pielea mea“.

I-am spus că da, chiar așa, doar că „îmbrăcându-mă“ în pielea lui era posibil să descopăr altceva în mine. Asta încercam să-i explic.

Și-a lins dinții și m-a întrebat ce-ar putea fi acel altceva.

Nu știu. Nu știu. Nu știu.

Am mai vorbit puțin. Acum sunt obosită, foarte obosită.

Mâine ies la iveală măștile.

Vineri, 8 iunie 2001

M-am ascuns toată ziua, fără să vorbesc deloc cu el. L-am anunțat care-s regulile casei: trebuie să-și facă singur rost de micul dejun și de cină. L-am privit prin fereastra atelierului, mergând întins către plajă, cu o carte în mână, l-am văzut aplecându-se să-și șteargă nisipul de pe călcâi, apoi aprinzându-și o țigară. Deja am scos vreo două scrumiere de-ale lui Felix de pe unde stăteau dosite să le aibă Rune. M-am tot gândit la filmele lui cu operații chirurgicale în timp ce-am lucrat la capul unei sculpturi. Mutilările controlate pe care le executam m-au făcut să mă gândesc la dragile lui mașini tamponate – o estetică însângerată.

Fețe. Fața. Loc al identității. Ceea ce vede lumea. Fața mea bătrână.

Ce s-a întâmplat astăzi în atelier, Harry? Gândește-te bine.

Harry, ai fost îngrijorată. Ai fost neliniștită. Fii sinceră. Când ai despachetat măștile ți-a fost un pic frică, nu-i așa? Dar de ce?

Fiindcă nu erai sigură că el o să intre în joc. Asta e?

Însă când le-a văzut, fața de bărbat și fața de femeie, când a văzut fețele-măști, a zâmbit, iar apoi și-a trecut degetul peste cea de femeie, a ridicat-o și a pus fața aceea peste a lui.

Și-a dat-o jos și a cercetat-o. Amândouă sunt așa de inexpresive, a zis.

Așa le-am făcut, inexpresive.

Ca măștile No, a zis el, iar eu am zis: un pic ca măștile No, însă ușoare și flexibile. Între ele e o diferență foarte mică, la bărbie.

Vreau să le purtăm, am zis, ca parte a experimentului, în colaborarea noastră. Vom face schimb de sex și ne vom juca un joc teatral. O să ne distrăm, am zis. Te bagi?

Există și reguli? a întrebat.

Nu, fără reguli, am zis. El trebuia să găsească o femeie, iar eu trebuia să găsesc un bărbat.

El voia să filmeze totul cu o cameră fixă. Putea s-o instaleze rapid. Avea să adauge filmarea la Jurnal.

Golul de aer din piept, Harry. Ritmul inimii, accelerat, senzația de pericol. De ce? Te speria ochiul mașinăriei? O să arăt rău? O să arăt ridicol? Am insistat să-mi dea o copie. A fost de acord. Dar mai e ceva, Harry. Cercetează-te. Nu cumva te-ai temut că vei deschide o ușă pe care poate n-o să mai reușești s-o închizi la loc?

E aproape miezul nopții, dar trebuie să notez toate astea acum, altfel o să pierd senzația imediată, n-o să mai aibă aceeași forță, fiindcă, orice ar fi în porcăria aia de film, nu e interiorul meu, nu e percepția mea, nu e magia transformării.

La început a mers greu. Ne purtam ciudat, prostește. I-am zis că sunt John. Nu-i plăcea deloc John. De ce John? Ce nume

fad. A trebuit să-i explic că-l jucasem pe John când eram mică. Aventurile lui John. Căpitanul John pe o corabie, în plin uragan, soldatul John omorând naziști, John în caverne. N-am spus că pendulam între a fi John și a fi Mary, Mary care era salvată de John, Mary cea delicată, mereu pe cale să leșine, care adora să fie salvată. Am acceptat să renunț la John. Un nume tâmpit, de acord. De cum și-a pus masca, Rune a început să se unduiască, să se fâțâie afectat și să tot rotească din umeri. I-am zis scurt că e femeie, nu *drag queen*. Nici o femeie nu se mișcă așa, ce Dumnezeu, iar el mi-a trântit-o: Pe pariu? Dar a încetat cu parodia aia ridicolă peste câteva minute. Mi-a zis că îl cheamă Ruina.

Ce nume țăcănit, am zis, dar Ruina e destul de simpatic. O femeie ruinată. Biata Ruina/Rune, a ajuns o ruină.

Masca schimbă totul.

Schimbă mult mai mult decât îmi imaginasem când am pornit jocul.

Rune a început să dispară.

M-am uitat la chipul acela gol, cu gura moale, roz, lipsită de expresie, cu sprâncenele arcuite și bărbia îngustă, cu banda groasă de elastic care-o fixa deasupra urechilor. Rune și-a subțiat vocea și a început să vorbească mai blând. A zis că-i place să deseneze. Și-a coborât privirea în poală, apoi și-a ridicat-o la loc. Prin găuri, ochii lui i-au întâlnit o clipă pe ai mei, apoi au privit în altă parte. Trebuie să încerc să-mi explic totul. De ce am resimțit această serie de mișcări ca pe o lovitură în craniu? Doar crea un personaj, nu-i așa? Am tras aer în piept. Pe sub mască, am simțit cum mi se încinge pielea. Măștile nu se mișcă, dar când mă uitam la el/ea, parcă vedeam buzele încremenite tremurând, de parcă în acest gest de a

privi în jos, în sus și-n altă parte el surprinsese ceva feminin, care mi s-a părut teribil.

Richard, am zis. Richard Brickman. Numele mi-a venit pe buze și l-am rostit. Privindu-l acum, scris în pagină, zâmbesc. Richard, la fel ca Inimă de Leu, ca al Treilea, ca Tricky Dick, ca *dicks* și *pricks*, *more pricks than kicks*[6]. Ce înseamnă un nume? Alegerea e hilară. Și cărămizile? Mai e necesar să săpăm? Tare, desigur. Stabil, desigur. Cei trei purcelușI, desigur. Mai știi, Harry, a cui casă rezistă? Și a suflat, și a suflat, și-a suflat, dar n-a putut dărâma casa. Și acel *man* din Brickman? Harry, ești domnul Supradeterminat în carne și oase.*[7] Dar a apărut el, Richard Brickman adică a apărut, a venit ca un vânt suflând din plămânii albaștri ai bătrânei Harry în spațiul violet dintre el și Ruina, fata plăpândă și roz. Ea avea o poveste. Avea vise, mari, mărunte, penibile vise mărețe de a ajunge cineva. Rune o inventa pentru mine, pentru Richard. Nu era artistă, nu, ci o simplă ilustratoare. Marea ei ambiție era să deseneze și să picteze ilustrații din cărțile pentru copii. Oare unde găsise el ființa asta sfioasă și încrezătoare? Mă întreb acum, însă atunci nu m-am întrebat. În mama lui, în sora lui? Eram prea prinsă cu Richard și Ruina, prea prinsă în miracolul discuției lor.

Stăteam față în față cu masca, Ruina, luminată puternic din spate de soarele după-amiezii. Cu roșul veșted al tapițeriei de bumbac a canapelei pe fundal, o priveam cum se joacă cu o pernă în poală. Postura mi s-a schimbat. Stăteam cu picioarele depărtate și aplecată înainte, cu coatele pe genunchi. Dar știi să desenezi? am vrut să știu. Știi să desenezi?

Nu voia să se laude, știi, dar se pricepea cât de cât să deseneze, se perfecționa din ce în ce mai mult și spera la o

șansă, poate să fie prezentată cuiva. Aș putea eu s-o ajut, mai știi? Capul mascat s-a mișcat în sus și-n jos, înainte și înapoi. Era în mișcare, Ruina noastră, un cap bâțâitor, toată numai ezitări și râs nervos. Îi venea prea greu să mă roage. Nu-i plăcea, iar vocea i s-a pițigăiat și mai mult, implorând parcă.

În timp ce ea se gudura și ofta, a început să mi se pară demnă de dispreț. Adună-te. Dacă vrei ceva, cere direct.

Iar apoi, spre groaza mea, Ruina a început să vorbească în șoaptă. Abia o mai auzeam. Îmi cerea o favoare? Capul i-a căzut în piept și a început să vorbească atât de încet, în surdină, încât cuvintele se contopeau într-un susur de sunete.

Zi ce ai de zis! Eu, Richard, îi spuneam să zică ce are de zis. N-am țipat. I-am poruncit să vorbească limpede, ca să o pot auzi. Ce rost avea o conversație cu o persoană care nu putea fi înțeleasă, care nu putea scoate o propoziție pe gură fără să mormăie? Așa nu ajungeam nicăieri.

Ea a scos un scâncet lung. Când am auzit-o scâncind am închis ochii, m-am strâmbat. Mă dezgușți. Parc-ai fi un câine bătut. Cine a zis-o? Richard a zis-o, ticălos crud ce e.

Au urmat proteste ascuțite din partea Ruinei. S-a însuflețit subit. Plăpândă cum e, ripostează. Vocea îi atinge noi registre, sunete ascuțite de o durere sfâșietoare. Ești rău. Ești un om rău, îngrozitor. Urmează smiorcăieli.

Nu sunt rău. Sunt rezonabil. Mă auzi. Eu doar discut rațional. Tu, pe de altă parte, te porți ca un copil isteric. Îți cer să încetezi chiar acum, pe loc.

Ruina plânge. Ține perna lângă fața mascată. Îmi imaginez că masca se mișcă. Văd colțurile gurii coborând și simt ridurile de pe frunte. Furia mă remontează. Richard se ridică în picioare și se duce la canapea din trei pași iuți. O apucă de

umeri și începe s-o scuture. Ea e moale ca o păpușă de cârpă. Ridic mâna ca s-o pocnesc zdravăn. Capul mascat se lasă pe spate, iar Rune râde. Râsul mă înfurie. Râsul stârnește o furtună în mine. Îmi iau mâinile de pe umerii lui Rune. Scot un sunet, un mârâit sec. Joaca s-a terminat.

Ne dăm jos măștile.

Mă simt zguduită, un pic în stare de șoc. Rune e jovial. Îmi tot repetă: Avem filmat totul.

Dar Richard și Ruina m-au tulburat. I-am zis-o când tăia benzile de cauciuc de pe cleștii homarilor la abur. De ce-o luaseră lucrurile în direcția aia? Cine a deschis drumul? De ce-o făcuse pe Ruina așa smiorcăită? Așa-s femeile după părerea lui? Am vrut să avem o discuție, dar el a zis că mereu vreau să interpretez totul și că ajunge de-acum. Ne-am distrat, nu? Iar eu m-am simțit ciudat de ușurată văzându-i dispoziția veselă, dar încă tulburată. Era interesant complotul nostru, a zis el, al dracului de interesant, iar el clar n-avea de gând să se retragă încă, ce naiba.

Mi-a povestit de un prieten artist care se spânzurase anul trecut. Îl părăsise o femeie pe care o iubise.

Ea cred că se simte groaznic, am zis.

Iar el a spus că unele morți sunt mai frumoase ca altele.

Am zis că mie nu mi se pare frumoasă moartea, poate doar moartea perfectă, adică să mori în somn la o sută de ani.

Doamne, ce plictisitor, a zis el.

Acum trebuie să reiau toate astea în gând. Trebuie să iau un pic de distanță. Harry încearcă să înțeleagă ce s-a întâmplat.

Sâmbătă, 9 iunie 2001

Am sunat-o pe Rachel azi-dimineață. Am vorbit aproape o oră. Am vrut să-i povestesc de Richard Brickman, dar ceva m-a oprit: rușinea. Mi-e rușine și de Richard, și de Ruina.

Lui Ray i s-a montat un stent în arteră.

Dar ce ești tu, Harry, cârpă? Ce contează acest mic eveniment teatral? Nu e lumea captivată de actori, mai ales de cei care merg până-n pânzele albe, care se înfometează de dragul autenticității, care spumegă și scrâșnesc din dinți, și se transformă în pacienți demenți sau savanți idioți sau psihopați canibali pofticioși? Nu suntem cu toții ființe maleabile, din plastilină, care pot fi întinse sau strivite și reconfigurate? Nu e întreaga artă părtașă la această prelungire a noastră în ceilalți? Ce mare lucru? Nu s-a întâmplat mai nimic, n-a fost nici un fel de violență – l-am scuturat doar de umeri – un pic de furie, o farsă. De ce să-ți faci griji?

Fiindcă Brickman era acolo, gata format. Cine-i bărbatul acela?

Și totuși, gândește-te și la asta: S-ar putea ca el să deschidă calea spre proiect. Nu ziceam eu de vârtejul exilului? Exilul în celălalt.

L-am sunat și pe Bruno. (Lui n-o să-i spun niciodată de măști.)

Cleo e salvarea lui, dar știam deja. Jenny îl înțeapă. Liza e taciturnă, dar mult mai drăguță cu bătrânul ei tată. Îmi zice, în stilul hiperbolic caracteristic, că a dat chix ca tată, iar eu îl

opresc cu un țâțâit dezaprobator, fiindcă nu este adevărat. Până la urmă, ele vor să îl vadă. Își lasă soții ca să vină la tata. Iar Liza l-a lăsat să-și pună mâna pe burta ei ca să simtă mișcările băiatului, fătul care îi crește sub piele, primul lui nepot, și el se întreabă de ce acest copil nenăscut îl entuziasmează mult mai mult decât prima oară. La care îi spun că atunci s-a temut, iar acum nu se teme. Nu trebuie să aibă grijă de copil, și râdem amândoi, și curând face niște comentarii despre clitorisul meu „mereu în alertă“, zice el, și cum limba lui tânjește după el, după clitoris, iar eu scot niște gemete false la telefon și el se prăpădește de râs. Râsul e o binecuvântare. Mă întreabă de gigoloul meu, frumușelul cel alunecos ca un șarpe, dar nu pe un ton crud, așa că-i răspund. Îi spun că proiectul începe să se lege și că e „interesant“, citându-l pe Rune. Da, e interesant. Și apoi ne zicem că abia așteptăm să ne vedem și el speră că Francis, soțul avocat al Lizei, pe care nu l-am cunoscut niciodată, nu va insista să-i pună copilului numele Brandon – ce nume de fătălău, ce fleșcăit. Cum ar putea Bruno să tolereze un nepot pe nume Brandon? Are de gând să scrie aici, pe insulă. Nu aducem vorba de poemul blestemat. Știe ce gândesc – scrie-ți memoriile!

Nu mi-a fost ușor să lucrez azi, cu anxietatea vibrându-mi sub coaste.

La patru, l-am găsit întins pe canapea, citind o carte despre Houdini. A fluturat-o în aer și mi-a turnat date – tatăl tipului fusese rabin în Appleton, Wisconsin; Houdini și-a iubit nevasta, pe Bess. Cu douăzeci de ani înainte să publice Kafka *Metamorfoza*, cei doi Houdini, soț și soție, apăreau unul în

locul altuia într-un cufăr încuiat intitulându-și numărul *Metamorfoza*. (Cuvântul german este *Verwandlung*, dar Rune trăiește doar în engleză.) Marele magician putea regurgita cheițe după voie, își putea disloca și repoziționa umerii după voie și învățase să-și țină respirația trei minute, exersând într-o cadă supradimensionată. Rune a zis că și el exersa ținutul respirației, iar când l-am întrebat de ce, mi-a zis că avea proiectele lui.

A vrut să ne jucăm iarăși, să facem schimb de măști. O să fiu eu Richard, a zis. În sinea mea m-am gândit: dar e imposibil, nu poți să fii tu Richard, nici nu-l cunoști, dar n-am spus-o cu voce tare. Am zis: nu, altădată. N-aveam chef. Am mai discutat un pic, însă doar prostii, iar apoi el a zis: cred că Ruina ar trebui să se răzbune pe ticălos, nu? Probabil am părut derutată. Dacă vom continua jocul, a zis, ea va trebui să riposteze, nu-i așa? Trebuie să mă gândesc. Am înțeles că, de groază, mă sustrăsesem din povestea în derulare.

Rune credea că secvența filmată ar putea avea altă utilitate decât Jurnalul. O s-o introducem într-o lucrare, a zis, poate în lucrarea pe care o creezi pentru mine. L-am simțit cum mă privește. Am făcut pe blazata. Dar dacă e proastă? am zis. El o urmărise deja de câteva ori și voia s-o vadă pe un ecran mai mare. Putea s-o pună la televizor.

Ne-am uitat în tăcere la străinii mascați. Am observat că uitasem bucăți mari din dialogul nostru și că jocul durase mai mult decât crezusem. Ca spectator, am văzut imediat că fără măști schimbul de replici și-ar fi pierdut forța. De fapt, m-a uimit ce insipid era dialogul. Richard cel autoritar și Ruina cea chircită erau tipologii desprinse direct din melodrame sau telenovele, dar fețele lor imobile, artificiale – creațiile mele

goale – accentuau caracterul arhetipal al confruntării lor, iar gesturile lor căpătau dramatism, un anume patos.

Pathosformel?*[8]

Stăpânul și sclavul prinși în competiția lor pentru recunoaștere?**[9]

Un joc de roluri care a luat-o razna?

O parodie culturală cu majuscule?

Era acest spectacol TV o imagine obiectivă? Am observat că puloverul meu verde se deformase și atârna lăsat peste sânii mei considerabili, că pe sub masca de bărbat bărbia mea flască atârna deasupra gâtului lipsit de mărul lui Adam și că părul îmi plutea în jurul feței false într-o aură zburlită, și totuși, cumva, aceste detalii fizice nu-l feminizau deloc pe Richard. Erau dominate de mască și de mișcările ei ferme – sau ale lui. Și, în ciuda bicepșilor rotunzi ai lui Rune, a umerilor lui lați și a pieptului plat, Ruina lui cea tremurătoare, plângând făcută ghem spre final, arăta a femeie. Performativitate.***[10] Detaliile camerei, șemineul său, cu o cochilie mare pe poliță, și litografia Calder de pe perete erau cufundate în emoția pură care circula între cei doi jucători. Ne prefăceam? Am mai privit filmarea o dată.

Rune s-a aplecat înainte. Cu coatele odihnindu-i-se pe genunchi, cu bărbia proptită în palme – cu trupul încordat de concentrare. El ce-a văzut? l-am întrebat. Cred c-am jucat bine, a zis. Ne-am lansat din prima. E credibil. E artificial, dar credibil.

I-am zis s-o mai pună o dată, fără sunet.

M-a ascultat automat, ceea ce m-a surprins un pic. Părea să înțeleagă. Ne-am uitat. Fără voci, filmul se reducea la măști și mișcare. Nu m-am uitat la Rune, care stătea lângă mine pe

canapea, dar l-am simțit. Poate l-am auzit respirând. Nu știu, dar nu s-a foit și nici eu. Cei doi oameni de pe ecran iar nu mai erau la fel. Cei doi vorbiseră de după buzele nemișcate ale măștii, dar de astă dată nu se auzea nimic. Fețele statice păreau să vorbească, fiindcă cei doi dădeau din cap și ridicau mâinile, dar fără cuvinte, și m-am uitat cum execută un dans care, în tăcere, devenise înspăimântător de erotic. Gesturile Ruinei aveau ceva seducător care stârnea brutalitatea lui Richard și plăcerea pe care i-o trezea aceasta.

L-am simțit iarăși pe Richard, i-am simțit dorința de-a o pocni pe prostuța aia de nu se vedea. Fără discursurile lui plate, personajul plăsmuit de mine părea și mai impozant. Dar când s-au derulat și ultimele secunde, m-am întrebat cine râde de fapt la final? Rune sau Ruina? Crezusem că Rune evadase din personaj, că ieșise din poveste, dar acum nu mai eram sigură. Mi se părea că ea, Ruina, râdea în plin joc, ceea ce adăuga încă un strat numărului nostru sau, cel puțin, complica planul imaginar. M-am simțit dezorientată.

L-am întrebat: Cine râdea?

Rune m-a privit nedumerit.

Am insistat. L-am întrebat din nou: Cine râdea? Tu sau Ruina? El doar s-a holbat la mine. L-am luat tare. Spune-mi, i-am zis.

S-a lăsat pe spate pe canapea și și-a încrucișat brațele pe piept. Acum ești Richard?

Nu, am zis, sunt Harry. Îmi simțeam pieptul și gâtul crispate de furie.

Tom, Dick și… a zis el.

Am coborât glasul, spunându-i că vorbesc serios.

— Masca m-a făcut să râd. Masca m-a făcut să râd, mi-a răspuns el glumeț.

Apoi m-a acuzat că sunt prea serioasă. Doar eu începusem, nu? Jocurile se presupune că sunt distractive. Îmi făceam cumva griji că nu știu care din noi câștigase sau ce Dumnezeu? Doar nu jucam după un scenariu prestabilit. Ce ieșise din noi, aia ieșise. Ce mai conta? Unde mi-era simțul umorului?

Unde ți-era simțul umorului, Harry, mărețul tău simț al ridicolului? Cine era bărbatul mascat care galopa pe ecranul televizorului? Nu erai tu? Râzi tare! Nu te întoarce acum, Harry. Voi doi sunteți parteneri în dansul mascat, iar pașii nu vor însemna nimic dacă îi dansezi de unul singur. Nu ești tu dublul din joc? Johannes și Cordelia, John și Mary, Richard și Ruina? Și de ce i-ai turuit lui Rune despre Dora Maar dacă nu te-ai dublat din nou, fără să-ți dai seama măcar?

Iată-te, Harry, stând pe canapeaua roșie lângă Rune și povestindu-i despre cum a văzut-o Picasso pe Maar într-o cafenea din Paris, cu degetele rășchirate în fața ei pe masă, înfigând un cuțit în spațiul dintre ele. Când rata, sângera. File de cinci-degete. Picasso i-a păstrat mănușile ca trofeu.

Picasso a pictat-o pe Maar ca femeie plângând, Spania în doliu, însă țapul ăsta adora să facă femeile să plângă. Când picurau lacrimile, penisul țapului se întărea. Ce misogin mărunțel, zvăpăiat și vioi era Picasso! Și i-ai spus lui Rune întreaga poveste, despre fotografiile suprarealiste ale lui Maar, printre care și sublima *Ubu*, care a câștigat un premiu în 1936,

și despre picturile ei nu chiar la fel de minunate. I-ai povestit de căderea nervoasă pe care a suferit-o după ce-a părăsit-o Picasso, că a făcut terapie cu Jacques Lacan, despre scaunul îngrozitor, cu bare de oțel și funii păroase pe care Picasso i l-a trimis cadou și despre lama ruginită de lopată pe care i-a expediat-o ea lui, un joc al darurilor pe care-l jucau împreună. Iar apoi pachetul găsit în 1983 printre posesiunile lui Picasso: un inel cu sigiliu pe care el îl proiectase și-l gravase cu literele *P D*, *pour Dora*. În interiorul inelului era o țepușă.

Bărbatul care a despachetat inelul a fost îngrozit, i-am spus lui Rune, însă trebuie să fi reprezentat o aluzie la jocul cu cuțite al lui Maar, nu crezi? Când te uiți la inel, vezi un deget sângerând.

Nimeni nu se poate juca singur, am zis. Chiar dacă nu mai e nimeni în cameră, tot trebuie să existe un celălalt imaginar.

Am găsit citatul din Cocteau, să i-l zic lui Rune: „Picasso e un bărbat și o femeie împletiți laolaltă. El e un *ménage* viu. Dora este concubina vie cu care el se înșală pe sine. Din acest *ménage* se nasc monștri minunați“.

Toți suntem un *ménage*, i-am zis.

Iar atunci Rune a spus: Cu mult timp în urmă, cineva mi-a spus că ești genială, pur și simplu genială.

Cine? am întrebat, dar nu-și amintea. Cineva care mă cunoștea sau mă cunoscuse. Posibil să fi fost la o petrecere. E adevărat, a zis el. Chiar ești.

Am fost tare încântată. Complimentul m-a uns pe inimă, încât m-am simțit moale, maleabilă, fericită. Arată-i numai puțină căldură bătrânei Harry și se topește ca untul sărmana de ea.

Apoi am tăcut și-am ascultat oceanul. Hai să mergem pe plajă, am zis. Și ne-am dus. Luna era doar un ciob de lumină, un gol licărind stins pe cerul dezvelit o clipă de norii groși care treceau, și ne-am uitat în sus, la norii cumulus masivi cenușii scăldați în lumină, și bănuiesc c-am văzut amândoi același lucru, fiindcă Rune a fluierat. Am lipăit până la apă, lăsând valurile să ne spele picioarele și simțind cum ne trag de glezne când se retrag. Am simțit că suntem prieteni.

S-a întâmplat abia acum un ceas, dar în amintire am schimbat deja perspectiva. Mi se pare ciudat. Nu mai sunt în mine. Mă uit la noi doi din spate, cum stăm pe plajă, două siluete înalte, întunecate, în lumina pierită a lunii. La un moment dat, ne întoarcem și urcăm iarăși pe plajă, luând-o pe poteca de scânduri cenușii care duce la casă. Când îmi urează noapte bună, zâmbește. Spune că a fost o zi minunată, o frază banală, dar așa se zice, nu? A fost o zi minunată.

Apoi m-a pupat ușor pe obraji, pe unul și pe celălalt, și mi-a zis din nou noapte bună.

Duminică, 10 iunie 2001

Coda:

Astăzi m-am lăfăit în casa goală, am mâncat paste cu o grămadă de legume, am citit Emily Dickinson. Ea arde în flăcări.

Al meu – prin dreptul Alegerii Libere!
Al meu – prin Regalul Sigiliu!
Al meu – prin Semnul închisorii Stacojii –
Pe care gratiile nu-l pot tăinui.[11]

Rune, pe de altă parte, e un clinchet modest, care și-a săpat șanț în mintea mea și tot răsună acolo. Stăruie ca un refren al îndoielii. Îi văd chipul bronzat la cină și-l ascult iarăși cum vorbește despre IA, superficial și adolescentin, dar cumva însuflețit: „Mașinăriile și libidoul uman“. Am inventat imagini noi pentru el: un băiat cu păr bălai, cufundat în romane SF. Îl văd construind o mașinărie în curtea din spate. Îl văd în penumbra cinematografului, cu ochii luminați de ecran, în timp ce privește o invazie a extratereștrilor. Trebuie să se fi simțit ca un extraterestru acasă, în Iowa, cu sora lui. Văd lanuri de porumb și hambare roșii. N-am fost niciodată în Iowa. Pictez după șabloane.

Ieri – cred că ieri a fost – Rune a scris un citat pe nisip cu o scoică, când stăteam pe plajă. Era din „Manifestul futurismului“ al lui Marinetti, 1909: „Asistăm chiar acum la nașterea Centaurului și îndată vom vedea primii îngeri zburând!…“[12]. Când i-am spus că Marinetti era un lunatic grețos, el a zis că adoră lunaticii și grețoșii. Adoră focul, ura și viteza. Există frumusețe în violență, a zis. Nimeni nu vrea să recunoască. M-am uitat la antebrațul lui cafeniu sub cămașa albă de in pe care o purta, cu mânecile suflecate până la cot, cu o șapcă de baseball pe cap. M-am contrazis cu el. Era o estetică fascistă, am zis, iar ca să vezi frumusețea în mutilare și măcel trebuie să te separi cu totul de cei implicați. Dar Rune

a învățat că loviturile verbale sau vizuale rapide stârnesc reacții puternice, pe care apoi le poate savura liniștit. Își prinde urechile în revolte ieftine, genul pe care nimeni nu dă doi bani. Dar acest personaj e prefect pentru planul meu. Lumea o să-l observe curioasă.

De fapt, lucrul acela întunecat, masa aceea inexplicabilă îți stârnește adevăratele îndoieli, Harry. Iar lucrul întunecat nu este în Rune, ci în tine, nu-i așa? Este în tine atunci când îl joci pe Richard Brickman. Iar Rune știe. Este la fel de sensibil la curenții subterani ca și tine. Îl văd luând masca și punându-și-o. Asta ai vrut, nu? Ai vrut să te joci. Dar e teama de excitația fierbinte dintre picioarele tale care se naște din joc și care scapă de sub control. Secretul: nu sunt atrasă de Rune decât când sunt Richard și el e Ruina, dar ca să joci trebuie să accepți ambele roluri. Asta da confesiune. Să îndrăznesc să-i spun doctorului F.?

Eu sunt responsabilă pentru drama asta (sau orice o fi fost). Eu, Stăpâna Măștilor, am creat toată tevatura. Rune n-a făcut decât să joace așa cum i s-a spus, atâta tot. A jucat bine. S-a băgat, dar eu am condus spectacolul, nu-i așa? Unde-i hotarul dintre cele două invenții, Harry, absurdele ființe mascate de pe ecran? Poți să tragi linie? Te-ai trădat deja prea tare? Ești vulnerabilă? Ăsta-i refrenul îndoielii tale.

Iar acum, când scrii aceste cuvinte, îl vezi pe tatăl tău înainte să îmbătrânească, stând în tăcere în capul mesei din apartamentul din Riverside Drive, o statuie necuvântătoare. Apoi o vezi pe mama ta, bătrână, mulți ani mai târziu, în halatul lila, la spital. Ea îți povestește cum o pedepsea el

fiindcă voia să vorbească. O pedepsea nespunând nimic, la care tu, Harry, te trezești zicând cuvintele: A fost o cruzime! El era crud! Mama ta îți dă dreptate. Era crud.

De asta sunt sigură: Coarda s-a-ntins de multe ori, nu doar o dată.

1. În românește în Gaston Bachelard, *Poetica reveriei*, traducere de Luminița Brăileanu, Editura Paralela 45, 2005, p. 26 (n. tr.).
2. Citatul corect este: „Omul este ceva ce trebuie depășit“ – în Friedrich Nietzsche, *Așa grăit-a Zarathustra*, traducere de Ștefan Aug. Doinaș, Humanitas, București, 2018, p. 62 (n. tr.).
3* J. G. Ballard, *The Day of Creation* (W.W. Norton, New York, 1987), p. 64.
4** J. G. Ballard, *The Atrocity Exhibition* (Fourth Estate, Londra, 1990), p. 27.
5* Cunoscutul citat despre logica aristotelică îi aparține unui personaj din romanul *VALIS* al lui Dick, nu lui Dick însuși. În caietele ei, Burden revine frecvent la ceea ce ea numește „limitele logicii“. Încercarea ei de a-l antrena pe Rune într-o discuție despre diferitele forme ale logicii eșuează. Logica booleană, numită după matematicianul George Boole din secolul al XIX-lea, este un sistem algebric binar în care toate valorile pot fi reduse la adevărat sau fals, o bază logică utilă la realizarea hardware-ului computerelor. Sistemele logice paraconsistente trivalente păstrează forme ale logicii tradiționale, dar tolerează și divergențele: „ceea ce e necunoscut sau ambiguu“. În 1931, teorema incompletitudinii a lui Kurt Gödel a demonstrat că orice sistem matematic sau logic nu poate fi și exhaustiv, și absolut în același timp, fiindcă trebuie să se bazeze pe presupuneri nedemonstrate din afara sistemului.
6. Dick cel Șmecher – poreclă jignitoare dată președintelui Richard Nixon. De asemenea, prescurtarea familiară a lui Richard este Dick, de unde jocul de cuvinte care urmează, incluzând cuvintele *dick*, *prick* („penis“ în variante vulgare) și, mai departe, *brick* – Brickman include cuvintele *brick* („cărămidă“) și *man* („bărbat“). *More pricks than kicks* este titlul unui volum de povestiri de Samuel Beckett care poate fi interpretat și tradus în diferite moduri (la noi apărut ca „Mai mult ciupituri decât lovituri“, în *Opere I. Integrala prozei scurte*, traducere de Ileana Cantuniari și Veronica Niculescu, Editura Polirom, Iași, 2010, traducerea urmând un fir al interpretării sugerat chiar de Beckett) (n. tr.).
7* „Supradeterminat: faptul că formațiunile subconștientului (simptome, vise etc.) pot fi atribuite unei multitudini de factori determinanți.“ J. Laplanche și J.-B. Pontalis, *The Language of Psychoanalysis*, traducere de Donald Nicholson-Smith

(W.W. Norton, New York, 1973), p. 292. Burden sugerează că alegerea subită a numelui Brickman derivă din mai multe surse subconștiente.

8* Istoricul de artă Aby Warburg (1866-1929) a inventat termenul *Pathosformel* pentru a descrie formula emotivă a reprezentărilor vizuale. După Warburg, operele de artă erau încărcate cu energii psihice exprimate în limbaj gestual. Vezi Warburg, *The Renewal of Pagan Antiquity: Contributions to the Cultural History of the European Renaissance*, traducere de David Britt (Getty Research Institute, Los Angeles, Calif., 1999).

9** Burden se referă la capitolul cu stăpânul/sclavul din *Fenomenologia spiritului* a lui Hegel, în care filozoful susține că conștiința de sine se dobândește numai printr-o chinuitoare luptă cu celălalt.

10*** Judith Butler a inventat termenul de *performativitate*: „Genul se dovedește a fi *performance* („un rol“, „un spectacol“, n. tr.) adică constituirea unei pretinse identități. În acest sens, genul este întotdeauna un act, chiar dacă nu înfăptuit de un așa-zis subiect preexistând actului“. În *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* (Routledge, New York, 1990), p. 25.

11. Citat din poezia „Mine“ („Al meu“) (n. tr.).

12. Filippo Tommaso Marinetti, *Manifestele futurismului*, traducere, introducere și note de Emilia David Drogoreanu, Editura Art, București, 2009, p. 73 (n. tr.).

Rachel Briefman

(declarație scrisă)

Mărturisesc că mi se părea cam epuizant uneori zelul lui Harry în privința proiectului ei cu pseudonime. La ceaiurile noastre săptămânale, îmi povestea cu ochi scânteietori despre vastele ei lecturi și cum se potriveau acestea în planul ei mai amplu. Îmi arăta desene și grafice, îmi dădea cărți de filozofie, lucrări științifice despre sistemele în oglindă din creier și voia să-mi afle părerea despre fiecare dintre acestea. Din când în când, un articol sau o carte îmi atrăgeau atenția, dar adesea eram nevoită să-i spun că nu aveam timp să le parcurg pe îndelete. Nu l-am întâlnit niciodată pe Rune și n-am fost de față când Harry a proiectat sau construit lucrarea, însă am discutat mereu cu ea despre asta și își făcea griji permanent în legătură cu riscurile pe care și le asumau introducând elemente pe care el nu le mai folosise în creațiile sale. Din câte știu, își imagina că la capătul tunelului o așteaptă o mare victorie, o răsplată pentru toți anii de trudă și uitare, și recunosc că această fantezie avea o tentă irațională; dar celor care cred că Harry a mințit pe subiectul colaborării ei cu Rune le voi spune că nu e posibil, iar pe ceilalți, care au susținut că

și-a pierdut cu totul simțul realității și habar n-avea ce era cu ea, îi pot asigura ferm, în calitate de psihiatru, că Harry nu trecea printr-un episod psihotic. Nu avea halucinații. Prietenul ei, Barometrul, avea episoade psihotice și halucinații. Harry nu-și făcea mai multe iluzii un nevrotic tipic.

De fapt, era foarte decisă să înțeleagă psihologia credințelor și iluziilor, care, să fim sinceri, sunt adesea unul și același lucru. Cum ajung să pună stăpânire pe populații întregi idei aberante, chiar imposibile? Lumea artei era laboratorul lui Harry – microcosmosul ei de interacțiuni umane – în care vâlva și zvonurile modifică literalmente aspectul picturilor și sculpturilor. Dar nimeni nu poate dovedi că o operă de artă este cu adevărat superioară alteia sau că piața artei funcționează mai cu seamă pe baza unor idei atât de mărginite. Așa cum mi-a tot atras Harry atenția, nu s-a căzut de acord nici măcar asupra unei definiții a artei.

În unele cazuri, totuși, plăsmuirile devin vizibile. Harry și cu mine eram fascinate de ceea ce se numea „panică morală“, izbucniri de teroare ce se răspândeau în valuri, adesea direcționate spre vreun presupus grup „deviant“ sau altul – evrei, homosexuali, negri, hipioți și, în fine, vrăjitoare și diavoli. În timpul anilor 1980 și la începutul anilor 1990, au apărut pe tot teritoriul Statelor Unite cúlturile satanice, iar ritualurile lor macabre erau relatate cu mare seriozitate în ziare. Isteria în masă s-a lăsat cu nenumărate arestări, procese, condamnări la închisoare și vieți distruse. Asistenți sociali, psihoterapeuți, polițiști și tribunale, panică. Până la urmă, n-a existat nici o dovadă că ar fi fost adevărată vreuna dintre acuzații. Condamnările au fost revocate una după alta. Molipsindu-se de epidemia de gânduri rătăcitoare, sute de

oameni s-au arătat dornici să creadă că femeia sau bărbatul de la creșă, șeriful, antrenorul, vecinul de pe stradă erau niște monștri care violau și mutilau copii, care le beau sângele și le mâncau fecalele la micul dejun. Amintiri macabre se nășteau din mințile adulților și copiilor, relatări despre slujbe de Sabat, sodomie și nenumărate crime, dar nimeni n-a găsit niciodată vreun cadavru sau semne de tortură pe un singur om. Și totuși, oamenii credeau. Unii încă mai cred.

Gândiți-vă la poveștile care au înflorit și au circulat după 11 Septembrie, cum că nici un evreu n-a fost ucis la World Trade Center și că atrocitatea a fost fabricată de guvernul SUA. Această aberație avea adepți înfocați, la fel cum avea, desigur, și marea minciună a administrației Bush despre același carnagiu și Irak. Este ușor să pretinzi că aceia care se lasă prinși în asemenea convingeri sunt ignoranți, însă credința e un amestec complex de sugestie, mimetism, dorință și proiecție. Tuturor ne place să credem că suntem imuni la cuvintele și acțiunile altora. Credem că nu ne însușim deloc lucrurile pe care și le imaginează *ei*, însă greșim. Unele convingeri sunt atât de evident greșite – declarațiile Societății Pământului Plat, de exemplu –, încât celor mai mulți dintre noi ne vine ușor să le respingem. Dar mulți alții locuiesc într-un teritoriu ambiguu, unde cu greu se distinge între personal și interpersonal.

Nu trebuie să uităm că Harry își rescria de ani de zile propria viață la ședințele de psihanaliză și ce numea ea un „text revizionist“ al vieții ei, creat încetul cu încetul, începuse să-l înlocuiască pe acela anterior, de tip „mitic“. Oamenii și evenimentele căpătaseră o nouă semnificație. Amintirile i se schimbaseră. Harry nu recuperase nici o amintire dubioasă

din copilăria sa, dar pe 19 februarie 2003, cu doar o lună înainte de vernisajul la *Dedesubt*, mi-a spus că, privind în urmă, la viața ei, își dădea seama că perioade lungi din aceasta dispăruseră. La cea mai mică sugestie, putea umple cu ușurință acele goluri cu născociri. Oricum, nu erau majoritatea amintirilor un fel de născocire? Ea își amintea ce uitasem eu și eu îmi aminteam ce uitase ea, iar atunci când ne aminteam amândouă aceeași poveste nu ne-o aminteam altfel? Dar nici una din noi nu se eschiva. Scenele din trecut se shimbau și se recombinau continuu, revăzute din punctul de vedere al prezentului, atâta tot, iar aceste schimbări se petrec fără să ne dăm seama. Harry reinterpretase o grămadă de amintiri. Întreaga ei viață arăta cu totul altfel.

Și unde e începutul? întreba Harry. Gândurile, cuvintele, bucuriile și spaimele altora pătrund în noi și devin ale noastre. Ele trăiesc în noi de la început. Panica morală, epidemia de personalități multiple și mania amintirilor recuperate au luat-o razna în anii 1980 și la începutul anilor 1990, când un val de sugestibilitate s-a întins de la un om la altul, un fel de hipnoză în masă sau permisiune inconștientă tot mai vastă prin acțiunea căreia nenumărați oameni s-au înmulțit dintr-odată, o cutie a Pandorei. Terapeuții vorbeau despre pacienți cu zeci de personalități. Mulțimi întregi găzduite de un singur trup – bărbați, femei și copii dezvăluiți ca euri altere. Ce însemna asta? Iar apoi, când numele afecțiunii s-a schimbat în tulburare de identitate disociativă și scepticismul și-a reintrat în drepturi, numărul oamenilor diagnosticați cu această boală s-a diminuat până la câteva cazuri ici, colo. Ce voia Harry să știe era: noi suntem doar un singur om sau mai mulți? Oare actorii și autorii nu trăiau din

personajele pe care le inventau? De unde veneau oamenii aceia?

I-am explicat că, oricât de pătimași ar fi artiștii, ei știu diferența dintre creator și creație și că boala, indiferent ce nume poartă, era legată de traumă și, fără nici un dubiu, epidemia fusese încurajată de terapeuți exaltați și adesea prost informați.

Cum stătea în fața mea, cu părul cărunt ieșindu-i în bucle de sub beretă, Harry a fluturat spre mine mâna dreaptă, cu care și-a dărâmat ceașca de ceai, încât lichidul maro-pal s-a prelins pe fața de masă. Da, da, a zis ea, dar ființele și alter egourile nu sunt fabricate din același material subliminal? Acești ceilalți din noi nu sunt asemenea unor personaje de vis? L-a izgonit pe chelnerul săritor care venise în goană, și-a pus șervetul peste pată și a continuat. Colabora de ceva timp cu Rune și, pentru *Dedesubt*, jucaseră diverse jocuri, filmând scenele, jocuri cu măști, costume și altă recuzită. Iar când jucau, începeau să se întâmple tot felul de lucruri. Harry m-a fixat lung. Ce fel de lucruri? am întrebat-o.

O stârnea și uneori o înspăimânta, a zis ea, ce scotea Rune la lumină din ea, și orice ar fi fost acel ceva, credea că exista înăuntrul ei de mult timp, doar că nu fusese descătușat niciodată. I-am consemnat cuvintele în jurnal chiar în aceeași seară, sau cel puțin cuvintele ei așa cum mi le-am amintit. *Întregul proiect e aproape gata de-acum, Rachel. În curând se va încheia trilogia mea de personaje.* A insistat că Rune fusese înglobat în *Dedesubt* ca o „posibilitate personificată“. Împrumutase expresia de la Kierkegaard. Voia să exploateze ideea de Rune mult mai mult decât pe Rune cel real, căci ideea aceasta o pusese în mișcare, deschisese uși înăuntrul ei. Harry

vorbea tot mai tare și am observat că un bărbat și o femeie de la masa alăturată se opriseră din vorbit și se întorseseră să se uite urât la noi. Am dus degetul la buze, în semn că ar trebui să vorbească mai încet, iar atunci Harry s-a îmbufnat. *Asta vreau să zic*, mi-a spus ea printre dinți. *Nu vorbi așa tare, Harry. Nu face valuri, Harry. Ține-ți genunchii lipiți, Harry. Nu-i politicos, Harry.*

Iritată, i-am zis: Doamne ferește, dar ce am făcut? Am observat că vorbeai prea tare pentru o discuție între patru ochi, așa că ți-am făcut discret semn. Harry s-a aplecat înspre mine și mi-a mârâit: *Asta încerc să-ți spun. Chestia aia, persoana aia – ce-o fi ea – e nemiloasă, obraznică, gălăgioasă, rece, superioară, crudă, indiferentă și inabordabilă. Chestia aia nu-i deloc politicoasă. N-a fost niciodată politicoasă.*

Pare absolut fermecătoare, i-am zis lui Harry. Zâmbeam, dar lui Harry nu i s-a părut amuzantă caracterizarea mea. M-a privit cu un aer serios. I-am sugerat că diferitele personalități scot la iveală diferite aspecte ale noastre și i-am explicat că și eu mă simt adesea gălăgioasă cu oamenii care vorbesc încet ori retrasă și timidă cu cineva care urlă la mine. Totul depinde de interacțiune. Harry a insistat că ea vorbea despre ceva mult mai dramatic. Ea nu fusese niciodată în stare să reziste la ceea ce numea „presiunea celorlalți“. Când era mică, se supusese mereu regulilor. Rareori fusese pedepsită, fiindcă nu suporta ideea de a-și dezamăgi părinții. Nici unul dintre ei nu fusese strict sau sever, însă, cine știe de ce, ea mereu se simțise greșită, nu corectă. *M-am străduit din greu să mă transform într-un copil din categoria corectă, dar n-am reușit niciodată.* Mă îndurera s-o aud vorbind așa, însă îmi dădeam seama că ascult povestea ei revizuită.

Harry s-a aplecat înainte, cu ambele mâini în față, pe șervetul îmbibat. Mi-am lăsat mâna pe mâna ei dreaptă, recunoscătoare că stăteam la o masă din colț și că acum îmi vorbea cu o voce atât de blândă, încât trebuia să mă aplec înspre ea ca să aud ce zice. Voia să știe dacă-mi aminteam planurile mărețe de viitor pe care ni le făcuserăm pe vremuri. *Amândouă trebuia să devenim femei celebre, îți amintești?* Îmi aminteam. Harry mi-a zâmbit. *Am descoperit împreună un plan superior al conștiinței. Îți amintești?* Îmi aminteam. *N-a ajutat la nimic*, a zis Harry. *În cazul meu, s-a dovedit a fi o falsă conștiință.* Ea devenise artistă, ce-i drept, dar n-ai cum să fii artistă când munca ta este mereu pe locul doi, după toți și toate. Ea nu fusese prima la nimic. Niciodată. Harry și-a tras mâna de sub a mea și m-a privit cu ochii în lacrimi.

I-am amintit lui Harry că de fapt fusese prima din clasă la Hunter, la care ea mi-a răspuns: *Da, și la ce bun?* Mi-a turnat toate nemulțumirile pe nerăsuflate. Îl adorase pe Felix, a zis, ceea ce Bruno nu accepta, gelos cum era pe răposatul ei soț, dar însăși dragostea nebună pentru Felix o împiedicase să i se opună. Cu el se simțise interesantă și frumoasă și se străduise din răsputeri să fie ce credea că-și dorește el de la ea. *La asta mă refer, Rachel. Ce suntem noi? Ce era Felix și ce eram eu? El era în mine.* Întotdeauna căutase să intuiască dorințele lui Felix, îi fusese mereu supusă, și nici nu-i venise așa de greu, pentru că, în sinea ei, nu crezuse că lucrurile ar trebui să stea invers. De ce s-ar fi supus el dorințelor ei? Cine era ea ca să ceară așa ceva? *Supusă, supusă, supusă*, a zis Harry, *mereu supusă și plecată, supusă și plecată.* Apoi Harry și-a amintit-o pe mama ei aplecându-se ca să ridice ciorapii și chiloții tatălui ei, și-a amintit-o pe mama ei servindu-l pe tată la masă, și-a

amintit-o pe mama ei îngenuncheată pe podea cu o periuță de dinți, ca să curețe mizeria dintre pătratele de gresie, și-a amintit-o pe mama ei cea mărunțică zâmbind neliniștită de jos tatălui ei, ca să-i citească în priviri. Oare lui îi convenea? Era fericit? Harry a zis că se pomenise mergând tiptil pe lângă biroul lui Felix, ca să nu-l deranjeze în zilele când lucra de acasă, își reprimase părerile pe la diferite dineuri fiindcă Felix ura confruntările, în schimb el dădea buzna în biroul ei fără să bată la ușă ca s-o întrebe te miri ce nimic. Felix critica vreun artist la o cină festivă și toată lumea asculta în extaz părerea marelui bărbat. Uneori regurgita vorbele lui Harry, pe care ea le zisese mai devreme la aceeași cină, dar pe care nu le ascultase nimeni. Așa era. Îmi aminteam câteva ocazii când asistasem stânjenită la asemenea repetiții nefericite. Nu i-am zis lui Harry că Felix inspira încredere pentru că avea o siguranță de sine dublată de o atitudine relaxată, imperturbabilă. El n-avea nevoie să-l asculte oamenii. Harry avea.

Ani la rând, a zis Harry, Felix o întrerupsese în mijlocul unei propoziții, iar ea tăcuse. Pur și simplu așa se întâmpla. Felix zisese mereu că-i admiră munca și o sprijină, dar călătorise peste tot în lume cu propriile lui treburile și o sunase să-i spună că întârzie sau că ia alt avion, iar Harry rămăsese acasă cu Maisie și Ethan. Da, da, da, zicea ea, avusese parte de destui oameni care s-o ajute, dar nu poți să lași sufletul copiilor tăi pe seama altora, să facă ce au chef cu el. Și chiar dacă Maisie fusese un copil relativ fără probleme, Ethan fusese dificil, hipersensibil și predispus la accese de furie. Uneori o înghițise cu totul, lacom după atenție cum era. Crescuse frumos, a zis ea. Devenise un om puternic, pe

picioarele lui, dar ce-ar fi fost dacă n-ar fi stat ea cu el noaptea, ținându-l de mână, cântându-i cântecelele acelea ciudate, repetitive, în stilul lui Philip Glass, singurele care-l linișteau, din câte descoperise ea. Harry a fredonat ușor câteva acorduri: *Li, la, lu, lu, lu. Bum, bum, bum. Pam, pam, pam.* Și *vina, vina, vina*, mi-a zis zâmbind amar, *vina, vina, vina*, senzația că ea era de vină pentru problemele lui. Știam mare parte din toate astea, dar îmi dădeam seama că Harry are nevoie să-mi spună, are nevoie să explice. Și, a zis ea, nu simțise niciodată că banii i-ar fi aparținut ei. Nu ea îi câștigase. Felix avusese bani de la bun început și apoi făcuse și mai mulți. De-a lungul anilor, ea vânduse câteva lucrări de-ale ei și cam atât. Iar expozițiile pe care le avusese. Lui Harry îi tremurau buzele. *Au fost fie ignorate, fie criticate.*

I-am zis că nu era chiar adevărat. Primise și recenzii pozitive. Sigur. Mi le aminteam.

Pe chipul lui Harry se citea dezaprobarea. *Banii înseamnă putere*, a zis ea. *Bărbații cu bani. Bărbații cu bani țin lumea artei în mișcare. Bărbații cu bani hotărăsc cine câștigă și cine pierde, ce e bun și ce e prost.*

Am replicat că lucrurile se schimbau, probabil lent, totuși se schimbau; că din ce în ce mai multe femei erau recunoscute pentru meritele lor. Tocmai citisem ceva despre asta…

Figura lui Harry s-a înăsprit. *Până și cea mai celebră femeie artist e un chilipir pe lângă cel mai celebru bărbat artist – un fleac prin comparație. Uită-te la divina Louise Bourgeois. Ce înțelegi din asta?* Glasul lui Harry s-a frânt. *Banii vorbesc. Ei îți spun ce e valoros, ce contează. Și bineînțeles că nu femeile.*

Avea deja toate răspunsurile. Nu i-am mai zis nimic. M-am uitat în jos, la fața de masă, întrebându-mă cât e ora, însă

eram prea atentă la ce simțea Harry ca să mă uit la ceas. Poate că Harry bănuia la ce mă gândesc, fiindcă și-a cerut scuze. A zis că e egoistă și obsedată, și se lăsase dusă de val, și că mă iubea. M-a întrebat cum se mai simte Ray și i-am zis că e bine, încă merge cu bicicleta în parc de trei ori pe săptămână, cu acordul medicului, și părea optimist în legătură cu pensionarea de la NYU din primăvară. Detestase ideea pensionării forțate, dar acum avea cu totul altă atitudine. M-a întrebat chiar și de Otto, iar eu i-am zis că jăvruța noastră nebună împlinise doisprezece ani și era pe tratament cu antidepresive, dar și cu antiinflamatoare pentru artrită. Harry a zâmbit. *Îmbătrânim cu toții*, a zis, *din ce în ce mai mult.*

Am încuviințat. Am vorbit despre filmul lui Maisie, *Vremea trupului*, despre psihoterapeutul care se ocupa de Barometru și de antipsihoticele pe care omul refuza să le ia. Eu consideram că l-ar fi putut ajuta. Harry, nu. Înainte de despărțire, Harry l-a adus din nou în discuție pe Felix, de această dată viața lui amoroasă sau mai degrabă acea parte care n-o inclusese pe ea. Bisexualitatea lui Felix ajunsese deja la cunoștința publicului. Cartea *Epoca Galeriei Felix Lord*, publicată cu doar câteva luni în urmă (în care autorul, James Moore, tratează opera lui Harry cu mare respect și seriozitate, mă bucur să adaug), discuta subiectul pe față. Mai mulți amanți ieșiseră la lumină ca să discute despre el, așa că, oricât de bine își tăinuise aventurile pe când trăia, acum nu mai sunt un secret. Cu toate astea, trebuie spus că viața sexuală a lui Felix rămâne un mister, în sensul că nimeni nu poate ști cu adevărat dedesubturile poveștii. Dacă e să câștigi ceva de-a lungul anilor în meseria mea, e o copleșitoare înțelegere pentru variațiile dorinței umane. Cu siguranță nu deținem

controlul asupra excitației sexuale, însă poate avem de ales dacă îi dăm sau nu curs. Iar ideea că trăim într-o epocă a emancipării sexuale nu e întru totul adevărată. Am avut mulți pacienți pe care i-au îmbolnăvit rușinea și nefericirea dată de gândurile lor sexuale. Și îți poate lua mult să descoperi forțele ce se ascund sub o anumită fantezie, dacă simți dorință față de băieți sau fete, față de bărbați sau femei mai în vârstă, persoane slabe sau obeze, dacă implică tandrețe sau cruzime ori dacă îi vin în ajutor tot felul de accesorii, standard sau cu totul ieșite din comun. Nu este oare o oroare în cultura noastră să îți exprimi măcar și o fărâmă de compasiune față de un om cu înclinații spre pedofilie sau să recunoști simplul adevăr că există experiențe sexuale între adulți și copii care nu lasă cicatrice de durată acestora din urmă?

Menționez asta fiindcă întâlnim peste tot intoleranța cu privire la viața sexuală. Nu demult, o femeie pe care abia dacă o cunosc a făcut un comentariu grosolan la adresa lui Harry, după ce citise cartea despre Felix. „Orice femeie care acceptă o asemenea mizerie“, mi-a zis ea, „trebuie să fie o mare tâmpită“. I-am spus că Harry fusese „o prietenă foarte dragă de-a mea“ și că nu fusese deloc „tâmpită“. A fost un moment stânjenitor, dar femeia n-a mai zis nimic după aceea.

La început, n-am știut încotro bătea Harry. A schimbat subiectul zicând că uneori, după ce Felix stătuse în oraș până foarte târziu în noapte, la vreun vernisaj sau la o cină cu colecționari la care ea nu participase, îl auzea când sosea acasă. Era mereu foarte atent să nu prea facă gălăgie, însă îi auzea chiar și așa pașii ușori pe hol. Mi-a explicat că pe vremea când copiii erau mici, se trezea auzind câte un oftat, un icnet sau un tușit și stătea în pat ascultând atentă, să vadă

dacă acel sunet mărunt va fi urmat de un plânset sau dacă va fi strigată. Erau două lumi paralele atunci, a zis, a somnului și a treziei, fiecare într-un echilibru perfect cu cealaltă. Era de parcă ar fi trăit simultan în ambele stări, și astfel scârțâitul ușii ce se deschidea, urmat de pașii soțului ei, o trezea întotdeauna. A zis că în unele nopți Felix venea direct la ea, dădea așternuturile deoparte și se strecura în pat lângă ea, mereu cu spatele. Atunci îl trăgea aproape și-l mângâia pe spate, cum îi plăcea lui. Însă în alte nopți, mai ales când se întorcea spre dimineață, îl auzea dezbrăcându-se în baie și intrând la duș. Iar Harry stătea trează, ascultând sunetul apei curgând și-și zicea: *Se spală de ceilalți.*

Harry nu l-a întrebat niciodată nimic direct. A zis că pur și simplu știa ce înseamnă acele abluțiuni nocturne. El voia să țină separate acele lumi ale sale. Se spăla de una dintre lumi ca să pătrundă în cealaltă. Și, mi-a mărturisit ea, îi era milă de el. *Stăteam acolo în pat, Rachel, și-mi ziceam: Bietul Felix. Dacă aș fi eu în locul lui? Dacă aș avea niște dorințe care să mă copleșească? Cum aș fi vrut să fiu tratată? Mi-aș dori răutate și respingere?*

I-am zis sfințenia are un preț de obicei, cred eu.

Harry a fost de acord cu mine. A zis că plătise din greu. El o rănise, iar ea își înăbușise furia pe care i-o trezea el, dar pe de altă parte nu putea să nu-i pară rău de el chiar și-așa. *De asta am nevoie de masca rece, înțelegi.* Harry s-a uitat la mine atât de serioasă și cu o figură atât de copilăroasă, cu ochii ei mari, încât fața ei mi s-a părut comică.

Masca rece? am întrebat-o.

Da, mi-a răspuns, *o mască rece, dură, indiferentă, un personaj autoritar, care să se revolte și să-i strivească pe proști.*

El iese la iveală când sunt cu Rune. De asta o interesau personalitățile multiple, fiindcă ea considera că pluralitatea e ceva uman, mi-a explicat. Nu amețea, nu leșina, nu lăsa alți oameni să se dezlănțuie înăuntrul său. Știa foarte bine că ea era Harry, însă descoperise noi forme ale sinelui ei, forme pe care, zicea ea, majoritatea bărbaților le iau de bune, forme de rezistență la ceilalți. *De ce crezi*, a zis ea, *că peste nouăzeci la sută din toate cazurile raportate de personalități multipe au fost la femei? Supune-te și pleacă-te*, a zis Harry cu un aer victorios. *Supune-te și pleacă-te. Presiunea din partea celorlalți. Fetele învață*, a zis ea. *Fetele învață să citească semnele puterii, să-și croiască drum, să intre în joc, să fie drăguțe.*

Am zis că simplifică un pic lucrurile, că există și femei reci și autoritare, dure și arogante, cărora le pasă prea puțin de cei care le stau în cale.

Of, Rachel, mi-a zis Harry. *Ești așa de rezonabilă. Ție nu-ți vine niciodată să urli și să țipi și să pocnești pe cineva în față? Nu-ți vine niciodată să sufli flăcări?*

Bineînțeles că-mi vine, i-am spus lui Harry. Bineînțeles că-mi vine, dar noi avem povești diferite, știi. Știa. Când am plecat din restaurant, Harry m-a luat de mână. Era frig în ziua aceea, cum mergeam pe Madison Avenue, și amândouă eram îmbrăcate călduros. Harry purta un șal frumos împletit din fire albastre și verzi, înfășurat de câteva ori în jurul gâtului. Îmi amintesc că i l-am admirat. *Odată ne țineam de mână*, mi-a zis ea, *când eram mici, mai ții minte?* Țineam minte bine. *Ne legănam brațele când mergeam*, a zis. *Mai ții minte?* Țineam minte. *Acum suntem două doamne bătrâne, care merg împreună*, a zis Harry, iar eu i-am spus că nu era cazul meu, și atunci Harry m-a apucat de mână și-a început să-mi legene

brațul înainte și înapoi, și-am mers cel puțin un cvartal ținându-ne de mână și legănându-ne brațele și, pentru că eram în New York, n-a întors nimeni capul după noi.

Phineas Q. Eldridge

(declarație scrisă)

Mi-am luat la revedere de la locuința provizorie și de la locatarii săi în vara lui 2002 și-am fugit spre iarna și criza financiară din Buenos Aires, cu Marcelo. Din fericire, iubitul meu își ținea majoritatea banilor în altă parte. Harry a avut parte de basmul ei. Eu am avut și încă îl am pe-al meu, cel puțin în cea mai mare parte a timpului, pe tărâmul lui Borges, al psihanalizei și-al poeților taximetriști. Marcelo și cu mine ne-am întors în New York când s-a vernisat *Dedesubt*, iar eu eram extraordinar de curios să văd marea finală falică a lui Harry. Probabil c-a fost o sarcină al naibii de dificilă să-l convingă pe Rune, i-am zis lui Harry, iar când ea mi-a spus că nu fusese chiar așa de greu, am avut ceva palpitații, fiindcă nu prea înțelegeam. Pe de altă parte, inima omului (ca metaforă pentru dorință, nu ca organ care pompează) e un lucru imposibil de pătruns. M-am gândit că poate după crucile alea Rune simțea că venise vremea pentru o mare farsă, ca să crească miza.

Când Marcelo și cu mine am ajuns la vernisaj, era puhoi de amatori de artă în stradă, așteptând să intre în labirint. În

atmosferă plutea un mare entuziasm, ca la circ. Ne-am așezat la coadă alături de previzibilele fete mult prea pretențios îmbrăcate, mergând chinuit pe tocurile lor înalte, și de băieții necopți, majoritatea niște albi pierde-vară, ciufuliți și cocoșați, nerăbdători să-și transforme indiferența în modă, dar care se dădeau de gol cu șepcile lor șmechere și tricourile lor decorate cu cranii și papagali sau cu mici inscripții istețe: *Tânjim după jocuri foarte serioase*. Ne-am pus la rând chiar în spatele unei dive îmbătrânite, purtând ochelari rotunzi, stil ochi de bufniță, cu rame roșii, și îmbrăcată din cap până-n picioare în negru, vestimentație șic marca Yamamoto. Două galeriste dulci-și-scumpe, una în alb-negru și cealaltă în roșu, stăteau de pază la ușă, nelăsând decât zece oameni o dată, ca să nu se aglomereze coridoarele sucite și răsucite ale labirintului.

— Nu vă faceți griji, dacă nu mai știți să ieșiți, avem hărți. Nu trebuie decât să urlați, a zis domnișoara Roșu, venită direct din Georgia.

Nu ratez niciodată un accent. Harry nu era de văzut. Nu voise să mergem cu ea și-mi dăduse instrucțiuni stricte să n-o caut – era mult, mult prea agitată.

Din clipa în care am intrat pe ușă, Marcelo și cu mine ne-am pomenit împrejmuiți, de-o parte și de cealaltă, de pereți albi și groși care bănuiesc că erau din Plexiglas sau Lucite[1]. Harry adora să folosească pereți de culoarea laptelui în lucrările ei, iar aceștia erau înalți cam de doi metri și jumătate, suficient cât să nu se vadă nimic dincolo de ei, fără să fie nici exagerat de înalți. Primul lucru pe care l-am observat a fost că erau translucizi. Deslușeam doar umbrele a trei oameni care mergeau pe coridorul alăturat, cu niște dreptunghiuri pâlpâitoare de lumină apărând și dispărând

dincolo de siluetele lor în mișcare. Labirintul îți dădea senzația de claustrofobie și te dezorienta, așa cum trebuie să fie labirinturile, iar după ce-am cotit greșit de câteva ori am simțit cum se instalează acea atmosferă de vis, halucinantă, gen viața-chiar-e-tare-ciudată, înainte să pricep de ce o simțeam. Încet-încet, am înțeles că acele coridoare ale labirintului aveau dimensiuni diferite. Mai întâi se tot micșorau, apoi se măreau în lățime. Și pereții se lungeau și apoi se micșorau, însă întotdeauna treptat, treptat, niciodată brusc. Într-un anumit punct, am putut să mă ridic pe vârfuri și să trag cu ochiul dincolo de perete. Nu era ușor să ieși de acolo. Marcelo și cu mine ne tot ciocneam de ceea ce ni se părea că ar fi același colț sau aceeași cotitură cu aceeași fereastră. Colțul, cotitura sau fereastra arătau ca precedentele, însă când mergeam mai departe, dădeam într-o fundătură care nu putea să fie cea în care dăduserăm cu câteva minute mai devreme. O nouă fundătură semnifica progresul, probabil, dar „ferestrele“ care ne serveau drept repere și care fuseseră decupate în pereți sau în podeaua de sub picioarele noastre ne induceau întruna în eroare. Dacă nu cercetam atenți fiecare cutie-fereastră, cu colecția sa de obiecte dinăuntru sau cu secvența sa de film, credeam inevitabil că ne uităm în aceeași veche cutie sau la același vechi film. Desigur, uneori chiar așa se întâmpla, dar alteori nu. Marcelo tot mormăia *diabólico*, *diabólico*, până când i-am zis să-și țină clanța. Ce *clanță*? a făcut el. Ce interesant. *Clanța?* Îi dădeam din plin lecții de argou american. Dacă nu încetineai, dacă nu te uitai foarte atent la spațiul din jurul tău și nu remarcai schimbările de la ferestre, pereți și din proporții, nu aveai cum să-ți dai seama dacă ai înaintat sau nu în acel spațiu

„diabolic“. Harry proiectase un obiect de artă ingenios care îi obliga pe oameni să-i acorde atenția lor, pentru că altfel nu mai reușeau să iasă din drăcia aia.

Câte ceva despre ferestre. Prima pe care am văzut-o era o cutie iluminată, de sub podea. Când te ghemuiai și te uitai prin geam, vedeai două măști cât toată fața, de culoarea caramelului, cu ochi mari și pustii, o rolă de tifon – cum găsești în orice trusă simplă de prim-ajutor –, un creion negru și o foaie albă de hârtie cu două linii verticale trasate pe ea. Fereastra asta revenea pe tot parcursul labirintului, și pe podea, și pe pereți, o mantră vizuală. Uneori dădeam peste o copie exactă a acelei prime cutii, dar alteori observam ușoare și nu-tocmai-ușoare variațiuni pe aceeași temă, pe care Marcelo și cu mine am început să le depistăm odată ce-am intrat în joc: măștile fuseseră așezate un pic mai aproape sau mai departe una de cealaltă. Creionul era gri-închis, nu negru. Cele două linii de pe hârtie nu erau verticale, ci mai degrabă oblice. Cele două linii se intersectau. Liniile stăteau culcate la orizontală. Tifonul fusese parțial desfășurat. Tifonul era pătat cu niște urme maro-ruginiu. O foarfecă stătea acum lângă una dintre măști. O mască fusese tăiată pe la obraz și ochi. Foarfeca dispăruse, iar hârtia era goală.

Existau și filme-fereastră, montate în pereți, care reapăreau pe parcursul labirintului fără diferențe vizibile, cel puțin din câte vedeam noi.

1. Rune stă nemișcat la o masă, cu o ceașcă de cafea în față, pe masă, și se uită pe fereastră la un cer albastru fără urmă de nor. Am privit o vreme filmul ăsta plictisitor. Omul respiră, desigur. Pieptul i se umflă și i se contractă, nările i se mișcă

un pic și, la un moment dat, își mută mâna stângă cu vreun centimetru.

2. O cameră de filmat trece lent pe lângă un șir de caroserii carbonizate, pe Church Street, vehicule incinerate în valul fierbinte provocat de dezastru. Probabil a filmat totul la doar câteva zile după.
3. O cameră filmează prin vitrina unui magazin de pantofi. Prin sticla intactă, privim la șiruri de pantofi de copii, frumos împerecheați pentru a fi expuși pe mai multe trepte: pantofi Mary Jane cu baretă, adidași care se închid cu arici, pantofiori Oxford trainici și ghete. Nici un pantof sau gheată n-a fost deranjat de la locul său, dar toate erau acoperite de un strat gros din praful albicios de la 11 Septembrie. Încălțăminte pentru fantome.
4. Fulgi de zăpadă mari cad lent pe un trotuar umed.

N-am observat fisurile din pereți decât după ce-am rătăcit prin labirint vreo douăzeci de minute. Erau indicii. Cu cât te apropiai mai mult de ieșire, cu atât erau mai multe fisuri. Nu-ți săreau în ochi. Textura pereților se schimba foarte lent. Mici fisuri, ca niște pânze de păianjen sau ca niște vinișoare sparte începeau să năpădească pereții albi, devenind tot mai dense pe măsură ce te apropiai de ieșire. Marcelo n-a observat deloc venele astea. Cum se zice, se topeau în peisaj.

Și, în fine, erau niște găurele date cu bormașina în trei dintre fundăturile labirintului, prin care puteai să te uiți pe furiș. Astea erau preferatele mele. Ador să trag cu ochiul. Poate că tuturor ne place. Când m-am uitat prin prima peste care am dat, am văzut un mic ecran de televizor, montat adânc în interiorul peretelui, la vreo patruzeci de centimetri

de ochiul meu. Două siluete mititele, cu măști negre pe față, calote identice care le acopereau capetele, tunici negre și largi și pantaloni, stăteau față în față într-o cameră goală. După câteva secunde, cei doi au început să valseze, un-doi-trei, un-doi-trei, lăsându-se apoi purtați de mișcările ritmate ale dansului. Era plăcut și-am dansat și eu un pic cu ei, spre jena lui Marcelo, dar apoi ritmul s-a întețit și a luat-o razna. De parcă ar fi fost o pereche de roboți, mișcările celor doi au devenit rigide și automate, dar și cumva necoordonate între ei. Dansau tot mai repede, dând roată nebunește și împiedicându-se unul de celălalt, până când am simțit că mă ia amețeala privindu-i, iar apoi silueta despre care am presupus că e femeia – probabil fiindcă cealaltă persoană își ținea mâna pe spatele ei – s-a împiedicat și a căzut. Cu o smucitură violentă, bărbatul a săltat-o la loc în picioare, i-a tras trupul lângă al lui și a reluat dansul, care a început să semene cu o partidă de trântă la verticală. Ea se sucea și răsucea. Îl lovea în brațe și încerca să se elibereze din strânsoare. S-au ciocnit orbește de perete, dar bărbatul o ținea mai departe, strâns, iar atunci, brusc, femeia s-a muiat toată. Capul i-a căzut pe spate, picioarele i-au cedat, brațele i-au căzut în lături. Apoi mica poveste a luat-o de la capăt.

Această secvență nu dura mai mult de câteva minute. În celelalte două filme urmărite prin gaură, secvența se repeta întocmai, dar cu un final diferit. După ce femeia se prăbușește, bărbatul își continuă valsul dement, însă partenera sa umană, cândva solidă, e înlocuită de o păpușă de cârpe, fără coloană vertebrală. Bărbatul scutură zdravăn păpușa, îi aruncă masca și calota, pentru a scoate la iveală un gol, o doamna Nimeni. Lasă momâia să cadă pe jos, trage șuturi scârbit în cârpele

atrofiate, nelocuite și pleacă de pe ecran. În al treilea spectacol prin gaură, cum dădeai colțul chiar înainte de ieșire, secvența se repetă până în acest punct; dar odată ce bărbatul părăsește scena, grămada de cârpe se reconfigurează printr-un soi de magie cinematografică, redevenind dansatoarea vie, care își întinde brațele și începe să leviteze spre tavan, ridicându-se ușor, până când picioarele ajung să se vadă în partea de sus a ecranului, iar apoi dispar și ele. Un final de basm.

Marcelo și cu mine am ieșit un pic amețiți din hoinăreala noastră. Spațiul deschis al galeriei de dincolo de labirint ne-a făcut să răsuflăm ușurați. L-am zărit pe Rune în mulțimea gălăgioasă, îmbrăcat modest în blugi, un tricou negru și o geacă sport, sporovăind, un tip care nu poate fi scos din pepeni. Mi-a plăcut mereu vorba asta, de când eram mic, fiindcă mi-am dorit mereu să fiu și eu așa și m-am întrebat mereu de unde venea expresia – un om, într-o piață, care nu se enerva orice s-ar fi întâmplat în jurul lui? I-am zis lui Marcelo că vreau să-l cercetez pe tipul ăsta care nu poate fi scos din pepeni, așa că ne-am tras mai aproape de starul artelor și l-am bârfit din colțul nostru. Lui Marcelo i se părea că Rune are ceva din John Wayne, iar eu i-am dat dreptate. Pistolarul lui Wayne avea ceva efeminat, o nuanță ușor feminină în pas, cu șoldurile legănându-i-se sub tocul armei, cu pașii ăia ai lui mici și drăguți. Rune avea și el acea unduire a șoldurilor. Ne place ca vedetele de cinema să fie androgine, chiar dacă uneori nu ne dăm seama, să fie și băieți, și fete.

M-am uitat după Harry, dar scumpa mea uriașă nu se afla în încăpere. Am zărit o actriță dintr-un serial TV, dar nu ne-am amintit cum o cheamă, iar după câteva minute Marcelo a declarat petrecerea mai degrabă stresantă decât

sărbătorească și ne-am retras. Din câte-mi dădeam seama, expoziția părea un mare succes, o treabă importantă, nu una măruntă cum fuseseră *Camerele sufocării*, deși trebuie să mărturisesc că iubesc acele camere încălzite la fel de mult ca labirintul – ba nu, mai mult. Când am părăsit galeria, era o coadă lungă cât tot cvartalul. Marcelo și cu mine ne-am plimbat pe Tenth Avenue căutând un restaurant, iar acolo, stând singură la colț, într-un trenci Burberry și cu o pălărie cloș verde, am văzut-o pe Harry. După ritualul de pupat în trei pe toți obrajii, i-am spus că labirintul era minunat, felicitări etc. etc., dar nu a răspuns. Era întuneric pe stradă, dar nu într-atât de întuneric încât să nu observ că părea uluită. Am înțeles că încă nu ajunsese la expoziție și am întrebat-o de ce. A clătinat lent din cap, încrețindu-și fruntea. Am rugat-o să ni se alăture la masă, dar a refuzat. După ce am repetat invitația de câteva ori fără succes, Marcelo și cu mine am lăsat-o acolo.

Despărțirea de Harry m-a sâcâit toată seara și am vorbit prea mult despre ea când îmi mâncam pastele *capellini*, ceea ce l-a enervat pe Marcelo, așa că ne-am ciondănit. Sigur, Marcelo nu locuise niciodată cu Harry. Nu lui îi masase ea spatele când ne uitam la un film cu Bette Davis. El n-o văzuse niciodată stând și vorbind încet cu Barometrul despre desenele lui, ca să-l calmeze când era nevoie, și nici n-o văzuse cum se asigură noaptea în liniște că nebunul ăla slăbănog s-a dat cu Neosporin pe zgârieturi. Și Marcelo n-o văzuse pe Harry învârtindu-se prin cameră în rochia ei lungă din mătase naturală mov, pe care o ajutasem eu să și-o aleagă de la Bergdorf's, cântând „Zip-a-di-du-daa“ cât o ținea gura, înainte de petrecerea ei de șaizeci de ani. Nu puteam da vina pe Marcelo pentru un lucru de care nici nu știa.

1. Sticlă acrilică (n. tr.).

Richard Brickman

(scrisoare către editor în *Ochiul deschis. O revistă interdisciplinară de artă și studii ale percepției*, toamna 2003)

Către editor,

Cu zece zile în urmă, am primit o scrisoare de șaizeci și cinci de pagini, care mi-a fost livrată prin vechea metodă, și anume prin poșta SUA. Nu prea știu de ce a ales să mi se confeseze mie Harriet Burden, autoarea scrisorii intitulate „Epistolă de pe tărâmul ființei ficționale“, însă ea spune că mi-a citit lucrarea publicată în paginile acestui jurnal și s-a gândit că interesul meu pentru filozofia sinelui și dinamicile percepției mă fac un bun destinatar al „dezvăluirii“ ei. După ce am verificat că există într-adevăr o persoană cu numele Harriet Burden, că ea este o artistă care, cu niște ani în urmă, și-a expus lucrările în New York și că cei trei artiști menționați în scrisoarea sa sunt și ei oameni adevărați, am hotărât să-i accept invitația de a scrie eu însumi o scrisoare despre scrisoarea ei în aceste pagini. „Epistola“ lui Burden este mult prea lungă pentru a fi publicată integral. Stilul ei, ciudat și

variat totodată, include divagații, digresiuni elaborate, citate extravagante, precum și fraze filozofice concise și bucle argumentative ce o îndepărtează de orice standard cu care s-au obișnuit cititorii unei reviste academice. Chiar dacă nu pot să fiu de acord cu concluziile sau cu modul ei de exprimare (care pe alocuri devine înfocat, declamativ și vulgar), experimentul lui Burden mi se pare unul interesant și cred că cititorii *Ochiului deschis* vor găsi materialul în general potrivit cu preocupările lor.

Deși această revistă este dedicată discuțiilor desfășurate în prezent între diferite discipline, paginile sale au subliniat dificultățile pe care le implică asemenea dialoguri din cauza varietății abordărilor epistemologice. Cercetările înfloritoare asupra percepției din neuroștiințe, filozofia analitică anglo-americană, o gândire mai neortodoxă izvorâtă din fenomenologia europeană, precum și teoria poststructuralistă oferă răspunsuri diferite la întrebarea: Cum vedem?

Studii asupra orbirii la schimbare (subiecții ratează observarea unor modificări majore în câmpul lor vizual) și orbirii perceptuale (subiecții nu observă apariția unei noi prezențe în timp ce îndeplinesc o sarcină) sugerează cel puțin faptul că există numeroase lucruri în jurul nostru pe care pur și simplu nu le percepem. Rolul învățării în percepție a fost de asemenea crucial pentru a înțelege schemele vizuale predictive, care sprijină întrucâtva teoriile construcționiste ale percepției.[*1] De cele mai multe ori, vedem ceea ce ne așteptăm să vedem; surpriza pe care ne-o provoacă noutatea e cea care ne obligă să adaptăm acele scheme. Studii despre vederea oarbă și despre mascarea vizuală au arătat, mai apoi, felul în care percepțiile inconștiente ne pot modela atitudinile,

gândurile și emoțiile – și chiar o fac.**[2] Burden pare să fi urmărit îndeaproape dezbaterile despre percepție și să se fi inspirat din diferiți scriitori și cercetători, dintre care unii și-au publicat lucrările chiar în *Ochiul deschis*. În a doua pagină a scrisorii sale, ea întreabă ce se întâmplă când o persoană se uită la o operă de artă și produce următoarele formulări solemne:

> *„Eu“ și „tu“ se ascund în „lucru“. În privința asta, subiectul și obiectul nu pot fi separate prea ușor.*
> *Dacă nu am avea experiențe vizuale trecute, nu am putea descifra lumea vizibilă. Fără repetiție, lumea văzută e ceva absurd.*
> *Fiecare obiect vizibil este un obiect emoțional. El atrage sau respinge. Dacă nu face nici una, nici alta, lucrul nu poate persista în minte și nu are nici o semnificație. Obiectele încărcate emoțional rămân vii în memorie.*
> *Dar și forțele subliminale ale unui teritoriu subteran invizibil exercită o atracție asupra noastră. Cel mai adesea, nu știm de ce simțim ce simțim atunci când privim un obiect de artă.*

În scrisoare, Harriet Burden pretinde că ea este creatoarea responsabilă de lucrările apărute în trei expoziții individuale din New York: *Istoria artei occidentale* de Anton Tish, *Camerele sufocării* de Phineas Q. Eldridge și, cea mai recentă, *Dedesubt* de artistul cunoscut drept Rune. Motivul argumentat de ea este simplu: „Am vrut să văd cum se schimbă modul în care e receptată arta mea în funcție de fiecare personaj-mască“. Ea subliniază că atunci când își prezenta opera sub propriul nume, în trecut, puțini erau interesați, însă arta ei sub pseudonim, prezentată în spatele a trei „măști masculine vii“, a stârnit interesul dealerilor, precum și al publicului, chiar dacă în diferite grade. Burden numește asta „efectul de amplificare masculină“ și se grăbește să adauge că acest efect e ceva ce afectează și femeile, și bărbații care privesc:

Mulțimea nu e împărțită pe sexe. Mulțimea este ca o unică minte, iar acea minte e subjugată și sedusă de idei. Iată un lucru făcut de o femeie. Duhnește a sex. Îi simt mirosul. Toate demersurile intelectuale și artistice, chiar și glumele, ironiile și parodiile, au o soartă mai bună în conștiința mulțimii când mulțimea știe că undeva în spatele măreței opere sau măreței șarade se pot repera o pulă și o pereche de coaie (inodore, desigur). Cocoșelul și punguța cu doi bani nu trebuie să fie adevărate. Ah, nu, simpla idee că ele există va fi suficientă pentru a stimula mulțimea să cadă într-o mai mare apreciere. Astfel, voi recurge la suspensorul mental. Salutare, Aristofan! Salutare, vergea ficțională, baghetă magică ce deschide ochii către lumi nevăzute.

Conform raționamentului, firește exagerat, al lui Burden, retragerea ei în spatele unor bărbați nu doar că elimină prejudecățile împotriva femeilor, dar masculinitatea *augmentează* valoarea muncii intelectuale și a obiectelor de artă în ochii publicului, pe care ea îl vede ca pe-un fel de minte colectivă nediferențiată – o exagerare retorică evidentă.[*3] Faptul că prejudecățile există pare însă de necontestat. Un experiment conceput cu trei artiste femei, la fel ca și acela cu trei artiști bărbați, ar fi permis o comparație între cele două grupuri, dar chiar și în acele împrejurări există atâtea variabile implicate în procesul de receptare a creațiilor oricărui artist, încât ceea ce Burden numește „basmul meu construit în trei acte“ s-ar putea să rămână nelămurit în privința a ce *semnifică* el de fapt. Lumea artelor din New York nu prea poate fi considerată un mediu controlat de laborator. Mai mult, dacă lucrările de artă ar fi fost identice în fiecare caz, ar fi fost mult mai ușor de tras o concluzie din experimentul lui Burden. De fapt, au existat multe studii despre percepția asupra rasei, genului, precum și a vârstei, iar majoritatea, dar nu toate, scot la iveală prejudecăți, adesea inconștiente, variind de la o cultură la alta.

Comentariul lui Burden asupra celui de-al doilea „construct ficțional“ sau mască a sa, Phineas Q. Eldridge, pune problema rasei și a sexualității ca factori esențiali în percepția expoziției realizate pentru el.

> *Cei doi băieți albi ai mei, culcându-se cu Celălalt cel puțin din câte știm, în tot cazul, sunt niște ființe care nu întâmpină obstacole în deplinătatea explozivă a trăsăturilor lor. Cu alte cuvinte, ei nu au o identitate. Un oximoron? Nu. Libertatea lor exact în asta constă: Ei* nu pot *fi definiți de ceea ce* nu *sunt – nu bărbați, nu hetero, nu albi. Iar în această absență a existenței circumscrise, lor le e permis să înflorească în toată specificitatea lor. El se scobește în nas. El e un tăntălău, un geniu. El cântă fals. El citește Merleau-Ponty. Opera lui va dăinui în posteritate. Arta pe care am creat-o pentru ei, pentru Tish și Rune, există aici și acum fără nici măcar un singur adjectiv vătămător. Dar Phinny, masca mea, gay și negru sau negru și gay, care-mi ascunde fața lungă de femeie albă, mă strânge rău.*

Prezența unei figuri hermafrodite în a doua expoziție a lui Burden, *Camerele sufocării*, pare să fi precipitat reacțiile cronicarilor, creând ceea ce ea numește „orbirea de context“, o externalizare și reducere radicală a identității unui om la niște categorii ale marginalității, mai stabile și, astfel, mai limitate. Burden își recunoaște, așa cum se cuvine, sursele feministe – printre care se numără Simone de Beauvoir, Anne Fausto-Sterling, Judith Butler, Toril Moi, Elizabeth Wilson. Burden insistă asupra ambiguității ca poziție filozofică și respinge categoric opozițiile binare, chiar și la nivelul biologic al sexualității umane, o părere care, sincer, o poziționează ca extremistă, poziție complet străină de a mea.[*4]

Scrisoarea trece apoi la teoriile sinelui. Din nou, Burden pare să fie în temă cu discuțiile filozofice și științifice asupra naturii sinelui, iar scrisoarea ei poartă cititorul pe o cărare întortocheată, de la Homer la stoici și la Vico, sărind mai departe, la eul subliminal al lui W.T.H. Myers, la Janet, Freud și

James, la Edmund Husserl, cu fenomenologia conștiinței timpului și intersubiectivitate, iar apoi la cercetările contemporane asupra copiilor nou-născuți, precum și la descoperirile neuroștiințelor privind sinele primordial și ipotezele locaționiste care se concentrează asupra hipotalamusului și a zonelor cenușii periaqueductale din creier, precum și la un cercetător finlandez, Pauli Pylkkö, care avansează ideea de „minte aconceptuală“, și la o romancieră și eseistă obscură, Siri Hustvedt, a cărei poziție Burden o numește „în perpetuă mișcare“. Din câte îmi pot da seama, Burden încearcă să submineze toate limitele conceptuale, care, consider eu, definesc însăși experiența umană. N-aș putea spune că m-a convins zbenguiala ei nebună prin aspectele mai ciudate ale filozofiei continentale. Femeia flirtează cu iraționalul.*[5]

Cu toate acestea, ambiția declarată a artistei este să demonteze modurile convenționale de a vedea, să insiste asupra propriilor „personaje descătușate“ drept „mijlocitoare ale zborului“. Ea susține hotărât că adoptarea măștilor i-a permis o mai mare fluiditate ca artistă, o abilitate de a se poziționa diferit, de a-și modifica gesturile și de a trăi „o duplicitate și ambiguitate eliberatoare“. Fiecare mască artistică a devenit pentru Burden o „personalitate poetizată“, o elaborare vizuală a unui „eu hermafrodit“, despre care nu se poate spune că ar aparține nici ei, nici măștii, ci „unei realități mixte, create din ei doi“.

Această declarație este, desigur, una pur subiectivă, însă e drept că artele nu au legătură cu obiectivitatea. *Experimentul* lui Burden ar putea fi numit mai degrabă un *spectacol* sau *spectacol narativ*. Ea vede cele trei expoziții ca pe un trio

alcătuind o singură lucrare intitulată *Mascări*, cu o puternică componentă teatrală și narativă, fiindcă, insistă ea, include și cronicile, știrile, reclamele și comentariile generate de expoziții, pe care ea le numește „proliferări“. Proliferările, printre care probabil se numără și acest eseu, proiectează personalitățile poetizate, ficționale ale lui Burden într-o dezbatere mai amplă despre artă și percepție.

Richard Brickman

1* Burden, sub pseudonimul Brickman, se referă la teoria poststructuralistă, continentală, conform căreia percepția lucrurilor din lume este creată (construită) pe baze sociale și menținută într-o tradiție culturală. Dacă, așa cum sugerează studii științifice recente, percepția umană este modelată de așteptare, atunci construcționiștii au dreptate, susține Brickman.

2** Vederea oarbă („blindsight“) este numele unei afecțiuni în care pacienții, în ciuda unor leziuni din cortexul vizual primar, încă au capacitatea de a vedea, însă insistă că nu văd nimic. Atunci când li se arată un obiect și li se cere să-l identifice, acești pacienți ghicesc corect – într-un procent mult mai mare decât pura întâmplare –, lucru care sugerează că ceea ce le lipsește este conștiința acelui obiect pe care totuși l-au observat. Vezi Lawrence Weiskrantz, „Blindsight Revisited“, *Current Opinion in Neurobiology* 6 (1996), pp. 215-220. În studiile despre mascarea vizuală, un stimul vizual, „ținta“, scade în vizibilitate prin interacțiunea cu alți stimuli care sunt numiți „măști“. De exemplu, când un stimul-țintă este prezentat unui privitor fiind imediat urmat de o mască, ținta devine invizibilă. Cu toate acestea, studiul a demonstrat că conținutul imaginii-țintă poate avea un efect subliminal asupra subiectului. Vezi Hannula et al., „Masking and Implicit Perception“ („Mascarea și percepția implicită“), *Nature Review Neuroscience* 6 (2005), pp. 247-255.

3* Deși întreaga scrisoare sub pseudonim poate fi interpretată ca ironică, ironiile sunt mai mult sau mai puțin stratificate pe parcursul ei. Brickman nu îl menționează niciodată pe Kierkegaard direct, cu numele, însă aluziile lui Burden la „mulțime“ din citatul presupus a fi vocea lui Burden (o comunicare directă), trebuie citite ca o aluzie la filozoful danez, care scrie în *Punct de vedere*: „Până și cei mai blajini și onorabili oameni se preschimbă în niște creaturi complet diferite de îndată ce devin «mulțimea»... Ia aminte cât de brutal se poartă oameni altminteri buni în calitate de public, fiindcă participarea sau neparticiparea li se pare un fleac – un fleac care, prin contribuția multora, devine monstru“. (*Kierkegaard's Writings*, vol. XXII, p. 65). Comentariile ei despre Kierkegaard și „mulțime“ din Caietul K sugerează că Burden ironizează

tonul superior, auctorial al lui Brickman atunci când el vorbește despre „exagerare retorică“. Limbajul lui Brickman servește drept un context menit să tempereze vulgaritatea și patima din citat.

4* Declarația lui Brickman cum că Burden este o „extremistă“ e în concordanță cu mulți sociobiologi evoluționiști care își asumă o poziție esențialistă vizavi de diferențele sexuale. Scriind în Caietul F, totuși, Burden nu neagă diferențele biologice dintre sexe. Ea susține că dincolo de diferențele evidente, ce țin de reproducere, dintre sexe, toate celelalte diferențe, dacă există, rămân necunoscute. Ea se referă la domeniul în plină dezvoltare al epigeneticii și la „relația unitară dintre expresia și exprimarea genică“.

5* Acest paragraf este atât de comprimat, încât te duce cu gândul la o parodie. Nici măcar referințele întrucâtva obscure nu sunt inventate. W.T.H. Myers a fost un cercetător al psihicului uman și prieten cu William James, care a susținut existența unui „sine subliminal“ în *magnum opus*-ul său, *Human Personality and Its Survival of Bodily Death* (Longman's, Green & Co., Londra, 1906). Pierre Janet, neurolog și filozof, a fost un contemporan al lui Sigmund Freud. În ciuda faptului că ideea lui de disociere a rămas importantă în psihiatrie, el a fost în mare parte uitat ca gânditor până de curând. Vezi *The Major Symptoms of Hysteria: Fifteen Lectures Given in the Medical School of Harvard University* (Macmillan, Londra, 1907). Esența sinelui primordial apare în lucrările de neuroștiințe. În Caietul P, Burden își face însemnări despre cartea lui Jaak Panksepp, *Affective Neuroscience* (Oxford University Press, Oxford, 1998), pp. 309-314. Pauli Pylkkö este autorul cărții *The Aconceptual Mind: Heideggerian Themes in Holistic Naturalism* (John Benjamins, Amsterdam, 1998). Nu este clar la ce lucrări de Siri Hustvedt se gândește Brickman/Burden, deși în Caietul H ea notează că romanul autoarei, *The Blindfold*, este un „travestit textual“ și „o carte a nefirescului, à la Freud“. Comentariul final al lui Brickman despre „iraționalitate“ poate fi considerat al lui Burden. În Caietul F, ea scrie: „În istoria Occidentului, femeile au fost permanent sugrumate, asfixiate și sufocate de cuvântul *irațional*“.

William Burridge

(interviu, 5 decembrie 2010)

Hess: Știu că nu acordați multe interviuri, așa că aș dori mai întâi să vă mulțumesc că ați fost de acord să participați la acest proiect. Știu că în curând plecați la aeroport, așa că voi încerca să nu mă lungesc. Un jurnalist a scris că sunteți un dealer de artă înzestrat cu „palma lui Midas“, asta însemnând că atunci când preluați un artist, reputația lui sau a ei crește printre colecționari. Relația dumneavoastră cu Rune a început la sfârșitul anilor ’90, dar aș vrea să ne concentrăm asupra controversei ivite în jurul expoziției *Dedesubt*. Curiozitatea mea ar fi dacă ați bănuit vreodată că Harriet Burden a fost implicată în crearea acelei instalații.

Burridge: Știam că Harriet Lord cumpărase Rune pentru colecția sa, iar el a menționat că ea îl ajutase cu fonduri pentru *Dedesubt*. Felix Lord și cu mine eram cunoștințe și o știam un pic și pe soția lui. Ea organiza niște cine minunate în apartamentul lor. Mi se părea un pic ciudată și tăcută, dar extraordinar de șic și perfectă pentru Felix. Știți, când era tânără arăta ca un tablou, un Matisse timpuriu, de pe la 1905,

sau pânza aceea celebră a lui Modigliani, *Femeie cu ochi albaștri*. Știam că cochetase cu arta, dar mie mi-a ajuns la ureche că după moartea lui Felix a avut o cădere nervoasă, iar peste câțiva ani reapăruse ca să ducă mai departe colecția Lord. Știu că a vândut un Lichtenstein și a cumpărat câteva lucrări de o artistă tânără, Sandra Burke, care s-a descurcat foarte bine de-atunci. Despre Harriet se spunea că are ochi bun, dar nu mi-a dat prin minte c-ar fi fost implicată în realizarea lucrării lui Rune. Ea nici măcar n-a participat la vernisajul *Dedesubt*, deși a fost invitată și acolo, și la cina de după. Sigur vă amintiți că Rune era la mare căutare. *Banalitatea farmecului* fusese un succes, iar după acel succes au urmat crucile. Mi s-au părut lucrări foarte inteligente. Recenzenții și criticii îl adorau pe tip, chiar dacă unii dintre ei i-au defăimat crucile.

Hess: Scrisoarea către editor din *Ochiul deschis* anunța că Burden este artista care se află nu doar în spatele lucrării *Dedesubt*, dar și a *Istoriei artei occidentale* de Anton Tish și a *Camerelor sufocării* de Phineas Q. Eldridge. Cum răspundeți?

Burridge: Eu nu văzusem *Camerele sufocării*. Nici măcar n-am știut de expoziția aceea. Galeria e marginală și nu s-a bucurat de mare atenție. Am văzut expoziția lui Tish. Mi s-a părut mult prea încărcată ca să poată cu adevărat să se lanseze de la sol, dacă înțelegeți ce vreau să spun, dar puștiul merita urmărit. Am primit un e-mail de la un prieten care includea un link la articolul din *Ochiul deschis*. L-am citit și, să recunoaștem, nu e destinat cititorului mediu – și cu toate comentariile alea feministe ciudate despre testicule mirositoare. Femeia părea o activistă din aia care urăște bărbații. Există căi mult mai bune

de a da cărțile pe față. Publicația aceea nici nu prea e dedicată publicului larg. Ajungi la capătul textului și faci: hă? Și cine naiba-i Richard Brickman ăsta?

Hess: Ei bine, eu nu l-am găsit. Există mulți Richard Brickman, din câte am văzut, dar nici unul dintre ei n-ar fi putut scrie articolul acela. Un Richard Brickman a publicat o lucrare în *Ochiul deschis* cu vreun un an înainte, un studiu cam anost, dar inteligent, asupra argumentației lui John McDowell despre structurile conceptuale ale experienței umane, după care venea el, cu contraargumentația lui.

Burridge: Ce vreți să spuneți?

Hess: Există motive să credem că Harriet Burden a scris ambele articole semnate Brickman.

Burridge: Dar de ce?

Hess: Cred că voia ca dezvăluirea ei să fie ceva mai mult decât o farsă, dar în același timp și mai mult decât articularea unei poziții ideologice despre femei în lumea artei. Ea voia ca toată lumea să înțeleagă cât de complicată este percepția și că nu există o cale obiectivă de a vedea totul. Brickman a devenit încă un personaj în lucrarea de artă mai amplă, o altă mască, de astă dată textuală, care e parte dintr-o comedie filozofică, dacă vreți.

Burridge: Comedie filozofică? Păi, acest personaj, Brickman, nu o critică pe Harriet Lord? Nu o face irațională? De ce și-ar dori ea asta?

Hess: Este o tratare ironică a propriei ei poziții.

Burridge: Păi, trebuie să mărturisesc că nu înțeleg. Oricum, l-am sunat pe Rune imediat și l-am întrebat direct despre articol, iar el a zis că nu-i nimic adevărat. Se găsea într-o poziție ciudată. Harriet era o colecționară importantă, dar era dezechilibrată, un pic cam dementă, megalomană.

Hess: Și l-ați crezut?

Burridge: Păi, se potrivea cu zvonurile pe care le auzisem, că fusese bolnavă. Rune se exprimase chiar cu cuvântul *delir*.

Hess: Dar nu povestise Larsen niște întâmplări contradictorii, cel puțin dintr-o anumită perioadă a vieții lui? Cred că ați încercat să-l contactați atunci. În cartea sa, Oswald Case speculează că Rune s-ar putea să fi fost internat, cu tulburare bipolară.

Burridge: A dispărut. Asta-i sigur. Cred că nimeni nu știe cu adevărat unde a fost. Poveștile alea pe care le spunea jurnaliștilor făceau parte din stilul lui, un fel de autopromovare în glumă, prin care voia să pară misterios. Nu-i tocmai ceva nou. Să-l luăm pe Joseph Beuys, de exemplu. Haideți să vă zic așa. Nu că nu l-aș fi crezut în stare să participe la o escrocherie precum cea sugerată de Burden. Dar nu mi-l pot nicicum imagina negând treaba asta. Era exact genul de lucru pe care i-ar fi plăcut mult să-l facă, așa că, atunci când mi-a zis că-i o tâmpenie, l-am crezut pe cuvânt. Apropo, îi eram dealer, nu cel mai bun prieten. Îmi plăcea să-l reprezint, dar nu stăteam să ne facem confesiuni intime sau chestii de genul ăsta. Rune avea ceva sclipitor. Era deosebit de

inteligent, foarte citit, dar n-am fost niciodată apropiați. Abia când a publicat *Luminile artei* articolul lui Eldridge am început să-mi pun întrebări. Dar atunci Rune era deja prins cu următorul lui număr, *Ciocnirea Houdini,* care l-a și omorât.

Hess: Înainte să trecem la acest subiect, aș vrea să știu cum vi s-a părut *Dedesubt*. Nu v-a frapat ca fiind un pic nepotrivită pentru Rune?

Burridge: Auziți, vorbim de un tip care o dată a răspuns la ușă îmbrăcat în rochie. N-a explicat nimic, vorbea pur și simplu de parcă ar fi fost ceva normal. N-aș putea să vă spun ce era potrivit sau nepotrivit pentru Rune. Planurile pentru lucrare m-au impresionat mult, chiar dacă aluziile la 11 Septembrie mi se păreau riscante. Făcuse o grămadă de fotografii și filmări în centru chiar după aceea, dar în cele din urmă pe majoritatea nu le-a folosit, doar pe cele cu mașinile și cu pantofii. Nu zic că a făcut singur instalația. Nu mai cred asta. Sunt sigur că Harriet a avut o contribuție. Ce nu pot însă să cred e că a făcut-o ea singură, iar el și-a trecut numele.

Hess: De ce nu?

Burridge: Pur și simplu Harriet nu mi s-a părut deloc genul care să poată face o asemenea lucrare singură. Am văzut casele alea ciudate cu păpuși pe care le făcea ea mai demult și îmi dau seama acum că are destui admiratori, iar lucrările se vând, dar arta ei vine dintr-o anume tradiție – Louise Bourgeois, Kiki Smith, Annette Messager: forme feminine rotunde, trupuri mutante, genul ăsta de lucruri. *Dedesubt* e o treabă solidă, geometrică, o adevărată realizare inginerească. Pur și simplu nu-i în stilul ei, dar în cazul lui Rune avea sens.

Hess: Chiar și dacă el era în rochie?

Burridge: Bănuiesc că glumiți.

Hess: Nu, deloc. Vreau doar să arăt că o asemenea gândire poate fi o capcană. Burden a scris despre Rune în jurnalele ei și nimic nu sugerează că ar fi colaborat în mod egal la *Dedesubt*. Se referă la el ca la a treia mască.

Burridge: Nu se reduce totul la ce-a zis el și ce-a zis ea?

Hess: O bănuiți că mințea în jurnalele ei intime? N-ar fi ceva neobișnuit?

Burridge: M-am obișnuit cu neobișnuitul în branșa noastră. Iar dacă era așa de deșteaptă cum spuneți, capabilă să inventeze scriitori pentru reviste cu pretenții, de ce n-am crede că a lăsat în urma sa, cum să zic, un fel de roman. Rune a zis că era disperată să se evidențieze, că era acrită și furioasă și c-ar fi făcut absolut orice pentru atenție. A mai zis și că, în mare parte a timpului, trăia într-o lume fantastică inventată de ea, așa că poate a inventat toate lucrurile astea fără ca măcar să-și dea seama. Felix mi-a spus odată că soția lui se rătăcise în propria-i imaginație.

Hess: Asta poate însemna multe lucruri. Alte patru lucrări sunt subiectul unei dispute; au fost vândute ca fiind de Rune, dar s-ar putea să fie de Burden. Într-o însemnare din jurnal, ea a scris că-i lipsesc patru lucrări din atelier. Există o probabilitate să fi fost create cam când l-a cunoscut și s-a întâlnit regulat cu Rune. Deși ea nu le-a descris în detaliu, par

să amintească de *Dedesubt*, patru ferestruici care dau spre diferite obiecte și scene.

Burridge: Sunt douăsprezece ferestre cu totul, parte dintr-o serie. Le-am vândut pe toate. Douăsprezece, nu patru, și nici una nu era semnată de Burden. Ea nu-și semna lucrările?

Hess: Pe unele, da, dar nu pe toate, din câte se pare. Seria include douăsprezece ferestre, dintre care patru s-ar putea să fi fost furate din atelierul lui Burden, iar alte opt să fi fost făcute de Rune, care o imita pe Burden.

Burridge: Știți că există ore și ore de film cu Rune lucrând la *Dedesubt* cu asistenți, în atelierul lui. Harriet apare, dar nu dă instrucțiuni. Haideți să vă explic așa: De ce-ar fi avut el nevoie de ea? De ce ar fi furat de la ea? E absurd. Ea i-a trimis scrisori pline de ură, demente, i-a lăsat mesaje țipate pe telefon. Circulă o poveste că l-a atacat, știți, la modul fizic. Femeia era dusă. Urlă despre Felix pe înregistrările alea. Îl acuza pe Rune că a avut o relație cu bărbatul ei. E un motiv de răzbunare, nu credeți?

Hess: Nimeni nu pare să știe despre ce fel de relație a fost vorba. Bănuiala mea e că Rune s-ar putea să-și fi folosit legătura cu Felix Lord împotriva lui Burden, dar n-a fost decât ceva secundar. Dacă el a furat lucrările acelea de la ea, a făcut-o odată ce și-a dat seama că *Dedesubt* era cel mai mare succes al lui, iar articolul din *Ochiul deschis*, dacă ar fi fost luat în serios, ar fi periclitat acea victorie. În fond, vorbim de un om care a murit în fața camerei de filmat, în atelierul lui. Cred că ar fi destul de dificil să-l luăm drept întruchiparea echilibrului mental.

Burridge: Bănuiesc c-a crezut că va supraviețui. Chiar asta era chestia – un Houdini reinterpretat. Și-a dorit numărul filmat. Asta urma să fie lucrarea: învierea lui.

Hess: Oswald Case crede că a fost o sinucidere spectaculoasă.

Burridge: Cartea lui Case e plină de speculații și bârfe. Nu mă plâng. A ajutat la cimentarea reputației lui Rune și l-a transformat într-un erou sau antierou, ambii folositori pentru operă. Însă senzația mea e că pentru el conta pericolul morții, făcea parte din număr. Dar Rune n-a avut tendințe suicidare. El și-a dorit să fie un spectacol. Sigur, eu habar n-am avut înainte că plănuia să se vâre în șmecheria arhitecturală construită de el, că trupul lui va fi parte din lucrarea de artă. Autopsia a arătat că luase Clonazepam. E foarte greu să te omori cu Clonazepam, din câte se pare. A murit din cauza unei insuficiențe cardiace și cel mai probabil nu știa că are probleme cu inima. Rebeccăi i-a fost foarte greu. Ea l-a găsit, biata puștoaică.

Hess: Da, acum e un film, însă filmul nu prea ne ajută când vine vorba de motive, nu-i așa? El e actorul, dar nu există narator. Și totuși, așa groaznică cum este, *Ciocnirea Houdini* împrumută ceva din *Dedesubt*. Geometria labirintului s-a stricat. Zidurile sunt înclinate în unghiuri strâmbe și par să se prăbușească. De fapt, arhitectura trimite cu gândul la o serie de lucrări de Burden care n-au fost expuse niciodată, dar care acum au fost fotografiate și catalogate.

Burridge: Vreți să-mi spuneți că tot ea e autoarea lui *Houdini*?

Hess: Nu. Cred că ea n-a avut deloc de-a face cu asta. Scopul acestui interviu este pur și simplu de a obține încă o perspectivă asupra relației Burden-Rune. În timp s-ar putea să mai iasă la iveală și alte informații, la fel cum s-ar putea și să nu mai iasă. Eu nu vreau să descoperim pur și simplu datele și atât – cine a făcut ce și când. Chiar și dacă ar fi posibil, asta tot n-ar răspunde la întrebarea mai amplă. Eu cred că și dacă Rune n-ar fi avut nici măcar o singură idee, n-ar fi proiectat nici o linie sau n-ar fi ridicat un deget pentru construirea lui *Dedesubt*, Burden tot ar fi zis că lucrarea n-ar fi putut exista fără el, că a fost creată cumva, într-un mod important, între ea și el. Probabil că la fel se poate spune și despre *Houdini*, numai că de data asta lucrarea e creația lui.

Burridge: Spuneți că el a fost sau n-a fost părtaș la *Dedesubt*? Fiindcă nu poate fi decât ori una, ori alta.

Hess: Eu cred că nu. Chiar dacă Rune n-a avut de-a face cu creația lor, tot e imposibil să-l extragi din *Dedesubt* și acele douăsprezece ferestre care au legătură cu expoziția. Burden știa că Rune era înglobat în proiect, era esențial pentru felul cum va fi înțeleasă lucrarea. Rune, la rândul lui, a fost influențat de rolul său ca mască a ei. Măștile sunt foarte prezente în *Dedesubt*, până la urmă. I-au schimbat pentru totdeauna felul de-a lucra și, indiferent ce intenții o fi avut cu *Houdini*, lucrarea asta n-ar fi putut exista fără Burden.

Burridge: Deci spuneți că influența a fost reciprocă, așa este?

Hess: Da, și cred că ea a fost extraordinar de ambițioasă. Așa cum scrie Brickman, ea a vrut să includă „proliferările“ ca parte a unei lucrări mai mari. Pentru ea, Rune a fost un

personaj esențial în teatrul pe care l-a intitulat *Mascări*, probabil cel mai important, fiindcă ei doi par să fi fost implicați într-un soi de joc de dominare și competiție desfășurat în numeroase feluri. Moartea lui a fost o lovitură pentru ea, iar din scrierile ei este limpede că s-a simțit întrucâtva implicată.

Burridge: Credeam că dumneavoastră mă intervievați pe mine.

Hess: Aveți dreptate. M-a luat valul. Mai e ceva ce-ați dori să adăugați înainte să fugiți?

Burridge: Da. Spre deosebire de dumneavoastră, eu chiar am cunoscut-o pe Harriet Lord, adică pe Burden. Era o doamnă tăcută, elegantă, cu oarecare talent, recunosc, și-o colecționară șireată, dar mi se pare deplasat să ne imaginăm c-ar fi fost vreun geniu dominator care să clocească aceste scenarii sofisticate sau să se întreacă în isteține cu Rune.

Hess: Dar mai devreme ați spus că v-ați gândit că s-ar putea să-și fi ficționalizat jurnalele.

Burridge: Păi, cine știe? E o posibilitate. Eu cred că a avut o contribuție la lucrarea lui Rune. A făcut ceva desene. Asta e dovedit, dar el a numit-o muză într-un interviu, știți. Lucrarea de Eldridge a fost în mare parte a ei. El a recunoscut totul public. Tish, hm, poate. Dar Rune? Nu, nu cred. Ea a jucat un mic rol, asta-i sigur, dar nu e posibil să se fi folosit pur și simplu de reputația lui ca să se salte în lumina reflectoarelor? Adică, să fim serioși, ca artistă, ea era un nimeni. Cum am mai

zis, jurnalele ei s-ar putea să fie versiunea idealizată a desfășurării evenimentelor.

Hess: Eu cred că și l-a dorit pe Larsen ca vehicul „să o salte“, așa cum ziceți, dar el nu a onorat înțelegerea dintre ei. Mai există apropiați de-ai lui Burden care au povești de spus. Jurnalele ei nu sunt unica sursă de informații. Cum i-ați zis, *geniu dominator*?

Burridge: Asta propuneți dumneavoastră, nu-i așa?

Hess: Depinde ce înțelegeți prin *dominator*, dar poate că da. Vă mulțumesc foarte mult pentru timpul acordat.

Burridge: Mulțumesc și succes cu cartea.

O depeșă de altundeva

Ethan Lord

Când se trezește, E descoperă că se află în patul lui din copilărie, din Park Avenue nr. 1185, un pat alb îngust cu tăblii din stinghii înalte de lemn la cap și la picioare. Se întreabă de ce nu este pe North Eleventh Street. Știe că nu mai e copil. Știe că nu mai locuiește în apartamentul acesta. Propria dislocare îl uluiește pe când face o tentativă de-a se ridica în capul oaselor, însă cearșaful și pătura i se opun de parcă ar fi vii, iar el lovește de câteva ori cu pumnii așternuturile sufocante, reușind într-un final să se smulgă din ele, sare în picioare și glisează grațios și fără efort traversând camera, parcurgând holul și intrând în bucătărie. E deschide dulapul ca să scoată un filtru de cafea nr. 2, însă nu-l găsește. Resimte o dezamăgire profundă. Apoi observă că în dulap au crescut straturi de mizerie și cocoloașe mari de mucegai din care se prelinge lichid și se ițesc spori uriași. Se holbează la structurile de micelii din formațiunile fungice și-și spune cu voce tare că liniile albe îi amintesc de un chip familiar, dar de care? Trântește ușa, ca să nu mai vadă mizeria. Apoi zărește o fluturare prin fereastra aflată într-un punct îndepărtat din partea dreaptă a câmpului său vizual periferic. Întorcându-se către stimul, despre care își imaginează preț de două sau trei milisecunde că e un steag, E privește afară și vede o pereche

de pantaloni lungi, un sacou și o cravată suspendate la orizontală în aer, fâlfâind surd în vânt. Remarcă faptul că pantalonii de la costum arată drept către est. Costumul îl doare.

E deschide iute fereastra, adună în brațe costumul dezmembrat și aduce veșmintele în casă, simțind în tot acest timp că hainele conțin o persoană nevăzută și că el a salvat acest om invizibil pe care era cât pe ce să-l ia vântul. E simte ușurare când leagănă costumul în brațe, într-o parte și-n alta. Observă o bucată de hârtie care iese un pic din buzunarul sacoului. Când se uită mai atent, vede că buzunarul e neobișnuit de mare și umflat. Trage afară hârtia albă și lungă și citește un nume: Sophus Bugge. Apoi, fără nici o schimbare conștientă, E se pomenește că nu mai ține în brațe costumul, ci se uită în jos la el și, în mod tulburător, acesta nu mai e un costum. Pare să fi generat un tiv plisat și, în ansamblu, a căpătat un aer mai subțire și diafan, pe care nu-l avusese înainte. Pare dubios. În timp ce se uită la costumul transformat, se simte din ce în ce mai iritat și e convins că a rătăcit sau uitat ceva important. Tocmai când se întreabă despre ce lucru ar putea fi vorba, piesa vestimentară începe să se smucească în sus, ca și cum ar fi un animal dedesubt. Îngrozit, E deschide gura să țipe și se trezește, cu inima bubuindu-i. Se află iarăși în apartamentul său din Williamsburg, de pe North Eleventh Street, iar lumina dimineții pătrunde prin crăpăturile jaluzelelor. Bătăile inimii lui E se domolesc. Nu se clintește, ci stă și-și examinează visul în gând. Prelucrează materialul visului pentru o ficțiune de-a lui. Știe că dacă se mișcă prea iute, visul se va evapora. Știe că trebuie să repete încăperile din vis în gând. Apartamentul

adevărat din Park Avenue și apartamentul de vis din Park Avenue nu sunt identice, dar au trăsături comune.

După cafea și o felie de pizza pe care o găsește învelită în folie de aluminiu pe al doilea raft al frigiderului, E tastează la calculator versiunea de mai sus a visului, pentru a o studia. De asemenea, ia cartea pe care o citea în seara precedentă, *Însemnările iezuiților asupra misiunilor indiene din Noua Franță, 1637-1653*, și găsește următorul fragment pe care l-a subliniat. În 1648, părintele Paul Ragueneau scria: *Huronii cred că sufletul nostru mai are și alte dorințe în afara celor conștiente, care pot fi și firești, și ascunse, și care ni se fac cunoscute prin vise, acestea reprezentând limbajul sufletului.* E își amintește că înainte să se ducă la culcare citea însemnările unui alt preot iezuit, care descria un ritual al huronilor prin care ziua se puneau în scenă visele, ele fiind jucate în așa fel încât să fie ostoită foamea sufletului. Preotul povestea că într-o zi a găsit un om care cotrobăia nebunește prin tabără, aruncând cu obiecte, părând să caute disperat ceva. Când preotul l-a întrebat ce face, omul a răspuns că omorâse în vis un francez și căuta un obiect care să-i aline sufletul. Preotul i-a dat omului o haină, zicându-i că îi aparținuse unui francez care murise. Omul s-a liniștit primind darul și s-a dus la ale lui. E se întreabă dacă povestea asta e originea hainei zburătoare din visul său.

E izolează elementele visului pentru a propune posibile interpretări sufletești

Locul: Vechiul pat al lui E, din vechiul apartament, unde E și-a petrecut copilăria și adolescența și pe care l-a vizitat în

primii ani de maturitate. Terenul bătăliilor parentale, în mare parte tăcute.

Așternuturile sufocante: De ce sufocante? Posibilă trimitere la o senzație apăsătoare simțită de E în casă în perioada creșterii și la crizele din copilăria lui E și, mai târziu, la atacurile de panică în timpul cărora simțea că nu mai poate respira. Din când în când, E încă simte amenințarea sufocării și ține două pastile de lorazepam în portofel, ca să le aibă la nevoie.

Filtru nr. 2: ambiguu. În viața reală, E folosește filtre nr. 4 pentru aparatul său. De ce numărul 2? E se gândește la dúbluri, la gemeni, reflecții și fel și fel de chestii binare. Urăște gândirea binară, lumea în perechi. Să fie o aluzie la tata și mama care locuiau în Park Avenue, la nr. 1185? E începe să simtă visul în oase. A citit despre cercetări asupra somnului și despre cum oamenii de știință își trezesc „subiecții“ ca să-și povestească visele. „Am visat filtre de cafea nr. 2“, își imaginează că-i zice unui bărbat în halat alb. Și apoi își zice: cafea și ceai, doi la ceai, tu cu mine. Își amintește de A, la seara neosituaționistă, cu chipul ei serios și prezentarea ei, „Capitalismul tehnoculturii, noua sa monedă, informația, și strategii de rezistență prin *subvertisting*[1]“. Discutase jumătate de oră cu ea și vorbele ei îi rămăseseră în minte: „Ai vrea să bem odată o cafea sau un ceai?“. Dar gura lui refuzase să se miște. Cafea. Ceai. Doi. Tăcerile acestea survin adesea. Dezamăgirea de sine e profundă.

Mizeria din dulap, ca un chip: haos, porcării, materie dezorganizată. E recunoaște că se găsește adesea într-o teribilă stare de confuzie în legătură cu drumul său în literatură, în politică, în dragoste. Scrie zilnic, încet, încet. Propozițiile se smulg cu greu din el. A încercat scrierea automată. A încercat acrostihuri, poezii în formă de listă, chiar și vilanele. Acum își povestește visele. Citește cartea lui Georges Perec, *Viața. Manual de întrebuințare*. E vrea să fie Georges Perec. I-ar plăcea să scrie o carte fără litera *e* sau *a* sau *t*. A încercat, dar e înnebunitor de greu. Și totuși, are nevoie de forme. În unele zile, nu părăsește apartamentul. Scrie și apoi citește și apoi devine confuz și face niște diagrame care nu interesează pe nimeni. Poate că e propriul lui chip, mizerabil și mucegăit, pe care nu-l recunoaște în dulap.

Costum suspendat în aer: E are un costum și-o cravată. Pantalonii de la costum i-au rămas scurți. Tatăl lui E purta costum și cravată în fiecare zi la serviciu. Avea șiruri de costume în șifonierul său, unde E obișnuia să se ascundă sub curelele de piele, fiindcă miroseau frumos. Tatăl lui E era plecat adesea. E se ascundea în șifonierul tatălui său și inhala mirosul tatălui și se juca cu soldățeii lui pe lemnul răcoros. Ținea mereu lumina aprinsă. Ura șifonierele când era în afara lor, așa că strategia lui fusese să se bage în ele. Înăuntru, șifonierul se schimba. Era confortabil. Uneori E se ridica în picioare și freca un pic stofa costumelor, nu prea mult, de teamă să nu lase urme pe ele sau să le tocească cu degetele, însă unele materiale mai aspre le ura și nu le atingea. Zicea că sunt dușmanii lui la atins. E își simte ceafa lipită de peretele

șifonierului. Își amintește senzațiile astea încinse și rele, ura lui deznădăjduită când se gândea la școală. E își amintește cum se împingea cu capul în burta mamei, cât de tare putea, ca să se elibereze de apăsarea lor. Ea îl lăsa.

Costum suspendat în aer în fața ferestrei de la bucătărie: Tatăl lui E a suferit un atac cerebral la masa unde luau micul dejun din Park Avenue nr. 1185, pe locul de la fereastră. Prin urmare, E a visat fereastra și costumul care zbura dincolo de ea, a visat un om fără de trup, în exil. Moartea este exilul din trup, exilul din toate, își zice E. Nici E, nici sora lui, M, n-au fost prezenți când tatăl lor a fost doborât de accidentul vascular cerebral. Mama lor a fost prezentă. Ea a mers cu ambulanța. Când E și M au ajuns la Urgență, pe Sixty-eighth Street, urgența se încheiase. Urgențele se încheie fie cu viața, fie cu moartea. Pisica lui Schrödinger nu există în lumea pe care o cunoaște E. Viața și moartea nu coexistă într-un același trup. E își amintește cuvintele *hemoragie anevrismală subarahnoidiană*. Își amintește scaunul de plastic bej din sala de așteptare și semnul în zigzag cu cerneală de lângă coapsa lui, când stătea pe el. Își amintește că voia să nu-l atingă nimeni.

Zburând drept către est: Treaz, E rezolvă ușor această enigmă. Thailanda este o țară de la răsărit. Rădăcinile materne ale tatălui lui E sunt dinspre est. Picioarele arată spre bunica lui, spre Khun Ya, cu unghiile ei tari, de-un roșu aprins, și zâmbetul ei larg.

E salvează hainele care par să conțină pe cineva, însă acel cineva nu e de văzut: Tatăl mort al lui E nu mai e de văzut. Oare fiul vrea să salveze ce-a mai rămas din tatăl lui și e în pericol de-a fi suflat de vânt? Și ce să fie acel ceva? E a refuzat banii tatălui, cu excepția unei sume anuale modeste, dar știe că e ipocrit. Ar trebui să devină sudor și să scrie noaptea. S-a interesat de lecții de sudură. A primit chiar și broșuri prin poștă de la Apex Technical School, dar nu s-a apucat niciodată de învățat. E un filistin răsfățat și bleg care n-o să devină niciodată sudor. Oare nu cumva vrea să se țină bine de moștenirea tatălui său, de banii lui, de costume, de colecția de artă și de toate celelalte capcane burgheze imaginabile? E n-a plâns după ce a murit tatăl lui. S-a întrebat de multe ori de ce nu a plâns. Își amintește hainele strânse în brațe din vis și senzațiile de ușurare, de tristețe și milă mult mai puternice pe Tărâmul Somnului decât pe Tărâmul Treziei.

Sophus Bugge în buzunarul sacoului: Obiecte ascunse în buzunare. Tot ce se poate vedea din afară e o umflătură sau o gâlmă. În vis, lui E numele nu i-a spus nimic, dar treaz își amintește că Sophus Bugge a fost un filolog norvegian celebru pentru o ediție critică a *Eddei poetice*, o carte cu poezii mitologice și epopei din secolul al XIII-lea, pe care E a citit-o cu ani în urmă fiindcă a descoperit că îl influențase pe Tolkien, scriitorul-erou al copilăriei sale. Iar autorul *Eddei*? Anonim. Necunoscut. Fără nume. E revine la Bugge. A fost un avid colecționar de cântece populare norvegiene și savantul care a descifrat Vechiul Futhark. Lui E îi place cum sună Vechiul Futhark. Lewis Carroll ar fi putut inventa aceste cuvinte, dar ele nu-s din „Jabberwocky“. Ce-are de-a face Sophus Bugge cu

toate astea? De ce se află numele lui Bugge în buzunarul costumului tatălui? Iar acum, în timp ce scrie, îi sare în față răspunsul la ghicitoare. Vechiul Futhark este o formă de alfabet runic: rune, runic și persoana Rune, fațada mamei lui E pentru ultimul ei proiect. E strigă tare „Evrika“. E simte victoria. Este deosebit de mândru de istețimea visului său. Nu se numea labirintul mamei *Dedesubt*? Sub, dedesubt, ascuns într-un buzunar de costum. Harriet Burden stă ascunsă sub Rune, care stătea sub Sophus Bugge. Oare și-a găsit mama în buzunarul tatălui?

E nu știe ce-ar putea însemna asta. Recunoaște că interpretarea e întotdeauna multiplă. Știe că asocierile pot purta omul pe multe cărări. Un vis nu poate avea o unică interpretare. Nu se deranjează să decodifice pliseurile. Încă îl enervează. Persistă, ca o substanță iritantă. E vede materialul transparent, mătăsos mișcându-se sub el și simte dezgust, de parcă cele două lumi, a somnului și a treziei, s-ar fi ciocnit una de alta.

1. Un fel de antireclame, o practică de ironizare a campaniilor publicitare; termenul combină publicitatea cu gestul subversiv (*advertising*, *subversive*) (n. tr.).

Harriet Burden

Caietul D

7 februarie 2003

Aseară i-am văzut venind unul după altul, așteptând la o coadă lungă afară, în fața galeriei și-a labirintului, a labirintului meu. Îmi venea să-mi dau capul pe spate și să urlu: „E al meu!“, dar am strâns din dinți. Harry cea ametită, supărătoare și nedreptățită, o fantomă rămasă pe afară la propriul vernisaj. Am stat o vreme la coadă, după două tâmpite țanțoșe, cocoțate pe pantofi cu tocuri atât de înalte, încât li se clătinau genunchii la fiecare pas, și le-am ascultat purtând o discuție lungă despre meritele a ceva numit „superdetox“, care implica limonadă și sare. *Ah, Doamne, Lindsay, două kile jumate în trei zile. Ah, Doamne, ce chestie fantastică, ah, Doamne.*

Patrick L. m-a acostat în legătură cu o posibilă scoatere la licitație a unui Klee. E doar un zvon, Harriet? Tipul emana un vag miros de somon afumat. Sub luminile felinarelor, am remarcat că avea pe obraz un coș sau poate o iritație. Trecuse deja prin labirint.

E minunat. Rune e un geniu, un geniu dat naibii.

L-am întrebat dacă nu cumva exagera.

Tu n-ai văzut încă expoziția. Ai văzut Banalitatea farmecului*, nu?*

Am încuviințat.

Ei bine, asta-i și mai bună. Iar apoi a sărit la Felix, jumătatea mea mai bună și îngropată. Atât l-a dus pe el mintea să spună. M-a văzut, s-a gândit Felix, s-a gândit văduvă, a emis un șuvoi locvace de laude pentru soțul cel mort. Nimeni nu l-a înlocuit cu adevărat pe Felix, cu siguranță nu Burridge, așa la modă și global cum e el, și, apropo, și-a amintit el, *eu* ce mai fac, poate luăm *prânzul* împreună într-o zi? La cuvântul *prânz*, Patrick L. a avut o sclipire. Am înțeles brusc substantivul ăsta. Am încuviințat din cap, cu bărbia în mișcare. De ce? Ar fi trebuit să scutur zdravăn din cap, nu, nu, nu. Am zâmbit? O, Doamne, am zâmbit? Sper că nu am zâmbit.

În timp ce vorbeam cu Patrick L., m-am întrebat de ce, de ce nu-s și eu ca ei? De ce sunt o străină? De ce am fost mereu pe afară, împinsă în afară, niciodată una dintre ei? Ce e asta? De ce privesc mereu din afară pe fereastră? Îmi simțeam tot trunchiul străbătut de fisuri gata să se crape. M-am gândit la sacul de box din atelier, ce bine era să-l tot lovești. Mi-a venit să-l pocnesc pe tip. În gând, l-am văzut izbindu-se de peretele din spatele lui și prăbușindu-se în canal.

Am părăsit coada și m-am dus până la colțul cvartalului, iar de acolo am privit. Știam că Rune o să mă aștepte să apar, dar n-aveam de gând să intru. Phinny și Marcelo au dat peste mine, dragul de Phinny, însă el nu mai e chiar același Phinny de-acum, nu mai e Phinny al meu, nu mai e bărbatul de sub

acoperișul meu, nu mai e tovarășul meu care dansa și cânta. De-acum l-am pierdut. A vrut să vin cu ei la cină, dar am zis nu. Nu, am zis, nu. Cred în nu. Cred într-un nu dur, rezistent, diamantin. Nu și iarăși nu. Nu, nu voi face asta. Nu și niciodată și nu. Prefer să nu. Mi-e greață de mor să zic da. A, da, așa voi face. Da, bineînțeles, desigur, da, dragă, da, scumpete. Da, da, da. Și ea a zis da.

Iar când ei s-au îndepărtat mână în mână, am simțit că-mi vine să plâng, dar n-am plâns. Nu, nu. Nu voi plânge.

Scriitorii trebuie să scrie și criticii să critice și recenzenții să recenzeze și căcăcioșii să se cace, și așa vor și face.

A venit vremea mea și, indiferent ce vor spune ei – atâtea și atâtea mediocrități –, nu asta contează. CUM VĂD EI e tot ce contează, iar ei *nu* mă vor vedea pe mine.

Până când voi ieși la lumină.

25 februarie 2003

Lui Rune îi e așa ușor să strălucească. De unde îi vine acea ușurință? El e atât de ușor. Eu sunt legată de pământ, sunt Caliban, iar el e Ariel. Și sunt nevoită să-i urmăresc zborul imponderabil pe deasupra capului meu, în vreme ce stau ascunsă sub pământ, cu gânduri maronii clocotindu-mi în mațe. „El e propria-i temniță.“[*1] Eu, Harriet Burden, sunt o mașinărie de răzbunare și ciudă. Fierb din tot corpul devorând cronicile, știrile și comentariile despre splendida lovitură dată de Rune. I-a cucerit pe toți. Omul care a scris cronica din *The Gothamite*, Alexander Pine, nu știe că a scris despre mine, nu despre Rune. Nu știe că adjectivele *robust*,

riguros, *cerebral* pot fi revendicate de mine, nu de Rune. El nu știe că e o unealtă a răzbunării mele. Nimeni nu se bucură mai tare de răzbunare ca femeile, a scris Iuvenal. Femeile savurează cel mai mult răzbunarea, a scris Sir Thomas Browne. Dulce e răzbunarea, mai ales în cazul femeilor, a scris Lord Byron. Iar eu zic, măi băieți, mă întreb de ce. Mă întreb de ce.

1* John Milton, „Comus, A Mask“ (p. 388).

Harriet Burden

Caietul O

Vino pe la mine, a zis Rune ieri la telefon. Avea ceva să-mi arate, parte din „numărul nostru“, și mi-a dat un indiciu: „fericirea ta“. Și am stabilit pentru astăzi la patru, iar eu am știut c-a venit vremea să punem la cale dezvăluirea, pentru că s-a trăncănit destul prin presa scrisă despre expoziție și, da, mă va face fericită să ies la lumină. Asta a fost ieri. Azi te-ai dus cu mașina în Tribeca și te vezi pe tine acum, zâmbind când ieși din lift, optimistă fiindcă întreaga poveste e aproape încheiată, iar tu și tovarășul tău de complot sunteți pe cale să le-o serviți și îți zici: o să levitez asemenea dansatoarei mele mascate, o să mă înalț de la pământ ca o pasăre phoenix. Oricum n-ai mai fi putut îndura mult, te gândești și te așezi, iar el te întreabă dacă indiciul te-a condus la o soluție, iar tu îi spui: Da, e vremea să înfloresc, să-mi găsesc fericirea. E vremea să le spunem tuturor. I-ai explicat că articolul din *Ochiul deschis* va fi publicat în numărul următor, sub formă de scrisoare, că ți-a făcut o deosebită plăcere și numai să te gândești la asta și apoi i-ai mulțumit. I-ai mulțumit că a fost parte din poveste. I-ai mulțumit că te-a lăsat să îl „îmbraci“ ca

pe-o haină. Te-ai aplecat înainte și l-ai mângâiat pe mână și iarăși ai zâmbit, ca ultima proastă. Ai zâmbit.

Iar el și-a aprins o țigară și s-a uitat la tine. Fuma și bâțâia din genunchi și-și lingea dinții, iar apoi a pus un DVD la televizor. Vreau să vezi ceva, a zis, și să nu spui că nu ți-am dat nici un indiciu, fiindcă ți-am dat.

L-am văzut pe Felix și câteva clipe n-am mai avut aer.

I-am văzut pe Felix și Rune.

I-am văzut stând unul lângă altul pe o canapea, într-o cameră ciudat de pustie – nimic pe peretele din spatele lor.

Și am întrebat: De ce?

Uită-te, mi-a zis.

Am scuturat din cap. Așa s-a întâmplat, nu? Eram șocată. Și mi-era frică. Nu voiam să îi văd pe ei doi, dar nu puteam întoarce privirea. I-am privit stând pe o canapea într-o cameră goală.

L-am privit pe Felix, care fusese readus la viață în film. Nu purta sacou, doar o cămașă de-un gri deschis și cravata Hermès verde-cenușie primită de la mama lui, cea pe care i-a curs sos de salată la o cină organizată la Met, cea care n-a putut fi salvată la curățătorie, și mi-am amintit florile de pe masă, și cartonașele cu numele indicând locurile, și plictiseala mea din seara aceea de la muzeu. În ce an s-a întâmplat asta? m-am întrebat disperată. După cina aceea, n-a mai putut să poarte cravata. Îmi amintesc că cei doi bărbați care stăteau în stânga și în dreapta mea se întorseseră cu spatele, să vorbească cu cine-or fi vorbit, iar pe mine m-au lăsat singură

cu vocea mea interioară, întrebându-mă de ce-am venit. M-am uitat în ochii soțului meu mort din film și la bărbia lui fină, proaspăt rasă, și la firele cărunte de lângă frunte și am încercat să-mi amintesc când îi dăruise mama lui cravata, dar n-am reușit. Părul avea ceva fire cărunte, însă mai târziu, mai târziu avea să albească de tot.

Am așteptat, îngrozită, să se întâmple ceva, însă cei doi bărbați n-au făcut nimic. Se uitau lung drept în față, în obiectiv, iar apoi, poate după ce s-a scurs un minut, au schimbat un zâmbet și s-au întors iar spre cameră.

Fusese un zâmbet intim?

Am rămas cu gura căscată și am zis: De ce nu mi-ai spus că-l cunoști pe Felix?
Felix pentru fericire, a zis, Felix al tău, fericirea ta.

Harry, stăteai față în față cu Rune și îți picase falca. Nu știi cum arăta chipul tău, dar știi că nu-ți puteai ascunde durerea.

N-are nimic de-a face cu tine, dragostea mea, a zis Felix. N-are nimic de-a face cu tine.

Ce cauți aici, Harriet?
N-ar trebui să fii aici.

Dar de ce nu mi-ai spus că l-ai cunoscut pe Felix? De ce nu mi-ai spus că l-ai cunoscut pe Felix?

Contează? Contează că Felix și cu mine eram apropiați? a zis el. Vorbea mult despre tine, să știi. Te considera genială. Te admira.

E parte din joc, am zis. Nu-i așa?

Iar el a zis că era chiar jocul, că era o parte nouă din joc, și a scos o cheie din buzunar. A ținut-o ridicată. N-a mai deschis o ușă de ani de zile. E doar un suvenir.

A fost o cruzime. El era crud.

Și tu ce-ai făcut, Harry? Ai dus mâna la gură ca să ascunzi ce se întâmplă cu ea și te-ai uitat lung în podea. Așa este? Da, îți amintești cum îți țineai gura cu mâna ca să nu-ți vadă el emoția. Ce ai simțit? Uimire? Nu, chiar nu, nu așa ceva. Tăișul trădării, vechi și noi. Iar apoi ți-ai coborât mâinile. Fața îți rămăsese neclintită. Da, îi puteai simți neclintirea.

Ești atrasă de mine, nu-i așa? m-a întrebat. S-a ridicat în picioare. Eu am rămas așezată în scaun, iar el mi-a atins gâtul cu o mână. Te excit, nu-i așa? Am clătinat din cap că nu.

Nu, am zis tare, nu.

Să-l joc pe Felix? Am putea să ne jucăm de-a Richard și Felix, nu crezi c-ar fi amuzant? Sau să-i jucăm pe Rune și Felix. Tu ai putea să fii eu.

Nu m-am uitat la el. Refuzam să mă uit la el.

Doar știi ce-i plăcea lui Felix, nu? Doar știi ce-l făcea fericit, nu? Hai, sigur știi.

Nu am vorbit.

E atât de simplu, a zis el, e atât, atât de simplu. Îi plăcea să se uite.

Iar eu îmi simțeam capul golit.

Cum s-o facem? a zis el. Poate c-ai prefera să fii Ruina? Felix uitându-se la Richard și Ruina ar putea fi amuzant, sau Rune și Ruina, sau Rune și Richard. Am putea să ne imaginăm că el se uită la noi. Fericirea ta, Felix al tău. Felix știa de tine, Harry? Îți știa secretul? Tu ești Ruina, nu-i așa, Harry? Eu te jucam pe tine, o pizdă mică, respingătoare, smiorcăită, nesigură.

Astea-s cuvintele pe care mi le amintesc. O să mi le amintesc cât voi trăi. Ele vor fi cicatricele mele.

Stăteam în tăcere, neclintită ca o stâncă. Harry, stânca. El a vorbit despre cât de bine mersese *Dedesubt*, mult mai bine decât se așteptase. Era surprins de succesul expoziției, cu adevărat surprins, și și-a pus mâinile pe umerii mei și mi i-a strâns tare. A zis: Dar, pe de altă parte, *zău*, imaginează-ți ce s-ar fi întâmplat dacă ar fi fost numele tău pe afiș. Ai dreptate, Harry. N-ar fi fost nimic.

Și tu stăteai acolo tot neclintită, în timp ce el te apăsa cu mâinile pe umeri, și nu le-ai smuls de pe tine și n-ai făcut nici o mișcare ca să-l oprești. N-ai țipat și nu l-ai lovit. Iar când el și-a pus mâinile pe gâtul tău și a strâns ușor și a zis că se joacă doar, unde ți-a fost furia atunci, Harry? Ce era cu tine, Harry? A zis că strangularea poate fi excitantă, orgasmică, dacă nu exagerezi.

Ți-a fost frică, Harry?

Da.

Iar apoi ți-a dat drumul la gât, dar nu te-ai mișcat nici atunci. Așa este?

Da.

Iar apoi te-a plesnit tare. Și tu te-ai mișcat?

Nu.

Erai ca un copil încremenit pe un scaun la colț, un copil care fusese pedepsit fiindcă vorbise neîntrebat, fiindcă nu ridicase mâna în clasă. Un copil tăcut, făcut din piatră.

Iar Rune a zis că o să păstreze lucrarea ca fiind a lui. E a mea acum. E vorba de deghizare și de și mai multă deghizare, Harry, a zis. Ridici o mască și dai de alta. Rune, Harry și apoi iarăși Rune. Am câștigat.

Ce însemnau aceste cuvinte?

Iar apoi a zis: Oamenii știu, oamenii știu de boala ta.

Boala mea? am repetat.

Căderea ta psihică.

Iar eu m-am gândit: căderea mea psihică? Am avut eu o cădere psihică? O cădere psihică a fost ce-am avut eu după moartea lui Felix? Da, poate. Îi povestisem lui Rune de vomitat, de Felix, de doctorul F.

Am devenit conștientă că înghițeam. Trebuia să înghit cu zgomot. Nu mai știam cum să înghit fără să se audă.

Apoi copilul împietrit s-a ridicat pe picioarele sale țepene, de piatră, s-a aplecat, și-a cules geanta ce aparținuse femeii fericite care intrase mai devreme pe ușă. Cu câte minute mai devreme?

Picioarele se mișcă mecanic.*[1]

Și-a găsit jeepul pe Hudson Street. Lumea de afară i se părea agitată. S-a uitat pe geam înăuntru la Bubby's și a văzut oameni mâncând, furculițe în mișcare, încolo și-ncoace. A văzut guri mestecând, o mână ținând strâns o bere aurie de pe o masă. A văzut altă gură deschizându-se într-un râs și, dedesubtul ei, o bărbie tresăltând, deasupra ei, ochi mijindu-se. Dar mișcarea ei nu era a lor; ritmul ei nu era al lor.

Niciodată nu fusese al lor, nu-i așa? Nu, ea trăia în alt timp, în altă cadență. A luat-o cu mașina până în Red Hook, oricine-ar fi fost ea, și s-a întins pe jos în atelier. Barometrul i-a adus un desen cu un înger căzut care avea aripi uriașe, străbătute de vene. El a zis: Pari moartă, Harry. Ea a zis: Mă simt moartă. Iar el a zis: E-n regulă. Nu-ți face griji. Ni se întâmplă tuturor uneori, și mai târziu, câteva ore mai târziu, ea l-a sunat pe Bruno, iar când el a venit ea i-a spus o parte din poveste, dar nu totul. Trebuia să-și ascundă rușinea, să acopere arsurile care aveau să devină cicatrice. Nu-i putea spune despre Ruina, acea nefericită copilă ce se transformase în piatră și apoi ieșise în stradă cu capul plecat.

1* *Complete Poems of Emily Dickinson*, p. 372. Versul e un citat din poemul care începe cu „After great pain, a formal feeling comes…“ (în românește în Emily Dickinson, ed. cit., „După-o mare durere, urmează o senzație solemnă“, p. 215 – n. tr.).

Maisie Lord

(transcriere editată, 13 iunie 2012)

Cu doar o săptămână în urmă, am găsit unul dintre caietele mamei ascuns după un șir de cărți din mica clădire de pe Nantucket pe care-o numim „casa copiilor“, pentru că eu și Ethan dormeam acolo când eram mici. Sunt deja opt ani de când a murit mama, dar ar mai fi putut trece mulți ani fără ca acest caiet să iasă la lumină. Ethan și cu mine am hotărât să vindem casa din Nantucket și ne aflam acolo singuri, sortam lucrurile atenți și stabileam ce să salvăm și ce să dăm, am râs mult și ne-am amintit cum am găsit pescărușul mort pe plajă și cum ziceam că pietrele verzi pe care le găseam erau fermecate, și cum eu înotam în fiecare zi, iar Ethan nu, fiindcă are fobie de apă, iar acum poate să recunoască, bietul de el. Când eram mici intra în apă și a învățat să înoate, dar cred că mereu s-a temut să nu se înece și nu mai trebuie să se prefacă acum că-i place să înoate. Caietul gri și simplu era înghesuit între *Comoara din insulă* și *Pippi Șoseța*, iar eu am recunoscut pe loc scrisul de mână extravagant al mamei, cu buclele sale mari, „Caietul O. Al cincilea cerc“. Și-a clasificat cu litere zecile de caiete în care scria. Ani de zile îi parcursesem

caietele pentru *Masca naturală*, care e în sfârșit gata. După moartea ei, am găsit sute și sute de pagini cu scrisul ei care umplea un caiet după altul. Împreună, ele alcătuiesc un veritabil tom.

I-am spus lui Ethan că o să citesc eu prima caietul și apoi i-l dau lui. E ciudat, n-aș fi îndrăznit sub nici o formă să-l citesc când era mama în viață, însă morții își pierd intimitatea sau mare parte din ea. Controversa legată de mama, Rune și *Mascări* încă nu s-a stins, deși aceia dintre noi care au fost apropiați de mama au o idee destul de clară despre ce s-a întâmplat cu adevărat, fiindcă noi credem în ce-a scris ea. După ce-am citit caietul, i l-am dat lui Ethan și m-am dus la plimbare pe Squam Road, vechea stradă pe care o cunoșteam atât de bine, simțindu-mă mâhnită și tulburată. Bănuiesc că încercam să pun cap la cap frânturile din aceste mame pentru a alcătui o singură persoană și nu mi-era ușor. Trebuia să fac loc și pentru viața dublă a tatei, iar asta era dureros. Jocul cu măștile pe care mama și Rune îl jucaseră pe Nantucket avea să se transforme în dansurile din *Dedesubt* și mi se părea că bărbatul Richard Brickman și fata Ruina reprezentau două fațete beligerante ale mamei. Cu toții avem părți mai slabe și cu toții avem și părți crude și autoritare, dar cred că de obicei ele sunt mai bine amestecate între ele față de cum erau la mama. Mi-a făcut rău însemnarea ei despre vizita la Rune și înregistrarea pe care i-a pus-o el. Întrezărisem și eu o latură sadică a lui Rune atunci când mă necăjise cu o cheie la vernisajul *Camerelor sufocării*. Mă întrebasem ce voia mama, ce spera. Era atât de obositoare, de dementă, de umilitoare această lume a câștigului, a pierderii și a jocului în care trebuie să te prinzi, dar mama își dorise să facă parte din ea

cumva, iar Rune știuse cum să o rănească, în ce punct să lovească. Ca să fiu sinceră, simțeam nevoia să suprim acea însemnare și la fel și pe altele, să le rup din caiet și să ard paginile, dar ar fi fost o prostie. Când mă plimbam prin soarele fierbinte pe drumul prăfuit, pe lângă cutiile poștale cunoscute, în fața ochilor îmi stăruia o imagine a mamei, nu de adult, ci de copil, exact ca în comparația ei: *Erai ca un copil încremenit pe un scaun la colț.* Asta e imaginea pe care încă o am în minte atunci când mă gândesc la acea cumplită întâlnire dintre mama și Rune: mama mea cea înaltă, puternică și pătimașă, ca fetiță tăcută, o fetiță preschimbată în stană de piatră.

Când m-am întors de la plimbare, l-am găsit pe Ethan întins în patul supraetajat, jos, cu caietul lângă el. S-a întors ca să se uite la mine, iar eu am văzut-o pe mama. Clipa aceea a neașteptatei recunoașteri a durat doar câteva secunde, dar mi-am văzut mama în fratele meu, iar apoi ea a dispărut la fel de iute cum apăruse, însă m-a zguduit un pic. M-am așezat lângă Ethan, mi-am pus palma pe brațul lui și-am așteptat să văd ce părere are. El s-a uitat la mine și-a zis:

— Îmi place scriitura.

Am izbucnit în râs. Cred că mă simțeam ușurată. Eu nu mă gândisem deloc la partea estetică. Ethan a continuat, zicând că admira felul în care executase mama trecerea de la persoana întâi la a doua și la a treia. Făcea totul să pară așa de simplu. I-am zis fratelui meu că-l iubesc. El a dat din cap. Când îi scriu un e-mail lui Ethan, mereu semnez „Cu drag, Maisie“, „Dragoste și pupici, Maisie“ sau „A ta soră iubitoare, Maisie“, iar el și le semnează cu „Ethan“. Așa a fost mereu și așa o să fie mereu. M-am obișnuit. Ethan a zis că unele însemnări din

caiet trebuiau incluse în carte și că o să scaneze materialul și să sune imediat la prof. Hess, înainte să fie prea târziu.

Eu eram de părere că ar trebui să ne gândim bine, să cântărim plusurile și minusurile. Am vrut să știu dacă lui însemnările nu i se păreau tulburătoare, terifiante, de fapt. El a zis că da, însă aici era vorba de moștenirea mamei, de opera ei ca artistă. Acest caiet, a insistat Ethan, explica misterul lui Richard Brickman. El credea că „Harriet“ ar fi vrut ca povestea acelui pseudonim să fie spusă. Brickman era încă unul dintre alter egourile mamei noastre, parte dintr-o narațiune mai amplă. În cele din urmă, Ethan m-a convins că are dreptate.

L-am întrebat pe Ethan care erau păcătoșii din al cincilea cerc al *Infernului* lui Dante, fiindcă eu nu mai țineam minte. Mânioșii și ursuzii, a zis el, Cânturile al VII-lea și al VIII-lea. Mânioșii și ursuzii sunt damnați să se tăvălească în mizeria, în duhoarea și-n atmosfera fetidă a râului Stix. Ethan are o memorie minunată când vine vorba de cărți. Zice că adesea, nu întotdeauna, dar adesea, vede în gând pagina și numărul paginii și uneori poate citi pasajul. N-a putut de data asta, însă știa că Virgiliu și Dante se întâlnesc cu Furiile, care o cheamă pe Meduza, să vină și să-l preschimbe pe Dante în stană de piatră. Iar ea nu o face, desigur. Dacă ar fi reușit, poemul s-ar fi terminat. Rune a transformat-o pe mama în piatră, cel puțin pentru o vreme. Îl urăsc pentru asta. Îl urăsc și acum, chiar dacă e mort. Și înțeleg supărarea mamei, mânia ei, furia. Pe dosul copertii Caietului O, am găsit aceste cuvinte: „Revărsați peste omul acesta suflările voastre de sânge, mistuiți-l în focul răbufnit din măruntaiele voastre, urmați-l și sleiți-l într-o nouă goană“[1].

Aceste cuvinte cumplite sunt din Eschil, *Eumenidele*, a treia piesă din *Orestia*. Oreste și-a omorât mama, pe Clitemnestra, iar în piesă duhul femeii ucise îndeamnă furiile să-i răzbune moartea, să pedepsească matricidul.

Mama încă îmi mai apare în vise. Acum este întotdeauna un duh. În primii doi, trei ani de după moartea ei, îmi apărea așa cum fusese în viață, iar eu mă duceam într-un suflet spre ea și, de câteva ori, ea m-a luat în brațe și m-a strâns, cu buzele lipite de gâtul meu, iar senzația era una de căldură și fericire. Însă apoi a început să se îndepărteze, iar acum, de câte ori o visez, știu că este o fantomă, o persoană moartă, și nu mai pot ajunge la ea. Adesea zdrăngăne prin vechiul ei atelier din Red Hook sau face înspre mine niște gesturi, ca la mimă, pe care nu le pot interpreta. Chiar acum câteva zile am visat că intrase în dormitorul meu de acasă. Era complet transparentă, o adevărată fantomă de modă veche, iar atunci când am strigat-o s-a întors spre mine, a întins brațele și a deschis gura. Vedeam adânc prin ea, până în plămâni, și am auzit-o suflând o dată, iar apoi întreaga cameră a fost cuprinsă de flăcări. Nu mi-a fost frică de văpaie în vis și n-am încercat să vorbesc cu ea. N-am făcut decât să stau în tăcere și să privesc camera arzând.

1. Eschil, *Orestia*, traducere, prefață și note de Alexandru Mitran, Editura Univers, București, 1979, p. 154 (n. tr.).

Bruno Kleinfeld

(declarație scrisă)

Poemul meu epic. Marele experiment al lui Harry. Nici unul dintre noi nu și-a putut arunca favoriții peste bord. Mi-am sechestrat *Meisterwerk*[1]-ul în ascunzătoarea mea sărăcăcioasă, pe care mi-o păstrasem de dragul independenței masculine, și scoteam manuscrisul de zece kile (depozitat în dulap pe raftul aflat deasupra celui cu trei mănuși de baseball scoase pe tușă) pentru revăzut, corectat, tăiat și adăugat, fără știrea lui Harry, care asculta bucuroasă din manuscrisul nr. 2, *Confesiunile unui poet minor*, în continuă creștere, povestea în mare parte adevărată a unui anume Bruno Kleinfeld, soț adulter, evreu și năzuros, din Bronx, ale cărui aventuri se țineau aproape de-ale mele, însă erau binecuvântate cu acea distanță ce apare inevitabil între scriitoraș, cu sinele său din prezent, și diferitele lui versiuni din trecut, abjecte sau mărețe, o ruptură cunoscută de asemenea sub numele de umor, ironie sau uitare. O salut pe Harry pentru că mi-a tras un șut în fund, ceea ce-a avut ca efect dezmorțirea bătrânelor mele degete, care s-au pus pe treabă la tastele elegante ale mașinii Olivetti, o moștenire din 1958 de la scumpul meu

unchi Samuel Kleinfeld. Povestea vieții mele, așa cum a fost ea, părea să îmi iasă cu ușurință, floare la ureche, o poveste, printre altele, despre răcoritoare, știucă umplută și sânii zăpăcitori ai lui Doris McKinny, cărora li s-au acordat trei pagini întregi odată ce-am ajuns la pubertate, la pagina 101.

Nu sunt singurul care constată că autobiografiile devin mai puțin interesante când personajul principal își lasă în urmă tinerețea, așa că am decis să îmi prezint vârsta de mijloc pe repede-înainte: douăzeci și cinci de pagini dedicate eșecurilor mele pe toate planurile, ca poet, soț și tată, expuse într-un registru ironic-eroic, pentru a scuti cititorul de realism sau poate de naturalism – ori cum s-o mai fi numind genul acela abject, cu chiuvete ruginite și veritabilă mizerie. După acea perioadă trunchiată, am ajuns la cele trei fete ale mele, deja mari, și la cel mai nobil vlăstar seminal al meu, nepotul meu, Bran. Da, *Confesiunile* mele au formă de clepsidră. Forma timpului meu pe pământ evită centrul și se dilată la capete, la început și la final. Bran a intrat în viața mea țipând, ca un luptător roșu la față și urât, însă în timp ce scriu aceste cuvinte, el aleargă pe terenul de baseball, trage în mingea de fotbal și-mi explică cum stă treaba cu avatarurile și a devenit, trebuie s-o mărturisesc, farul luminos al bătrâneții bunicului său.

Chiar a doua zi după ce Harry mi-a povestit întinsă pe spate vizita ei la Rune, cu o voce rece ca oțelul iarna, am remarcat că gândurile ei prinseseră nuanța ori poate fuseseră doar presărate cu paranoia. Harry știa că făcuse un târg faustian, bătuse palma ca să-și vândă sufletul, ceea ce fusese foarte riscant de la bun început. Rune, cândva marea speranță, se transformase în Beelzebut. Ea se temea că soțul

răposat trăise niște povești intime cu tânărul lui „prieten“. Oare Rune nu păruse să știe ciudat de multe despre ea de la început? Istețimea lui Rune începea să pară paranormală. Când Harry a decretat cu voce tare că îi lipseau din atelier patru lucrări, am bănuit că unul dintre asistenți i le-a rătăcit sub un munte de lucruri ready-made. Între reprizele de curățenie generală, Harry lăsa un haos plăcut să domnească în atelier. Brațe, picioare, capete, peruci și meșe zăceau împrăștiate pe jos. Stive de lemne, foi de sticlă, colaci de frânghie, sârmă, cablu, unelte și mașinării misterioase erau aliniate pe lângă pereți. Într-un colț, Harry depozita „rebuturile alese“, o colecție dezgustătoare de chestii aduse de prin preajma docurilor, diferite alea-alea și te-miri-ce-uri care se fărâmițaseră, se veștejiseră, se ofiliseră sau ruginiseră, devenind niște chestii atât de sfărâmate, pătate, putregăite sau cocoloșite, încât vechile lor identități nu mai existau printre noi. Mai caută, i-am zis. Poate-s ascunse pe sub rebuturile alese.

Dar Harry îl credea pe Rune responsabil pentru lucrările lipsă. Insista, zicând că el trecuse de numeroasele încuietori și de-un sistem de alarmă ca să-i fure opera. Am întrebat-o în glumă pe Harry dacă nu cumva nu-l confunda pe Rune cu îngerul căzut al Barometrului, un bărbat înalt cu aripi care intra și ieșea în zbor din locuință după cum poftea el. Pur și simplu nu se poate, Harry, am zis, dar ea nu mă credea. Într-o noapte, cu chipul distrus de durere, mi-a șoptit:

— S-a strecurat în mine, Bruno. Mi-a văzut frica. Știe mai multe decât știu eu.

Îl uram pe nemernic, dar știam că e om.

Harry și-a pus speranțele în scrisoarea din *Ochiul deschis*. Când o să apară, zicea ea, toată lumea o să afle. O să fiu liberă. Dar, Harry, i-am zis eu, e un jurnal anost, ocult, abstrus. Câți oameni îl citesc? Cred că Harry n-avea de ales. Trebuia să creadă în victoria ei iminentă. Când revista a sosit în sfârșit, ea mi-a citit cu voce tare scrisoarea, chicotind și țipând de bucurie, zăbovind asupra citatelor care-i aparțineau, înfierbântată la față ca una dintre metamorfele ei electrificate. Am certat-o pentru gluma cu testiculele – *punguța cu doi bani*, am zis, pe bune, Harry. Și cine-i personajul ăsta, Brickman? Își face treaba, a zis ea. Asta contează.

Ți-am zis eu e o expresie pentru nesimțiți și, de vreme ce mă tot pomenesc făcând parte din acea categorie, i-am servit-o și eu lui Harry atunci când Rune i-a tras clapa într-un interviu din paginile *Art Assembly*, în care era întrebat direct de scrisoarea lui Brickman din *Ochiul deschis*. Rune avea tupeu. Ce-i al lui e-al lui.

> *Harriet Lord s-a purtat cu adevărat minunat cu mine, nu doar în calitate de colecționar al lucrărilor mele, dar și ca veritabil sponsor. Și mă gândesc la ea ca la o muză a proiectului.* Dedesubt *nu ar fi existat fără lungile noastre discuții și sprijinul ei generos. Ceea ce nu pot înțelege este faptul că pare să susțină că ea e responsabilă de lucrarea mea. Pare să creadă că de fapt ea a creat-o. Pur și simplu nu înțeleg de ce-ar spune așa ceva. Știți, i-a fost foarte greu după moartea soțului ei și e sub tratament psihiatric de ani de zile. Haideți să zicem că e o doamnă amabilă, dar din când în când e un pic confuză, și să lăsăm lucrurile așa.*

Am fost de față în bucătărie când doamna amabilă, dar un pic confuză, aflată sub tratament psihiatric pe termen lung a azvârlit cu revista jignitoare în raftul cu oale. Am fost acolo când a înjurat, a urlat, i s-au împăienjenit ochii și apoi a orbit de furie. Cu capul plecat, fluturând din brațe, a atacat un raft,

aruncând căni, farfurii și castroane pe jos, unde toate și-au găsit spectaculosul sfârșit în țăndări. După ciocnire, am îngenuncheat pe podea, cu peria și fărașul, ca să adun miile de cioburi, în timp ce Harry stătea așezată pe jos și repeta întruna: „Îl omor“. Faptul că omul îi zisese Harriet *Lord*, nu Harriet *Burden* mai presărase ceva sare pe rana deja deschisă a lui Harry.

Iar eu o tot țineam cu „Ți-am zis eu“. Nu mă puteam abține. Îi spusesem eu că așa o să se întâmple. Harry a compus o scrisoare înflăcărată pentru *Art Assembly*, care n-a fost publicată niciodată. L-a sunat pe Rune și i-a lăsat un mesaj țipat pe robotul telefonic: Mincinosule, hoțule, om îngrozitor, îngrozitor, trădător. Insultele ei nu l-au mișcat. Harry i-a contactat pe părinții lui Anton Tish. Mama lui i-a spus politicos, dar ferm: „Fiul meu nu vrea să aibă de-a face cu dumneavoastră“. Harry a angajat un detectiv particular pe nume Paille, un individ alunecos și laconic cu accent de Maine, specializat în șantaj și extorcări. Paille a dat de urma puștiului într-un *ashram* din India, apoi în Thailanda și apoi în Malaysia, dar după aceea drumul băiatului se încheia, odată cu ultimul bilet de avion. Paille a promis că va continua căutarea.

Sistematic, atent, Harry a strâns fiecare bucățică, fărâmă, așchie și firișor de praf de dovadă cu care să-și susțină cazul. În timp ce săpa prin maldăre, răsfoia prin hârtii și vâna după semne ale drepturilor sale de proprietate intelectuală, s-a luminat dintr-odată – o iluminare cenușie, sumbră, ploioasă –, așadar, Harry s-a luminat dintr-odată cât de atent își ascunsese implicarea. A dezgropat desene de început, din caiete cu schițe, și niște planuri din computer, însă alte desene

și planurile următoare se aflau în posesia lui Rune. E-mailurile ei către el erau criptograme și la fel ale lui către ea. Nici o scăpare. Iar asistenții, despre care ea presupusese că erau la curent, nu erau. Până și Edgar Holloway al III-lea, veteran al atelierului, un Vineri pentru Crusoe-Harry, a trebuit să admită că, de data asta, el nu bănuise nimic. Tot ce știa era că Harry scrisese un cec pentru lucrarea pe care o achiziționase de la Rune, precum și cecuri pentru execuția lui *Dedesubt*, dar un binefăcător nu este un creator, iar Rune îi mulțumise în articolul publicat pentru „sprijinul“ acordat.

Eldridge i-a venit în ajutor. *Luminile artei* a publicat povestea lucrării lor, dar pagina lui plină de elocvență i-a mișcat pe foarte puțini la momentul apariției. Experimentul lui Harry fusese deturnat și strivit, iar ea protesta sus și tare. Odată ce s-au pus în mișcare, rotițele disperării au început să păcăne și să clincăne cu același refren obsesiv. O jecmănise. Nimeni n-o înțelegea. Nimeni nu-i acorda atenție. Toți erau niște tâmpiți, victime ale sexismului mizerabil și ale cultului falusului. Rune ar fi trebuit schingiuit, târât în urma calului și sfârtecat, ochii să-i fie scoși cu o linguriță pentru grapefruit tăioasă ca lama de ras și făcuți chisăliță cu ciocanul. Munca ei de-o viață fusese distrusă, proiectul ambițios, construit cu grijă din cărămizile intelectului ei strălucit – o ironie superbă peste alta –, care avea să demonstreze o dată pentru totdeauna teoriile ei despre favorizarea pe bază de sex și percepție și Dumnezeu-mai-știe-ce, îi explodase în față.

Am implorat-o să renunțe. Expune-ți acum lucrările, am zis. Du-le la cooperativa de aici, din Red Hook. Uită de pseudonime și scorneli, lasă deoparte ironiile și filozofiile. Cui îi pasă de lumea incestuoasă a artei, plină de fraieri și

papagali. Dar Harry nu putea renunța. În plin înec, ea se agăța cu disperare de acea sfărâmătură de catarg plutind în ocean pe care-o numim dreptate. Nu există dreptate, desigur, sau există într-o foarte mică măsură, iar să te bazezi pe ea ca pe-o plută de salvare e o mare greșeală.

Voiam s-o țin în brațe. Voiam s-o trimit pe înălțimile acelea dulci pe care mai fuseserăm de sute de ori, dar ea mă respingea. Mă lătra și mă sâsâia rânjit. Nu-s eu răul aici, i-am zis, însă cumva asta devenisem. Într-o noapte, așezată pe patul mare, feroce în durerea ei, mă lua în derâdere. Cine eram eu ca să-i zic ei și-un singur cuvânt? Eu îmi ratasem viața, nu-i așa? Eu avusesem totul – darurile whitmaniene, pula, pe toți-mai-marii-zilei de partea mea – și le aruncasem la gunoi. Ea, pe de altă parte, se luptase, muncise și muncise și muncise pe rupte, iar acum era trădată. Eu eram jalnic, laș, o lipitoare care trăia din bunăvoința ei. (A se citi din mălaiul ei sau mai degrabă din mălaiul lui Lord.) Se mai întâmplase să ne aruncăm cuvinte iuți și dure, însă de astă dată vocea ei m-a trântit la pământ. Iubita mea cea veselă și bună devenise aspră, tristă și rea. Din poziția mea metaforică, întins pe spate în praful figurativ, am făcut-o cutră castratoare.

A ieșit țanțoșă din cameră și nu s-a mai întors. După ce-am așteptat-o până la trei dimineața, m-am dus peste drum, în vizuina mea, și-am rămas acolo. Nu ne-am mai văzut și n-am mai vorbit trei luni lungi. În mai toate serile de după despărțirea noastră, mă duceam agale până la Sunny's, sperând, plin de neliniște, s-o zăresc pe Harry, dar ea nu era niciodată acolo. Rețineam la vorbă vreun individ stângaci de la bar și-i ofeream povestea incitantă, dar vai-așa-de-sentimentală a declinului și decăderii marelui Bruno

Kleinfeld, povestea despre cum se face că personajul literar K., într-o încarnare mult mai puțin glorioasă decât precedenta, își bea acum serile la barul din zonă, în exact aceleași ore din zi pe care și le petrecuse cândva cu Doamna Mantourilor, ultima mare iubire a vieții lui. Când era suficient de înmuiat și marinat, K. trecea pe modul lăcrimos, smiorcăindu-se pe deasupra paharului de whisky și legănându-se pe melodiile care curgeau din boxele de deasupra capului, la doar treizeci de centimetri deasupra desenului făcut de iubita lui, în care se vedea gașca clienților obișnuiți de la Sunny's, o lucrare de artă care-i sfâșia inima-n două.

Harry fugise pe insula Nantucket. E drăguț să ai case în care să-ți plângi de milă, mari și goale, cu paturile gata făcute. Maisie a fost cea care m-a sunat să-mi spună unde a plecat Harry. A zis că și-ar dori să dregem lucrurile, să ne împăcăm, să aranjăm la loc ce-o fi mers greșit între noi. Mama n-ar trebui să te piardă, a zis. Trebuie s-o ierți, a zis, de parcă iarăși eu eram ăla rău, nu romanticul care ofta, Dumnezeule. Totuși, și lipitoarea, și castratoarea se menținеau pe poziții. Era o pierdere, o pierdere de timp, un timp pierdut. Acum știu asta, însă atunci lumea părea altfel pentru amândoi. Ce pot să spun? Mândria mea fusese folosită pe post de botniță, sau cel puțin asta simțeam, așa că mi-am înnodat-o și mai strâns, doar ca să mă asigur că mă durea cât să-mi justific viața de scrib în suferință.

Iar apoi, la începutul unei seri de primăvară, devreme, mă ușuram cu două versuri de-ale divinei Emily în cap – *S-a dus această lentă zi / I-am auzit osiile trecând*[2] – și am văzut-o pe fereastră pe Harry cum merge cu pași mari jos în stradă, părând slabă, foarte slabă, cu cel puțin vreo cinci kilograme în

minus, poate mai mult. Ne-Harry, mi-am zis, nu Harry a mea. Și, pentru a doua oară în decursul încurcăturii noastre romantice, am coborât scările în fugă și-am ieșit în stradă după ea, însă n-am strigat-o. Am luat-o repede după ea prin aerul rece și-am gonit pe lângă apă. Ca un detectiv particular pe urmele unui suspect, m-am ținut la o distanță de vreo treizeci de metri, dar apoi mi-am zis: Fugi după ea. Hai, prinde-o din urmă, frate. Doar o mai făcusem o dată, nu? Eram pe cale s-o strig pe nume, când l-am văzut pe Rune venind calm înspre ea din direcția opusă, așa că m-am oprit locului.

Cum mă uitam la ei doi, siluetele li se conturau pe întinderea cerului cenușiu și a apei cenușii – iar deasupra lor erau nimburi de lumină galbenă, pe norii joși. Un vânt îi umfla trenciul lui Harry la spate și-i înfoia părul. O pereche de pescăruși băteau din aripi și pluteau, iar băteau din aripi și iarăși pluteau mult deasupra capetelor lor. Scena e vie, o imagine întipărită clar în spațiul meu mental, chiar dacă în retrospectivă amintirea are ceva ireal, ca de vis. Am privit-o pe Harry susținându-și cauza prin mișcări ale mâinilor. Și le scutura sub nasul lui. El s-a aplecat înspre ea. Probabil îi vorbea, dar se aflau prea departe de mine ca să aud ceva. Apoi el a deschis brațele, cu palmele în sus, și și-a exprimat indiferența ridicând din umeri. Nici nu trebuia să-i aud. Trupurile vorbeau de-ajuns. Harry a făcut un pas înainte, l-a apucat de umeri și l-a împins. El s-a împleticit în spate, a făcut câțiva pași ca de dans ca să-și recapete echilibrul și, odată revenit la poziția verticală, a început să-și legene șoldurile și umerii, fâțâindu-se ca un poponar, dar de ce? O tachina, dar despre ce era vorba? Bărbatul și-a continuat gesturile

efeminate, vorbind afectat și țopăind și vânturându-și încheieturile moi ale mâinilor, iar atunci mi-am dat seama că între ei doi era ceva mai mult decât știusem. Doamne, Dumnezeule, oare fuseseră iubiți? mi-am zis. Ea era cu peste douăzeci de ani mai în vârstă ca Rune. O derută grețoasă în zona din jurul plămânilor și apoi o neliniște pătrunzătoare. Am pornit cu pas apăsat înspre ei, cu instinctul de ocrotitor sporind de la o clipă la alta.

Iar apoi, când mă apropiam de ei, am văzut-o pe Harry cum strânge pumnul și-l lovește puternic în față. El s-a poticnit în spate, cu gura deschisă, țipând de durere. Am luat-o la fugă spre ei, dar așa a făcut și toată lumea din zonă care auzise țipetele. Când am ajuns la ei, l-am văzut pe Rune cu mâna la gură, cu sânge picurându-i printre degete. Dar Harry nu terminase. S-a repezit iarăși la el și l-a pocnit în burtă. El a țipat cât l-au ținut rărunchii, dar și-a revenit, a apucat-o de umeri și a împins-o cât colo. Ea și-a pierdut echilibrul și s-a prăbușit pe spate la pământ. O femeie cu ochelari rotunzi și haină în carouri roșii și negre a fugit la Harry și s-a lăsat pe vine lângă ea. Am observat că Harry avea haina pătată de sânge, probabil sângele lui Rune. Atunci ea m-a văzut, bătrânul ei iubit venit să asiste la scandal, și a ridicat privirea cu o figură surprinsă, dar fără furie, fără nici urmă de furie. Doi bărbați îl apucaseră pe Rune de brațe, ca să-l împiedice de la alte gesturi violente. El zicea: Ea m-a atacat, ce naiba. Ea m-a atacat. Și chiar ăsta era uluitorul adevăr, dar cine era să apere un bărbat care stătea lângă o femeie neînarmată care tocmai ce fusese trântită la pământ?

Rune mi-a evitat privirea, iar asta mi-a plăcut. Știa că știam. „A-poetul“ știa că el, Rune, era un nenorocit de

mincinos și hoț. În acea harababură cetățenească se punea întrebarea dacă să se cheme poliția, dacă să se depună o plângere, însă s-a stabilit că nici unul dintre combatanți nu voia implicarea oamenilor legii, și-n timp ce discuțiile continuau, Rune a pescuit un pachet de țigări din buzunarul de la piept și, cuprinzând bricheta în căușul palmei, a tras fumul cu grijă să nu apese buza umflată și sângerândă, privind nonșalant împrejur. Acum o să plec. E absurd. E nebună. Oricine a văzut-o cum m-a pocnit știe că e nebună.

După ce întreg comitetul și-a dat acordul, Rune a plecat. S-a răsucit pe călcâie și a pornit cu pași mari pe promenadă, de-a lungul apei.

Harry nu s-a mișcat. Femeia cu ochelari rotunzi a mângâiat-o ușor, cumsecade, iar apoi, înțelegând că bomba emoțională fusese dezamorsată, ea și ceilalți oameni îngrijorați care interveniseră au plecat pe la viețile lor, câțiva dintre ei întorcând capul ca să se mai uite la noi și să se asigure că doamna doborâtă era pe mâini bune.

Of, Harry, am zis.

Ea a început să dea din cap înspre mine. Bărbia i se mișca automat în sus și-n jos. Gura i s-a întins într-o grimasă și atunci a strâns din ochi ca să-și oprească lacrimile, și-a cuprins capul în palme și s-a pus pe legănat. Of, Bruno, a strigat. Sunt atât de pierdută.

Iar apoi am zis și eu ce trebuia, măcar o dată în viață. Am zis: Frumos croșeu de dreapta, Harry.

Am exersat, Bruno, a spus ea. Am exersat pe sac. Iar apoi și-a ridicat mâna dreaptă, umflată, ca să mi-o arate și am văzut vânătăile care deja luau formă. Luptătoarea rănită s-a prăbușit înspre mine, iar eu am adunat-o de pe jos, cum se

zice. Am adunat-o în brațele mele pe Harry și am pornit împreună spre casa ei, împleticindu-ne, i-am bandajat mâna și am sărbătorit reuniunea noastră.

Trupul tău / n-a mai rămas doar al tău și nici n-a lăsat trupul meu doar al meu.[3] Cuprinzător a mai fost el, Whitman, și lacom, lacom de oameni. Voia să vadă, să audă, să miroasă, să guste și să atingă oameni. Se tăvălea în umanitatea lor. Absorbea orașul cu mulțimile sale ca niște realități tactile. În seara aceea ne-am dus la culcare în patul mare al lui Harry, cuibăriți unul într-altul, iar înainte să adormim m-am gândit la bard, cum plutește deasupra lumii, cuprinzându-i cu privirea pe cei ce dorm, în marea democrație care e somnul. Noi, toate ființele, trebuie să dormim.

După prima ei luptă, care avea să fie și ultima, Harry nu prea a mai vorbit de Rune sau de proiect sau de resentimentele ei, cel puțin nu cu mine. Mă văd silită să mă repliez în mine însămi, așa îi plăcea să zică. Am adoptat poziția kierkegaardiană. Kierkegaardiana în combinație cu regina tragică. Harry cita frecvent din Margaret Cavendish, acea doamnă filozof pitorească, a cărei supremă, arzătoare dorință fusese să-și găsească cititori după moarte. Ducesa de Newcastle visase la o glorie postumă, când avea să fie în sfârșit apreciată. Eu nu auzisem de Cavendish înainte s-o întâlnesc pe Harry, patriarhal cum sunt, însă Harry o iubea. Moartă în 1673, opera ei fusese uitată, ignorată sau denigrată vreme de peste trei sute de ani, înainte să reînvie ea și să înceapă s-o remarce lumea. Harry o îmbrățișa pe ducesă ca pe-o veche și respinsă soră de bătălie într-o lume a bărbaților.

Harry s-a întors la Margaret a ei, la Mama ei din Lumea în Flăcări, o creatură pe care o începuse mai de mult și pe care

aproape o terminase, dar pe care o abandonase fiindcă monstrul ăsta n-o satisfăcuse niciodată. Când am văzut-o prima oară pe mama asta însărcinată, uriașă, rânjind larg, dezbrăcată și încălzită, stând pe vine în atelier cu țâțele ei lăsate, am tresărit fără să vreau. Asta nu mai era vreo cadână dulce și visătoare, supradimensionată, ca aceea pe care o făcuse Harry pentru puștiul ăla, Tish. Femeia asta avea lumi înăuntrul ei. Când te uitai în sus, în craniul ei chel și translucid, vedeai oameni mici, grămezi de liliputani de ceară prinși fiecare cu treburile lui. Alergau și săreau. Dansau și cântau. Săteau la niște birouri miniaturale cu fața la computer, la mașini de scris sau în pagini. Când te uitai atent, vedeai că lucrau la partituri muzicale, la desene, la formule matematice, poeme și povești. Un individ bătrân și bondoc scria *Confesiunile unui poet minor*. Erau șapte cupluri lascive care și-o trăgeau acolo sus, în capul acestui Gulliver feminin – bărbați și femei, bărbați și bărbați, femei și femei – o adevărată orgie. Mai era un duel sângeros, cu săbii, și un criminal cu un pistol, privind în jos, la cadavrul victimei. Erau un unicorn și-un minotaur, și un satir, și o femeie-înger, grasă, cu aripi, și erau o grămadă de bebeluși dolofani de toate culorile. De jos – adică dintre labiile vulvei ei enorme – matriarha cea fertilă scotea la iveală un alt oraș de mici umanoizi. Harry s-a muncit mult cu firele ca să obțină efectul dorit: unii dintre omuleți erau suspendați în aer, între canalul de naștere al păpușii uriașe și pământ. Alții deja aterizaseră la sol și puteau fi văzuți târându-se, mergând, alergând, fugind care încotro din calea creatoarei lor.

Harry considera că piesa nu era terminată. E greșită, zicea, e prea comică. Adăuga litere și numere în multe culori.

Adăuga și alte figurine. Nu conta, zicea ea, dacă cineva o să le vadă sau nu. Ea trebuia să le facă și le făcea – niște oameni mititei, de ceară, perfect alcătuiți. Croia haine pentru unii, iar pe alții îi lăsa dezbrăcați. Putea munci la ei aproape oriunde și nu o dată m-am așezat pe un trupșor tare de pe canapea, sufocând sub fundul meu colosal vreun bărbat, vreo femeie sau vreun copil. După aceste accidente, Harry îmi lua biata creatură șifonată, îi rearanja părul sau membrele și, practic, își tot făcea de lucru cu ea. Ia uite, tu erai, Cornelius, zicea, sau: Keisha, chiar mă întrebam ce s-o fi întâmplat cu tine. În Împărăția lui Harry, nimeni nu rămânea anonim.

În același timp, scria și citea. Lovea sacul de box (un exercițiu bun și o eliberare cathartică a furiei perpetue) și făcea vizite periodice la psihiatru. Filmul lui Maisie, *Vremea trupului*, despre nebunul din casa noastră a ieșit în septembrie. Harry era îmbujorată de mândrie la premiera din New York, de la Quad Cinema de pe Thirteenth Street. Maisie avea darul de-a face nebunia să pară dacă nu normală, măcar inteligibilă. Pe la jumătatea filmului, tatăl Barometrului, Rufus Dudek, un om obosit, cu ochii injectați, care încă trăiește în orașul uitat de Dumnezeu din Nebraska unde și-a crescut fiii, ține în mână desenele uimitoare făcute de cel mai mic dintre băieții lui, Alan (mai târziu, Barometrul), pe când copilul avea șapte ani, și se apucă să-i povestească lui Maisie, aflată în spatele camerei, despre tornada care i-a ucis nevasta. Un perete al rulotei familiei s-a prăbușit spre interior și a strivit-o când el era plecat „în vizită“ cu băieții. Mama lui Alan Dudek a murit din cauza vremii. Alan și-a croit drum spre New York, la Studio School, însă când era la o oră de desenat după model viu a avut o cădere nervoasă și a fost săltat și internat pentru

prima oară – dintr-un lung șir de internări – la psihiatrie. Avea douăzeci și unu de ani când a devenit Barometrul, un om care domolește și stârnește vânturile, un om care simte mișcarea sferelor prin sistemul său nervos high-tech clasa-ntâi, însă atât-de-fragil.

După *Vremea trupului*, Maisie și-a lansat filmul despre Harry. A urmărit-o pe mama ei în atelier, a făcut filmări pe malul apei și a ținut camera atent ațintită asupra lui Harry în timp ce ea își spunea povestea vieții sau expunea idei în care cuvintele *preconceput* și *întrupat* apăreau frecvent. Îi recunosc lui Maisie meritul de a-i fi sprijinit lui Harry demnitatea pleoștită. Subliniez: nu știu ce ne-am fi făcut fără Maisie. Orele de filmare au fost montate. Fiica avea de gând să spună povestea mamei sale, nu conta nici dacă se dezlănțuiau iadul sau potopul, vreun uragan sau taifun, iar asta o făcea fericită pe Harry, măcar și cu intermitențe.

Mi-am făcut și eu pachet autobiografia-liniuță-memoriile, le-am dat unei femei pe nume Edith Klinkhammer (nu glumesc) ca să mi le culeagă la computer, le-am trimis către agenți și, după câteva respingeri, mi-am găsit un reprezentant dornic și apoi, slavă Cerului, un editor din New York, după care Harry a putut jubila zicându-mi „Ți-am zis eu“. Îmi par zile idilice acelea, acum, când îmi amintesc – perioada de libertate de care ne-am bucurat împreună după ce ne-am regăsit. Artiștii aflați în rezidență ne părăsiseră toți cu excepția Barometrului, a cărui existență devenise mai ordonată pentru că acum avea parte de-un doctor și de-un pic de litiu și de-un diagnostic nou – schizoafectiv. Una peste alta, trebuie să numesc acele zile idilice, pur și simplu idilice, zile liniștite, cu cafea și chifle și pa-acum-mă-duc-să-lucrez-

dragostea-mea-te-am-pupat dimineața și mult stat la taifas după muncă despre te miri ce nimic, în timp ce tocam legumele pentru cină sau făceam curat după. Urlam la unison la președintele rău și am avut câteva certuri monstru despre bărbați și femei și ce e înnăscut la un sex sau la celălalt și ce nu este. Da, ca să fiu sincer: ne certam. Ne certam, dar ne și tăvăleam în fân și, ca să fiu sincer din nou, au fost multe nopți în care eram prea obosiți pentru tăvălit, fiindcă nu mai eram tineri, în schimb stăteam de vorbă, lungi sesiuni de gândit cu voce tare despre artă și poezii și micuții noștri Aven și Bran, copiii care aveau să înfrunte un viitor pe care noi n-aveam să-l cunoaștem.

Când Rune a murit în drăcovenia lui, a ajuns pe coperta de la *New York Post* și *Daily News* și pagina 9 din *The New York Times*. Nenumărate alte „canale“ și-au dat cu părerea despre tragica lui ieșire de pe planetă. Elogii aduse lui Rune au țâșnit din burdihanul mass-mediei, însoțite de fotografii ale încă-tânărului artist dus pe gânduri, aplecat ornamental lângă lucrările sale, inclusiv *Dedesubt*, ba nu, mai ales *Dedesubt*. Reviste de artă au dedicat numere întregi moștenirii culturale lăsate de el, speculând ce-ar fi putut urma dacă remarcabilul băiat rău ar fi trăit. A suferit de depresie, se pare. De fapt, avea în baia de acasă o întreagă farmacie ca să și-o trateze. Simpatia pentru nefericitul artist se prelingea din toți porii jurnalistici. Depresia este un dezechilibru chimic, scriau. Bietul de el era o victimă a chimiei defectuoase din propriul său creier.

Nici un cuvânt despre Harry. Era ștearsă total. *Ochiul deschis* și scrisoarea lui Eldridge ar fi trebuit să arunce o lumină asupra lui Harry, dar cineva uitase să apese pe

întrerupător. Într-o seară, la o bucată frumoasă de merluciu cu broccoli, Harry a mărturisit cu vocea aia ciudată și rece pe care o auzisem în ziua când se întâlnise cu Rune că își dorise să-l rănească, dar că acum, când el era mort, ea nu simțea nimic. Era mort, dar și ea era moartă când venea vorba de el, de poveste, de pseudonime. Vehiculul ei strălucitor avusese un accident înainte să ajungă la destinație, exact ca al lui. Harry nu credea că intenționase să se sinucidă. Nu era nimic de făcut. Ea avusese mai multă dreptate decât își dăduse seama vreodată. Mai-marii din zona culturală n-aveau să accepte niciodată arta ei tocmai pentru că era a ei. Harry Burden era un nimeni, un mare nimeni, umflat și nerecunoscut.

Mă rugasem ca Harry să scape de obsesie, dar femeia încordată, acrită și înfrântă care stătea de cealaltă parte a mesei mă demoraliza. Tânjeam după vechea ei forță și mușcătură. Îmi doream să se întoarcă zgripțuroaica măcar și pentru vreun ceas. În starea asta sufletească, am întrebat-o pe doamna pugilist dacă nu-i făcuseră bine cei doi pumni zdraveni pe care îi încasase ticălosul de la ea. Dar Harry n-a făcut decât să se uite lung la mine, cu o privire înghețată. Loviturile, a zis ea, nu însemnaseră nimic. Nu însemnaseră nimic din cauză că nu avuseseră efectul scontat. Ea voise să-l umilească și să-l facă de râs, să-l facă să se prosterneze în fața ei – sau ceva de genul ăsta. Nu reușise. Atunci m-am gândit la Harry. M-am gândit la cine era ea și dacă o înțelegeam cu adevărat. Putea fi atât de dură.

Când mi-a zis că povestea e moartă, trebuie să fi crezut ce zicea, însă mai târziu am descoperit că de fapt nu renunțase de tot. Într-o după-amiază, am întrerupt-o în atelier ca să-i spun de o recenzie foarte pozitivă pe care o primisem în

Publishers Weekly și care conținea cuvintele *hazliu* și *tandru*. Am intrat direct, ca să-i fac o surpriză. Am intrat tiptil, cu cronica în mână, și am văzut că stătea la biroul ei lung de lemn, cu o foarfecă în mână, aplecată deasupra unei cărți mari, cu o expresie concentrată pe chip. Când m-am apropiat, m-am uitat în jos ca să văd ce făcea.

Cartea pe care o avea în față se numea *Cartea runelor*. S-a dovedit că Harry citise și decupase toate articolele care fuseseră scrise despre *Dedesubt* și acum-decedatul trădător al cauzei și le lipise cu grijă într-un album de modă veche, gros, de parcă ar fi fost o casnică din anii ’50 care colecționa rețete. Nu trebuia să-mi explice. Erau dovezi ale luptei ei – texte pe care Harry le numea „proliferări“.

După ziua aceea, ne-a mai rămas mai puțin de un an, însă șapte luni din el au trecut înainte de diagnosticul lui Harry. Din când în când, se plângea de balonare și constipație, dar arătați-mi pe cineva trecut de șaizeci de ani care nu se plânge de balonare și constipație. Slăbise un pic, fiindcă adesea se simțea sătulă și nu mai putea mânca, însă pierderea în greutate nu era una ieșită din comun. Nu se simțea „tocmai bine“, doar „un pic rău“, asta-i tot. Avea să treacă pe la doctor.

Când mi-a spus ce i-au găsit la tomograf, stătea în bucătărie, albă ca varul la față: Nu pot să mor acum. Cum pot să mor acum, Bruno?

Harry nu voia să moară.

Am învățat termeni noi: *tumoare epitelială și stromală mixtă*, operație de *reducere* și chimioterapie *adjuvantă*. Au redus-o, într-adevăr, au scos din cancer cât de mult au putut, dar îi ajunsese deja la ficat. Era în stadiul patru al cancerului ovarian, Dumnezeule, o condamnare la moarte, dar doctorii

vorbeau în șoaptă despre proceduri care puteau prelungi speranța de viață și cazuri excepționale, chiar dacă erau rare, foarte rare, e-adevărat, ferindu-și privirea sau uitându-se drept la tine, ca să-ți arate că nu sunt lași. De la chimioterapie a devenit palidă, îi era greață, slăbise și amețea. Dar tumorile nu s-au micșorat destul, nu destul cât să se salveze.

Cu degetele săpându-i în burtă sau apăsate pe tâmple, Harry se zvârcolea în patul de spital, orbită de durere, o durere pe care morfina n-o domolea, și-și blestema în gura mare soarta. Cu chipul tras, cu ochii roșii din care curgeau lacrimi, cu gura contorsionată, îi înjura pe doctori și pe asistente și mă înjura pe mine, înjura pe oricine se întâmpla să fie pe-acolo, cu o voce care răsuna asurzitor ca o sirenă prin salon. Se întorsese zgripțuroaica. De ce mă chinuiți? Halatele albe și albastre veneau în fugă, iar oamenii din ele o certau în legătură cu ceilalți pacienți: au și ei dreptul la un pic de liniște, nu-i așa? Harry nu era singurul om bolnav de acolo, în fond. Uitați-vă la doamna P., fără un picior, înfrântă de o tumoare. Era mai bolnavă decât Harry, ce Dumnezeu! Uitați-vă la doamna P. Ea se purta frumos. Doamna P. murea repede. Spăsită pentru moment și plină de compasiune pentru biata doamnă P., Harry scâncea în pat. Nu vreau să mor.

Harry le-a permis să o opereze. I-a lăsat să îi scoată toate organele reproducătoare, plus alte bucăți din ea, le-a permis să o coasă și să o lase să se stingă în pat, având alături infirmiere în mare parte amabile, cu excepția uneia (Thelma). I-a lăsat să o otrăvească cu chimio și s-o lege la pat cu perfuzii și să-i vorbească precum unui copil de cinci ani, fiindcă își dorea să trăiască. Își dorea s-o salveze, să facă miracole cu ea, să facă iarăși din ea ceea ce fusese cândva. N-ar fi trebuit să se

atingă deloc de ea cu blestematele lor de mâini. Eu asta zic, nici o blestemată de mână să nu pună pe ea. Ar fi trebuit s-o trimită acasă cu un camion de narcotice și s-o lase în pace. Maisie și cu mine nu eram de aceeași părere. Maisie și cu mine ne certam. Maisie se agita, făcea curat și-i ștergea capul mamei sale și-o spăla pe coapse de urina care-i scăpa și îi aducea de la Zabar's sendvișuri pe care nu le putea mânca. Las-o în pace, m-am răstit până la urmă la ea. Las-o în pace odată. Maisie a plâns. Mi-am cerut scuze și ne-am împăcat. Ethan era în plin șoc posttraumatic, varianta cu ochi mari și gura mută. Se sprijinea de perete și se uita. Din când în când își încrucișa brațele pe piept, se apuca de brațe, de sub umeri, și se legăna înapoi și-nainte.

Am amenajat un salon acasă, dar Harry se simțea și mai rău, prea slăbită ca să se mai lupte cine știe ce, doar din când în când – un geamăt pătrunzător sau un scuipat lansat prin cameră. Sweet Autumn s-a ivit tiptil într-o zi, cu o potaie micuță și ciudată, o geantă plină de pietre vindecătoare și cochilii și-o grămadă de aiureli New Age în cap, și-a rămas până la capăt. Noi am fi dat-o afară în șuturi, dar lui Harry îi plăcea de ea. Lui Harry îi plăceau fețișoara ei în formă de inimă, cu buzele ei de-un roșu aprins, și buclele blonde de prințesă, și palavrele ei.

Mi-e greu să scriu partea asta. Îmi vin greu cuvintele; îl simt la început pe fiecare ca pe o piatră în gură. Durerea lui Harry venea în străfulgerări care îi înțepeneau membrele. Dădeam drumul la perfuzie. Ea scâncea în timp ce stătea țeapănă pe spate și mă lăsa să o mângâi pe cap, pe gât și pe umeri. O să fiu cuminte, șoptea. Promit să fiu cuminte, Bruno. Nu mă părăsi. Mi-e frică. I-am spus că n-o părăsesc și n-am

părăsit-o. Ea m-a părăsit pe mine. Ultimul ei cuvânt a fost *nu*. L-a zis de câteva ori și înainte să moară a hârâit. Sunetul i-a venit din adâncul plămânilor, cutremurat, uscat și puternic, iar noi am privit. Harry a murit la trei după-amiaza, pe 18 aprilie 2004, cu fereastra de la cameră larg deschisă, în așa fel încât aerul și lumina soarelui de primăvară să îi poată atinge chipul.

Fir-ai tu să fii, Harry. Fir-ai tu să fii că m-ai părăsit atât de repede.

1. Capodoperă (germ.) (n. tr.).
2. Din poezia „This Slow Day Moved Along“ de Emily Dickinson (n. tr.).
3. Din poezia „To a Stranger“ de Walt Whitman – unde persoana căruia i se adresează poetul rămâne cu gen nedefinit (n. tr.).

Timothy Hardwick

(„Mașina-eu a lui Rune: precursoare a noii estetici“, în *Vizibilitate. O revistă a artelor*, februarie 2009)

Ultima lucrare a lui Rune, *Ciocnirea Houdini*, care există acum și ca film, și ca relicvă arhitectonică a „spectacolului“, face apel la critică pentru ca aceasta să-și pună, încă o dată, întrebări asupra naturii artei în sine. Arthur Danto a susținut cu tărie că latura dominant narativă a artei occidentale a ajuns la final în momentul în care Warhol a creat obiecte de artă care nu se deosebeau cu nimic de obiectele din supermarket. În era post-Warhol, *Ciocnirea Houdini* a lui Rune apare ca o meditație asupra ideii de începuturi și sfârșituri, nu doar ale artei, ci și ale rupturii dintre biologic și artificial, categorii care devin cu rapiditate tot mai greu de distins. Am intrat în era bio-roboților hibrizi, o epocă în care oamenii de știință construiesc modele computaționale ale structurilor metareprezentaționale ale conștiinței în sine. Sunt mulți cei care consideră că este o chestiune de două, poate trei decenii până să fie descoperite și reproduse arficial corelațiile neuronale ale conștiinței. Misterul, unul considerat multă

vreme imposibil de pătruns, va fi rezolvat. Problema dificilă a conștiinței o va lua pe calea dublei spirale.

Ciocnirea Houdini a lui Rune anticipează nașterea mașinii-eu, un *produs artistic* creat de om înzestrat cu propria lui conștiință, apariția unei tehnologii ce va transforma radical semnificația creativității, fiindcă artiștii vor genera obiecte de artă care au modele de sine, adică vor fi capabili să producă niște creaturi estetice sau progenituri robotice care gândesc și acționează. Într-un interviu pe care l-a acordat pentru *Art Assembly*, Rune a vorbit despre fascinația lui pentru inteligența artificială și potențialitatea sa radicală. Citând din Vernor Vinge și Ray Kurzweil, el a zis: „IA este vârful de lance al artei, indiferent că oamenii își dau seama de asta sau nu. Va revoluționa practica artistică, punându-le la dispoziție artiștilor unelte pentru lucrări însuflețite și inteligente“. Kurzweil și-a articulat viziunea utopică în următoarea declarație: „Pe măsură ce învățăm să valorificăm capacitatea computațională optimă a materiei, inteligența noastră se va răspândi prin univers cu viteza luminii (sau mai rapid), ducând în cele din urmă la o trezire sublimă, universală“. Pare puțin probabil ca Rune să fi subscris la optimismul unui futurist precum Kurzweil.

Deși există voci care susțin că Rune *a intenționat* să-și provoace moartea cu medicamentul pe care îl înghite cu un aer ceremonial în film, criticul de față bănuiește contrariul. Rune a plănuit ca orele lui de somn și trezirea ulterioară să fie înregistrate de numeroasele camere, ca parte a ciclului lucrării ce se vrea un omagiu adus propriei sale versiuni a futurismului. În construcție, trupul artistului funcționează ca o unică parte, organ sau membru a ceea ce trebuie privit ca o

mașină anatomică mai mare. Trupul biologic nu poate fi văzut ca distinct de membrele artificiale, de ecranele digitale și de pereții și culoarele năruite în care este plasat acel trup. Împrumutând masiv din lucrarea precedentă – *Dedesubt*, instalația complexă tip labirint, realizată la o scară colosală –, Rune a construit o structură labirintică mult mai compactă, care arată de parcă ar fi suferit o implozie, devenind practic un fragment în ruină din fosta lucrare. În mult lăudata *Dedesubt*, el a folosit obiecte și filme repetitive, unele dintre acestea fiind aluzii clare la dezastrul din 11 Septembrie, pentru a conferi pentru întâia dată o latură îndoliată și lirică artei sale. *Ciocnirea Houdini*, pe de altă parte, evocă delirul mecanicist, nu foarte diferit de efectele pe care le-a obținut în *Banalitatea farmecului*. Sublimul lui Rune nu este utopia lui Kurzweil, ci o viziune mai întunecată a metamorfozei extatice, pe care el a articulat-o în același interviu din *Art Assembly*: „Artistul nu va mai deține controlul asupra artei sale. Aceasta va funcționa independent de proiectant și, prin urmare, va crea noi zone de interacțiune, interesante și periculoase“.

În *Houdini*, spectatorul îl vede pe artist strecurându-se în spațiul ca un sicriu din centrul lucrării, garnisit cu căptușeală roz de pluș satinat și o pernă acoperită cu cruci roșii, o altă aluzie la lucrările precedente. Spectatorul îl vede pe Rune fumând încet o țigară, stingând-o, băgând mâna în buzunar, întinzând un pumn spre cameră, apoi deschizând palma stângă pentru a scoate la iveală pastilele albe din ea, pe care apoi le înghite cu un pahar de apă. Așază paharul gol într-un suport pentru pahare de lângă el și, asemenea unui șaman care execută un ritual, își acoperă fața cu o mască moale, identică cu măștile expuse în ferestrele din *Dedesubt*, se lasă

pe spate și privește lung într-una dintre camere, care îl filmează de deasupra. Odată ce s-a instalat în containerul său, spectatorul urmărește transformarea trupului lui Rune din uman în postuman. Un obiect imens în formă de cască este așezat pe capul lui, iar numeroasele membre de aluminiu strălucitor care ies din cutie se pun încet în mișcare. În vreme ce aluziile la filmele SF din anii 1950 sunt evidente din prima clipă, personajul uluitor din film se revelează cu timpul. Membrele se mișcă din ce în ce mai repede, iar imaginile surprinse de numeroasele camere și redate de numeroasele ecrane se refractă, fragmentând anatomia hibridă din numeroase unghiuri. Ochii se închid. Mașina-eu doarme, dar membrele sale și numeroasele imagini digitale continuă ore în șir, iar apoi, lent, se opresc.

A doua zi, când Rebecca Daniels a intrat în atelier, Rune murise, iar trupul lui intrase în *rigor mortis*. Camerele care au înregistrat lucrarea au filmat și momentul descoperirii, însă Burridge Gallery a tăiat aceste ultime porțiuni din film, pentru a proteja intimitatea lui Daniels. Acest lucru este absolut de înțeles, însă se poate spune că, în timp ce începutul filmului este unul determinat, finalul filmului este arbitrar. Că a fost ceva intenționat sau nu, lucrarea de artă în sine devine un „container“ pentru moarte, o mașinărie-sicriu pentru cadavrul artistului, însă mașinăria „supraviețuiește“ părții sale biologice. *Houdini* nu este, așa cum susține Elizabeth Cooper în *Art Digest*, un „film cu o sinucidere adevărată“ sau o „poveste de groază în care doctorul și monstrul se contopesc“. Este un spectacol al simulacrului. În eseul său, „Simulacre și Science Fiction“, Baudrillard scrie: „Câmpul deschis e acela al simulării, în sens cibernetic, adică al manipulării în toate

direcțiile a acestor modele (scenarii, punere în practică a situațiilor simulate etc.), dar atunci *nu distinge această operație de gestionarea și de operarea însăși a realului: nu mai există ficțiune*“[1]. Real și imaginar, însuflețit și neînsuflețit, artist și produs au pătruns în zona hiperrealului, zona în care aceste distincții învechite vor fi în curând șterse cu totul.

1. Jean Baudrillard, *Simulacre și simulare*, traducere de Sebastian Big, Editura Idea Design&Print, Cluj, 2008, pp. 89-90 (n. tr.).

Kirsten Larsen Smith

(interviu, noiembrie 2011)

Hess: Nu ați dorit să vorbiți public despre fratele dumneavoastră de la moartea lui, din 2003. Puteți să îmi spuneți de ce ați hotărât să vorbiți cu mine?

Smith: De când am citit cartea despre Rune scrisă de Oswald Case, m-am gândit să clarific câteva lucruri despre fratele meu. Au trecut opt ani de când a plecat dintre noi, iar după ce-am vorbit cu dumneavoastră la telefon mi-am dat seama că sunt pregătită să spun și eu ce-am de spus. S-au tot adunat lucruri de ani de zile.

Hess: Ați simțit că acea carte l-a prezentat incorect pe fratele dumneavoastră?

Smith: Bineînțeles. În primul rând, îl transformă pe Rune într-un fel de copil defavorizat. Așa cum scrie el, ai zice că a crescut ca vreun alb mititel și jegos, sărac lipit, alergând prin pădurile din spatele rulotei, ștergându-și mucii cu mâna și mâncând dintr-o conservă la cină. Tata era proprietarul celui mai mare garaj din Clinton, pe care-l conducea chiar el. Mama

făcuse doi ani de facultate și era o cusătorească excelentă. Ar fi putut fi croitoreasă în vreun alt oraș. Noi *nu* eram săraci. Locuiam într-o casă frumoasă și aveam două mașini. Case n-a discutat cu nici unul dintre oamenii care chiar ne-au cunoscut, în afară de doamna Huggenvik, care ajunsese senilă pe-atunci și, oricum, fusese mereu cusurgie din fire.

Rune era cu patru ani mai mare ca mine. Tata zicea că din ziua în care-am făcut primii pași m-am ținut după fratele meu și, de obicei, Rune era destul de drăguț cu micuța lui umbră. Știu că pare greu de crezut, ținând cont de cât de înalt a crescut, dar Rune a fost un copil scund și gras. Adora dulciurile, benzile desenate, Lego și filmele. Obișnuia să citească ziarul în fiecare dimineață și își făcea însemnări din articolele care-i plăceau într-un carnețel pe care-l purta la el, în buzunarul de la blugi. Dacă ar fi fost un bun sportiv, poate că n-ar fi contat acel carnețel pe care-l ținea, despre evenimentele cotidiene, însă nu era deloc bun la sport, așa că la școală ceilalți copii se luau de el. Însă în anul de după ce-a împlinit paisprezece ani a crescut cu optsprezece centimetri și, dintr-odată, a devenit un tip înalt, chipeș, pe care îl caută fetele la telefon și-i trimit bilețele de dragoste.

Sunt sigură că Rune i-a împuiat capul lui Case tot vorbindu-i despre viața lui, însă fratele meu le înflorea. Ajunsese să fie un obicei. Chiar și atunci când nu mințea de-a dreptul, deforma lucrurile până nu se mai putea și uneori, după ce le tot deforma, din adevăr nu mai rămânea mare lucru.

Hess: Dar, dacă-mi amintesc corect, Case scrie că Rune cultiva miturile despre sine. Bănuiesc că nu credea tot ce-i spunea Rune.

Smith: Nu, nu credea tot ce-i spunea Rune, nici pe departe, dar transforma fabulațiile și exagerările lui Rune în niște realizări extraordinare. Știți, el considera că Rune se dovedea grozav de creativ pentru că spunea o poveste sau alta și nu era minunat că mințea și ținea secrete față de toți? Eu cred că asta-i o chestie perversă. Case pare să creadă că dacă ești artist celebru, nu mai trebuie să fii și o persoană morală, ca noi ceilalți. Și-apoi, Case îi face mamei un portret așa de crud și de dur – m-a supărat foarte tare.

Hess: Ați simțit că mama dumneavoastră este inexact portretizată?

Smith: Mama bea. În privința asta, Case are dreptate. Cred că noi n-am știut cu adevărat niciodată cât bea ea în fiecare zi. Se ascundea, iar problema trebuie să se fi înrăutățit din ce în ce mai tare, dar ani de zile i-a făcut față destul de bine. Nu era o „sugativă jalnică și plângăcioasă“. Ăsta-i un citat din carte. Strămătușa, Susie, îi zicea mamei „Rază de soare“, pentru că avea un zâmbet magic. Mama știa cum să se joace cu noi, copiii, mai bine decât orice alt adult pe care-l cunoșteam. Putea să alerge, să facă roata și să se legene cu capul în jos la locul nostru de joacă din spatele casei. Lucra din greu la tivurile de fuste și pantaloni și la alte modificări pe care le făcea pentru clienți, și-i plăcea să coasă haine și costume șmechere pentru mine și Rune. Să ne fi văzut de Halloween. Cred că ei îi plăceau costumațiile mele de prințesă, strălucitoare și vaporoase, chiar mai mult decât îmi plăceau mie. Știți, ca fată, mama fusese o frumusețe din alea mortale. De câte ori ieșea pe stradă, lumea întorcea capul după ea. Îi plăcea să ne povestească de ziua când mergea pe stradă prin

Clinton, văzându-și de ale ei, când un bărbat a oprit-o în drum și i-a zis: „Sunteți cea mai frumoasă femeie pe care am văzut-o în viața mea“. Asta a fost tot. Omul și-a continuat drumul, dar ochii mamei străluceau și scânteiau ori de câte ori ne povestea. Când cel mai bun lucru pe care-l ai e frumusețea, trebuie să fie dezamăgitor să îmbătrânești în cele din urmă. Zicea că e o visătoare. Obișnuia să-mi spună: „Tu ești aia practică, Kirsten. Rune e visătorul. Tu ești ca tatăl tău. Rune e ca mine“.

Era o ființă fragilă. Uneori mi se părea c-o să se spargă ca sticla, pur și simplu o să se spulbere într-o zi, și cred că în cele din urmă așa s-a și întâmplat. Mereu ne făceam griji pentru ea. Ascultam amândoi la ușa ei dimineața ca să vedem dacă se trezește. Dacă o auzeam umblând prin dormitor, știam că totul va fi bine, fiindcă urma să vină la micul dejun înainte să plecăm la școală. În zilele când era bolnavă – așa ziceam Rune și cu mine când bea prea mult, că e *bolnavă* (alcoolismul este o boală, așa că expresia e destul de potrivită) –, în zilele când era bolnavă și nu se putea scula, Rune inventa o scuză pentru la școală ca să stea acasă cu ea, fiindcă tata trebuia să se ducă la garaj. Rune îi pregătea prânzul și se uita la ea cum mănâncă, ca să se asigure că înghite. Știu asta fiindcă uneori rămâneam și eu acasă. El dădea cu aspiratorul și făcea ordine în sufragerie sau curățenie în băi. Vreau să zic că pe la nouă, zece ani devenise expert. Da, mama era o bețivă sentimentală. Chestia asta o făcea „dulceagă“, cum zicea Rune. Dacă găseam o sticlă de vodcă, noi o goleam în vasul de toaletă, dar ea era isteață și sigur că nu le găseam pe toate. Bea vodcă fiindcă nu mirosea și-o putea amesteca cu orice. Uneori plângea, iar

Rune se așeza lângă ea, o mângâia și-i dădea șervețele. „Îmi pare tare rău, copii“, repeta ea întruna și ne îmbrățișa strâns.

Fiindcă el era mai mare, Rune se simțea responsabil pentru mama și, chiar dacă n-o arăta, cred că asta îl înfuria în adâncul sufletului. Obișnuia să șterpelească lucruri și să le ascundă în camera lui: câțiva dolari din poșeta mamei sau o cutie nouă de chipsuri sau de biscuiți din dulap. Bănuiesc că fura din magazine doar ca să simtă fiorul. Avea prin „ascunzătoarea“ lui brelocuri, lanterne și nimicuri pe care le vezi atârnate pe lângă casa de marcat, la magazin. Avea nevoie să ascundă lucruri și avea nevoie de secrete. Rune a inventat un cod special pentru noi doi. Nu era foarte complicat. Pentru fiecare literă dintr-un cuvânt, număram a doua literă de după ea și astfel obțineam un mesaj secret. Pe Y și Z le lăsam neschimbate, așa că uneori veneam acasă după lecția de clarinet și găseam un bilet pe masă. OCOC G DQNPCXC. „Mama e bolnavă.“ Pe ăsta îl știam bine. Nu mult înainte să moară, Rune mi-a zis MKTUVGP la telefon, pronunțat Mik-tuvga-pa. Așa ne ieșea Kirsten. Nu-mi mai zisese așa de ani de zile. Trebuia să strecurăm și niște vocale ca să putem pronunța cuvintele alea nebunești și, dar ați prins ideea.

Rune îmi spunea uneori că-și amintește de vremurile când părinții noștri se înțelegeau. Eu nu-mi aminteam decât de bătălii, nu la modul fizic, dar strigăte și țipete și uși trântite sau tăcere – ei abia vorbindu-și, niște corăbii în noapte. Mă băgam în pat lângă fratele meu și-l rugam să-mi povestească cum era „înainte“, iar Rune mă adormea povestindu-mi că tata venea acasă cu buchete mari de flori și felicitări de Sfântul Valentin pentru mama, iar pe atunci, zicea el, mama

nu bea deloc. Spunea că dansau împreună în sufragerie ca doi porumbei, sărutându-se și îmbrățișându-se. Când am mai crescut mi-am dat seama că inventa totul, dar ce vreau să spun este că inventa pentru mine. În carte, Case face mișto și de munca mea. Este incredibil. Totul e-o glumă pentru individul ăla. Scrie că probabil munca mea a influențat arta lui Rune, dar nu spune nimic despre accident.
Hess: Accident?

Smith: Accidentul de când aveam unsprezece ani. Mă duceam la lecția de balet, cu trei prietene. Mama Jessicăi era la volan, iar eu stăteam pe scaunul din dreapta, fiindcă în ziua aia fetele hotărâseră că miroseam urât. Sincer, fetele pot fi așa de proaste și de rele. Mă prefăceam că nu-s de nasul lor. Ele s-au urcat toate pe bancheta din spate, au zis că nu-i loc și pentru mine, iar eu am sfârșit pe locul din față, detaliu foarte important, fiindcă peste câteva minute o mașină a trecut în viteză pe roșu într-o intersecție și s-a ciocnit de partea mașinii unde stăteam eu. Ultimul lucru pe care mi-l amintesc este imaginea tălpilor gri și murdare ale poantelor pe care le țineam în poală. Când m-am trezit, eram în spital cu niște coaste fisurate, niște ligamente rupte la spate, un umăr dizlocat, o fractură de maxilar și niște tăieturi pe față. Am fost la un pas de moarte, așa că toată lumea zicea că am avut noroc. Mi-au cusut fața la loc, dar a trebuit să trec prin șase operații plastice de-a lungul anilor, ca să mi se remedieze cicatricele cheloide și urmele.

Știți, ciudat e că exact după accident lucrurile au mers mai bine, în familie adică. Mama stătea cu mine și părea destul de trează, iar tata venea direct la spital după ce pleca de la

muncă. El nu vorbea mult, iar eu aveam maxilarul prins în sârme, așa că nu puteam să-i spun o vorbă. La început mă durea până și să dau din cap, dar el mă ținea de mână și mă strângea mai tare sau mai ușor și apoi iarăși mai tare, și-mi zâmbea cu jale. Rune îmi făcea niște căsuțe din bețișoare de înghețată care-mi plăceau, iar Jessica, Gina și Ellen, care coborâseră din mașină fără o zgârietură, se simțeau așa de vinovate, încât îmi aduceau felicitări și flori, și era plăcut.

Doctorii au făcut treabă bună, după cum puteți vedea, abia dacă mi-au rămas câteva suveniruri mărunte, dar mi-a fost greu să-mi pierd fața de dinainte. Când m-a văzut prima oară, mama a plâns și-a plâns, și-a tot plâns. Sigur își spunea că viața mea s-a terminat. Adică ce să facă o fată cu o față ca aia? Am devenit tehnician cranio-facial tocmai fiindcă am înțeles ce înseamnă să îți pierzi fața, să arăți altfel și să trebuiască să trăiești cu trăsăturile modificate. Este o muncă deosebit de interesantă și, credeți-mă, există oameni în situații mult mai grave decât am fost eu, și orice pot face pentru restabilirea identității unei persoane e un lucru bun. Nu mi se pare așa de amuzant, nu credeți? Când Rune a creat *Banalitatea farmecului*, știu că se gândea la mine în perioada din spital. Se gândea la operațiile mele și la cât de dure au fost ele. Lucrarea aia a fost personală, înțelegeți. În carte, Case prezintă totul de parcă ce lucra Rune nu era personal. Parcă ar fi fost robot, nu ființă, dar fratele meu n-a fost deloc așa. Problemele lui, fiindcă bineînțeles că avea și el așa ceva, erau personale. Iar acum, dacă tot m-am pornit, vreau să spun că tata nu a înecat pisoii ăia.

Hess: Dar pisoii s-au înecat?

Smith: S-a întâmplat înainte de accident. Când eu aveam șapte ani și Rune avea unsprezece, am adus în casă pe furiș o pisică vagaboandă – Joe, care a devenit Josephine când a născut în coșul nostru de rufe. Nu aveam voie să ținem animale de companie și ne era frică să nu ne prindă tata. Nu se întâmpla des, dar din când în când tatei îi sărea mușțarul, iar atunci fugeam care-ncotro, că nu voiai să-i stai în cale. Nu ne bătea, dar azvârlea cu lucruri. Mama și tata erau plecați și atunci Rune a apucat cei șase pisoi roz și orbi și i-a înecat într-o găleată mare din garaj, în timp ce eu îl zgâriam, îl loveam cu pumnii și picioarele și strigam cât mă ținea gura. Au murit imediat. Rune a rămas acolo, în picioare, privind în jos la ei cu o figură tristă și mirată. Cred că nici el nu-și dădea seama de ce o făcuse. Eu i-am îngropat în țărâna de sub tufa de laur din curtea noastră din spate.

Ar trebui să menționez că în Clinton și la fermele din jurul orașului erau oameni care practicau acest obicei, al înecării pisoilor. Mi s-a părut și încă mi se pare inuman, dar pe vremea aceea nu se făcea atâta caz de drepturile animalelor ca acum. N-am vorbit două zile cu fratele meu, dar apoi a venit la mine plângând, fiindcă se simțea groaznic, iar eu l-am iertat. Case are dreptate în legătură cu o parte a poveștii. Rune a avut mare grijă de Josephine după aceea. Ea n-a devenit niciodată o pisică domestică. A rămas vagaboandă, dar Rune a sterilizat-o și o hrănea ori de câte ori venea după mâncare.
Hess: Spuneți că Rune a regretat ce făcuse?

Smith: Da, părea să regrete foarte tare și cred că era sincer. Rune juca perfect, dacă înțelegeți ce vreau să spun, cetățeanul model, băiatul american drăguț din toate punctele de vedere, dar parțial era teatru, prefăcătorie. Eu mai văzusem toate

astea când vorbea cu mama și cu tata sau cu alți adulți. Îi apărea o anumită expresie pe chip, misterioasă; de fapt, era o deghizare. Cu prietenii lui era altfel, mai dur și mai calm, dar să fi fost el omul ăla cu adevărat? Nu cred. Se simțea singur. De asta avea nevoie de mine. Când te ascunzi pe tine însuți așa de mult, te trezești izolat și trist. Ne distram împreună, chiar și în perioada foarte grea de după accidentul meu, când mama era bolnavă și tata nu prea era bun de nimic în afară de mers la muncă și venit acasă. Rune mă ajuta cu machiajul, ca să-mi acopăr o parte din cicatrice, dar mă machia la ochi și mă ruja. Artistul din el se punea serios pe treabă, cu bureței și pensule, zicându-mi: „Ia te uită, ce fată fermecătoare“. Era foarte mândru și uneori mă transforma într-o vrăjitoare și râdeam așa de mult, că trebuia să ne așezăm pe jos în baie ținându-ne de burtă.

Mama a murit peste doar un an. Eu împlinisem doisprezece ani, iar Rune avea șaisprezece. Rune și cu mine eram acasă. Eram în casă de-o oră, dar eu trăsesem cu ochiul pe ușă și crezusem că mama dormea. Când a venit tata acasă, s-a dus s-o trezească și atunci a văzut că nu respira. Ne-a fost destul de greu tuturor. După dispariția ei, ne-am simțit pierduți. Cu toții petrecuserăm atâta timp îngrijorându-ne pentru ea și având grijă de ea, și iubind-o, și urând-o, încât apoi nu știam cum să ne organizăm, cum să fim împreună. Înainte să plece de-acasă, Rune avea niște stări sumbre, zile în care se ducea în camera lui și stătea acolo, întins în pat cu un prosop pe față. Odată a spart oglinda cu o bâtă de baseball. Tata și cu mine am auzit bufnitura, am fugit în camera lui Rune, iar el stătea pur și simplu acolo, rânjind. Eu l-am ajutat

să strângă cioburile. Tata ne-a întors spatele, a ieșit din cameră și n-a suflat niciodată o vorbă despre asta.

După ce a plecat Rune, tata și cu mine am rămas singuri în casă. El juca pocher în serile de joi și ne duceam la biserică în fiecare duminică. Tata era un fel de credincios fără pretenții, cred, și îi plăceau cinele de la biserică și compania. Mă bucuram când ieșea undeva, nu conta unde. Apoi am plecat la facultate și mi-am făcut griji pentru el, fiindcă mi-l imaginam cum se bălăbănește prin casă, pregătindu-și seara hotdog cu fasole sau o cină congelată de la Swanson's, și asta mă deprima. Sunam acasă săptămânal, dar Rune nu o făcea. Uneori simțeam că fratele meu plecase în altă dimensiune, în care tata și cu mine nu am fi putut pătrunde nici dac-am fi vrut. Cred că parțial am avut dreptate.

Și totuși, el s-a întors. Asta-i altă chestie. Rune a locuit cu mine în Minneapolis atunci când, chipurile, a dispărut și n-a mai fost de găsit. Venise acasă să-l vadă pe tata și, când stătea la el, tata a căzut pe scări. Rune a sunat la Salvare și un pic mai târziu m-a sunat pe mine. Doctorii ne-au zis că a făcut un atac. Au bănuit că s-a întâmplat când cobora în pivniță, că a căzut și s-a lovit și mai tare. Nu și-a mai recăpătat cunoștința, dar a rezistat o săptămână și apoi a murit. Lui Rune i-a fost tare greu. Tata și Rune nu s-au înțeles niciodată foarte bine, iar după ce-a murit mama cred că Rune îi amintea de ea – avea mult prea mult din ea, dacă înțelegeți ce vreau să spun. Semănau foarte bine. Tata mai credea și că trebuie să fii complet nebun ca să te faci artist, dar asta-i o atitudine destul de răspândită. Tatăl nostru nu era vreo pasăre rară în privința asta. Tata recunoștea *Mona Lisa*, știa că Van Gogh își tăiase o ureche și că Picasso făcea tablouri cu oameni cu chipurile

alandala. Și cam atât, dar ce contează? Eu eram mai apropiată de tata fiindcă ne înțelegeam ca oameni, bănuiesc. Mă străduiam să-l înveselesc când era deprimat. Dansam puțin, îi cântam ceva la clarinet, îi arătam notele bune, îi masam umerii, chestii din astea. Uneori micile mele șmecherii funcționau. Îmi zicea „fata mea curajoasă și harnică“. După înmormântarea tatei, Rune s-a pleoștit de tot. Era așa de deprimat, că abia se mai putea mișca, așa că am zis să-l găzduiesc la mine o vreme. Absolvisem facultatea, terminasem studiile și lucram la primul meu loc de muncă.

Rune zăcea la mine acasă pe canapea, cu ochii în tavan, zile în șir. Până la urmă l-am dus la un doctor, care i-a prescris un tratament. Că o fi fost medicamentul pe care-l lua sau altceva ce l-a pus pe picioare, asta nu știu, cert e că a început să se miște, să mănânce mult mai bine și să-și facă de lucru cu blocurile de desen, însă a devenit răutăcios. Se plângea de mâncarea mea, de hainele mele, de felul cum vorbeam – accentul ăla nazal din Vestul Mijlociu, câh. Într-o dimineață, chiar se dăduse jos din pat înainte să plec la muncă și începuse să-mi critice apartamentul și canapeaua extensibilă pe care dormise în ultimele luni. „Îți dai seama ce ieftină și de prost gust e chestia asta?“ A început să dea cu piciorul în ea. Zicea că mobila e vulgară și grețoasă. Era incredibil. „Asta îți dorești?“, făcea. Tot repeta. „Îl vrei pe Jim și niște covoare mițoase și o prăpădită de casă burgheză gen ranch pentru tot restul vieții tale?“ Jim e soțul meu. Era logodnicul meu pe atunci. Ne-am cunoscut la serviciu. Am zis: da, îl vreau pe Jim și vreau o casă și munca mea, și-mi doresc copii, și care naiba-i problema? El mi-a zis că a „tăiat“ numele Larsen din existența lui. Știam? Noi doi nu mai eram rude. O ura pe

mama și-l ura pe tata și mă ura pe mine. I-am zis să nu-i vorbească de rău pe morți. Trebuie să înțelegeți că-l întreținusem pe Rune. N-avea cine știe ce bani pe atunci și nu era mare distracție să-l invit pe Jim pe la mine când Rune o ardea îmbufnat pe-acolo, dar era fratele meu și i-am rămas alături. Am făcut ce trebuia să fac. Am avut grijă de Rune. În fond, și el avusese grijă de mine când eram mică.

Iar apoi mi-a spus că se certase cu tata înainte de cădere. Mi-a părut rău de Rune. Așa înțelegeam de ce fusese atât de distrus. Am zis că trebuie să fie îngrozitor de greu să trăiești cu așa ceva, iar el a spus: „De unde știi că nu eu l-am împins?“. Am țipat la el că tata a avut un atac. El stătea acolo cu un zâmbet pe față, apoi a zis: „Dar nu știm când l-a avut“. Am rămas înlemnită. Nici dacă m-ar fi pălit careva în cap cu o bilă de popice n-aș fi putut fi mai uimită. Cred c-am lăsat un minut să treacă, serios, un minut întreg. Apoi a început să râdă și a zis: „Ah, Doamne, m-ai crezut, nu-i așa? Probabil acum mă crezi dracul în persoană. Crezi c-aș fi putut să-mi omor tatăl? Ce fel de soră ești?“. Iar apoi a spus că mai are o enigmă pentru mine. A zis că mama se băgase în pat lângă el când era mic și-l atinsese, la modul sexual, și nu doar o dată. „Pe-asta o crezi?“, m-a întrebat. A zis-o și a rămas așa, zâmbind. N-am crezut. „Ești nebun“, am spus. I-am zis să plece din casă până mă întorc eu de la muncă.

În ziua aceea, când m-am întors de la serviciu, Rune plecase, dar apartamentul meu fusese distrus. Îmi spărsese toate paharele și farfuriile din dulapuri, întorsese scaunele cu picioarele-n sus, îmi arsese canapeaua cu țigara, îmi tăiase covorul în bucățele și-mi mânjise cu rahat colacul de la veceu.

Știți, o persoană normală nu face așa ceva. O persoană normală nu spune „Poate că eu l-am împins pe tata și a murit“ și apoi „Poate că mama m-a molestat“, și apoi nu-i distruge apartamentul surorii sale. Mi-am tot spus: *Cred că fratele meu a înnebunit.* Nu știu ce m-aș fi făcut fără Jim. Ne-am căsătorit mai devreme decât avuseserăm de gând, fiindcă nu mai voiam să locuiesc acolo. Nu i-am spus lui Rune, iar el nu m-a mai sunat și nu mi-a scris ca să-mi ceară scuze sau altceva. Propriul meu frate mă speria. Sigur, am aflat că se întorsese la New York și se apucase iarăși de artă. I-a mers foarte bine, dar fără internet n-aș fi aflat. Prietenii mei de aici, din Minneapolis, nu-s la curent cu artiștii din New York. Știu că a fost celebru, însă n-a fost celebru aici.
Hess: Nu ați ținut legătura cu Rune?

Smith: Nu, ani de zile nu am ținut deloc legătura, până pe 11 Septembrie, când m-am panicat. Am sunat la galeria lui, așa am reușit să dau de el în sfârșit. Atunci nu mai conta nimic, doar să știu că e bine. Era singura rudă pe care-o mai aveam pe lume, în afară de Jim și de copii. Am început să ne sunăm din când în când și-n cele din urmă l-am întrebat de lucrurile îngrozitoare pe care le spusese. E greu de explicat ce cumplit e să trăiești cu toate ideile alea în cap, chiar dacă nu le crezi. Îți poluează gândirea. Cineva vine și-ți aruncă mizerie în cap și tu nu poți să te mai cureți. A zis că mințise ca să mă rănească și că uneori pur și simplu nu se poate abține. Îi plăcea să scandalizeze doar așa, de amorul artei.

Hess: Dar nu v-ați vizitat?

Smith: Nu, Jim nu-l voia în preajma copiilor. A trebuit să respect treaba asta și adevărul e că după ziua aia cumplită Rune mă cam agita și pe mine. Nu mai eram sigură pe el.

Hess: Trebuie să vă întreb dacă a adus vreodată vorba de Harriet Burden în discuțiile cu dumneavoastră.

Smith: Da, de câteva ori. La început am crezut că vorbește despre un bărbat, dar apoi mi-am dat seama că Harry e femeie. Mi-a spus că punea ceva la cale cu ea.

Hess: Chiar așa s-a exprimat?

Smith: Păi, nu știu dacă s-a exprimat exact așa, dar ceva de genul ăsta.

Hess: Și altceva?

Smith: Părea să se distreze și o considera rafinată. *Rafinat* era un cuvânt important în vocabularul lui Rune. A zis că era foarte deșteaptă, că citise mult și că aveau lucruri în comun. Cred că asta a fost tot.

Hess: N-a zis ce anume aveau în comun?

Smith: Nu. Mi-ați explicat că e posibil ca el să-i fi furat lucrarea. Mi se pare îngrozitor de complicat, iar ea pare, la rândul ei, cam țăcănită, să se folosească de tipii ăia ca să-și expună lucrările de artă, dar ce știu eu. El nu mi-a vorbit deloc despre *Dedesubt*, decât după vernisaj, iar atunci mi-a trimis niște decupaje din presă. Uitați, aș vrea să vă pot spune că mi-a mărturisit totul, dar nu am cum.

Rune și cu mine ne-am iubit când eram mici și apoi ne-am înstrăinat. Nu ne-a fost ușor nici unuia acasă, dar oare a fost chiar așa de rău? Nu înțeleg ce i s-a întâmplat, de ce-a ajuns cum a ajuns. Moartea lui a fost pur și simplu tristă și nu-mi prea pasă dacă a vrut sau nu să se sinucidă. Trebuie să fi știut că e periculos să ia pastilele alea, că s-ar putea să se omoare dacă merge ceva prost. În fond, mama așa a pățit. Sunt zile în care întreaga poveste mă copleșește dintr-odată și mă cam dărâmă. Încerc să păstrez o atitudine pozitivă, dar nu-i întotdeauna ușor și-atunci îmi vine pur și simplu să plâng. Dar asta nu se întâmplă în fiecare zi. Și-mi zic că Rune îmi va trimite copiii la facultate. Banii moșteniți de la el se vor duce la Edward și Kathleen, care nu l-au văzut niciodată. Ceva bun tot va ieși din toată tristețea.

Harriet Burden

Caietul U

9 aprilie 2003

Îmi revine mânia, o furie dulce.

N-o să scape basma curată. Am jurat.

Las mesaje, trimit e-mailuri. N-o să scape basma curată.

Bruno zice: Filozofiile astea ale tale o să te îngroape de vie. Nimeni nu știe despre ce vorbești, Harry.

Ești absolut singură cu gândurile tale.

Azi l-ai acuzat pe dr. F. că nu te ascultă. De ce? De ce l-ai acuzat? Feroce și tăioasă mai erai. Apoi am discutat despre asta. El ascultă. El te ascultă mereu, iar tu te-ai simțit rea, iarăși rea.

20 aprilie 2003

Patru lucrări mi-au dispărut peste noapte din atelier. Sunt disperată. Ferestrele mele. Pare imposibil, însă nu mai sunt. O să mai caut și mâine. Poate le-a mutat vreunul dintre asistenți. În clădirea asta nu poate intra nimeni decât dacă e înzestrat cu puteri supranaturale. Bruno zice să-mi păstrez calmul. Trebuie.

(Nedatat)

Aștept mântuirea de la R.B. Și, înainte de culcare, câteva însemnări despre cei dragi.

Confesiunile lui Bruno devin tot mai grăsuțe. El însuși e tot mai gras. Bunicuțul grăsunel.

Povestea lui Ethan se numește „Mai puțin decât mine“. M-am tot întrebat la ce se referă. Personajul lui, S, se trezește într-o dimineață și se simte cumva altfel. O anumită trăsătură crucială a ei a dispărut, eul ei, esența ei, sufletul ei i-a părăsit trupul. În oglindă, nu arată deloc schimbată. Apartamentul ei e același. Hainele îi atârnă în dulap. Pisica o recunoaște, și totuși ea e sigură că nu mai este aceeași. Începe să se poarte altfel. E vegană, dar se pomenește comandând gălușste cu carne de la un restaurant chinezesc. Ia taxiul ca să se ducă la muncă. Dar ea nu se răsfață niciodată cu taxiuri. I se destăinuie unei colege de serviciu. Dar ea nu face niciodată confesiuni și așa mai departe. Începe să o bănuiască pe vecina ei de sus, O, pe care n-a întâlnit-o niciodată, o fată desfrânată și veselă, cu o garderobă viu colorată și-o sumedenie de iubiți cu care care și-o trage suficient de gălăgios încât să audă S

acuplările prin tavan. Ethan nu-i explică bănuielile. Totul se întâmplă ca într-un vis sau într-un acces de paranoia sau într-o închipuire. S o spionează pe O. Îi ține socoteala când vine și când pleacă. O urmărește pe stradă. Descoperă tot ce poate despre O, filmele și cărțile ei preferate, obiceiurile la cumpărături, însă fiecare nou indiciu nu-i spune nimic. Apoi S se hotărăște să construiască un monument în cinstea eului său pierdut, un obiect care să fie tot ceea ce ea nu mai este. Muncește din greu în fiecare seară după serviciu și în cele din urmă termină „Chestia“. Nu știm exact cum arată Chestia, dar e un fel de trup cu scris și cu imagini pe el. S o invită pe O la cină. O sosește, se uită la Chestie și zice: Ah, eu sunt.*[1]

L-am sunat pe Ethan. Eram entuziasmată, încântată, voiam să-i spun ce cred. Suntem mai mult decât acumularea de date empirice, am zis, mai mult decât o grămadă de nimicuri consemnate, mai mult decât rătăcirile noastre și joburile noastre, dar ce să fie acest „mai mult“? Să fie ceea ce creăm între noi? Să fie o chestiune neurologică? Să fie produsul narațiunii, al imaginarului? E foarte interesant, am spus. Dar Ethan era morocănos, monosilabic, a zis că nu pricepeam deloc ce voise să spună. S și O erau semne într-un joc arbitrar al schimbului. N-am răspuns nimic la asta. Apoi am zis că noi, artiștii, în general nu știm ce facem, iar el mi-a spus să nu-i zic lui ce știe și ce nu știe. Nu-și dă niciodată jos căciula aia oribilă de lână. O poartă deja de un an, o cască în toată regula, zău, ca să se ascundă sub ea. Când am zis că noi doi părem să avem tema comună a pălăriilor în familie, a părut oripilat. Nu vrea să fie ca mama lui. Cred că i-a venit să-și smulgă căciula din cap imediat, dar e prea mândru. Nu știu cum să mă întind peste prăpastie. Fac totul greșit.

Nu i-am zis o vorbă despre asta. Dar e posibil ca Ethan să nu știe că „Chestia“ lui seamănă cel mai mult și mai mult cu unele dintre lucrările de artă ale mamei sale?

Aven e copilul cifrelor. Are șapte ani și îmi spune că pentru ea șaptele e verde. Treiul e galben. E copilul meu matematic, un copil pentru care ecuațiile strălucesc. Ridiche e de mult uitată. Poate că eu sunt singura care se mai gândește la ea. Nepoata mea s-a tuns foarte scurt – un compromis. Și-a dorit o tunsoare cu creastă, dar tatăl și mama ei au refuzat. Părul crește, i-am zis lui Maisie eu, bunica indulgentă, dar ea a spus: Oscar se teme c-o să se ia copiii de ea. Și-așa e ciudată. Și mi-am amintit de ciudățenia mea de când eram fetiță.

Încă ești ciudată, Harry, ciudată și înstrăinată.

Aștept cu nerăbdare ieșirea mea la lumină. O să aibă loc. Sunt încordată de atâta entuziasm. O să funcționeze. Îți spun noapte bună, indiferent cine ai fi.

5 mai 2003

Cred că Rune este îngerul Barometrului. Barometrul mi-a desenat încă o imagine cu intrusul pe care pretinde că l-a văzut venind și plecând noaptea. Îi place expresia *în creierii nopții*. Și apoi se joacă: *Toiul nopții, orele mici, ore mici pentru pitici, pitic rău pe creierul tău. Piticul Piticescu se plimbă-n oraș. De la parter la etaj, cocoțat pe făraș.* L-am cântat împreună. În desenul lui apare un bărbat uriaș, musculos, cu aripi. Când m-am uitat în ochii Barometrului, cum ținea hârtia ridicată înspre mine, mi-am imaginat că-l văd pe Alan Dudek, Barometrul dinainte să fie Barometrul. Mi s-a părut pentru o

clipă că-i Alan, fiindcă privirea îi părea neumbrită. Are momente de claritate, de conștiință nediluată de nebunie. El este parțial teatral, nu întru totul, dar există o parte din boala lui pe care o joacă și cu care se joacă. Trebuie să recunoaștem. În fond, cu toții jucăm roluri. N-ar trebui să fim atât de naivi încât să credem că oamenii nebuni sunt incapabili de disimulare. Prietenul meu nebun are și el măștile lui, jocurile și subterfugiile lui pentru a evita extraordinar de importanta baie săptămânală sau dușul. Însă, în același timp, el are acces la acel huruit interior, un dar psihotic. El simte ceea ce noi am reprimat, ceea ce ne înspăimântă, dar nu putem rosti. Nu e asta un fel de stare a vremii pe care o creăm între noi? Am studiat desenul. Cu cât îl privesc mai mult, cu atât mi se pare că seamănă cu Rune. Bruno crede că am intrat în rândurile bolnavilor mintal, că sunt cuprinsă de-o fantezie paranoică.

I-am zis pe vechiul nume. Alan, am spus, tu i-ai dat drumul să intre? L-ai lăsat tu pe înger să intre?

A părut surprins. Și-a înfipt unghiile în pielea de deasupra încheieturii mâinii. I-am zis să nu se mai zgârie și am repetat întrebarea. El a scuturat din cap și a zis: O să-mi scoată creierul, o să mi-l fiarbă și-o să mi-l facă tocană.

Oare l-a amenințat Rune? *Dacă spui, o să-ți fierb creierul și-o să ți-l mănânc.* Ideea e prea plastică pentru Rune, iar formularea prea precisă. Maniera de-a se exprima a lui Rune rareori merge dincolo de împrumut și de banal, fiindcă Rune folosește cuvintele pentru a crea o ființă publică ce ascunde tot ceea ce alții ar urî dacă ar putea vedea. Limbajul lui trebuie să integreze, în ochii celorlalți, trădarea de dedesubt. Dedesubt! Barometrul, pe de altă parte, este un flux intens și ambulant de vorbe, dar acele valuri de cuvinte includ uneori

și câte-o revelație profetică. Problema e cum să extragi profeția din potopul verbal.

Trebuie să îți închei *Mascările* fără nici un alt ajutor, din partea nimănui. În fond, mai există și R.B. Și mai sunt și ceilalți, acei câțiva ceilalți secreți ai tăi.*[2] Jocul nu s-a sfârșit.

1* Ethan Lord, „Mai puțin decât mine“, *The Paradoxical Review* nr. 28 (Primăvara/Vara 2003).

2* R.B. trebuie să se refere la Richard Brickman. Chestiunea „celorlalți“ rămâne deschisă, dar pare posibil, chiar probabil, ca Burden să fi publicat articole sub alte nume, în diferite reviste.

Harriet Burden

Caietul O

23 septembrie 2003

Oamenii verii s-au dus, iar insula e răcoroasă și maronie, cu petice de roșu aprins. Valurile mari mă înspăimântă zilele astea și mă țin la distanță, stau în zona unde plaja se întâlnește cu ierburile ce se încovoaie în vântul puternic. Astăzi scoteau un sunet care mă ducea cu gândul la un animal uriaș, răgușit, care strigă, nici măcar după cineva anume. Sunt singură. Acum l-am pierdut și pe Bruno, l-am pierdut, cu stratagemele mele, cu furia mea, cu eșecurile mele. Am vrut să mușc lumea până la sânge, dar m-am mușcat pe mine, am creat o biată tragedie numai a mea.

Singură mă simt și mai bătrână. Am burta mereu umflată, chiar dacă sunt slabă. Mănânc singură, iar mâncarea nu mai arată la fel de bine ca atunci când era el cu mine. Am dureri, niște dureri abdominale vagi, care mă pun pe gânduri. Uneori, noaptea, mă sperie, dar dimineața mă cert pentru accesele de ipohondrie. Mă surprinde fața mea ridată. Nu știu de ce. Știu că e ridată. Dar a ști nu înseamnă a vedea. Am încercat să

lucrez aici, dar nu pot. Parcă toate lumile din mintea mea ar muri acum, lumile mele în flăcări, de care m-am agățat cu toată ființa mea, sunt stinse încet. Și stau în fața focului, înfășurată în pături, citind din nou *Paradisul pierdut*, lent, lent, asimilând limbajul dens pe care-l știu atât de bine. În după-amiaza asta am ajuns la masa înspăimântătoare a Evei, punctul de cotitură din vechea poveste. Femeia vanitoasă, proastă și stricată a mâncat fructul blestemat. „Mânca de lăcomie plină.“[1] A făcut-o pentru cunoaștere, ca să știe mai multe, ca să fie iluminată. Cât de bine o înțeleg. Da, luminează-mi mintea. O să fac orice ca să știu, să știu mai multe. Adam e îngrozit, însă nu o poate părăsi. „Căci tu ești trup din trupul meu / Și Soarta ne-a înlănțuit la bine și la rău.“[2] Și a fost de parcă mi-ar fi vorbit bărbatul meu cel gras, și-am plâns pe ediția veche și ieftină pe care-o am aici, în casă, de atâția ani. Nimeni nu m-a iubit mai frumos ca Bruno, și totuși lucrurile nu pot merge între noi.

Am devenit dură.

1. În John Milton, *Paradisul pierdut*, ed. cit., Cartea a IX-a, p. 252 (n. tr.).
2. *Ibidem*, p. 256 (n. tr.).

Harriet Burden

Caietul D

Rune e inundat de mesajele mele. A căzut de acord să ne vedem. Vrea să încetez cu „hărțuirea“. A refuzat să ne întâlnim în Manhattan. Nu vrea să ne vedem într-un restaurant. Nu, el vrea să ne ciocnim aici, în Red Hook, în aer liber, unde nu ne poate vedea nimeni de prin lumea artei, unde nu se poate duce vorba. Bine, am zis. Bine.

Am pierdut. Rune nu va renunța niciodată. Nu va mărturisi, iar fără el totul s-a terminat. Pot să mă bazez pe cuvintele lui Phinny din *Luminile artei*, pe articolul lui Brickman, însă văd cât de puțin le pasă oamenilor. Cumva, povestea mea nu-i interesează. Am vrut să-l transform la loc pe Rune într-o Ruina plângăcioasă, să-l ruinez, să-l fac să plătească; însă acum el conduce jocul și face regulile, asta dacă mai există reguli, asta dacă au existat reguli vreodată. Am mâna praf, vânătă și umflată. L-am lovit așa de tare. Și l-am găsit pe Bruno. Nu, asta-i o minciună. Bruno m-a găsit pe mine. Apăruse ca prin farmec ca să mă ridice de pe jos. Azi mi-a făcut supă de pui și s-a uitat de aproape la fața mea, când

duceam lingura la gură, iar eu am scos sunetele potrivite, spre încântarea lui.

18 octombrie. Am citit în ziar. Rune e mort.

El a făcut ultima mutare și a executat-o într-o drăcovenie care plagiază *Dedesubt*, iar acum e sanctificat. Ce mai iubește lumea sinuciderile artiștilor, și nu ale artiștilor bătrâni, bineînțeles, nu ale unor babe ca mine. Nu, trebuie să fie tineri sau tinerei. Treizeci și opt de ani e vârsta perfectă la care să mori dacă vrei să-ți cimentezi faima, să inviți mulțimea să se înfrupte din frumosul tău cadavru, să mestece din luminoasa ta moștenire, pe care viitorul acum-imposibil o face și mai amară. Ah, Rune. Șah mat. Și dacă n-a intenționat să o facă? Mai devreme sau mai târziu tot ar fi ajuns la faza cu sinucisul. Își dorea o moarte frumoasă, nu-i așa? Iar o asemenea moarte trebuie planificată. *Nu vine de la sine.* Celebritatea e viață la persoana a treia. Ethan are dreptate. Unii oameni se pricep mai bine ca alții să trăiască la persoana a treia.

Dar eu m-am autosabotat fără să știu, nu-i așa? A fost de parcă ar fi trebuit să joc până la capăt, să ajung în camera aia cu Rune și cu Felix cel mort, să fiu amenințată, pălmuită și umilită, să fiu transformată la loc într-o copilă chircită și rușinată, care nu poate spune ce are de spus. Am fost atrasă înspre asta, de parcă timpul n-ar fi însemnat nimic, iar trecutul ar fi devenit și prezent, și viitor, iar morții ar putea umbla iarăși. Tropăie prin brazdele creierului tău, Harry, în sălbăticia încâlcită a materiei cenușii, cei doi bărbați pe care ți i-ai dorit, dar nu i-ai putut avea, tatăl tău și soțul tău. N-a fost doar iubire. Aici ai greșit. Acum știi asta. N-a fost vorba doar

despre iubire și dorința de-a fi iubită. Tu n-ai fost doar acea eternă femeie plângăreață ale cărei vaiete se aud peste secole, te iubesc și vreau să mă iubești și te voi aștepta, dragostea mea, cu mâinile împreunate și capul plecat. Eu nu sunt acea întruchipare a virtuții, Penelopa, așteptându-l pe Ulise și refuzând pețitorii.

Eu sunt Ulise.

Însă am descoperit prea târziu.

Te urăsc, tată. Te urăsc, Felix. Vă urăsc pe amândoi pentru că nu ați văzut acel adevăr, pentru că nu ați recunoscut că eu sunt eroul cel isteț.

Și, mamă, tu ți-ai plecat capul și ți-ai primit pedeapsa. El te-a lăsat pe dinafară și te-a închis definitiv. Nu ți-a vorbit. Se purta de parcă nu existai pentru că tu voiai să vorbești.

Și tu, Harry, tu ți-ai plecat capul și-ai încasat pedeapsa lui, iar acum n-o poți duce, nu-i așa?

Și n-ai așteptat tu acasă ca Penelopa, fără nici un pețitor, din păcate, doar cu doi copii? Și n-ai fost tu credincioasă? Și n-ai fost tu bună? Și n-ai suferit tu îndelung? Deci nu ești tu Penelopa? Nu, fiindcă ea nu-și dorea să fie Ulise, cel puțin din câte știm noi nu și-a dorit, dar cine și-ar dori să fie Penelopa? Tu nu ți-ai dorit să aștepți, și totuși aproape că ți-ai pierdut mințile așteptând. Iar acum și fiul tău se ține la distanță de tine, de parcă ai fi contaminată. Dacă se identifică cu tine, se simte emasculat, vechea dramă; fiul meu feminist e îngrozit de duhoarea maternă.

Eu sunt Ulise, dar am fost Penelopa.

Dar cum te mai iubea el mai demult, micuțul, înfocatul, hipersensibilul Ethan, orice-ar zice el, orice-ar fi uitat el. Ai

păstrat acea poveste pătimașă în câmpul memoriei. Iar fiica ta e încă cu tine. O ai pe Maisie. Și-o ai pe Aven.

Și Rune? El e simbolul urii tale, al invidiei tale, al furiei tale, nu-i așa?

El a început, Harry? Sau tu? Ce-a vrut el de la tine? A vrut doar plăcerea de-a te răni prin intermediul lui Felix?

„Îi plăcea să privească.“ Așa a zis Rune, că Felix era un voyeur. Contează că-și freca pula în extaz în timp ce se uita la alții cum și-o trag pe jos în fața lui? Nu. Și contează că tu te întristezi când îți imaginezi asta? Dar de ce să te întristezi, Harry? Ție nu ți-a plăcut s-o chinui pe Ruina în joc? Oare nu știa Rune că asta te umple de-o bucurie sadică? Nu de-asta a întors jocul? *El știa că joci ambele roluri.* Asta-i chestia. Iar cunoașterea înseamnă putere. Freud elementar, dragă Watson. Un copil este bătut.*[1]

Însă eu n-am știut de Felix. Tot ce-am știut a fost că existau niște secrete și că unele secrete aveau nume. M-am întrebat ce era în capul lui în timpul încleștărilor noastre din pat. Mă întreb dacă era Harriet Burden. A fost vreodată Harriet Burden, soție și tovarășă de viață? Sigur c-a fost. La început a fost. E posibil ca Rune să fi mințit despre Felix, dar chiar și dacă a mințit, acum n-ar mai conta cine știe ce. Rune a devenit simbolul tuturor băieților care l-au studiat pe Quine și au învățat logica și și-au fumat pipele și s-au uitat la tatăl tău cu privire admirativă, băiatul care ai fi putut fi tu, Harry. Printr-o simplă întâmplare în pântec, ai fi putut să-i fii pe plac și ai fi triumfat. Și Rune a devenit simbolul tuturor băieților pe care Felix i-a expus, și pe care Felix i-a iubit, și pe care Felix i-a făcut celebri, și pe care Felix i-a cumpărat, și pe care Felix i-a vândut. Astfel ne apropiem de miezul chestiunii, nu-i așa? Ce

spuneți, dr. F.? Mă apropii de miezul chestiunii? Rune, domnul Persoana a Treia, domnul Ifos, domnul Nonșalanță – cel care contează, cel care câștigă. Și nu cumva tocmai acea calitate de-a ști, de-a fi sigur pe tine, de-a crede că totul ți se cuvine e ceea ce detești, Harry, ceea ce ți se pare atât de greu de imitat, calitatea pe care-o aveau ei toți? Și nu te priveau ei cu condescendență, Harry? Nu te considerau inferioară, pe tine, care îi depășeai în gândire, în muncă, în tot ceea ce făcea absolut fiecare dintre ei?

Ba da. Așa făceau. Și sunt morți cu toții. Nu-mi vine să cred că sunt morți cu toții.

1 noiembrie 2003

M-am întors la înflăcărata mea mamă Margaret. Margaret, antimiltoniana. Ea dă naștere unor lumi. Nu e Dumnezeu cel care vorbește aici, ci Natura:

Toate durerile ce le pot îndura
Nu vor ajuta deloc, *Materie* o *Minte* trebuie să facă;
Trebuie desenat un Cerc, rotund și mic,
În centrul căruia să steie o Minge de Sticlă,
Fără Convexități, interior *Concav*,
Iar înlăuntru o mică gaură rotundă să fie,
Prin care *Specia* să treacă și iar să tot treacă,
Viața, *Perspectiva* a tot ce va fi să fie.*[2]

Madge Nebuna n-a avut copii, n-a avut copii de crescut până să-i vadă adulți. Ea a avut „Trupurile de Hârtie“,

cuvintele ei vii, și le-a iubit nespus.**[3]

„Și tot în acest fel eu nu caut să mă conving că filozofia mea, fiind nouă, și doar de curând născută, se va dovedi înțeleasă de la prima vedere, s-ar putea să fie, nu în această epocă, ci, cu voia lui Dumnezeu, în timpurile ce vor veni: Iar dacă va fi disprețuită acum și îngropată în tăcere, se poate să se înalțe mai strașnic în lumea de apoi; căci temelia ei fiind conștiința și logica, s-ar putea să cunoască o epocă în care să fie mai apreciată decât este în cea de acum.“*[4]

Și eu voi lăsa trupurile mele în urma mea. Le fac pentru viața de apoi, nu pentru prezentul dureros, cu privirea sa rece și nepăsătoare.

Vrăjitoarea se ascunde în castelul ei de la malul mării cu ursul, prietenul și iubitul ei. Așa s-a terminat basmul. Bătrâna vrăjitoare și bătrânul urs trăiesc fericiți și triști împreună până la adânci bătrâneți.

1 decembrie. *Masca naturală*. Asta-s eu. Eu sunt masca naturală. E ideea lui Maisie. Am rostit cândva aceste cuvinte când vorbeam despre Raccoona, iar ea le-a folosit pentru filmul despre mama ei, și-acum mă lasă să mă explic în fața camerei, pe mine, H.B., cu toată mania pseudonimelor mele, și explic, și expun, și țin predici, și ne distrăm împreună. Acum ai parte de-o colecționară maniacală, de-un schizofren și de mama ta, îi zic lui Maisie, un trio perfect. Și Maisie a mea zâmbește. Nu pot spune tot. Trebuie să păstrez niște secrete,

desigur, dar faptul că spun mai că-mi dă impresia c-aș putea fi înțeleasă. Să fie o speranță atât de deșartă?

Aven mi s-a părut astăzi mai alungită, mai înaltă, mai slabă. A intrat în ceea ce numesc „copilăria mediu-târzie“. Mi-a cercetat omuleții răutăcioși, s-a înroșit când mi-a văzut perechile care se împreunează și a râs nebunește când s-a uitat la Ursula mea care se cacă. M-a lăsat s-o trag la mine în poală azi, și-a lăsat bunica să se delecteze cu plăcerea tactilă de a strânge trupul tânăr aproape de coastele mele. Mi-am vârât nasul în părul ei scurt, castaniu. Azi mirosea vag a mere.

1* „A Child Is Being Beaten“ (1919), *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, vol. XVII (Hogarth Press, Londra, 1955), pp. 179-204.

2* Citat în Lisa T. Sarasohn, *The Natural Philosophy of Margaret Cavendish: Reason and Fancy During the Scientific Revolution* (Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2010), p. 41.

3** În *Sociable Letters*, publicată în 1664, Cavendish îi scrie unei prietene imaginare. În scrisoarea CXLIII, ea îi povestește destinatarei despre obiceiul ei de-a păstra cópii ale manuscriselor sale până când sunt tipărite și în siguranță, după care le arde: „Dar în ce chip sunt mistuite Trupurile de Hârtie, precum Împărații Romani, în Flăcări Funerare, nu pot spune, un vultur se înalță din ele sau se preschimbă într-o Stea în Flăcări, deși ele fac o uriașă Lumină în Flăcări când Ard; și astfel, lăsându-le spre Aprecierea sau Condamnarea dumneavoastră, rămân, Doamnă, A Dumneavoastră credincioasă Prietenă și Slujitoare, CL“. Ed. Sylvia Bowerbank și Sara Mendelson, *Paper Bodies: A Margaret Cavendish Reader* (Broadview, Toronto, 2000), pp. 81-82.

4* Margaret Cavendish, *Observations upon Experimental Philosophy* (1668), ed. Eileen O’Neill (Cambridge University Press, Cambridge, M.B., 2001), pp. 12-13.

Harriet Burden

Caietul T

15 ianuarie 2004

Când îmi spunea de rezultatul tomografiei, îi urmăream gura mișcându-se. Îmi amintesc că dinții lui aveau o nuanță cenușie în lumina după-amiezii ce venea pe fereastra din spatele lui și că fotografiile de pe birou erau întoarse cu fața dinspre mine și aveau o etichetă mică cu prețul lipită pe dos, care se dezlipea de pe lemn. Cuvintele ieșeau sistematic, dar acum îmi amintesc doar efectul lor – o paralizie care mă lăsa fără suflare. Mi-a explicat clar că nu există leac și că se răspândise, că rezecția chirurgicală completă era puțin probabilă și, chiar dacă am fi făcut-o, nouăzeci și opt la sută dintre pacienți tot sufereau o recădere. Și totuși, voia să mă internez în spital imediat, pentru operație.

Ei nu te menajează. Dr. P. n-a clătinat din cap cu tristețe. Nu s-a uitat în ochii mei. Bănuiesc că așa fac ei. O fac tot timpul, în fond. Eu sunt unul dintre miile de pacienți. Asta era metoda lui, să-mi livreze informațiile, iar eu să le procesez.

Când l-am întrebat dacă există un stadiu cinci, a ridicat din sprâncene. Nu, a zis.

Ba sigur că există, am zis eu. Când ajungi în stadiul cinci, ești mort. Asta îmi spuneți, corect? Sunt moartă.

Nu i-a plăcut impertinența mea. Nu i-a plăcut deloc, iar eu m-am bucurat că nu i-a plăcut. Mă duceam acasă la Bruno, să discut cu el, să înțeleg și eu. Când stăteam în stradă cu mâna ridicată ca să chem un taxi, eram încă înghețată, cu groaza strângându-mă de gât în timp ce priveam în jurul meu uluită de tot ceea ce pierdeam, oraș, cer și trotuar, trecători mergând iute sau încet și culorile lucrurilor. Toate vor dispărea odată cu tine, fiecare culoare, chiar și cele care n-au avut niciodată vreun nume, dar sunt percepute destul de limpede. Pierderi incalculabile.

În taxi, m-am uitat la ceafa șoferului și la fotografia lui, lipită pe geamul dintre noi. Am bănuit că e din Somalia, un taximetrist somalez, și mi-am zis: Nu știe că transportă pe bancheta din spate o femeie moartă, o duce în Red Hook, la doar o stație distanță de Iad.

27 ianuarie 2004

Am citit ce-am scris înainte să mă despice bisturiul și să-mi rearanjeze cinci ore organele interne. Naivitatea mea mă face să hohotesc mut. Iadul este aici și acum, iar numele său e medicina. Am fost eviscerată ca un pește: uter, ovare, trompe uterine, apendice și o parte din intestine mi-au dispărut. Mi-au

aruncat organele bolnave într-o găleată, la operație, și cineva trebuie să fi venit, cu mănuși și cu mască, și să le fi luat ca să le ducă într-o zonă specială, unde se aruncă organele bolnave. Unde ajung ele? Sunt bandajată toată cu leucoplast, tăiată pe verticală, de la buric în jos. Nu pot să-mi schimb poziția în pat fără să icnesc de durere. Nu pot să stau așezată. Gleznele și picioarele mi s-au umflat, sunt de trei ori cât erau și, la fel ca mâinile și brațele, sunt sloi. Nu pot să mănânc. Sunt îngrozită de fiecare evacuare. Fiecare excreție aduce noi chinuri. Iar operația a fost „suboptimă“. Acest eufemism ar fi hilar dacă n-ar fi atât de grotesc.

În după-amiaza asta am picotit în pat, iar când m-am trezit mi s-a părut că patul, noptiera, veioza lucioasă de alamă și fotoliul de-un verde pal din colțul încăperii au fost înlocuite cu niște cópii fidele. Încăperea pe care o cunosc atât de bine a devenit cumva o cameră falsă. Eu nu mai eram eu însămi și nu mă aflam acasă. Spaima și durerea au infectat tot. Vreau să mă duc acasă. Te rog, ridică vraja asta și lasă-mă să mă duc acasă.

În patru săptămâni vor începe otrăvirea, o otrăvire care s-ar putea să nu mă ajute cine știe ce. Dar sper, ba nu, mă rog pentru remisia magică.

Acum aștept. Penelopa, pacienta, așteaptă răbdătoare. Roboticul dr. P. a dispărut și acum aștept să mă vadă ceva mai amabila dr. R., și aștept să mă văd cu dr. F., ca să-i vorbesc despre dr. R. și să-i povestesc despre frica și cutremurul meu. Aștept cu groază ca dr. R. să sune și să-mi spună de markerii tumorali din sânge, CA-125. Aștept să descopere ce se micșorează sau crește în zona abdominală a dezastrului, acest

ground zero al trupului meu, unde ororile au fost reduse, dar nu scoase cu totul. Am fost atacată din interior și trăiesc într-o stare continuă de invidie pentru oamenii cu celule care nu s-au multiplicat în legiuni criminale. Îi privesc cum se plimbă pe Madison Avenue sau dispar în metroul de pe Eighty-Sixth Street, unde își are dr. R. cabinet. Îi văd preumblându-se mână-n mână pe faleză, intrând la Sunny's ca să bea ceva. Mă minunez de starea lor bună de sănătate, purtată cu nonșalanță, de trupurile lor viguroase, fără tumori, și de completa lor indiferență la faptul că sunt vii.

Îmi tot amintesc iar și iar cum i-am născut pe Maisie și, apoi, pe Ethan. Trebuie să fie amintirea trupului bun, a trupului fertil, dinainte de-a începe să se mănânce de viu. Ovarele acum dispărute, care m-au ros până la moarte – o pedeapsă mai crudă pentru H.B. nu s-ar fi putut ticlui. Ai fost ambivalentă în privința sexului tău, Harry? Bineînțeles că ai fost. Ei bine, doamnă, iată-ți pedeapsa potrivită, întorsătura ironică a unei vieți trăite parțial în spatele unor măști masculine.

Amintiri ale durerilor nașterii. Pentru Ethan am stat pe vine. Un travaliu rapid. Împinge. Împinge în jos. Capul blocat și-apoi împinge, împinge, și trupul lung și umed, cu păr negru, alunecă din mine, încă atașat printr-un cordon vinețiu, însângerat. Viu.

Nașterea, ca boala și ca moartea, nu este dorită. Pur și simplu se întâmplă. „Eu“ n-are nici o legătură cu ea.

10 februarie 2004

Îmi doresc cu disperare să lucrez, dar e așa de greu. Mă împleticesc pe genunchii tremurători. Extremitățile îmi sunt electrizate și mă panichez din cauza timpului. Sunt atât de obosită. Pe chipul îngrijorat al lui Bruno îmi citesc propria groază. Adesea nu pot să cred că nu voi trăi.

De ce și-ar dori cineva să moară?

Mascări e departe acum, dar mi-ar fi plăcut ca lucrarea mea să-și fi găsit locul și pseudonimele să fi fost înțelese ca proiect unitar – o treabă neterminată.

Cataloghez toate lucrările.

A.C. Robinson. Lester Bone.*[1]

Pentru Felix: *Cartea neliniștirii*.

O, tu, prinț al unor momente mult mai fericite, eu am fost pe vremuri prințesa ta, și ne-am iubit cu o dragoste de un fel aparte.*[2]

26 februarie 2004

Sunt dimineți în care mă trezesc și-mi ia o clipă până-mi aduc aminte. Preț de câteva ore, somnul stinge realitatea cumplită. Sunt bolnavă, cheală, eviscerată și mi-e greață. Mă mănâncă tot corpul, un efect dat de Taxol. Deloc neobișnuit. Mâncărimea e atât de cumplită, încât am ajuns să-mi dau palme. Am spasme de diaree și apoi constipație, iar mintea nu-mi merge bine, fiindcă chimioterapia te prostește.

Nu-mi pot aminti data. Am pierdut și șirul zilelor.

Panică. Apoi calm. Apoi iarăși panică.

În după-amiaza asta am visat că tumorile mi-au țâșnit prin pielea de pe burtă, deasupra părului pubian care arăta ca un frunziș aspru. Tumorile palpitau de viață, iar eu am început să trag de ele nerăbdătoare, să le smulg din mine, să mă salvez. M-am mânjit de sânge pe mâini. Am reușit să trag afară un șarpe lung, tremurător. Bucuria victorioasă pe care-am simțit-o. O bucurie de nespus. Noi, cei care părăsim lumea, încă mai putem să ne dorim să rămânem.

Mai am multe de făcut. Încă mai există lumi nedescoperite în mine, dar nu le voi vedea niciodată.

E o zi de miercuri, e frig și înnorat.

Fiecare om care moare este o caricatură a dualistului cartezian, o persoană alcătuită din două substanțe, *res cogitans* și *res extensa*. Substanța care gândește se deplasează de sine stătătoare deasupra trupului rebel alcătuit dintr-o materie infectă, vulgară, un trădător al spiritului, către acel *cogito* eteric care continuă să gândească și să vorbească. Descartes a fost mult mai subtil în privința interacțiunilor minte-și-corp decât recunosc mulți comentatori grosolani, dar avea dreptate când spunea că gândurile nu par să ocupe deloc spațiu, nici măcar în capul omului. Ce sunt ele? Nimeni nu știe. Nimeni nu știe cu adevărat ce este un gând. E ceva ce implică sinapsele și chimicalele, desigur, dar cum intră în schemă cuvintele și imaginile? Eu sunt încă aici, povestindu-

mi finalul. Eu, Harriet Burden, știu că voi muri, și totuși o parte din mine refuză acest adevăr. Mă revolt împotriva lui. Aș vrea să scuip, și să țip, și să urlu, și să trag cu pumnii în așternuturi, dar asemenea demonstrații ar răni prea mult acest schelet fragil, cu puținele sale organe putrede rămase. Am și râs, am râs cu grijă, ca să nu rănesc mai sus menționatul sac de oase și bietele rămășițe de carne, dar am râs totuși de iminenta mea moarte. Am zis glume cu cadavre și mi-am făcut planuri pentru propria înmormântare.

5 martie 2004

Am venit să mor acasă, dar nu-i așa de simplu să mori în această lume a noastră de secol XXI. E nevoie de-o echipă. E nevoie de o „gestionare a durerii“. E nevoie de un azil acasă. Dar am fost strictă cu ei. E moartea mea, nu a voastră, i-am zis blestematei de asistente sociale care supura de milă când planificam pasul final, cum să mori „bine“. Un oximoron, idioato. Le-am zis NU consilierilor durerii, cu fețele lor compătimitoare, care îți vindeau aiurelile cu negarea și furia și tocmeala și depresia și acceptarea. Le-am zis NU bocitorilor profesioniști de toate felurile și blestematelor lor de clișee. NU o să accept nici un fel de aberații dulcege de tot rahatul pe-o rază de zece kilometri în jurul patului meu de moarte. Am tunat aceste cuvinte. Am reușit să scot un tunet. A fost magnific.

Tunetul m-a părăsit. Sunt un vas care curge – urină și fecale și lacrimi se scurg din mine, fără permisiunea mea. Am scutece care trebuie schimbate. Măruntaiele mele, distruse de operație, sunt iarăși contorsionate de tumori. Părul care mi-a

crescut la loc este drept. Părul creț pe care-l detestam și pe care învățasem apoi să-l iubesc a dispărut și-n locul lui au crescut niște paie cărunte, un păr lins. Acum chiar sunt un monstru, rușinat de trupul său hidos. Miros a pișat, a căcat și-a altceva, un miros necunoscut pe care nimeni altcineva nu recunoaște că-l simte, și care trebuie să fie duhoarea morții. Îl simt când scriu acum, înălțându-se în dâre din zona de război de sub așternuturi. Ar trebui să fiu scăldată în înnălbitor. Stau întinsă în patul meu special, care se mișcă în sus și în jos la apăsarea unui buton, așezat la fereastră ca să mă pot uita la apă și la Manhattanul de pe celălalt mal. Mi-e dor de lumea pe care o părăsesc, dar nu am iertat-o. Gustul ei amar rămâne, o crustă dură în gură, pe care n-o pot scuipa.

Pearl se uită peste umărul meu ca să vadă ce scriu. E supereficientă, ageră. Născută în Trinidad, a trăit în Suedia, acum în New York. Asistentă privată. Vorbește-mi în suedeză, îi zic, și ea se supune.

Aș vrea să-mi redobândesc mintea dinainte – cea care făcea salturi, dansa și executa tumbe prin aer. Pe vremuri îmi doream ca ei să mi-o vadă, să-mi recunoască darurile. Acum aș fi mulțumită și numai s-o am iarăși.

2 aprilie 2004

Astăzi i-am zis lui Bruno că eu sunt bestia care moare și el e Frumoasa. A clătinat din cap, cu buzele tremurându-i. Ești atât de frumos, i-am zis. Ești robust și energic și ești Frumosul meu drag. Vino la bestie, am zis. Și atunci el și-a lăsat capul pe pieptul meu și mi-a strivit sânii, iar greutatea craniului său m-a durut. Totul mă doare acum. Vine greața. Morfina mă

amețește. Durerea se înalță. Vreau atât de mult să scriu, să spun, dar mi-e din ce în ce mai greu.

13 aprilie 2004

A venit Clematita. Micul lujer de viță-albă lipicios crescând în jurul meu.

Lui Maisie nu-i place de ea.

Lui Ethan îi place de ea. Îl văd uitându-se întruna la ea. El a fost astăzi pe-aici. Îi e greu. Lui i-a fost greu și când a murit Felix, dar Felix a murit repede. Le-am vorbit, lui și surorii lui, cu vocea ciudată care acum îmi aparține, un scârțâit ceva mai puternic decât o șoaptă. Mă bucur că le-am spus de Felix și iubiții lui, ca să nu fie surprinși dacă o să apară cu chei vechi în mâini. Le-am spus totul cu blândețe. Sunt mulțumită de mine. Dacă n-aș fi o creatură urâtă, din laguna neagră, care se murdărește singură, aș putea trece drept o figură romantică, mama distrusă, pe patul de moarte, vorbindu-le cu noblețe copiilor săi despre dificilul lor tată. Rolurile sunt la îndemână, gata să fie jucate.

Ah, dac-aș putea șterge toată suferința de pe chipul lui Maisie. Ești prea bună, Maisie. I-am spus asta. Ea a zis: Nu, nu sunt. Nu sunt. Dar numai cei buni simt că nu sunt buni. Vreau să trăiască, să muncească și să se înalțe.

Iar Maisie s-a aplecat și m-a pupat pe cap. Te admir așa de mult, mami, a zis. Nu mi-a mai zis „mami“ de când avea șase ani.

Vorbesc la telefon cu dr. F. Îi aud tristețea în glas. Este dragoste. Sunt recunoscătoare pentru acea formă ciudată de

intimitate, pentru acel mod unilateral de a vorbi. El m-a cunoscut mai bine ca oricine. Ciudat, dar adevărat.

Mă întorc adesea în apartamentul din Riverside Drive. Merg prin camere și le inspectez. Sunt în biroul tatălui meu și am ridicat una dintre pipe la nas, ca să trag în piept acel miros special fără să fiu văzută. Sunt îngrijorată să nu intre el. Mama mă întrerupe. Îmi spune să nu mă ating de pipe sau de stilouri. Nu, nu, nu, lui nu-i place să fie deranjate. Vocea lui se aude din camera alăturată. Mama aranjează repede pipele. Eu ridic privirea spre chipul ei și citesc pe el teamă și speranță. E o imagine îngrozitoare. E o imagine îngrozitoare pentru că expresia ei o oglindește pe-a mea.

Ea se temea de el.
Eu mă temeam de el.
El nu a lovit-o niciodată. El nu m-a lovit niciodată.
Nu avea de ce. Eram subjugate.

Nu știai cât de furioasă erai.
Nu știam cât de furioasă eram.

Cum mă mai revoltam. Cred că de-acum nu mai pot să mă revolt. Mi se pare că sunt prea firavă și apoi ciuda apare din nou, ceva mai slăbită, ceva mai diluată, dar încă acolo. De-aș putea simți măcar că mi-am făcut treaba, că a fost terminată, că nu se va risipi cu totul.

Tată, tu nu ai știut ce mult mi-am dorit să ți se lumineze fața când te uitai la mine. Dar tu erai infirm. Mă ajută să știu că erai infirm.

Aș vrea să vină fantoma mamei mele și să mă legene.

Vine Phinny. Sper că nu ajunge prea târziu.

A fost Rachel pe-aici. Mi-a reamintit de Bestia cu Cinci Degete. Altă Bestie. Uitasem. Am rugat-o să mă mângâie pe mână. Degetele ei pe degetele mele – le simt și acum, când scriu. I-am spus lui Maisie s-o ducă și să i-o arate pe Margaret, mama în flăcări.

Ethan mi-a vorbit. Ethan mi-a repovestit poveștile mele cu ferviducii. Are o memorie mult mai bună ca a mea.

Pe vremuri îmi aminteam totul – citate, numărul paginii, nume, lucrări și anul publicării lor –, iar acum este ceață.

Gura roșie a lui Clemmy. Atingerea ei caldă. Pietrele alea stupide. De ce tolerez așa ceva?

Sunt îndrăgostită de o mistică nebună.

Am speriat-o pe Aven. Îmi pare așa de rău.

Când a fost el aici? Azi? Astăzi s-a întâmplat? Barometrul și-a luat adio de la mine cu un discurs opulent. Dumnezeul lui e unul furios, care tună din ceruri și trimite fulgere și vijelii brutale pe pământ.

Îmi amintesc că sunt evreică.

Sunt o mulțime.

Pământu-mi pare un punct, cât un grăunte.*[3]

Sunt făcută din morți.

Nici măcar gândurile mele nu mai sunt ale mele.

1* A.C. Robinson nu a putut fi depistat în nici un text posibil. Un articol de Lester Bone, „A Philosophical Inquiry into the Emotional Origins of Creativity“ („O cercetare filozofică asupra originii emoționale a creativității“), a apărut în *Science and Philosophy Forum* nr. 9 (2001). Nu am putut da de Bone, fiindcă originea lui s-a dovedit a fi fictivă. Lucrarea a fost probabil scrisă de Burden, fiindcă sunt citați cercetători și oameni de știință din câteva domenii.

2* Fernando Pessoa, *The Book of Disquiet*, traducere de Richard Zenith (Penguin, New York, 2002). Heteronimul pe care Pessoa l-a folosit pentru această carte este Bernardo Soares. (În românește în Fernando Pessoa, *Cartea neliniștirii*, traducere din portugheză, prefață și note de Dinu Flămând, București, Editura Humanitas Fiction, București, 2009, p. 416 – n. tr.)

3* John Milton, *Paradisul pierdut*, Cartea VIII, pp. 17-18 (în românește în John Milton, *Paradisul pierdut*, ed. cit., p. 206 – n. tr.).

Sweet Autumn Pinkney

(transcriere editată)

Am auzit o voce zicând „Harry“. Vocea bărbatului era destul de puternică și am auzit-o chiar în urechea stângă, deși nu se afla nimeni aproape de mine, fiindcă era unu și treisprezece minute noaptea și la ora aia atât de târzie nu se mai plimbau decât câțiva oameni pe-afară. Știu cât era ceasul fiindcă m-am uitat la telefon chiar când s-a întâmplat, în fața Farmaciei Siri de pe Flatbush Avenue. Kali (cățelușa pe care-am adoptat-o de la S.O.S. – *Save Our Strays*[1] – pe jumătate pudel, pe jumătate terier, pe jumătate chihuahua), făcea un pipi și-un amușinat înainte să intrăm în casă. Mi-am dat seama imediat că vocea e un semn. Dacă nu acorzi atenție semnelor, ele trec pe lângă tine și poți rata chemarea spre soarta care ți-e scrisă. Bineînțeles că vocea m-a luat prin surprindere. Nu mă mai gândisem de mult la Harry, nu mai primisem nici o veste de la Anton după vederea aceea și mă concentram pe devenirea mea spirituală și pe dezvoltarea calităților mele de vindecător, pentru a-i ajuta pe oameni în cabinetul meu, Sweet Indigo Spiritual Healing, și făcusem ceva progrese în privința recidivelor, mai ales a celor sub forma

tipilor de care mă îndrăgosteam și care se dovedeau a avea o karmă proastă, pe care cine știe cum eu nu reușeam s-o văd. Însă e drept că și recidivele fac parte din drumul spre iluminare. Trebuie să le recunoști și să mergi mai departe. Într-una dintre conferințele sale, maestrul Peter Deunov zice: „Conștiința ta poate călători cu viteza unui tren personal, poate călători cu viteza luminii și poate călători chiar și mai rapid“. Bănuiesc că pe-atunci conștiința mea mergea cu avionul.

În dimineața următoare, în timp ce-mi pregăteam ceaiul verde cu flori, mi-am dat seama că trebuie să răspund vocii angelice găsind-o pe Harry, iar când am privit în jos, la floarea aceea deschizându-mi-se în ceai, am simțit deschiderea chakrei sacre din plex și senzația de portocaliu plutind prin cameră. Mi-am amintit de aura roșie și mânjită a lui Harry. I-am găsit numele în cartea de telefon a Brooklynului și am sunat-o. Îmi pregătisem un discurs, în caz că nu-și amintea de mine. Aveam de gând să-i explic cum a fost cu vocea din stradă, chiar dacă știam că Harry nu era pasionată de învățăturile maestrului, de astrologie și chakre sau chestii din astea, numai că nu Harry mi-a răspuns la telefon. Persoana de la telefon mi-a zis:

— Sunt fata ei, mama este foarte bolnavă acum și nu primește pe nimeni în afară de rude și de cei mai apropiați prieteni.

Vocea i-a tremurat ușor, iar vibrația s-a transmis prin telefon și-a pătruns în trupul meu ca un tremur. Am întrebat-o cum o cheamă și ea a zis:

— Maisie.

Iar eu i-am spus:

— Maisie, eu sunt Sweet Autumn Pinkney. Am cunoscut-o cândva pe mama ta datorită relației mele cu Anton Tish, am fost asistentă la lucrările de artă și cred că pot să-i fiu de folos și acum. Știi, am zis, rostind foarte rar și clar cuvintele următoare, cineva m-a chemat.

Maisie a zis:

— Dar *dumneavoastră* m-ați sunat pe *mine* – pentru că n-a înțeles sensul mai important al cuvintelor mele, dar nu conta.

Mi-am pus rochia vintage, cea cu model *paisley*, lungă, mov, cea mai bună culoare pentru vindecările urgente, am vârât-o pe Kali în cușca portabilă, mi-am luat geanta cu pietre și-am chemat o mașină, pentru că Red Hook e ceva de groază în privința metroului. Pur și simplu n-ai cum să ajungi cu metroul acolo, așa c-am sunat la Legends, serviciul de încredere la care apelez la nevoie.

Aveam notată adresa, dar nu găseam clădirea, așa că am văzut niște copii pe-acolo și i-am întrebat dacă știu unde stă Harry Burden, iar un băiat cu tatuaj pe gât și șapcă neagră de baseball a zis:

— A, adică vrăjitoarea bogată.

După ce-am mai discutat un pic a devenit destul de clar că vorbeam despre aceeași persoană și l-am întrebat de ce i-a zis așa, iar el a spus că nu știe, doar că circulau multe zvonuri despre „căcaturile sinistre“ din atelierul ei și despre sunetele demente și țipetele pomenind de Satana și Dumnezeu care se auzeau uneori din clădire. Au mângâiat-o pe Kali un pic și apoi mi-au arătat ușa, iar eu am sunat. Le-am explicat lui Maisie și lui Bruno, care era iubitul lui Harry, că am venit s-o văd pe Harry, iar el a trebuit să intre la Harry și s-o întrebe dacă mă putea primi, iar ea a zis da, așa c-am urcat pe scări și-

am intrat într-o cameră mare, cu ferestre peste tot, inundată de lumină și-o priveliște superfrumoasă, și Harry stătea într-un pat de spital cu balustrade, știți, genul ăla care se ridică pe ambele părți, și-o perfuzie în braț. I se vedea cotul ițindu-i-se de sub mâneca moale a tricoului și era clar că e numai piele și os, și-atunci mi-am dat seama că n-o să se mai facă bine deloc. Am amuțit pe dinăuntru.

Am văzut aura bălțind în jurul ei și culorile stinse – nuanțe de alb, de gri, ceva ocru – și toxinele de la toate pierderile și traumele adunate de-a lungul anilor. Misiunea mea nu era să vindec, ci să curăț chakrele, pentru ca trupul luminos să nu rămână legat de pământ. Trebuia să eliberez anatomia luminoasă a lui Harry, prin rotiri. Însă aveam nevoie de permisiunea ei. Nu poți să dai buzna și să te-apuci de curățat și de rotit fără permisiune. Kali a început să latre, așa că am pus-o pe hol, în cutia ei. Știam c-o să scâncească un pic, dar apoi probabil o să adoarmă.

M-am apropiat de Harry cu pasul meu ușor. E un mers în care te sprijini mai întâi pe vârful degetelor, și nu pe călcâi, ca o dansatoare. Îl fac ca să arăt respect și să nu scot nici un sunet; și m-am oprit lângă ea. Stătea sprijinită în pat. Avea părul scurt și ațos, nu mai era ondulat, cum mi-l aminteam, iar pomeții i se iteau deasupra obrajilor supți. Pielea de sub ochi îi era de-un cenușiu întunecat, dar ochii verzi îi erau limpezi și duri. S-a uitat drept la mine și a zis cu o voce răgușită, încărcată de boală:

— Micuța mistică, nu-i așa? Clematita?

Iar eu am zâmbit și mi-am pus mâna pe brațul ei. Atunci a mijit ochii spre mine. Mi-am dat seama că simțea căldura curgând din degetele mele. A închis ochii. Iar eu am spus:

— Harry, pot să mă rog pentru tine?

Nici n-a apucat să răspundă, că Maisie a apărut chiar în spatele meu și m-a întrebat ce fac, zicându-mi că ei nu erau genul de familie care să se roage. Harry detesta să se roage și așa mai departe. Maisie avea o aură albastră, dar un pic fumurie, fiindcă era tristă, cum se agăța de mama ei, lucru absolut de înțeles. Dar eu am spus pe un ton ferm că vreau să-mi răspundă Harry, fiindcă ea era persoana la care fusesem chemată.

Harry a zis:

— Clematită, eu sunt evreică.

I-am zis că nu contează și că fiecare religie are căile ei, însă Dumnezeu e același pentru toți. I-am spus că creștinismul lui Peter Deunov era reînnoit de principiile karmei și reîncarnării. Lui îi plăcea și frenologia, cititul în proeminențele capului, populară în întreaga lume pe vremea tinereții maestrului. Și-atunci, în timp ce mă uitam la chipul supt al lui Harry, am văzut durerea din el, iar gura i s-a întins și am simțit dureri în plexul solar, niște lovituri atât de puternice, încât a trebuit să duc mâna acolo, jos, ca să mă liniștesc. Iar după dureri am avut revelația. Chemarea, planurile superioare. Sweet Autumn, mi-am zis. (Așa îmi vorbesc eu uneori când e ceva foarte important.) Sweet Autumn, mi-am zis, ăsta era mesajul pe care încerca să ți-l transmită vocea de pe Atlantic Avenue! Un maestru e cineva care a avut parte de cel puțin cinci inițieri, a încheiat stadiul uman al evoluției și a trecut dincolo de el. Nu a spus maestrul că „Un nou pământ va vedea în curând lumina zilei“? Nu a zis el că focul va veni pentru a „reîntineri, purifica și reconstrui totul“? Iar unii dintre maeștri sunt artiști – Michelangelo e

unul dintre ei, un artist ca și Harry. El s-a mutat într-un sistem planetar superior numit Sirius. Farmacia Siri! Vocea! A fost un maestru angelic, poate a fost Michelangelo vorbindu-mi de pe Sirius. Eram destul de entuziasmată și i-am povestit lui Harry. Vedeam după fața lui Maisie cum se întristează și se înfurie. Iar Bruno se uita ciudat la mine, însă Harry asculta cu ochii închiși și apoi a spus în șoaptă:

— Mi-l amintesc pe Deunov acum. Clem, el a ajutat la salvarea evreilor bulgari.

Și eu am zis da, da, și-am fost tare bucuroasă că Harry știa povestea, iar ăsta era un alt semn. Patruzeci și opt de mii de oameni au fost salvați fiindcă Maestrul Deunov și-a trimis mesagerul, pe Lulcev, să-l caute pe regele Bulgariei, care se ascundea pe undeva, ca să-l convingă să-i salveze pe oamenii care urmau să fie deportați. Numele regelui era Boris al III-lea sau al IV-lea sau așa ceva. Ei bine, și Lulcev a căutat și-a tot căutat, dar nu l-a putut găsi pe rege, așa c-a trebuit să se întoarcă la maestru și să-i spună că el l-a căutat absolut peste tot, dar degeaba. Așa că maestrul a meditat și numele orașului i-a fost trimis și, ce să vezi, regele se afla chiar în orașul acela, iar regele a început atunci să-l respecte pe maestru și bulgarii i-au sprijinit pe amândoi, iar regele a dat o lege care i-a salvat de la moarte pe evrei.

— Îmi amintesc, mi-a zis Harry, țar, nu rege.

Și eu am zis că credeam că-s același lucru, iar ea a spus că am dreptate, erau cam tot aia.

Semnele se tot întețeau, mai să mă copleșească de tot. Eram ametită, lucru care mi se întâmplă uneori când simt foarte multe în atmosfera din jurul meu, dar toate firele se împleteau tocmai bine. Așa îmi imaginez totul, ca pe niște fire care se

leagă laolaltă pentru a forma cercuri, iar Harry mi-a acordat permisiunea. Puteam să mă rog pentru ea și să-i curăț anatomia luminoasă, pentru trecerea în stadiul următor. Șamanii din Brazilia spun că pătrunzi în creierii munților și vezi totul cu ochi noi – o viziune sacră.

Am venit zilnic timp de cinci zile. În a cincea zi, Harry a murit.

Vreau să spun că știam că ceilalți nu mă acceptă cu adevărat și că ei nu cred în ceea ce cred eu. Maisie a zis că sunt o „interpolatoare“, adică un musafir nepoftit care vine din afară, și, mai ales în prima zi, Bruno și Pearl, care era infirmiera de zi a lui Harry, îmi aruncau priviri răutăcioase din celălalt capăt al camerei în timp ce curățam aurele, rotindu-le mai întâi în sens invers acelor de ceasornic și-apoi în sensul acelor de ceasornic. Este o muncă lentă și ei își dădeau ochii peste cap. Să nu credeți că nu i-am văzut. Doar că m-am învățat să nu-mi pese, atâta tot. Oamenii au făcut mișto de darul meu încă de când eram mică, așa că-i poveste veche. Eu nu eram ca toți ceilalți copii, niciodată n-am fost. Eu mereu vedeam și simțeam chestii pe care ei nu le vedeau și simțeau, culori și valuri și electricitate în brațele și-n picioarele mele, și mă așteptau la sfârșitul orelor ca să strige după mine „albinoasă urâtă“ și „tâmpită“ și „retardată“. Uneori îmi puneau piedică, sau se ciocneau de ghiozdanul meu, sau mi-l smulgeau din spate și-mi aruncau toate lucrurile pe trotuar. Nu erau foarte originali, dacă stai să te gândești. Trebuie să înveți să mergi cu fruntea sus și să-i lași să țipe până crapă. Nu-i ușor. Mi-a luat mult până am reușit să nu-mi pese.

Oricum, după prima zi cu datul ochilor peste cap și treaba cu interpolatoarea, lucrurile s-au îmbunătățit. Maisie o avea pe fetița ei, Aven, care trebuia să meargă la școală, și îl avea pe soțul ei, Oscar, un bărbat foarte drăguț, cu o voce profundă, care te încălzea, și nu putea să uite de ei, în fond. A doua zi i-am spus lui Maisie că-i țin eu locul, fiindcă ea de-abia mai rezista să nu adoarmă. I se tot închideau ochii. Am zis că o să stau eu cu Harry și că ea ar trebui să încerce să tragă un pui de somn, altfel n-o să mai fie bună de nimic. Maisie vedea că lui Harry îi place atingerea mâinilor mele și confortul adus de cristalele puse pe burtă, și-i place să-i cânt – îi cântam niște balade vechi, pe care mi le cânta mie bunica Lucy. Lui Harry îi plăcea mai ales „Leaving Nancy“. „The parting has come and my weary soul aches / I'm leaving my Nancy, oh.“[2] Lui Harry îi plăcea și de Kali. Și Kali o plăcea pe Harry. A lins-o pe față și a adulmecat-o, iar după aceea a stat cu noi în cameră și așa totul era mai ușor.

Harry i-a zis lui Maisie:

— Du-te și odihnește-te, scumpo. Încă n-am murit. Încă mai am ceva forță.

Maisie mi-a spus că îi pare rău că se enervase pe mine și eu i-am zis că nu-i nimic și să nu-și facă griji.

Bruno se supăra pe noi toți și se înfuria pe doctorul de la centrul de îngrijire, dr. Gupta, care de fapt era un om destul de cumsecade. Avea o aură verde, numai bună pentru vindecători. Dr. Gupta venea din când în când ca să verifice cum merg lucrurile, fiindcă medicamentele nu-și făceau mereu treaba cum ar fi trebuit. Mi-l amintesc pe Bruno stând pe hol cu doctorul și agitându-se foarte tare, dar încercând să

nu ridice vocea, ca să nu-l audă Harry, și repetând întruna, în felul lui ursuz:

— Nu o să sufere. M-ați auzit? Nu o să sufere. Trebuie să-i luați durerea cu totul.

După ce-a plecat doctorul, Bruno s-a așezat pe un scaun, și-a acoperit fața cu mâinile și a plâns mult, dar fără zgomot. M-am dus tiptil la el și mi-am pus palma pe umărul lui. El a ridicat privirea spre mine și-a zis:

— Tu cine ești?

N-a zis-o frumos, iar eu nu i-am răspuns. Am considerat că nu i-ar fi de nici un ajutor. Apoi mi s-a părut că el a zis:

— Harry a zis că ești *un pai mic.*

Și eu am făcut:

— *Un pai mic?*

Iar el a zis nu, nu un pai mic, ci un cuvânt în germană: *un-haim-lih*. Înseamnă straniu, ciudat, înfricoșător. I-am spus că din partea mea era OK. Nu mă supăr, am zis. Bruno a clătinat din cap cu ochii la mine, dar a zâmbit un piculeț cu colțurile gurii, așa că m-am simțit mai bine în privința lui apoi și, a, trebuie să recunosc, o iubea pe Harry. Aș zice că avea un dar. Știa cum s-o iubească. Era o rază puternică, pură, strălucitoare, iar el stătea cu ea și-i săruta mâna, o mângâia pe cap și-i șoptea. I-am auzit și râzând. Mi-am dat seama că mi-ar plăcea și mie să râd înainte să mor. Sper că voi putea. Dar îmi dădeam seama că Harry fusese rănită, probabil acasă, undeva, cândva, ca mulți dintre noi. Uneori o vedeam, simțeam cum arde toată de furie, în aerul din cameră, vechile flăcări roșii, întunecate de fum și energii negative, cele pe care le vedeam când îl cunoșteam pe Anton. Și mi-am dat seama că Harry trebuia să facă pace cu toți oamenii pe care-i iubea înainte să

plece și că asta este ceva extrem de important, indiferent în ce crezi. Apoi mi-am dat seama că unii dintre oamenii aceia trecuseră deja de cealaltă parte și unii dintre ei erau fantome, cu oasele lor albe și șterse încă prinse de partea asta. Sărmana Harry.

Pe Ethan nu l-am întâlnit decât a doua zi. Avea o căciulă groasă trasă până la sprâncene, deși afară nu era frig, și părea speriat și singur. De cum a intrat, am văzut că era complet blocat de spaime. A trebuit să mă concentrez și să-i dau ocol, dar apoi am văzut o gaură, un fel de spărtură sau punct dureros în chakra posterioară a inimii. Și simțeam dorințele plutind dinspre Harry spre el. Ethan s-a așezat pe-un scaun de lângă pat și i-a vorbit. Știa o grămadă de chestii. Mi-am dat seama imediat că era o persoană foarte intelectuală, ca Harry. Chiar nu știam despre ce vorbesc ei acolo, dar îmi dădeam seama că nu spuneau cuvintele pe care aveau cu adevărat nevoie să le spună, iar asta m-a agitat. Am început să simt o apăsare în piept, așa că îmi era cam greu să respir și a trebuit să iau o pauză, să ies pe hol și să-mi curăț propria aură. M-am întins pe jos și am meditat vreo jumătate de oră. Winsome, infirmiera de noapte, tocmai venea la muncă. Nu-i un nume frumos ăsta, Winsome? Cum ziceam, ea a intrat în cameră și Ethan a ieșit, s-a așezat lângă mine pe jos și am vorbit.

Doamne, nu-mi amintesc tot ce ne-am spus. Ethan a mângâiat-o pe Kali o vreme și m-a întrebat de ea, dar apoi am ajuns cumva la tema copilăriei, la cum e să fii copil și ce greu poate să fie tocmai pentru că ești mic. Și uite-așa am sfârșit prin a-i povesti despre cum mi-a rupt Denny mâna. Se certa rău cu mama la masă, cum făcea el uneori, și eu tocmai încercam să mă sustrag fiindcă știam ce se poate întâmpla

altfel, dar el m-a apucat de mână ca să ajungă la mama și m-a izbit de perete, iar apoi am căzut rău pe jos și mi s-a rupt un os și îmi stătea mâna îndreptată într-o direcție aiurea. Durea așa de tare și arăta așa de neobișnuit, că m-am pus pe țipat. În orice caz, asta le-a oprit cearta. Păreau amândoi foarte surprinși. Apoi Denny a venit la mine, iar mie mi-era frică de el și m-am tras înapoi, dar el m-a apucat de braț și mi-a aranjat osul. A durut ca naiba, dar imediat după m-am simțit mai bine, pe bune, ca prin farmec. A făcut chestia asta pentru mine, chiar dacă el mi-a rupt mâna de fapt. Ne-am dus cu toții la Urgență cu mașina. Denny și mama au mințit când au zis ce s-a întâmplat. Au zis c-am căzut dintr-un copac și medicul l-a felicitat pe Denny, zicându-i c-a făcut o treabă minunată, iar Denny a fost mândru. Doamne, i se citea pe față. Parcă uitase că el mă rănise. Nu-și mai amintea decât că mi-a reparat mâna, nu și că mi-a rupt-o. Ethan a zis că era o chestie destul de ironică. Mda, am zis, a fost. Am tăcut o vreme, iar apoi i-am spus că are un blocaj al aurei, iar el a zis:

— Pe bune.

În orice caz, i-am povestit despre Harry și Anton. El a vrut să scriu ceva în care să zic că știam că era lucrarea lui Harry de la Anton. I-am zis că sigur o să scriu. L-am întrebat de ce vorbea cu mama lui despre nu știu ce carte când ea era pe cale să părăsească lumea noastră. După o vreme, Ethan mi-a zis de lumea pe care a inventat-o Harry, cu ferviduci, și a zis că se gândea tot timpul la poveștile pe care i le spunea ea lui și lui Maisie, și că de-asta a devenit el scriitor, însă ei nu i-a mărturisit niciodată.

— Ar trebui să-i spui, am zis eu, fiindcă mama ta n-o să mai fie aici. Pleacă mai departe și, pentru binele tău și al vostru, ar

trebui să îi spui.

Ethan a zis că nu știa de ce, dar îi venea îngrozitor de greu. Atunci m-a lăsat să-mi pun mâinile pe el, pe față și pe umeri. Atingerea cu palma este cea mai veche metodă de vindecare și apare încă de demult, tocmai din Biblie. „Atunci, postind și rugându-se, și-au pus mâinile peste ei și i-au lăsat să plece.“[3] Asta i-a dat energie. Simțeam. Iar apoi ne-am sărutat de câteva ori. Știu că toate astea sunt pentru carte și Ethan probabil va citi, dar e-n regulă. Săruturile l-au făcut să se simtă mai bine, iar culorile din jurul lui au devenit mai vii și am văzut atunci ce chipeș era și i-am dat jos căciula. Avea păr frumos, ondulat, dar nu așa de ondulat cum era al lui Harry înainte, niște bucle mătăsoase, și l-am întrebat dacă pot să-l ating și el a zis da și așa am făcut. Am rămas în căsuța lor (așa îi zic ei). Ethan, Kali și cu mine am dormit în același pat, fără sex sau altceva. În toiul nopții am auzit pe cineva vorbind tare pe hol despre îngeri. Ethan mi-a zis să nu mă sperii, era cineva pe nume Barometrul. Îmi explică el dimineața.

În a treia zi, Harry părea mai palidă și mai slăbită. A avut nevoie de și mai multă morfină intravenoasă. Și totuși, avea pe noptiera de lângă ea un caiet cu pătrățele alb-negru și-un stilou, și a reușit să mâzgălească în el câteva cuvinte, chiar dacă mâna îi tremura rău. A durat mult, iar când a terminat era secată de energie. Dureri mari. Îi ștergeam lacrimile cu un șervețel. O dădeam cu balsam pe buze, fiindcă i se crăpau. I-am pus un cristal nou pe burtă, sub cămașă, și a trebuit să-i aranjăm așternuturile. Am văzut pentru prima oară cicatricea cu pielea încrețită din jur, acolo jos, unde-au trebuit s-o taie. Burta ei toată arăta ciudat, foarte albă și moale, dar aproape că-i puteai vedea prin piele. Îi curățam întruna chakrele,

făcând mișcări circulare, pentru curățare și confort. Funcționa și mă simțeam bine văzând că merge. Voiam ca ultimele vise ale lui Harry în această lume să fie plăcute și știam că purificarea dă vise liniștite.

La un moment dat după-amiaza, o femeie mai în vârstă, scundă și zveltă, a intrat în cameră cu Maisie. Avea părul cărunt tuns drept, până la bărbie, și purta o fustă lungă, de-un verde deschis, care-i ajungea până la glezne și foșnea un pic când mergea cu pași mici și iuți. Ethan mi-a zis că era cea mai veche prietenă a lui Harry, Rachel Briefman. Simțeai imediat ce deșteaptă și sigură pe ea era. A stat așezată mult timp lângă Harry, mângâindu-i obrazul și vorbindu-i încet. Cred că-și aminteau de când erau mici sau poate că Rachel își amintea pentru Harry. De fapt, a trebuit să mă întorc cu spatele un pic. M-am prefăcut că mă joc cu Kali, fiindcă simțeam că lui Rachel deja îi era dor de Harry, îi era dor încă dinainte să moară ea, dacă înțelegeți ce vreau să spun, și dintr-odată mi-a venit să plâng. A sosit și doctorul lui Harry, psihiatrul adică, nu dr. Gupta. Era un tip alb destul de bătrân, cu păr rar, chel pe alocuri, cu ochelari cu ramă din imitație de baga și burtă, dar nu prea mare, doar de om care mănâncă și-o duce bine. Mi-au plăcut ochii lui. Am ieșit cu toții din cameră, au plecat până și Bruno și Pearl. Trebuie să fi stat singuri acolo aproape o oră. Bruno făcea ture încolo și-ncoace, netezindu-și întruna părul pe spate cu ambele mâini. Când doctorul a ieșit, se vedea pe fața lui că e trist. A dat mâna cu mine cât se poate de politicos și respectuos. A lăsat-o pe Maisie să-l îmbrățișeze. Bruno l-a condus jos în stradă. Nu știu ce și-au zis unul altuia, dar atmosfera din jurul nostru se schimba cu repeziciune din cauza timpului, a timpului de aici, de pe pământ, nu a celuilalt

timp, al veșniciei. M-am rugat și-am meditat, și m-am rugat și-am meditat, să am puterea să duc treaba la capăt. Nu trebuia să știe nimeni că mă rog. Kali știa. Ea și-a pus capul la mine în poală și mă privea cu nespusă blândețe. Uneori, cele mai pure energii vin de la animale.

Harry nu mai mânca nimic. Maisie a încercat să-i dea supă, dar n-a reușit. Se vedea că Harry n-avea să mai mănânce, dar Maisie voia să-și țină mama în viață, să o susțină în continuare. Harry a zis că nu-și mai simte picioarele, așa că Maisie și cu mine i le-am masat, iar în timp ce noi le masam, Ethan stătea așezat lângă ea și a început să zică povești din Fervidia. Erau despre o fată pe nume Nobisa, care nu era foarte curată sau foarte drăguță. Îmi plăcea, fiindcă, știți, de obicei e cu prințesa frumoasă și bla, bla, bla. Nobisa avea tot felul de aventuri cu personaje destul de ciudate, un căpcăun pe nume Ars, pentru că odată fusese cât pe ce să moară într-un incendiu și era plin de cicatrice, și mai era o zână pe nume Grasa, din motiv că era pur și simplu obeză și asta o cam împiedica să zboare. Era tare greoaie, dar nu putea să slăbească din cauză că-i era îngrozitor de poftă de șuncă și ouă. Mânca de dădea iama în porcii din împărăție și găinile nici n-apucau să facă destule ouă ca să-i astâmpere pofta, și de-asta s-a pornit un război cu împărăția vecină. Ethan tot spunea povestea, iar Harry stătea acolo întinsă, cu ochii închiși ținând butonul cu care își administra morfina, dar zâmbea când și când.

Apoi Harry a vărsat o zeamă cu sânge. Se îneca, iar eu mi-am pus palma pe pieptul ei și-am ajutat-o să expire. A gemut. Apoi mi-a zis:

— Știi, m-au ciopârțit degeaba, Clemmy. M-au făcut bucăți și m-au otrăvit, dar apoi mi-a fost și mai rău.

Bruno părea foarte supărat. Lacrimile îi curgeau șiroi.

Exact în clipa aceea, un bărbat uscățiv, cu păr lung și cu barbă, îmbrăcat într-un tricou cu un craniu pe el, a intrat în cameră țopăind – vreau să spun chiar țopăind, cum țopăie copiii, un fel de pas-săltat – și a început să vorbească foarte tare și să dea din mâini ca o moară de vânt. Ca să fiu sinceră, o clipă am crezut c-a prins viață vreunul dintre personajele acelea zurlii din poveștile lui Harry. A făcut o plecăciune în fața noastră, ca un om care urma să cânte la pian într-o sală plină de oameni, iar apoi și-a agitat pumnul spre tavan. El însă se pregătea de o predică. Cuvintele îi ieșeau pe gură într-un potop turbat. Felul în care vorbea îmi amintea de predicatorul ăla inspirațional la care mă dusese odată bunica Lucy, numai că tipul ăla avea părul lins cu o unsoare și purta un costum bleumarin. Bărbatul ăsta uscățiv vorbea despre credință și zel, și zbucium și calvar, și sângele crucii, și miei, și îngeri, și furtuni, și fulgere care sparg cerul, și 11 Septembrie, și chiar și despre internet, deși n-am priceput ce legătură are. Încercam întruna să-i citesc aura, dar sărea prin cameră pe picioarele lui crăcănate, tremurând tot de agitație, și era greu de zis ce energie emitea. Harry gemea și Bruno părea foarte furios și-am crezut c-o să-l pocnească pe omuleț.

Deodată, predicatorul a tăcut. A zis:

— „Zdrobește brațul celui păcătos și rău.“[4]

E din Psalmi. I-am învățat pe cam toți când eram mai tânără. Dar nu e unul dintre cei care alină, cu pășinile verzi pe care te culci. Apoi a sărit direct la Psalmul 21, alt pasaj înspăimântător:

— „Ca apa m-am vărsat, oasele toate mi s-au risipit. / Inima mi s-a făcut ca ceara, în mijlocul măruntaielor mi se topește; // tăria mi s-a uscat ca un hârb, limba mi s-a lipit de gâtlej. / Tu m-ai pogorât în țărâna morții.“[5]

N-am știut niciodată ce-i ăla un hârb.

Încă îmi țineam palmele pe Harry și respiram ritmic, iar ea respira odată cu mine. Ea a zis:

— Sunt ca un vas spart.

Deci probabil că și Harry știa Biblia. N-aș fi bănuit, dar mai târziu Ethan mi-a spus că Harry citise foarte multe cărți și sigur că știa Biblia, fiindcă era „o operă literară extraordinară“. El era un pic snob în privința asta. Mă rog.

Am scos-o pe-afară, fiindcă Harry a zis că-și dorește să vadă apa și cerul. Pearl era de părere că s-ar putea să fie prea solicitant. Dar Harry își dorea foarte tare și Bruno a zis că așa facem fie ce-o fi. Roșu la față, el a zis:

— Ce mama naibii, dacă asta-și dorește, atunci asta primește, a zis el.

A fost ditamai desfășurarea. Am luat perfuzia cu noi, fiindcă stativul era pe rotile, dar a trebuit să o așezăm pe Harry în scaunul rulant, ceea ce n-a fost ușor, pentru că o dureau toate; și îi era frig, așa că a trebuit să o înfofolim într-un pulover mare și să-i punem fular, și s-o înfășurăm și în două pături. Maisie a găsit o pălărie verde drăguță, cu bor, ca să i-o pună pe cap, deși era primăvară și aerul era cald. Trebuie să mărturisesc că Harry arăta destul de ciudat. Când a fost gata de ieșire, era îngrozitor de greu să mai vezi persoana de sub toate acele acoperăminte. Ziceai că împingeam un sac de dormit lung, cu pălărie în scaunul rulant. Am coborât-o cu liftul de marfă al clădirii. Eu nici măcar nu-l observasem.

Bruno a zis că el trebuie să împingă scaunul, fiindcă el știe cum să-l manevreze, dar chiar și-așa a ciocnit-o pe Harry de câteva ori, iar ea a cârâit câte-un „Au“ de fiecare dată, dar numai o clipă. A venit și Pearl cu noi, calmă și senină, cu postura ei dreaptă, foarte demnă, și bărbatul slăbuț, care părea epuizat după predică și care dintr-odată șchiopăta. M-am întrebat dacă nu cumva îi era milă de Harry și de-asta căpătase o vreme slăbiciunea asta.

Ethan mi-a șoptit că omul uscățiv era Barometrul. Mama lui a murit într-o tornadă, iar el stătuse mult, mult timp prin spitale de boli nervoase, însă acum locuia cu Harry și Bruno. Am dus-o pe Harry până lângă apă, ca să se uite la ea. Cred că voia să simtă soarele pe față, fiindcă și-a înălțat chipul spre cer. Kali tot sărea în lesă și mă trăgea încolo și încoace, ca să simtă mirosurile din jur. Ce mult îi plac mirosurile!

Am tras-o pe Kali deoparte de ceilalți și m-am îndepărtat câțiva metri. M-am gândit că ar trebui s-o aibă pe Harry doar pentru ei – Bruno, Maisie și Ethan, cel puțin. Am privit pescărușii și m-am uitat la Doamna Libertate. M-am gândit ce-o fi simțind Harry știind că n-o s-o mai vadă niciodată, cel puțin nu în felul ăsta. Voiam să știe că pe lumea cealaltă o să fie mai bine și mult mai frumos, dar era trist, fiindcă nu ne putem abține să iubim ce-i în jurul nostru, chiar dacă asta înseamnă să te agăți și să te atașezi de lucruri care nu contează cu adevărat când e vorba despre accederea la o perspectivă spirituală superioară. Excursia n-a durat mult. Harry n-a rezistat. Pălăria îi tot cădea pe față și Maisie trebuia să i-o îndrepte, fiindcă Harry nu avea forță. Tot ea i-a aranjat și fularul mamei sale și am auzit-o pe Harry șoptind:

— Acum eu sunt bebelușul.

Iar Maisie a zâmbit, dar când mergea iarăși alături de Bruno și Harry nu putea să o vadă, Maisie avea fața udă-udă de atâtea lacrimi.

Aven, nepoata lui Harry, a venit după orele de la școală. Era un copil înalt pentru vârsta ei, cu păr scurt, ochi mari și-o figură serioasă. Arăta ca un băiețel. Ethan a zis:

— Urăște rozul. Nu poartă niciodată.

A zis și că era bună la mate.

— Uite-așa calculează.

A pocnit din degete.

Cred că fata știa că-și ia rămas-bun de la Harry. Îi spunea „bunica“. Mi-ar fi plăcut s-o fi putut vedea pe Harry ceva mai devreme, fiindcă acum Harry era așa de obosită după drumul până la apă, că nu mai putea zice mare lucru. Maisie a ridicat-o pe Aven până la Harry, iar Aven s-a uitat la pielea albă și ridată a bunicii, cu o venă mare ițindu-i-se la tâmplă, și la ochii ei adânciți în orbite, și la buzele ei cojite și crăpate, și s-a speriat. S-a tras înapoi, nu voia să se atingă de bunica ei. Maisie a înghiontit-o ușurel din spate, ca să se dea mai aproape de Harry, și-am văzut cum Aven se boțește la față și își suge buzele. N-avea decât opt ani. Poate nouă. Mi-am dat seama că Aven mai are un pic și izbucnește în plâns, așa că am ridicat-o pe Kali și am dus-o lângă cele două. Kali a scâncit un pic și-a mirosit-o pe Harry. Kali știa. Cățelușa mea mititică știa exact ce se petrece. Așa că am luat mâna lui Aven într-a mea și am mângâiat-o pe Kali împreună, iar apoi am pus mâinile noastre pe umărul lui Harry, foarte ușor, și-am mângâiat-o împreună pe Harry o vreme, dar cu celălalt braț o țineam pe Aven pe după umeri. Atunci am simțit mâna lui Maisie pe spatele meu. A fost drăguț. Lui Maisie i se părea în regulă ce

făceam. Ochii lui Harry erau scăldați în lacrimi și-am crezut c-o să înceapă să plângă pe loc, chiar sub ochii nepoatei sale; însă ea s-a uitat la Aven, iar privirea ei împăienjenită n-a mai părut așa de împăienjenită o clipă, și ea a scos un sunet din gât și apoi a spus cu un glas dogit, cât de tare a putut, adică nu foarte tare:

— Să lupți pentru tine. Să nu lași pe nimeni să te trateze ca pe-un nimic. Ai auzit?

Aven și-a mușcat buza de jos și i-am zărit dinții albi. S-a uitat la mama ei, fiindcă nu știa ce să zică. Maisie i-a făcut semn din cap. A fost cel mai mic semn de încuviințare pe care l-am văzut vreodată, iar Aven a zis:

— N-o să-i las, bunico. Promit.

Sinceră să fiu, în sinea mea am răsuflat prelung a ușurare. Eram fericită că depășiserăm momentul fără să declanșăm vreun mare dezastru emoțional.

Ei, iar după aceea nu ne-a mai rămas decât să așteptăm. Bruno n-a mai plecat de lângă Harry. A instalat un pat exact lângă ea. Era loc pentru noi toți. Maisie, Oscar și Aven dormeau într-una din camere, iar mie și lui Kali ne-au dat un birou mic de pe hol, unde își calcula Harry taxele pentru fundație și alte chestii. Ethan m-a sărutat din nou, dar s-a dus singur într-o cameră. Winsome a sosit pentru tura ei. Harry încă trăia dimineața, dar era agitată, vorbea și gemea. Dr. Gupta a venit să o vadă și a vorbit cu Bruno într-un colț. Bruno încuviința din cap. Eu nu înțelegeam chestiile medicale, dar ideea era că n-aveau de gând să lase durerea să o doboare pe Harry, așa că i-au dat medicamente și Harry a devenit foarte tăcută. Stătea acolo complet nemișcată, atât de nemișcată, încât mă ducea cu gândul la frunzele care

încremenesc toate chiar înainte să izbucnească o furtună puternică. Eu curățam în continuare, deși Bruno a țipat la mine:

— Eu tot nu știu ce dracu' faci aici!

Ethan i-a zis să mă lase în pace.

— Mama și-a dorit-o aici. Știi și tu, știu și eu, a zis. Las-o să stea.

Ethan a fost eroul meu în clipa aia.

Ei, și mai târziu în aceeași dimineață, pe la unsprezece și jumătate, stăteam cu toții așezați acolo, așteptând pur și simplu să moară Harry. Eu făcusem tot ce-mi stătuse în puteri și eram destul de încrezătoare că chakrele erau cât se putea de curate. Îi așezasem pe burtă agatul meu violet, ca să deschid fluxul spiritual când avea să vină clipa, fiindcă activează chakra superioară. Apoi, dintr-odată, am văzut-o pe Harry cum se zgâlțâie în pat și, cu o voce care ne-a făcut pe toți să ne dezmeticim, a spus:

— Nu.

Apoi a zis-o din nou, și-apoi și a treia oară, ca să fie sigură.

Iar după aia n-a mai spus nimic.

În după-amiaza aceea a sosit un bărbat pe nume Phineas. Era un tip suplu, negru și potrivit de înalt, de fapt avea pielea de-un cafeniu foarte deschis, dacă vreți să vi-l descriu mai precis. Avea o mulțime de pistrui pe față și niște sprâncene subțiri și arcuite, și-o gură cu buza de jos un pic ieșită în afară. Îmi plăceau hainele lui, pantalonii strânși pe picior, ghetele și o geacă sport fainâ. Toți îl cunoșteau. Harry nu putea vorbi cu el, mare păcat, fiindcă omul venise tocmai din Argentina. Ethan m-a informat că el fusese unul dintre paravanele lui Harry. Jucase un rol pentru ea, la fel ca Anton, numai că pe el

nu-l tulburase chestia asta, ca pe Anton. Phineas a stat lângă Harry și i-a vorbit deși ea nu-l auzea, cel puțin nu cu auzul obișnuit, fiindcă nu mai era trează. I-a vorbit mult timp și a ținut-o de mână. Îmi amintesc că-i spunea „amică“ și „amica mea, amica mea veche și bună“.

Mai târziu, Phinny – așa era poreclit – a dat o fugă să ne aducă sendvișuri și-am stat și le-am mâncat și-am vorbit de una, alta. Ethan a citit ziarul care era pe masă, iar Maisie s-a supărat și-a zis că uităm de Harry, care zăcea trăgând să moară, pe când noi ce făceam? Dar eu i-am zis că asta e situația. Noi nu murim acum. O să murim cu toții mai târziu. Trebuie să mâncăm. Harry ar vrea să mâncăm, nu-i așa? Afară ploua, ploua teribil dincolo de fereastra presărată cu stropi mici care se scurgeau pe geam ca niște lacrimi. Îmi amintesc că m-am gândit la asta.

În noaptea aia am dormit cu Kali ghemuită lângă mine și m-am întrebat dacă o să intre în cameră Winsome sau Bruno ca să-mi spună că a murit Harry, dar ea încă trăia dimineața. Dr. Gupta ne-a zis că trupul ei cedează încet-încet. Dar Harry încă respira. Iar ploaia se oprise și ieșise soarele, și Bruno a deschis fereastra ca să aerisească un pic. Am scos-o pe Kali la plimbare și-am fugit cu ea pe lângă taxiurile de pe malul apei și depozitul mare unde se expun lucrări de artă și m-am gândit că poate Harry ar fi trebuit să-și expună operele aici. Când m-am întors, iarăși am așteptat cu toții. Am studiat aura lui Harry – era mult mai curată. Culorile erau pure. Mai era niște roșu, dar și multe nuanțe de verde și albastru. M-am bucurat, fiindcă răspunsesem chemării destinului meu. Visam cu ochii deschiși la apartamentul meu și la ceaiurile mele aliniate frumos din chicineta mea și la clienții ale căror

programări le anulasem ca să fiu cu Harry și, sinceră să fiu, eram un pic plictisită tot așteptând, dar nu voiam s-o părăsesc încă. Voiam să fiu de față la marea trecere, la clipa în care Harry avea să părăsească lumea noastră și să pătrundă pe tărâmurile superioare ale conștiinței.

Înainte să plece, Harry a scos un sunet ciudat, un zgomot profund și zguduitor, iar când l-am auzit, sunetul mi-a reverberat în țeastă, vestind sfârșitul și un nou început. Stăteam atât de tăcuți. Nu m-am dus la Harry, dar am văzut lumina țâșnind din ea deasupra și învăluind-o. Dr. Gupta, solemn și țeapăn, ne-a spus că a murit. Harry părea așa de neclintită și pielea îi era cumva străvezie, dar nu se vedea nici urmă de durere pe chipul ei. Știam că e vremea să mă dau la o parte. Bruno o ținea în brațe, iar Maisie și Ethan stăteau în picioare lângă pat, așa că peste doar câteva minute, am luat-o pe Kali și geanta cu pietre și am ieșit tiptil din cameră, mută ca o lebădă, și-am chemat din bucătărie o mașină de la Legends, să vină să mă ia. Am lăsat agatul violet, sperând că ei își vor aminti să-l clătească.

Mi-a mai rămas doar un lucru de spus. Am ținut legătura cu Ethan și, peste vreo opt luni, m-a întrebat dacă vreau să vin și să văd câteva lucrări de-ale lui Harry, cât timp mai erau în atelier. Le puneau în ordine sau ceva de genul ăsta. Am zis da. Maisie și Ethan m-au primit. O lăsasem pe Kali cu Deborah, vecina mea din clădire, fiindcă Deb adoră să aibă grijă de ea. Ethan a descuiat o ușă, a deschis-o și a aprins luminile chiar de deasupra. Era toamna târziu și cerul care se vedea pe fereastră era cenușiu, cu ceva pete maronii și albe. Mi-au spus că Bruno și Barometrul încă locuiau acolo, în clădire, și că nu se înțelegeau prea bine, deci erau probleme, dar încercau să le

rezolve, și că era ceva legat de testamentul lui Harry și că ea le asigura ambilor traiul; dar eu nu ascultam, fiindcă mă uitam în jurul meu la toate lucrurile din încăpere, la păpușile mari și moi, la camere și case. Din tavan atârnau niște sculpturi mici. Una dintre ele era un penis și m-a umflat râsul când l-am văzut. Iar apoi am simțit acea senzație ciudată, de înălțare, pe care-o simt uneori, de parcă m-ar trage ceva în sus spre tavan. Era un semn, poate că venea de la Harry. Simțeam că mi se întâmplă ceva important și atunci am văzut o femeie stând pe vine, pe podea, nu o persoană adevărată, ci o statuie foarte mare, fără păr. Și ea avea o mulțime de oameni în cap, dar și cifre și litere, iar din zonele ei intime, mă rog, din vaginul ei, curgea un șuvoi de cifre, și litere, și omuleți, și-am simțit cum îmi răsare un zâmbet larg pe față, și m-am dus la ea ca să mă uit mai bine. Mi se întâmplă să nu înțeleg o grămadă de opere de artă. Ca să fiu sinceră, mi se par cam plictisitoare, dar asta era altceva. M-am lăsat în patru labe și-am început să mă uit la omuleții mititei, cu un sentiment al sacrului. I-am spus lui Ethan ce simt. Mi-am deschis larg brațele și-am făcut: „Uau!“ și atunci am văzut-o.

— Uitați, le-am zis. Uitați, e Harry. Pot s-o ating?

Ei nu știau că Harry se inclusese și pe ea în lucrare, așa că m-am entuziasmat. Le-am arătat omulețul, iar Ethan și Maisie s-au lăsat în genunchi. Au văzut-o imediat. Maisie a zis:

— Da, e clar mama.

— Uitați, am zis, se plimbă acolo, fericită și sănătoasă, pur și simplu își vede de treaba ei și se uită la cer.

Bănuiesc că erau mult prea multe sculpturi micuțe și de asta nu-și observaseră mama mică-mititică printre toți ceilalți omuleți.

Mi-au povestit de doamna filozof aproape uitată, al cărei nume nu mi-l mai amintesc, dar care a inspirat femeia cea mare, cu toți omuleții ei. Ea a trăit acum mult, mult timp, în Evul Mediu, cred. Margot, parcă. Stau groaznic când e vorba să rețin nume. O să trebuiască să-l întreb iarăși pe Ethan de ea când îl văd. Dar chestia importantă e următoarea: când stăteam în genunchi și mă uitam la figurina mică a lui Harry, aceasta a început să strălucească. Jur. Strălucea cu o lumină violet. Îi vedeam energia. Avea un câmp electromagnetic – lucrușorul acela adică. Atunci am devenit foarte tăcută. Ne-am mai plimbat pe acolo și ne-am mai uitat la alte lucrări de artă și-apoi, chiar când ne pregăteam să ieșim pe ușă, m-am întors ca să mă mai uit o dată la lucrările lui Harry și atunci le-am văzut aura, strălucind învăpăiată în jurul tuturor. Am inspirat profund și-am ținut aerul câteva secunde în piept. În fond, ele nu erau oameni. Erau doar lucruri făcute de un om. Pentru prima oară, am înțeles și eu cu adevărat de ce maestrul spunea că există artiști care trăiesc într-un plan superior, pe Sirius. Se întâmplă așa fiindcă ei și-au pus spiritul și energia în ceea ce-au creat. Câtă energie trebuie să fi avut ei în plus, de dat! În orice caz, jur că întreaga încăpere era scăldată în lumina acelor curcubee tremurătoare.

Ethan și Maisie trebuie să fi văzut că mi se întâmplase ceva, pentru că m-au întrebat ce am, dar eu am spus că nimic. Am zis că sunt bine și așa și era. Dacă le-aș fi spus despre lumini și culori, m-ar fi privit ciudat, chiar dacă erau bine intenționați și foarte amabili. Amândoi erau. Am închis ochii. I-am deschis iarăși și-am rămas pur și simplu așa, zâmbind, fiindcă culorile erau tot acolo – nuanțe de roșu, portocaliu, galben, verde, albastru și violet –, arzând fierbinți și

strălucitoare în acea încăpere mare unde lucrase Harry, iar eu am știut cu certitudine că absolut fiecare dintre acele lucruri nebunești, ciudate și triste create de Harry era însuflețit de spirit. Pentru o clipă, atunci, aproape că le-am auzit respirând.

1. Salvați câinii vagabonzi (engl.) (n. tr.).
2. „A venit despărțirea și mă doare sufletul meu istovit / O părăsesc pe Nancy, vai“ (n. tr.).
3. Faptele Apostolilor, 13:3, Biblia sau Sfânta Scriptură, ed. cit., p. 1600 (n. tr.).
4. Psalmii, 9:35, Biblia sau Sfânta Scriptură, ed. cit., p. 629 (n. tr.).
5. Psalmii, 21:14, 15, Biblia sau Sfânta Scriptură, ed. cit., p. 640 (n. tr.).